

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2974

ԹԻՒ ԶՈԼԵԽԵՑ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԽԵՑ 1620 հե

ՀԵՅՏԵՐ ՓՈՓՈՒՐԱՐՔ

ԵՒ ՊԵՐԵՏՈՐ ՑՈՒԵԼՈՒՇԵՐՔ

ՎԵՐԻԿՐԵՎԱ

Ի ԳԵՂԻ ԱԿԱՐՔ ԳԵՂԻ Ա ՀԱՆՔԵՐԵՐ

ՎԵՐԻԿՐԵՎԱ

ՄԻԴՐԱՐԵՐՆ ՑՎԱՐԵՐ

1886.

491.99-5

9-15

491 99-5

9-15

Հ. ՊՐԹԱՆԻՍԻ 20ԼԵԿԵԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

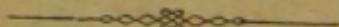
ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆ ՀԵԶՈՒ

ՀԱՆԴԵՐՁ ՓՈՓՈԽՄԱՄԲՔ

ԵՒ ԿԱՐՔԻՄ ՑԱՏԵԼՈՒԾՈՎՔ

ՅԵՐԻԿԻՐԵԱԼ

Ի ՊԵՏԱ ՍԱՐԻՆ ԳԵՈՒԻ Ա ՃԱԿԵՐՏԱՑ

ՊՐԵՆԵՑ

ՄԻՒԹԵՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

1886.

ՈՐ ՃԱ ԽԵՆ

Թերականոթեատրու մուսանց յամհայա արհեստ
և մաստաշիրովոթեատր պարու է:

ՏԵՐԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

113449-ԱՀ

2227 - 80

ՅԱԹԱԶԱԲԱՆ

ՀԵՂԻՆ ԱԿԻՆ

Դիտունք կ'ըսեն թէ իրենց շգիտցածը իրենցմէ ետքինները պիտի իմանան։ Աս խօսքիս ծշմարտութիւնը փորձով իմացան, ինչու որ տեսան թէ ամէն ուսում պզտիկէն սկսած է ու ատենով մեծցած, եւ միշտ ետեւի ելողն առջինին վրայ քան մը աւելցուցած է։

Այսպէս կը տեսնենք նաեւ արհեստները՝ որ յառաջ շատ կոպիտ էին, ետքը որշափ որ արհեստաւորները շատցան լայնշափ արհեստները կարգաւորեցին, բարակցուցին ու դիւրինցուցին։ Նոյնպէս հայերէն քերականութիւնն՝ որ ազատական արհեստ մի է, վերջին ատեններս շատ ծաղկեցաւ, ու հիմակուան ատենս հայու լեզուն ունի ընդարձակ ու համառօտ թէ գրաբառ եւ թէ աշխարհաբառ ընտիր քերականութիւններ։

Ի վերայ այսր ամենայնի մեզի աւելորդ չերեւցաւ ալ աւելի աշխատիլ ու մեր լեզուն աւելի դիւրացընել։ Ինչու որ Նւրուղացւոց զանազան ազգաց տեսակ տեսակ քերականութիւնները ծեռք առնելով իմացանք որ առաջին ատենուան դժուարութիւնները դուրս հանելով իրենց աշկերտները շատ դիւրին ճամբէ կը քաշցընեն։ Անոր համար մնիք ալ ջանացինք աս նոր քերականութիւնս այսպէս դիւրացընել ու այսպէս ընել որ ամէն դպրատան տղաք կարող ըլլան քիչ ատենուան մէջ գրաբառ հասկընալ։

ՇԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Հայկացնեան Քերականութիւնս ասկէ տարի մը
յառաջ ի պէտս յառաջադէմ աշակերտաց բազմաթիւ
պիտանի նորանոր յաւելուածներով ընդարձակած հրա-
տարակելէն ետեւ՝ պէտքը տեսնուեցաւ նոյն գործը նոր-
ուսներու կամ Ստորին դասուց պիտոյիցն յարմարե-
լով աւելի պարզագոյն ոճով համառօտել. — որ է ա-
ռաջիկայ տպագրութիւնս: Կը յանձնենք դասատուաց
նորուսներու դասատուութեան առաջին անգամուն
գլխաւորաբար էական մասանց կամ հիմնական կանոնաց
մտադիր ըլլալ՝ երկրորդական երեւցած կանոններն ու
տեղեկութիւնները զանց առնելով, մանաւանդ մանրա-
գիր ծանուցմունքները: Որով հաստատ հիմունքը նախ
դրուելէն ետեւ՝ միւս կարեւոր հմտութիւններն երկրորդ
անգամուն դիւրագոյն եւս է աւանդել եւ միտք առնուլ:

1886.

Հ. Ա. Ա. Ա.

ԳԼԽԱԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ. ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. ԳԻՐ. ՎԱՆԿ.
ԲԱռ. Խօսք. — Մասունք բանի. 1:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԽՕՍՔԻ ՄԱՍՆԱՑ ՎՐԱՅ ԸՆԴՀԱՅՆՐԱՊԵՍ

ԳԼՈՒԽ Ա. — ԵՆՈՒՆ

1. Թիւ անուանց. Եզակի եւ Յոգնակի. 2: — 2. Հողական անուանց. 2: — 3. Հոլովմունք անուանց. 4:
60ԴՈՒԱԾ Ա. Հոլովմանց օրինակները. 4—18:
60Դ. Բ. Ածական անուն. 18:
60Դ. Գ. Թոռական անուն. 21:
60Դ. Դ. Մասնական անուն. 25:
60Դ. Ե. Հարցական անուն. 28:

ԳԼՈՒԽ Բ. — ԳԵՐԵՆՈՒՆ

- Դերանուանց Դէմք, Թիւ, Հողակ, Հոլով, Հոլովումն. 29:
60Դ. Ա. Էական դերանուն. 30:
60Դ. Բ. Յուցական դերանուն. 32:
60Դ. Գ. Ստացական դերանուն. 36:
60Դ. Դ. Յարաբերական դերանուն. 37:

ԳԼՈՒԽ Գ. — ԲԱՑ

- 60Դ. Ա. Բայերուն պարագաները. 39: — 1. Աեռ. 39:
— 2. Ժամանակ. 40: Առաջին եւ Երկրորդ կարգի
ժամանակներ. 41: — 3. Եղանակ. 40: — 4. Թիւ.
Եզակի. Յոգնակի. 42: — 5. Դէմք. Դիմաւոր
եւ Անդէմ ժամանակներ. 42: — 6. Խոնարհութեա
եւ Լծորդութիւնք. 42:

- ՅՕԴ. Բ. Էական բայերու խոնարհումն. 44:
- ՅՕԴ. Գ. Կանոնաւոր խոնարհմունք: — Առաջին լծորդութիւն. 50: — Խառն խոնարհումն. (Ասեմ.) Եւ, այս, և. 75:
- ՅՕԴ. Դ. Երրորդ լծորդութիւն. 69: — Խառն խոնարհումն. (Բանամ.) Եւայ, ի, —. 82:
- ՅՕԴ. Ե. Չորրորդ լծորդութիւն. 83:
- ՅՕԴ. Զ. Անկանոն կամ Զարտուղի բայեր. 93:
- ՅՕԴ. Է. Պակասաւոր բայեր. 96:
- ՅՕԴ. Ը. Դիմազուրկ բայեր. 191:
- ՅՕԴ. Թ. Բայերու վրայ ընդհանուր գիտելիք. 102: Փոփոխական եւ Անփոփոխ մասունք բանի. 106:

Գ Լ Ո Ւ Խ Դ . — Ն Ա Խ Ա Գ Բ Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն

Նախդիր եւ Նախադրութիւն. 106:

ՅՕԴ. Ա. Նախդիր. 107:

ՅՕԴ. Բ. Նախադրութիւն. 111:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ե . — Մ Ա Կ Բ Ա Ց

Գործածական մակրայներ. 118: Մակրայակերպք. 127:
— Դերանունական կամ Դիմորոշ մակրայներ. 127:

Գ Լ Ո Ւ Խ Զ . — Թ Ա Ղ Կ Ա Պ

Գործածական շաղկապներ. 129:

Շաղկապներու գործածութեան վրայ գիտելիք. 133:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ե . — Մ Ի Զ Ա Ր Կ Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն

Գործածական միջարկութիւններ. 137:

—

ՅԵՒԵԼԱԽԵԺ. Յ. ՄԵՍԻՆ

ԱՆՈՒՆ. — Ա. Ածական եւ իւր Աստիճանները. 139: —
Բ. Անուան պարագաները. Զեւ. Թիւ. Հոլով.
Հոլովութեան. 140:

ԴԵՐԱՎԱՌՈՒՄՆ. — 1. Էականք. 146: — 2. Ցուցա-
կանք. 148: — 3. Ատացականք. 148: — 4. Դի-
մորոշ յօդք. 149:

ԲԱՑ. — Սեռ եւ ժամանակ. 150:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՍՆՅՑ ԲԱՆՏ ՀԱՄԱՉԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՈՒՆՆ անուան հետ. 154: — ԱՆՈՒՆԸ բայի հետ. 155:

ԳԼՈՒԽ Ը. — ՈՆՈՒՆ ԲԱՑԻ ԵՒ ԲԱՑ

Ուղղական անուն բայի. 157: Աեռական անուն բայի.
158: Տրական անուն բայի. 160: Հայցական ա-
նուն բայի. 161:

ԳԼ. Ը. — ԽՆԴԻԲ ՍԵՐԻ ԵՒ ԽՆԴ. ԲՆՈՒԹԵԵՆ

60Դ. Ա. ԽՆԴԻԲ սեռի. — ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆԻ. Արաւորա-
կանի. 162: — ԱՆՈՐՈՇ հայցական. 164:

60Դ. Բ. ԽՆԴԻԲ բնութեան. 165: — Ուղղական. 165:
Հայցական. 167: Տրական. 168: Բացառա-
կան. 170: Պատմական եւ Պարառական. 171:
Գործիական. 172: ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ. 172:

60Դ. Գ. Բայերու խնդիրներուն վրայ գիտելիք. 173:

60Դ. Դ. Ժամանակ, տարիք, արժէք, չափ ցուցընող
խնդիրներ. 175:

ԳԼ. Գ. — ՑԱՏԿԵՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ՑԱՏԿԵՑԵԱԼ. 177.

ԳԼ. Գ. — ԲՈՑԱՑԵՑԻՉ ԵՒ ԲՈՑԱՑԵՑԵԱԼ. 180:

ԳԼ. Ե. — ԱԺԸԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆՔ

- Ածական անուանց համաձայնութիւն. 182:
 Ածական անուանց ինդրառութիւն. 183:
 Բաղդատական եւ Գերադրական ածականներ. 185:
 Ածականներու Բաղդատութեան շափը. 185:

ԳԼ. Զ. — ՄԸՍՆԸԿԱՆՔ ԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆՔ

- ՅՕԴ. Ա. Մասնական եւ Հարցական անուանց այլեւայլ գործածութիւնը. 186:
 ՅՕԴ. Բ. Մասնական եւ Հարցական անուանց յօդառութիւն. 191:

ԳԼ. Է. ԳԻՄԱՐՈՋ ՅՈՒ

- ՅՕԴ. Ա. Յօդերու նշանակութիւնն ու համաձայնութիւնը. 163: — 1. Ընդհանուր յօդառութիւն. 193: — 2. Յարաբերական բառերու հետ կապուած յօդառութիւն. 198:
 ՅՕԴ. Բ. Յօդերուն ուր եւ երբ դրուիլը. 200: — 1. Հասարակ անուանց յօդառութիւն. 200:
 2. Յատուկ անուանց. 202: 3. Կապակցեալ կամ լոյկ բառերու. 203—206: 4. Յօդի Յառաջադասութիւն եւ Տեղափոխութիւն. 207: 5. Յօդի Աւելագրութիւն եւ այլ դիտելիք. 208:

ՅԱՏԵԼՈՒԾԱԾ. Յուցական մակրայներն որոշեալ յօդերու տեղ. 209:

ԳԼ. Ը. — ԳԵՐԱՆՈՒԽ

1. Էական, Յուցական եւ Ստացական դերանուններ. 210:
 2. Յարաբերական դերանուն. 212: — Անկանութիւնը. 216:

ԳԼ. Թ. — ԷԱԿԱՆ ԲԱՑԵՐ. 218:

ԳԼ. Թ. — ԲԱՑԻ ԵՂԸՆԸԿՔ ԵՒ ՓԱՄԱՆԸԿՔ. 222:

- ՅՕԴ. Ա. Դիմաւոր եղանակներ: — 1. Սահմանական. 223:
 3. Ստորադասական. 325:

ՅՕԴ. Բ. Անդէմ եղանակներ. 227: 1. Աներեւոյթ գոյ-
ական 228: — 2. Աներեւոյթ բայ. 234: — 3.
Ընդունելութիւն ներկայ եւ ապառնի. 237: —
4. Ընդունելութիւն անցեալ. 238:

ԳԼ. ՓԱ. — ԲՈՅԱՆՈՒՆ

1. Գոյական բայանուն. 243: — 2. Ածական բայանուն,
կամ բայածական. 244:

ԳԼ. ՓԲ. ԱՆՓԱՓՈԽ ՄԱՍԻՆ Ք ԲԱՆԻ

1. Կախդիր եւ Կախադրութիւն. 246: — 2. Մակ-
բայ. 247: — 3. Շաղկապ. 249:

ԳԼ. ՓԳ. — ՈՒՂՂԱԿՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. Ա. Ուղղագրութեան սկզբունք. 249:

ՅՕԴ. Բ. Տրոհութիւն. 251: — 1. Կիտադրութիւն. 251:
2. Տողադարձ. 254:

ՅԵՒԵԼՈՒԾ. Վերծանութիւն. 257:

—
—
—

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱՁՆԵԱՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՊԵՏՐԱՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԲԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ արուեստ մի է՝ որ աղեկ
հասկընալ, եւ անսխալ խօսիլ ու զրել կը սոր-
վեցընէ:

Ամէն լեզուի մէջ Խօսութ բառէ կը շինուի,
Բառը՝ վանկէ, ու Վանկը՝ գրէ:

Հայերէն լեզուն երեսունուվեց Գէր ունի,
որոնց վրայ ետքէն օ ու ֆ գրերն աւելցուելով՝ եղան
երեսուն'ութ. որ Են՝ ա, է, ֆ, դ, ե, շ, է, ը, ը,
ժ, է, լ, է, ծ, ի, հ, չ, լ, ճ, ժ, յ, ն, շ, ա, ւ, ո, զ, ջ,
ա, ա, վ, ա, ը, յ, ա, ժ, ի, ո, ի, ո, ի:

Ասոնցմէ ոմանկը՝ որ իրենք իրենցմէ ձայն կը
հանեն՝ Զայնառոր կ'ըսուին. եւ Են՝ ա, ե, է, ը, ի,
ա, ա, օ: Խոկ մնացածները Բառայոյն կ'ըսուին:

Խօսքը (Բանը) ութ տեսակ է, կամ ութ մասն
ունի, որ Մասսան+ Բանէ կը կոչուին. եւ Են՝ Անոն,
Դերանոն, Բայ, Ընդունելունին, Նոխուրունին,
Մահբայ, Շաղիաղ եւ Մէջորինին:

2

ՄԵՍԻ ՇԽԱԶԻՒ

ԽՈՍՔԻ ՄԱՍԱՆՅԱՎՐԱՎԵՐԻ ՎՐԱՅԻ ԲՆԴԻՀԵՆՐԵՊԵՍ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱՆՈՒՆ

1. ԹԹԻԻ ԱՃՈՒԱԾՈՒ:

Երբ որ անուն մը մէկ հատ բան կը ցուցընէ
Եղանի կ'ըսուի. Երբ որ երկու երեք կամ շատ բան
մէկէն կը ցուցընէ՝ Յոդնանի կ'ըսուի: — Այս Եղանի
ու Յոդնակի ըսուածը թիւ անուանց (անուններուն
թիւը) կ'անուանուի:

Յոդնանի շինող գրերն են՝ +, ց, ս . այսպէս .	Եղանի՝ բան,	յոդնակի՝ բան+.	
" "	բանի,	" "	բանից .
" "	Զբան,	" "	զբանս :

Անեղանին կ'ըսուին այն անուններն՝ որ Եղանի
չունին եւ միայն յոդնակի են, (թէպէտ մինակ մէկ
բան նշանակեն:)

ԷՅԱՊԱՆԻ անուան կ'ըսուին անոնք որ միայն մէկ
անձի կամ տեղւոյ մ'անուն են. անոր համար այ
հասարակօրէն յոդնակի չունին. ինչպէս՝ ԵՒՐԱՐ:

2. ՀՈՂՈՎ:

Անունը խօսքի կամ գործածութեան մէջ
կերպ կերպ կը դառնայ կամ կը փոխուի. ինչպէս,
բան կ'ըլլայ բանի, զբան, է բանէ, բանիւ: Բան+, բա-
նից, բանիւ+, եւ այլն: — Անուան այս կերպ կերպ
փոխուիլը՝ ՀՈՂՈՎ կ'ըսուի, որ կ'ըլլայ՝ սկիզբն ու
վերջը գիր աւելնալով:

Գրաբարի հոլովերը տասն են, Ա-Դ-Հ-Ե-Ն, ԱԵ-
-Ե-Ն, ՏԵ-Ե-Ն, Հ-Ա-Յ-Ե-Ն, Բ-Ա-Յ-Ե-Ն, Պ-Ա-Յ-Ե-Ն,
Գ-Ա-Ր-Ե-Ն, Պ-Ա-Ր-Ե-Ն, ՆԵ-Ր-Ի-Ր-Ե-Ն, Լ-Ա-Յ-Ե-Ն :

Ճիշտ խօսելով՝ Պատմական, Պարառական, ՆԵՐԳՈՎա-
կան ու Կոչական հոլովերը զատ հոլով չեն, այլ
Պատմականը բացառականին վրայ, Պարառականը գոր-
ծիականին վրայ և դնելով կը ձեւանայ, եւ ՆԵՐԳՈՎա-
կանը տրականին վրայ է դնելով. իսկ ուղղականէն յա-
ռաջ ալ աւելցընելով (կամ նաեւ առանց ով կոչելով
կըլսայ Կոչական :

Ուղղականէն զատ մեկալ հոլովերն երկու
տեսակ են. 1. Կ-Ա-Խ-Ռ-Ք-, որոնց միայն սկիզբը նախ-
դիր կը դրուի ու վերջը չի փոխուիր, ինչպէս՝ է
տուն. զմարդ: 2. Վ-Ե-Ր-Ջ-Ա-Ն-Ը-Ն, որոնց վերջը կը փո-
խուի կամ վանկ կ'աւելնայ. ինչպէս՝ բանի. մար-
դով: 3. Կան ալ որ Կ-Ա-Խ-Ռ-Ք- Վ-Ե-Ր-Ջ-Ա-Ն-Ը-Ն են, ինչ-
պէս՝ է բանտի. զմարդոյ:

Կ-Ա-Խ-Ռ-Ք կ'ըսուի այն գիրը կամ փոքրիկ բառն
որ քանի մը հոլովերու սկիզբը կը դրուի, ինչպէս՝
է բան, զբան, յերկրէ, Կայր, ու մարդ, ընդ երկին:

Երբ անուն մը ձայնաւոր գրով կը սկսի՝ է
նախդիր չ'առնուր, այլ յ. ինչպէս՝ յերկրի, յօրինաց:
Տրական ու ՆԵՐԳՈՎական հոլովերն երկու
կերպ են. 1. Կ-Ա-Խ-Ռ-Ք-, է բան, ԱԱսուած. եւ 2.
Վ-Ե-Ր-Ջ-Ա-Ն-Ը-Ն՝ որ է բուն տրական, բանի, Ասուածոյ.
Եւ բուն ՆԵՐԳՈՎական՝ է բանի, յարուեստի:

ՆԵՐԳՈՎականն եղակիի մէջ հասարակօրէն վերջահո-
լով է, իսկ յօդնակիի մէջ միշտ նախդրիւ է:

1. Վ-Ե-Ր-Ջ-Ա-Ն-Ը-Ն մէջ անուանոց վերջին
ձայնաւոր գիրը՝ կայ որ անփոփոխ կը մնայ. եւ այս
Անփոփոխ յայնուորներն են՝ ա, ե, ո, օ, է-. այսպէս՝
ձայնի. ՆԵՐԳՈՎ- գործոց . ՆԵ-Ձ-ՈՒ *

* Ի-Ն վերջով անունները զատ կանոնավ կը հոլովին,
ինչպէս վեցերորդ հոլովման մէջ պիտի տեսնենք:

2. Կայ որ կը կորսուի. եւ այս Առընդհանուր Յայնառներն են՝ ի, ու. այսպէս (գլուխու), գլ-իսոյ. (սկրտ,), ո-րտից. (զրեւու), զը-չաւ:

3. Կայ ալ որ ուրիշ ձայնաւորի. կը փոխուի. եւ այս Փոքրի մայք յայնառներն են՝ է (որ կ'ըլլաց է). եւ (որ կ'ըլլայ է). ոյ (որ կ'ըլլայ ու). այսպէս (տեղ,), տէղի. (լեռդդ,), լեռդի. (դոյն,), դունոյ:

Բայց է, ոյ, ու անփոփոխ կը մնան եթէ իրենք բարին վերջին դրերն են. ինչպէս. (մեղս-), մեղս-աց (բազե-), բազեի. (դշխայ,), դշխայի: Իսկ է- կ'ըլլայ ու երբ ինքը բառին վերջն է. ինչպէս, (հովե-), հովե-աց:

3. Հոլովմնենք:

Ամէն անուանց այս տասն հօլովմները մէկ կերպով չեն, այսինքն՝ անուններն ամէնն ալ միեւնոյն կերպով չեն հօլովմեր, այլ զանազան կերպով: — Անուանց ասանկ զատ տեսակ հօլովմելը Հոլովմնենք անուանց կ'ըսուի:

Հոլովմնենքն ինն են. որոնց օրինակները կը սկսինք կարգաւ դնել:

ՅՈՒՍԻՄԾ Ա.

Հ Ա Լ Ա Վ Մ Ա Ն Ց Օ Ր Ի Ն Ա Կ Ն Ե Ր Ը

Առաջին հոլովմնան օրինակ:

Եղակի:

Գ-ը-բ-ը-ը. Ա-շ-ա-բ-հ-ա-բ-ը. Տ-ճ-ի-բ-է-ն.

Ո-ւ-. Բան, իօս+. սէօզ.

Ա-ւ-. Բանի, իօս+ին. սէօզիւն.

Տ-ը-. Բանի, իօս+ին. սէօզէ.

Հ-յ-ց-. զԲան, իօս+ը. սէօզիւ.

ԲԵՐ- . ի Բանէ ,	ի օս+էն .	սէօզտէն .
ՊՐԵ- . զԲանէ ,	ի օս+էն զբայ .	սէօզտէն էօթրիւ . սէօզիւն իւզէրինէ .
ԳՐԵ- . Բանիւ ,	ի օս+էն .	սէօզ իլէ .
ՊՐԵ- . զԲանիւ ,	ի օս+էն բու .	սէօզիւն էթրա- լորէ+ը . ֆրնտա .
ՆԵՐ- . ի Բանի ,	ի օս+էն մէջ .	սէօզտէ .
ԿԱՆ- . ով Բան ,	ով ի օս+ .	եա սէօզ :

Յողնակի :

Ո-Ն- . Բանք ,	ի օս+էր .	սէօզլէր .
ԱԵՐ- . Բանից ,	ի օս+էրուն .	սէօզլէրին .
ՏՐ- . Բանից ,	ի օս+էրուն .	սէօզլէրէ .
ի Բանս ,	ի օս+էրուն .	սէօզլէրէ .
ՀՅՅ- . զԲանս ,	ի օս+էրը .	սէօզլէրի .
ԲԵՐ- . ի Բանից ,	ի օս+էրէն .	սէօզլէրտէն .
ՊՐԵ- . զԲանից ,	ի օս+էրուն .	սէօզլէրտէն էօթ- րայ .
ԳՐԵ- . Բանիք ,	ի օս+էրուն .	սէօզլէրի .
ՊՐԵ- . զԲանիք ,	ի օս+էրուն .	սէօզլէրին էթրա- լորէրէ+ը . ֆրնտա .
ՆԵՐ- . ի Բանս ,	ի օս+էրուն .	մէջ .
ԿԱՆ- . ով Բանք ,	ով ի օս+էր .	եա սէօզլէր :

Առաջին հոլովման տակ են ասոնք ալ :

ԱՆՔ-Ի-ՆԻ յայն-սրով :	ԲՐԱ-Մ , բր-աի . չէօմ-
ԱՌԱՅ , քայի , քայիիւ .	լէ+ճէ :
(Բաքաւուր .) քարէլշան :	ՓԱՔ-Ի-ՆԻ-ՅԲ , է . ոյ . եա :
ՆԵՄ , նետի , նետիւ . օդ :	ԿԵՄ , կետի , տիւ . նօքլա :
ՏՕՆ , տօնի , նիւ . եօթիւն :	ՀԱԽ-ԴԵ-ՅԲ , դէսի , սիւ . ա-
կորուսմայբ . ի . ու :	լոյ :
ԱՒՐՄ , ս-րտի , տիւ . եիւ-	ՈՂՋ-ՅԻ , ջունի , նիւ . սէ-
բէ+ :	լոյ :

Առեւն, տեսի, նիւ. ուկ-
լոն : [լունլի-+ :
Երեքօրեայ, րեի. է-ւ
Քրիստոնեայ, նեի, նեիւ.
իրինիյան :

Անելունիան+:
Աղօթք, ղօթից, թիւք.
ուսում :

Անեծք, նիծից, ծիւք.
ուկու ուսում :
Ինչք, ընչից, չիւք. ուլ:
Յուրուննիւն+:

Եգիպտոս, տոսի. Մըւզը:
Հրեայ, հրեի. Ե-հուրէ:
Սարգիս, Սարգ-սի,
դ-սիւ :

Այս առաջին հոլովման տասն հոլովմերը հոս
դնելէն ետեւ՝ յաջորդ հոլովմունքներուն նախդրիւ
տրականը, պատմականը, պարառականն ու կոչա-
կանը զանց կ'առնենք, որոնց կազմութիւնը յառաջ
(երես Յ. ծան.) ցուցինք: Միայն ներգոյականը կը
գնենք ամէն տեղ, որն որ մէկ ընդհանուր կանոնաւ
չի ձեւանար: — Իսկ նախդրիւ տրականը միշտ կը
շինուի հայցականէն, անոր և նախդրին տեղ է, յ,
ս, ու դնելով, ինչպէս՝ հայ. զւուշաւ, զուշաւ, իսկ
նախդրիւ տրական՝ ի ուղաւ. ի ուղաւ, ցուցաւ, առ
ուղաւ, եւայլն:

Երկրորդ հոլովման օրինակ:

Եղակի:

Ո. Քաղաք,	+ուշաւ.	շէհիր.
Ս. Քաղաքի,	+ուշին.	շէհիրին.
Տ. Քաղաքի,	+ուշին.	շէհիրէ.
Հ. ՂՔաղաք,	+ուշաւը.	շէհիրի.
Բ. Ի Քաղաքէ,	+ուշին.	շէհիրտէն.
Գ. Քաղաքաւ,	+ուշին.	շէհիր իլէ.
Ն. Ի Քաղաքի,	+ուշին մէլ.	շէհիրտէ:

Յողնակի:

Ո. Քաղաքք,	+ուշւնէը.	շէհիրլէր.
Ս. Քաղաքաց,	+ուշւնէրուն.	շէհիրլէրին.
Տ. Քաղաքաց,	+ուշւնէրուն.	շէհիրլէրէ.

- Հ. գ. Քաղաքու, +--պըները. շէհիրլէրի .
 Բ. ի. Քաղաքաց, +--պըներէն . շէհիրլէրտէն .
 Գ. Քաղաքօք, +--պըներով. շէհիրլէր իլէ .
 Դ. ի. Քաղաքու, +--պըներուն մէջ. շէհիրլէրտէ .

Երկրորդ հոլովման տակ կ'երթան՝

- Անդունի յանուուն :
 Աւաղան, աւաղանի, զա-
 նաւ . հավուն :
 Բարեկամ, կամի . ասուն :
 Ընկեր, ըի, ըաւ . այսու-
 ուալ : [Տէ :
 Զինուոր, ըի, ըաւ . ճէւ+
 Մեղու, զուի, զուաւ . ուլ :
 արը :
 Լեզու, զուի, զուաւ . ուլ :

- Կորուսամբ, ի, ոււ :
 Գրէչ, գր-չի, չաւ . դու-
 լէմ : [դօւ :
 Բաղուկ, բազ-կի . (Ռէւ-))

- Մըրէկ, մըր-կի, կաւ . դոյ :
 Փոփոխ. է, եա, ոյ, իւ :
 Մէդ, մէդի, դաւ . (Ժըւ-լ) :
 Քուս, ուս :
 Պարտէզ, տէզի . պարէզ :
 Ոսկեղէն, ղինի . (Ասկէ-
 լինունուն) :
 Ունեակ, նեկի . օսու :
 Խարոյկ, ըսուկի . մելւ :
 Հովէն, հովուի . չըդան :

Անեղունիւն :

- Կամք, կամաց, մօք . իէօ-
 նիւլ :
 Մէոք, մ-աաց . ֆէուլ :

Երրորդ հոլովման օրինակ :

Եղակի :

- Ա. Գետ,
 Ա. Գետոյ,
 Տ. Գետոյ,
 Հ. ՂԳետ,
 Ի. ի. Գետոյ,
 Գ. Գետով,
 Դ. ի. Գետ,
- բեռ .
 բերէն .
 բերէն .
 բեռը .
 բերէն .
 բերով .
 բերէն մէջ .
- շայ .
 շայըն .
 շայա .
 շայը .
 շայտան .
 շայըլա .
 շայտա .

Յողնակի:

Ո. գետք,	գերեր.	շայլար.
Ա. գետոց,	գերերուն.	շայլարըն.
Տ. գետոց,	գերերուն.	շայլարա.
Հ. զգետս,	գերերը.	շայլարը.
Բ. ի գետոց,	գերերէն.	շայլարտան.
Գ. գետովք,	գերերով.	շայլար ըլա.
Դ. ի գետս,	գերերուն մէջ.	շայլարտա.

Երրորդ հոլովման տակ կ'երթան՝

Անդունի յայնուորով:
Բերան, նոյ, նով. ողը:
Տղայ, տղայոյ, ցնուք:
Գեղ, գեղոյ, զով. էլաճ:
Ծեր, բոյ, բով. իննիւյար:
Գործ, գործոյ, ծով. էլ:
Ճի, ձիոյ, ձիով, ձիոց. ուն:
Ցող, ցոյ. ուն, ուրդինի:

Կոբուսայումբ. ի, ու:

Մարմին, մ-նոյ. նին:
Միս, մ-սոյ. են:
Խունկի, խ-նկոյ. ուն-նի-նի-ն:
Ծոս-ն, ծ-խոյ. նի-նի-ն:
Փունիմ. է, եա, ոյ, իւ:
Սեր, սերոյ. մուհուպուկին:
Էւ, էշոյ, էշով. եւչ-ի-ի-ի:

Առաքեալ, քելոյ, քե-
լով, լոց. բենել: [ուն:
Աեւու, սեւոյ. բարս, սի-
Յոյս, յուսոյ. ումուոր:
Գոյն, գունոյ. բէնի:
Թիւ, թուսոյ. (համբան+.)
ույը:
Պատիւ, պասոյ. իշնին:

Անդունիան+:

Դժոխք, խոց. ճէճէնէմ:
Գինք, գ-նոց. իւնի:
Կոսոք, կ-սոց. իսուն:
Յագունի անուան+:
Հայք, Հայոց. Հայո-
ւուը իւմ երիւը:
Կարին, կար-նոյ. երդի-
րում:

Այս հոլովման անուններուն ոմանց եղակի
տրականը, եւ աւելի՝ ներգոյականը՝ շատ անգամ
ուժ կ'ըլլայ, ինչպէս, վերին, վերնուժ. յետին, ի
յետնուժ. ի հնուժն. ի նորուժն:

Ասոր պէս հոլոված անուններուն ոմանց սեռականն ու տրականը, եւ աւելի՝ ներգոյականը է վերջով աւ կ'ըլլայ. զոր օրինակ, ուստի՛, ուստի՛ կամ ուստի՛. Բայց նույնիւն, է նշնիւն. Բեր, է ներ-նիւն. է բեր-նիւն, է նույնիւն:

Զորբորդ հոլովածան օրինակ:

Եղակի:

Ո. Եկեղեցի,	Համ, Եկեղեցի.	Քիլիսէ.
Ս. Եկեղեցւոյ,	Համն.	Քիլիսէնին.
Տ. Եկեղեցւոյ,	Համն.	Քիլիսէյէ.
Հ. Պեկեղեցի,	Համը.	Քիլիսէյի.
Բ. Ժեկեղեցւոյ,	Համն.	Քիլիսէտէն.
Գ. Եկեղեցեաւ,	Համնը.	Քիլիսէ իլէ.
Դ. Ժեկեղեցւոյ,	Համն և զ.	Քիլիսէտէ.

Ցողնակի:

Ո. Եկեղեցիք,	Համը.	Քիլիսէլէր.
Ս. Եկեղեցեաց,	Համերուն.	Քիլիսէլէրին.
Տ. Եկեղեցեաց,	Համերուն.	Քիլիսէլէրէ.
Հ. Պեկեղեցիս,	Համերը.	Քիլիսէլէրի.
Բ. Ժեկեղեցեաց,	Համերէն.	Քիլիսէլէրտէն.
Գ. Եկեղեցեօք,	Համերուն.	Քիլիսէլէր իլէ.
Դ. Ժեկեղեցիս,	Համերուն և զ.	Քիլիսէլէրտէ.

*Ցորբորդ հոլովածան տակ կ'երթան ամեն բազմավանի * անուններն որ է կը վերջաւորին:*

Բարի, բարւոյ, բարեաւ.	Աղզի, կղզւոյ, զեաւ, սրա-
(սպէն.) եյէ:	պատախանինւոյ, նւեաւ.
Գինի, գինւոյ, նեաւ իւամ	(ուստիւնիւան.) ճէ վառ:
գինւով. շարառ:	Տեղի, զւոյ, զեաւ **. Եէր:

* Բայց այս կ'ըսուի բառ մ'որ մէկ վանկէ աւելի ունի. իսկ միայն մէկ վանկով բառը կ'ըսուի Միավանի:

** Տեղի բառին սովորական բացառականն է է այդպահ. բայց պատմական կ'ըսուի ոչիշխայ:

Թաղենի, նւոյ, նեաւ. թւ-
ժիր սպահը:
Սիրելի, լւոյ, լեաւ. սէվ-
դի-լի-: [էօլ:
Ուղի, ուղւոյ, (ժամբայ.)

Անէշանի-ն+:
Ընթրիք, ընթրեաց. սի-
շայ եկեցի:
Կարծիք, ծեաց, ծեօք.
Բահին:

Աման է վերջով բազմավանկներ՝ որ երրորդ
հոլովման նման կը հոլովին, այսպէս, սոյ, սու,
սոյ, սովու:

Հոգի, հոգւոյ, գւով,
գւոց, գւովք. հան:
Որդի, որդւոյ, գւով,
գւոց. էվլառ: [Բուն.
Ոսկի, կւոյ, կւով. սւ-

Ամենացի, հոսմայեցի,
ցւոյ, ցւով, ցւոց. ս-
լինալը, բօհալը:
Ասորի, բւոյ, բւոց. սի-ը-
լանի:

Հինգերորդ հոլովման օրինակ:

Եղակի:

Ո. Զգեստ,	հագուստ.	Էսպապ.
Ս. Զգեստու,	հագուստին.	Էսպապըն.
Տ. Զգեստու,	հագուստին.	Էսպապա.
Հ. զԶգեստ,	հագուստը.	Էսպապը.
Բ. ի Զգեստէ,	հագուստին.	Էսպապտան.
Գ. Զգեստու,	հագուստին.	Էսպապը ըլա.
Ն. ի Զգեստու,	հագուստին մէջ.	Էսպապտա.

Ցոգնակի:

Ո. Զգեստք,	հագուստներ.	Էսպապլար.
Ս. Զգեստուց,	հագուստներուն. էսպապլարըն.	
Տ. Զգեստուց,	հագուստներուն. էսպապլարա.	
Հ. զԶգեստ,	հագուստները.	Էսպապլարը.
Բ. ի Զգեստուց,	հագուստներին.	Էսպապլարտան.
Գ. Զգեստուք,	հագուստները.	Էսպապլարը ըլա.
Ն. ի Զգեստ,	հագուստն.	Էսպապլարտա.

Հինգերորդ հոլովման տակ կ'երթան՝

Առաւօտ, տու. (—
պու.) սաղան: [ռ]:

Աբեւ, ւու. իւ-նէւ (ըւ-
Սակաւ, ու. (+էւ.) ան:

Ժամ, ժամու. սաղու:

Ծով, ծովու. ունիւ:

Ինձ, ընձու. ք-իւն:

Զէն, զինու. սիւն:

Ցու-լ, ց-լու. պու-լու:

Ոմանց բացառականն ուն կ'ըլլայ. ինչպէս,

Զարդ, դու, ի զարդուէ.
ունիւն:

Խրատ, տու, տուէ. էօյ-
իւո:

Սպաս, սու, սուէ. (ծո-
սայու-նիւն.) իւնիւն:

**Այս հոլովման նման կը հոլովին եղականի
մէջ քանի մ'անուններ, որոնց օրինակն այս է:**

Եղակի:

Յոգնակի:

Ո. Փոքր, (ունիւն.) ունիւն+. Փոքունք.

Ո. Փոքու, Փոքունց.

Տ. Փոքու, Փոքունց.

Հ. զՓոքր, զՓոքունս.

Բ. ի Փոքուէ, ի Փոքունց.

Գ. Փոքու, Փոքումբք.

Կ. ի Փոքու, ի Փոքունս:

Որոնց որ վերջի ձայնաւոր դիրն ը է (որ ներգործու-
թեամբ չի դրուիր), մինակ + դնելով յոդնակի չեն ըլլար,
այլ ամբողջ վանկով. ինչպէս այս օրինակն ու ետեւի
եկածներէն կ'երեւայ:

Ասոր պէս կը հոլովին՝

Մանր, նու. նունք, նունց,
նումբք. ա-ֆ-թ :

Օանր, նու. նունք,
նունց, ծանուք. ա-
նը:

Բարձր, բարձու, ձունք.

Ճանց, ճամբք. ե-ն-+
սէ+:

Ծաղք, ծաղու. (ժէ՛շ-լ.)
լիլիւն, զէդի:

Պառաւ, ւու, ւէ. ւունք,
ւանց. քօն- քարը:

Վեցերորդ հոլովման օրինակ :

Եղակի .

Ո. Հիմն,	հիմ.	թէմէլ.
Ս. Հիման,	հիմն.	թէմէլին.
Տ. Հիման,	հիմն.	թէմէլէ.
Հ. զՀիմն,	հիմն.	թէմէլի.
Բ. ի Հիմանէ,	հիմն.	թէմէլտէն.
Գ. Հիմամբ,	հիմաբ.	թէմէլ իլէ.
Դ. ի Հիման,	հիմն մէջ.	թէմէլտէ.

Յողնակի :

Ո. Հիմանք,	հիմք.	թէմէլլէր.
Ս. Հիմանց,	հիմքն.	թէմէլլէրին.
Տ. Հիմանց,	հիմքն.	թէմէլլէրէ.
Հ. զՀիմանս,	հիմքը.	թէմէլլէրի.
Բ. ի Հիմանց,	հիմքն.	թէմէլլէրտէն.
Գ. Հիմամբ,	հիմքն.	թէմէլլէր իլէ.
Դ. ի Հիմանս,	հիմքն մէջ.	թէմէլլէրտէ.

Վեցերորդ հոլովման անունները հասարակ-
օրէն ըն կը վերջաւորին. ինչպէս,

Արեգակն, գական, գա-
կունք. լիւնէլ:

Դուռն, դ-րան, դ-րունք.

Ք-ի-ն-+:

Ծարժ-մն, ժ-ման, հա-

Հիւսն, սան. ուի-րիւր:

Քէրտն, ք-րտան, քըր-
տունք. (+ըդին+.) լիւր:

Տուն, տուն, տունք. ել:

Շուն, շան. +էօդիւ:

Կողմն, ման, մանք, (րիւ.)

նար-ջիւ:

Անուն, նուան, յանուան
նէ, անուանք. սու:

Յորութիւն: | Գողթն, թան, գումար:

Ասոր նման կը հոլովին իւն, ունիւն վերջաւայ
որած գոյականներն եւ ուրիշ քանի մը անուններ:

Եղակի:

Յոգնակի:

- Ո. Նեղութիւն, ռբիւն.
- Ո. Նեղութեան,
- Տ. Նեղութեան,
- Հ. Ղնեղութիւն,
- Բ. ի Նեղութենէ,
- Գ. Նեղութեամբ,
- Դ. ի Նեղութեան,

- Նեղութիւնք.
- Նեղութեանց.
- Նեղութեանց.
- Ղնեղութիւնս.
- ի Նեղութեանց.
- Նեղութեամբք.
- ի Նեղութիւնս.

Արիւն, արեան, ըենէ. | Տեսէլ, տես-լեան, -լե-
նէ. կէօբէնէլ:

Հերիւն, ըեան. պէշ:

Ժեսէլ, տես-լեան, -լե-
նէ. կէօբէնէլ:

Չիւն, ձեան, ի ձեանէ. | Ժողովուրդ, վ-րդեան,
վ-րդենէ. Ֆէժան:

Իւր:

Ժնունդ, ձն-նդեան, ի
ձն-նդենէ. ազուլ:

Ժողովուրդ եւ ձնունդ յոգն. մէջ երրորդ
հոլովման պէս են. Ժողովուրդք, վ-րդոց, դովք.
ծնունդք, ձն-նդոց:

Եօթմերորդ հոլովման օրինակ:

Եղակի:

Ո. Գառն,	իսու.	գուղու.
Ո. Գառին,	իսուին.	գուղունուն.
Տ. Գառին,	իսուին.	գուղույա.
Հ. ղԳառն,	իսուը.	գուղույու.
Բ. ի Գառանէ,	իսուին.	գուղուտան.
Գ. Գառամբ,	իսուիլ.	գուղույլա.
Դ. ի Գառին,	իսուին կը այ.	գուղուտան.

Յոգնակի:

Ո. Գառինք,	հուներ.	դուզուլար.
Ա. Գառանց,	հուներոն.	դուզուլարըն.
Տ. Գառանց,	հուներոն.	դուզուլարա.
Հ. զԳառինս,	հուները.	դուզուլարը.
Բ. ի Գառանց,	հուներէն.	դուզուլարտան.
Գ. Գառամբք,	հուներով.	դուզուլար ըլլա.
Դ. ի Գառինս,	հուներոն մէջ.	դուզուլարտա.

Եօթներորդ հոլովման տակ կ'երթան՝

Եղն, եղին, յեղանէ. ե-	— սունք, սանց. (մաս,
ղինք, զանց. էօ+է-ու:	կոռը.) հիսուէ. կոյ:
Աշոն, լերին, ի լունէ.	Մատն, մատին, ի մա-
լերինք, բանց. ուոր:	տանէ. — մատունք,
Բեռն, ոին, ոանէ. էի-+:	տանց. ուորմ-է:
Անձն, ձին, յանձնէ, ան-	Չեռն, ձեռին, ի ձե-
ձամբ. ձինք, ձանց.	ռանէ, ռամբ. —
(անչ.) նէջս, շոն, +իշէ:	ձեռք, ձեռաց, ձե-
Յոժն. մէջ իւ շորոշովն՝	ռօք. (յեր+.) էլ:
Հարսն, հարսին, ի հարս-	Ոտն, ոտին, յոտանէ, ո-
նէ. — հարսունք,	տամբ. — ոտք, ոտից,
սանց. (հարս.) իւլին:	ոտիւք. (ոտ+.) այտէ:
Մասն, մասին, ի մասնէ,	Քար, քարին, բիւ. —
	քարինք, բանց. լու:

Մայթերորդ հոլովման օրինակ:

Եղակի:

Ո. Ոսկը,	սսիր.	քէմիք.
Ա. Ոսկեր,	սսիրին.	քէմիյին.
Տ. Ոսկեր,	սսիրին.	քէմիյէ.
Հ. զՈսկը,	սսիրը.	քէմիյի.
Բ. յՈսկերէ,	սսիրէն.	քէմիքտէն.
Գ. Ոսկերբ,	սսիրով.	քէմիյ իլէ.
Դ. յՈսկեր,	սսիրին մէջ.	քէմիքտէ.

Յողնակի:

Ո.	Ոսկերք,	--իբներ .	քէմիքլէր .
Ա.	Ոսկերց իւշ ոսկերաց ,	--իբներուն .	քէմիքլէրին .
Տ.	Ոսկերց իւշ ոսկերաց ,	--իբներուն .	քէմիքլէրէ .
Հ.	զՈսկերս ,	--իբները .	քէմիքլէրի .
Բ.	յՈսկերց իւշ յոսկերաց ,	--իբներէն .	քէմիքլէրտէն .
Գ.	Ոսկերբք իւշ ոսկերօք ,	--իբներով .	քէմիքլէրիլէ .
Դ.	յՈսկերս ,	--իբներուն մէջ .	քէմիքլէրիլէն .

Ուժերորդ հոլովման տակ կ'երթան՝

Կայսր , սեր , սերէ , սերբ .	Աղբիւր , աղբեր , բերէ .
սերք , բաց , բօք . չե-	բերք , բաց . պանար :
շար :	շամբ , մեր , մերբ . մերք ,
Աստղ , աստեղ , տեղէ .	մերց . (հունջ.) ուլ-
տեղլք , դաց , դօք . եւլ-	ուն :
դըն :	[ուն :

իններորդ հոլովման օրինակ :

Իններորդ հոլովմը Յատուկ անուանց է .
(տես երես 2.) Երկու կերպով :

Սեռ . այ . գրծ . մա :	Սեռ . էայ . գրծ . էաւ :
Ո . Տրդատ .	Հռիփսիմէ .
Ա . Տրդատայ .	Հռիփսիմեայ .
Տ . Տրդատայ .	Հռիփսիմեայ .
Հ . զՏրդատ .	զՀռիփսիմէ .
Բ . ի Տրդատայ .	ի Հռիփսիմեայ .
Գ . Տրդատաւ .	Հռիփսիմեաւ .
Դ . ի Տրդատ .	ի Հռիփսիմէ .

Առնց պէս կը հոլովին նաեւ՝

Հայկ, Հայկայ ի-մ կի:	Եսայի, սայեայ, եաւ:
Հռոմ, Հռոմայ. Բօմ-:	Հեղինէ, նեայ, նեաւ:
Մեսրոպ, պայ, պաւ:	Արետէ, տեայ. Ակրէո:
Սահակ, հակայ, հակաւ:	Փիլիպպոս, պեայ, ի. պոսի:
Յովաչփ, սէփայ ի-մ փու:	Գալիլեա, լեայ, լիլեէ,
Յակովը, բայ ի-մ բու:	լեաւ:

Խ ԱՆԿԱՆՈՆ ՀՈԼՈՎՈՒՆՔ

Ա. Այլը, (Երէի, Տ-ԵՐ-.) եր, ար-մ, +էշի:
Եղակի:

Ո. Այլը,	Արք.
Ո. Առն,	Արանց.
Տ. Առն,	Արանց.
Հ. զԱյլը,	զԱրս.
Բ. յԱռնէ,	յԱրանց.
Գ. Արամը,	Արամք.
Դ. յԱռն,	յԱրս:

Այսպէս կը հոլովին նաեւ՝

Տէր, տեառն, իտեառ-	Պարտատէր, տեառն.
նէ, տերամք. —	ութէն ա-հ-ուը:
տեարք, տեարց ի-մ	Տանուտէր, տեառն.
տերանց, տերամքք.	(Պանուէր,) եւ ա-
ա-հ-ու, ա-լ-:	հ-ուը:

Բ. մայլը, գէրէր:
Եղակի:

Ո. Հայլը,	Հարք.
Ո. Հօր,	Հարց ի-մ հարանց.
Տ. Հօր,	Հարց ի-մ հարանց.
Հ. զՀայլը,	զՀարս.
Բ. ի Հօրէ,	ի Հարց ի-մ ի հարանց.
Գ. Հարք,	Հարք.
Դ. ի Հօր,	ի Հարս:

Այսպէս կը հոլովին նաեւ
Մայր, մօր, մարբ. — | Եղայր, եղօր, եղարբ.
մարք, մարց*. և ։ | — Եղարց*. էրդրուլ:

Դ. Վայր, էլլէտուլ:

Եղակի:

Յոդնակի:

Ո. Քոյր,	Քոյք.
Ա. Քեռ,	Քերց.
Տ. Քեռ,	Քերց.
Հ. զՔոյր,	զՔորս.
Բ. ի Քեռէ,	ի Քերց.
Գ. Քերբ,	Քերբք.
Ն. ի Քեռ,	ի Քորս:

Դ. Ալին, էլլէտ:

Եղակի:

Յոդնակի:

Ո. Կին,	Կանայք.
Ա. Կ-նոջ,	Կանանց.
Տ. Կ-նոջ,	Կանանց.
Հ. զԿին,	զԿանայս.
Բ. ի Կ-նոջէ,	ի Կանանց.
Գ. Կանամբ է-մ կ-նաւ, Կանամբք.	
Ն. ի Կ-նոջ,	ի Կանայս:

Այսպէս կը հոլովին նաեւ

Տիկին, տիկ-նոջ, ի տի-	տիկինաւ. — տիկինայք,
լինոջէ, տիկինամբ է-մ	նաց, նամբք. հ-նըմ:

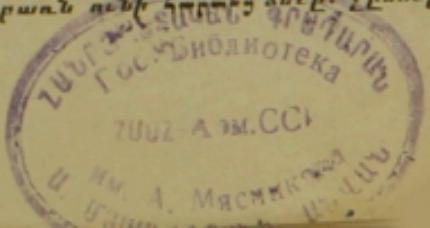
Ե. Գիւղ, (էլլէտ) էլօյ:

Եղակի:

Յոդնակի:

Ո. Գիւղ է-մ զեղ,	Գիւղք է-մ զեղք.
Ա. Գեղջ,	Գիւղից է-մ զեղից.
Տ. Գեղջ,	Գիւղից.
Հ. զԳիւղ,	զԳիւղս:

* Միայն հայր բառն ունի հրաժարական ձեւը. չըստ իր հ-նըմ:

Բ. ի Գեղջեւ,	ի Գիւղից.
Գ. Գիւղիւ,	Գիւղիւք.
Ն. ի Գեղջ,	ի Գիւղս:

Զ. Օր, (աւր.) կեռ:

Եղակի:	Յոդնակի:
--------	----------

Ո. Օր,	Աւուրք.
Ա. Աւուր,	Աւուրց.
Տ. Աւուր,	Աւուրց.
Հ. զՕր,	զԱւուրս.
Բ. յՕրէ, (յաւ-րէ,)	յԱւուրց.
Գ. Աւուրք,	Աւուրքք.
Ն. յԱւուր,	յԱւուրս:

Է. Տիւ, (տուել,) կեռ-հովե-ու:

Եղակի:	Յոդնակի:
--------	----------

Ո. Տիւ,	
Ա. Տուրնջեան,	
Տ. Տուրնջեան,	Յոդնակին միայն նախ-
Հ. զՏիւ,	դրիւ կը հոլովի, այսպէս.
Բ. ի Տուրնջենէ,	Տիւք, դոիւս, ի տիւս:
Գ. Տուրնջեամբ,	
Ն. ի Տուրնջեան,	

Յ Ո Ւ Ո Ւ Ա Ծ Բ Ի Ֆ Բ .

Ա Խ Ա Կ Ա Շ Ա Կ Ա Բ Ա

Ըատ տեղ երկու անուն քովէ քով կու գան
ու այնպէս կը հոլովին. ինչպէս. Ծանր բեռ, աղը
եւ-+ անոյշ ջուր, թանլը սոս. աղէկ մարդ, էյէ առայ:
Երբ այսպէս երկու անուն քովէ քով են
մէկն Անուն կ'ըստուի ու մէկալը գոյական :

գոյական այն անունն է՝ որ իր հը կամ ին+
իրեն դոյսը բան մը կը նշանակէ. ինչպէս վերի օրի-
նակներուն մէջ՝ բեր, ջուր, մարդ :

Իսկ Ածականը՝ գոյականին ինչպէս ըլլալը կը
ցուցընէ, ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ՝ ձուր,
անոյշ, աղլի :

Թէ որն է ածական ու որն է գոյական՝ որոշելու
դիւրին ճամբան աս է: Ան բառն՝ որուն քով բռն, (շէյ)
գոյականը կրնայ դրուիլ՝ ածական է. իսկ որուն քով
որ չի կրնար դրուիլ՝ գոյական է: Ձուր բռն, (--- շէյ)
շըսուիր. ուրեմն ջուր գոյական է. ձուր բռն, նիմի-
բռն, (առ շէյ, ի-հիհ շէյ) կ'ըսուի. անանկ է նէ ձուր
ու նիմիւ ածական են:

Աշխարհաբար ու տաճկերէն՝ ածականը գոյականէն
միշտ յառաջ կը դրուի եւ ամենեւին չի հոլովիր. ինչպէս.

Կարմիր խնձոր. Գըրմըզը էլմա.

Կարմիր խնձորին. Գըրմըզը էլմանըն.

Կարմիր խնձորին. Գըրմըզը էլմայա.

Կարմիր խնձորը. Գըրմըզը էլմայը, եւսյըն:

Եւ շըսուիր ինչո՞ր իտ՞ից. Եւ հը հը հը: Բայց դրա-
բարի մէջ

Ածականը իւր գոյականէն թէ յառաջ ու թէ
ետքը կրնայ դրուիլ:

Եթէ յառաջ դրուի՝ Կամուդուն ածական կ'ը-
սուի, եւ հասարակօրէն նախդրիւ կը հոլովի:

Եղակի:

Ո. Վայրենի ծառ,	Եաղանի աղլն.
Ա. Վայրենի ծառոյ,	Եաղանի աղլնըն.
Տ. Վայրենի ծառոյ,	Եաղանի աղլնա.
Հ. զԱյրենի ծառ,	Եաղանի աղլնը.
Բ. ի Վայրենի ծառոյ,	Եաղանի աղլնուն.
Գ. Վայրենի ծառով,	Եաղանի աղլն ըլլա.
Դ. ի Վայրենի ծառ,	Եաղանի աղլնուր.

Յողնակի:

Ո. Վայրենի ծառք,	Եսունի աղճլը .
Ա. Վայրենի ծառոց,	Եսունի աղճլը ըն .
Տ. Վայրենի ծառոց,	Եսունի աղճլը ըն .
Հ. զՎայրենի ծառս,	Եսունի աղճլը ըն .
Բ. ի Վայրենի ծառոց,	Եսունի աղճլը դրուն .
Գ. Վայրենի ծառովք,	Եսունի աղճլը ըլտ .
Դ. ի Վայրենի ծառս ,	Եսունի աղճլը դրուն :

Այսպէս ուրիշ նախադաս ածականները :

Խաւարին բանտ . (ճուն)	Անոյշ գինի . Բ-նիւ շ-
Բ.) ժուռանլը շընդան :	բառ : [է վլ-]
Մնոտիյոյ . որը մ-մուո :	Անառակ որդի . իօվլ-ը դ-

Իսկ եթէ ածականն իւր դոյականնեն ետքը
դրուի Յետուուն կ'ըսուի , եւ պէտք է որ անոր հետ
մէկտեղ հորովի . այսպէս . Ծուռ վայրենի . Ճ-ռ-ն
վայրեն-ոյ , եւայլն :

Եղակի:

Ո. Եղբայր սիրելի ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը .
Ա. Եղբօր սիրելոյ ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը ըն .
Տ. Եղբօր սիրելոյ ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը .
Հ. զԵղբայր սիրելի ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը ըն .
Բ. յԵղբօրէ սիրելոյ ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը դրուն .
Գ. Եղբարք սիրելեաւ ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը ըլտ .
Դ. յԵղբայր սիրելի ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը դրուն .

Յողնակի:

Ո. Եղբարք սիրելիք ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը ըլտ .
Ա. Եղբարց սիրելեաց ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը ըն ըն .
Տ. Եղբարց սիրելեաց ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը ըն ըն .
Հ. զԵղբարս սիրելիս ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը ըլտ .
Բ. յԵղբարց սիրելեաց ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը դրուն .
Գ. Եղբարբք սիրելեօք ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը ըլտ .
Դ. յԵղբարս սիրելիս ,	Ն-ի-ն-լ- ֆ-ր-ր-ը դրուն .

Այսպէս ալ ուրիշ յետաղաս ածականները .
Այս իմաստուն, առն (աղել մորդ) էյլ սում:
իմաստնոյ. (իւլցի) մուլութ սոգի սպու-
թութ. մուլութ սում:
Այս բարի, առն բարոյ. դիլ բուն:

Այս տեղով կը սկսին աշակերտներն ածականները գոյ-
ականներու հետ հոլովելով դրիլ, եւ անոնց դիմացը հո-
լովելուն նշանակութիւնները դնել:

ՅՈՒՍԻԼԾ Գ.

Թ Ո Ւ Ե Կ Ա Ն Ը Ն Ո Ւ Ն

Խուսական անուանք բանի մը որոշ համբանքը
կը ցուցընեն, ու երեք տեսակ են. Բացբյան, Պա-
ստիան եւ Անյներիան:

Ա. Բացարձակ թուսկանք:

Բացարձակ թուսկաններուն նշանակու-
թիւնն ու հոլովումն այս է:

Մի, միոյ իւմ միոջ, միում, ի միոջէ իւմ ի միոյ, միով.
Երկու, երկուց, երկուք*. (երիւն) իւկ: [(Երիւն) ուկ]:
Երեք, երից, երիւք. (երեւ) իւչ:

Չորք, չորից, չորիւք. (չոր) ուեօք:

Հինգ, հինգի**, հինգիւ, հինգից, հինգօք. (հինգ) ուկ:

Վեց, վեցի, վեցիւ, վեցից, վեցիւք. (վեց) ուն:

Ետքն, թան, թամբ, թանք, թանց, թամբք եւուի:

Ութ***, ութի, ութիւ, ութից, ութիւք. ուիւկ:

Ինն, ըննի, ըննիւ, ըննից, ըննիւք, իւմ ինունք, ի-
նունց, ինումբք. ուժու-

* Այս գործիականին տեղ չատ անդամ անձներականը
կը գործածուի՝ Եւիւն-թիւ: Տես վարը երես 25:

** Առնոց եզակի վերջահոլովելորը, գործիականէն զատ՝
հասարակօրէն չեն գործածուիր:

*** Առուսները մտադիր ընելու է՝ որ գրաբար ունի տեղ-
չդրեն ունի, ունիւրութ եւայլն. նոյնպէս չըսեն Եօնի-
բար փխի Եօնիւրութ:

Տառն,	տասին,	սամբ,	սունք,	սանց,	սամբք.	օն:
Երեստասան,				(բասնոս-մէլի.)	օն պէր:	
Երկստասան,				(բասս-երիո-.)	օն ի+է:	
Երեքտասան,		ի.	իւ.	(բասս-երէ+.)	օն իւ-ւ:	
Չորեքտասան,		ից.	իւք.	(բասնոս-չոր-.)	օն դէօըն:	
Հնգետասան,				(բասնոս-հնգ-.)	օն պէշ:	
Ակետասան,				(բասնոս-պէշ.)	օն պէշ:	
Եօթնեւտասն,	սին,	սամբ,	սոնք,	սանց,	սամբք.	
	(բասնոս-եօթ-ը.)	օն եւոք:	Այսպէս եւս՝			
Ութեւտասն,	Ութուտասն,	(բասնոս-ը.)	օն սէ+ին:			
Իննեւտասն,	(բասնոս-ին-ը.)	օն դօքու-ղ:				
Քասն,	քսանի,	նիւ,	նից,	նիւք.	եկում:	
Երեսուն,	երես-նի,	նիւ,	նից,	նիւք.	օնու-ղ:	
Քառասուն,	քառաս-նի,	նիւ,	նից,	նիւք.	դըրէ:	
Յիսուն,	յիս-նի,	նիւ,	նից,	նիւք.	ելլէ:	
Վաթսոսն,	վաթս-նի,	նիւ,	նից,	նիւք.	ալլ-ըըլ:	
Եօթանասուն,	նաս-նի,	նիւ,	նից,	նիւք.	եւնում:	
Ութսոսն,	ութս-նի,	նիւ,	նից,	նիւք.	սէ+սէն:	
Իննսոսն,	իննս-նի,	նիւ,	նից,	նիւք.	դօքուն:	
Հարիւր,	(հարեւր,),	հարիւրոյ,	րով ի-մ ըիւ,	րոց		
	րովք.	եւ-ւ:				
Երկերիւր,				(երիս-հարիւր.)	ի+է եւ-ղ:	
Երեքհարիւր,				(երետ-հարիւր.)	ի-ւ եւ-ղ:	
Չորեքհարիւր,		ամէնն ալ		(չորս-հարիւր.)	դէօըն եւ-ղ:	
Հինգհարիւր,		Հ-ըիւրին	պէշ	եւ-ղ:		
Վեցհարիւր,		պէս կը		ալլը եւ-ղ:		
Եօթնհարիւր,		հոլալին.		եւոք եւ-ղ:		
Ութհարիւր,				սէ+ին եւ-ղ:		
Իննհարիւր,				դօքու-ղ եւ-ղ:		
Հազար,	ի,	աւ,	աց,	պէս.	պէն:	
Բիւրու,	բիւրու,	րուց,	րուք.	(բան հալլը.)	օն պէն:	
	Բացարձակ	թոււականները	կերպ	կերպ կը		
	համաձայնին	իրենց գոյականին	հետ:			

Մէ իւր եղակի գոյականին հետ մէկտեղ կը
հոլովի .

Այր մի , (Տ-Շ-Ռ-Վ .) ի-մ Միայր , (Խ-Շ-Ռ-Վ .) ուկ ս-ո-մ :

Առն , միոյ ի-մ միոջ , Միոյ առն . ուկ ս-ո-մ :

Առն միում , Միում առն , ուկ ս-ո-մ :

Երիս- , երե+ , չք+ անեղական են , յոզնակի
գոյական կ'ուղեն , ու միշտ մէկտեղ կը հոլովին .

Երկու աւուրք . Երեք վկայք . Զորք կողմանք .

Երկուց աւուրց . Երից վկայից . Զորից կողմանց .

Ղերկուս աւուրս . ղերիս վկայս . զԶորս կողմանս :

Կամ վերջադա՞ Աւուրք Երկու , աւուրց Եր-
կուց , զեղբարս Երկուս , եղբարքք Երկուք :

Իսկ հինգէն մինչեւ հ-շ-ր հասարակ ածական
անուանց պէս կը համաձայնին . այսպէս :

Նախադաս :	Յետադաս :
Եօթն այր , ի-մ Եօթն արք .	Եղբարք հինգ* .
Եօթն առն ի-մ արանց .	Եղբարց հնդից .
յԵօթն առնէ ի-մ արանց .	յԵղբարց հնդից .
Եօթն արամք ի-մ արամք .	Եղբարքք հնդգք .

Բ. Դասական թռուականք :

Դասականները բանի մը կարգը կը ցուցընեն :	Տասներորդ , օհունհու .
Առաջին , ուկիւնհի , իւլ .	Մետասաներորդ , (Պ-Ա-Ն- -Ե-Ւ-Ռ-Ի-Ռ-Ռ-Վ .) օւ ուկ- իւնհի .
Երկրորդ , իւնհի .	Երկուսասաներորդ , (Պ-Ա-Ն- -Ե-Ր-Ի-Ն-Ռ-Վ .) եւն :
Երրորդ , ի-չ-ւ-ն-հ-ի .	Քսաներորդ , եկիւնհի .
Չորրորդ , ուկունհի .	Քսաներորդք առաջնորդ ի-մ քսաներորդ եւ .
Հինգերորդ , ** ուկշնհի .	• առաջին , եկիւնհի ուկիւնհի .
Վեցերորդ , ալեւնհի .	
Եօթներորդ , եկտիւնհի .	
Ութերորդ , ուկիւնհի .	
Իններորդ , առաջնունհի .	

* Զըսուիր յետադաս հինգ+ , հինգ+ , վիշ+ , եւայլին :

** Դսորուաները մտադիր ընելու է որ չդրեն հինգէրրուր :

Քառներորդ երկրորդ, էլլիսիննել.

Երեսներորդ, օնուշնեն-
նու:

Քառասներորդ, հայութե-
նը.

Հարիւրորդ, էլլունիննել-
նու:

Ասոնք այսպէս կը հոլովին. Առաջին, առա-
ջնոյ, ջնում, յառաջն-մէ կայջնոյ, առաջնով,
յառաջնում. յուն. առաջնոք, ջնոց, նովք:

Մնացածները կը հոլովին՝ որդի, որդու, դու,
դօւ. որոնց եղակի ներգոյականը շատ անգամ որ-
դում կ'ըլլայ. ինչպէս, յերիբորդում, եւայլն:

Դասական թուականներն հասարակ ածական
անուանց կանոնաւը կը հոլովին. այսպէս:

Նախադաս:

Երրորդ օր, էլլունին-
երրորդ աւուր, [իւն]:
յերրորդ օրէ,

Յետադաս:

Օր երկրորդ, էլլիննի էլլ-ն:
Աւուր երկրորդի,
յօրէ երկրորդէ. ևն:

9. Անձներական թուականք:

Անձներականներն իրենց նշանակած թուոյն
ամենը մէկտեղ կը ցուցընեն:

Երկոքեան կամ երկոքին, (երկուուն ուն.) էլլունին որէ:

Երեքեան կամ երեքին, (երեւն ուն.) էլլունին որէ:

Չորեքեան կամ չորեքին, (չորսն ուն.) որէօրուն որէ:

Եօթանեքեան կամ նեքին, (եօթն ուն.) եետիսի որէ:

Տասնեքեան կամ նեքին, (տասն ուն.) օնու որէ:

Երկոտասանեքեան կամ քին, (տասնեւուն ուն.)
օն էլլունին որէ:

Ասոնք այսպէս կը հոլովին.

Ո. Երկոքեան կամ երկոքին, էլլունին որէ.

Ս. Երկոցունց կամ երկոցուն, էլլունին որէ.

Տ. Երկոցունց կամ ցուն, էլլունին որէ.

Հ. զերկոսեան կամ զերկոսին, էլլունին որէ.

Բ. յԵՐԿՈԳՈՒՆց,	ի+ի-ինուէն ուէ.
Գ. ԵՐԿՈՐՈՒՄՔՔ,	ի+ի-ինուէն ուէ.
Ա. յԵՐԿՈՍԵան ի-մ սին,	ի+ի-ինուէն ուէ:
Այսպէս կը հոլովին նաեւ	
Ամենեքեան ի-մ ամենեքին,	եցուն, եքումքք.
Բոլորեքեան ի-մ բոլորեքին,	(ա-մնան ա-լ.) հետու ուէ:
Ասոնք յոդնակի գոյական կ'ուղեն,	եւ անոր
Հետ մէկտեղ կը հոլովին: այսպէս:	
Երկոքին ի-մ -քեան որ-	զԵՐԿՈՍԻՆ որդիս.
դիք. (Երիո-որդին ա-լ.)	յԵՐԿՈԳՈՒՆց որդւոց.
ի+ի-իլուր ուու. [դւոյ.	ԵՐԿՈՐՈՒՄՔՔ որդւովք.
Երկոցուն ի-մ -ցունց որ-	յԵՐԿՈՍԻՆ որդիս:
Այսպէս նաեւ՝ Երկոքին ձեռք, Երկոցունց	
ձեռաց. յԵՐԿՈԳՈՒՆց ստից. չորեցուն կողմանց:	X

Յ Օ Գ Ո Ւ Ա Ծ Ւ Յ Ո Ւ Յ .

Մ Ա Ս Ն Ա Կ Ա Ն Ա Ն Ո Ւ Յ

Եղակի:	Ցոգնակի:
Ա. Ոմն,	Ոք. (Եիշ.) պէրէ-է:
Ա. Ուրումն,	Ուրուք. պէրէ-ինէն:
Տ. Ումեմն,	Ումեք. պէրէ-ինէ:
Հ. զՈմն,	զՈք. պէրէ-ինէ:
Բ. յՈւմեմնէ, յՈւմեքէ. -օխուէն:	յՈմանց, -լուը:
Գ. Ոմամք,	— պէրէ-է իէ:
Դ. յՈւմեմն,	յՈւմեք. -օխուէ:

Ի՞ն կամ ինչ Եղակի է, եւ այսպէս կը հոլովի.

Ո. Իմն ի-մ ինչ,	բ-ան հը.	պիր շէյ:
Ա. Իրիք,	բ-ան հը.	պիր շէյին:
Տ. Իմիք,	բ-ան հը.	պիր շէյէ:
Բ. յԻմեմնէ, յԻմեքէ,	բ-ան հը.	պիր շէյտէն:
Գ. Իմիք,	բ-ան-ը հը.	պիր շէյ իլէ:
Դ. յԻմեմն,	յԻմիք,	պիր շէյտէ:

Վասնական անունն են հետեւեալներն ալ.

Այլ, այլոյ, այլում, յայլմէ, այլով. (-ըլէլ.) Դ-Հ-

Միւս, միւսոյ, միւսում, ի միւսմէ, սով. (Ձիւլ.) Զ-Շ-

Ամենայն, նայնի, յամենայնէ, նիւ. (-մեն.) Ա-Շ (շէյ):

Խրաբանչիւր, (րոյ, րում.) սովորաբար անհոլովեն.

Անձնիւր, (րոյ, րոց.) | (-մեն մէլ.) Ա-Շ Պ-Շ:

Միմեանց, իրերաց, (Ձիւլ Ձիւլ. իբ-ըն-), Դ-Շ-

պիւնին ուղական շունին: Առաջինը կը հոլովի

եօթներորդ հոլովման պէս, ու վերջինը երկրորդ

հոլովման պէս:

Միմեանց, իրերաց, (իբ-ըն-.) Ա-Շ Պ-Շ:

զՄիմեանս, զիրեարս, (Ձիւլ շեն, իբ-ը-.) Ա-Շ Պ-Շ:

ի Միմեանց, յիրերաց, (իբ-ը-մ-.) Ա-Շ Պ-Շ:

Միմեամբք, իրերօք, (իբ-ը-մ-լ.) Ա-Շ Պ-Շ:

Մի մի, միոյ միոյ, միում | (-մեն մէլ.) Ա-Շ Պ-Շ. կամ
միում.

Մէն մի. անհոլով է. | (-մի մէլ.) Ա-Շ Բ-Ն:

Վասնականներուն կարգն են ասոնք ալ.

Այս ոք, այսր * ուրուք, այսմ ումեք. | (- - - - .)

Այն ոք, այնր * ուրուք, այնմ ումեք. | Ք-Լ-Ն + Ի-Հ-:

Այս անուն, այսր անուան, եւայլն. | Ք-Լ-Ն Ե-Է:

Գոյզն մի, խուն ինչ. նախողիւր կը հոլովին. | (+իւ հ-ը.)

Սակաւ մի, սակաւու միոյ. | Ա-Շ Ա-Ն.

(Ամս) քանի մի. անհոլով. + անէ մը (Պ-Շ-է.) Ա-Շ
Ք-Ն (Ե-Ը):

Այս, աւ եւ իմ, ինչ՝ իրենց քովի ածականին
կամ դոյականին հետ մէկտեղ կը հոլովին: Այլ
ոմն, այլ ոք. (-ըլէլ Ձիւլ.) Ա-Շ Պ-Ն-Շ-Շ: Այլ ինչ,
այլ իմն. (-ըլէլ Բ-Ն.) Ա-Շ Պ-Ն շէյ. կը հոլովին. Ա-

* Այս եւ այն՝ դերանուն են, որոնց հոլովմաւմը յաջորդ
դըմուն մէջ կը առանենք:

ԵՄ ուրուք, այլում ումեք, յայլմէ ումեքէ: ԱՅԼՄ
ուրումն. այլք ոմանք, առ այլս ոմանս: ԱՅԼՄ իրիք,
այլում իմիք, այլով իւիք:

Եղակի:

(Մ-Ր-Ռ Հ-Ը)	ԴԵՐ ՔԵՆՔ-	(Բ-Զ-Ց Հ-Ը)	ԿԵՐ Ա-Ց-Ն-
ԱՅՐ ոմն,	ՔԵՆՔ ԱՅՐ ոք.	Բան ինչ.	
Առն ուրումն,	Առն ուրուք.	Բանի իրիք.	
Առն ումեմն,	Առն ումեք.	Բանի իմիք.	
յԱռնէ ումեմնէ,	յԱռնէ ումեքէ. ի Բանէ իմեքէ.		
Արամբ ոմամբ,	—	Բանիւ իւիք.	
յԱռն ումեմն,	յԱռն ումեք. ի Բանի իմիք:		

Յոդնակի:

(Ք-Ն-Է Հ-Ը Տ-Ր-Ռ)	Դ-Շ-Ն-Ք ՔԵ-Ն-	(Ք-Ն-Է Հ-Ը Լ-Ց-Ն-)	Դ-Շ-Ն-Ք Ա-Ց-Ն-
ՀԵՒՐ.			ԼԵՐ.
Արք ոմանք.		Բանք ինչ.	
Արանց ոմանց.		Բանից ինչ.	
յԱրանց ոմանց.		ի Բանից ինչ.	
Արամբք ոմամբք.		Բանիւք ինչ.	
յԱրս ոմանս.		ի Բանս ինչ:	

ԻՆՆ յոդնակիի մէջ՝ անփոփոխ կը մնայ:

Այսպէս նաեւ՝ Մարդարէի ուրումն. մարդա-
րէք ոմանք, մարդարէից ոմանց. դէր ՔԵՆՔ ԴԵՆՔ. —
Կամ յետադաս գոյականով՝ Ոմն մարդարէ. ուրումն
մարդարէի:

ՈՆ ս+, Ֆ+ ս+ եւ ՈՆ ԲՆ, Ֆ+ ԻՆ Եղակի ԵՆ,
եւ այսպէս կը հոլովին.

ՔԵՆՔ, ԻՆ ԴԵՆՔ.

ՈՆ ոք.	ՄԻ ոք.	ՈՆ ինչ.	ՄԻ ինչ.
ՈՆ ուրուք.	ՄԻ ուրուք.	ՈՆ իրիք.	ՄԻ իրիք.
ՈՆ ումեք.	ՄԻ ումեք.	ՈՆ իմիք.	ՄԻ իմիք.
ՈՆ զոք.	ՄԻ զոք.	ՈՆ ինչ.	ՄԻ ինչ.
ՈՆ յումեքէ.	ՄԻ յումեքէ.	ՈՆ յիմեքէ.	ՄԻ յիմեքէ.
—	—	ՈՆ իւիք.	ՄԻ իւիք.
ՈՆ յումեք.	ՄԻ յումեք.	ՈՆ յիմիք.	ՄԻ յիմիք:

Ամենայն յոգնակի չունի: Եթէ գոյական ունենայ անհողով է, այսպէս. Ամենայն մարդոյ, ամենայն քաղաքաց:

Ո՞ւս եւ Այլ եթէ գոյական ունենան՝ կը համաձայնին, այսպէս,

Միւսօ օր. Այլ տուն. Այլ տունք.

Միւսօյ աւուր. Այլոյ տան. Այլոց տանց.

Միւսում աւուր. Այլում տան Այլոց տանց, եւն,
Բայց յոգնակի նախորիւ հոլովներուն մէջ
չեն համաձայնիր. Եւ չըսուիր այլ բան+, յայլ
+աղան+. մէս+ մուր+. Եւ այլն:

Այսպէս նաեւ՝ Այլ ազգ, այլոյ ազգի, այ-
լում ազգի, յայլմէ ազգէ. միւսօյ մարդարէի,
եւայլն:

ՅՈՒՍԻԱԾ Ե.

Հ Ա Ր Ց Ա Կ Ա Ն Ա Ն Ա Տ Ն

Հարցական անուններն են՝ Ա, Զ, ԶԻ, ԶԻ,
ՉԻՆ. ՔԱՆԻ:

Ա, ԱԻ, ԱԻ:	ԶԻ, ԶԻՆ:
Եղակի:	Յոգն.:
Ա. ԱԻ, ԱԻ, (ԶԻ.) +ԻՇ. ԱԻՔ, (Ա- ԲԱՆ+) +ԻՇԻՇ.	ԶԻ, ** զԻՆ. (ՖԻՆ.) ԱԻ.
Ա. ԱՅՐ, (ԱԲԱՆ-.) +ԻՎԻՆ. ԱՅՐ, Տ. ԱԻՄ, +ԻՎԻ. ԱՅՐ, Հ. ՉՈՎԻ, ՉՈՎ. +ԻՎԻ. ՉՈՎՅԱ.	ԻՐ. ՆԵՐԻՆ. ԻՄ, ՀԻՄ. ՆԵՐԻ: ԶԻ, զԻՆ. ԱԻ, ՆԵՐԻ:

* ՔԻՆ ուեղ նախորիւ ալ կը հոլովի. այսպէս, Այլ քա-

** ԶԻ, ԷՐ, ՃԱԴ-ԷՐ, ՃԱՆ ԷՐ, Հ-ԷՐ, Ա-ԷՐ կը գործ-

ածուին ԲԱՆ-, (ԱԲԱՆ) հշանակութեամբ:

Բ. յՈւմէ՞ . Քէմուէն . յՈյյ . առ իմէ . նէրէն :

Գ. Արսօվ . Քէմէնէլ . Արսօվք .^{*} իւ . նէ իլէ :

Ն. յՈւմէ , յՈյ . Քէմուէ : յԻմ . նէրէ :

Զէ հարցականին պատմականն է շէ , եւ կը նշանակէ (ինչու- ,) նէ մն :

Զէնչն նախդրիւ տրականն ու հայցականն առանց շայի է . յէնւ , առ ինւ . (ինւ բանի , ինչու- .) նէյէ . հյյ . յէնւ :

Զէնւ՝ գոյականի հետ՝ միայն նախդրիւ կը հոլովի . Զէնւ բանք . (ինւ բաներ , ինւ իօստեր .) մինչ պէտու . (ինւ ուերտի համար :)

Վանի՞ , (ինւ) հարցականն այսպէս կը հոլովի . Քանի՞ , քանւո՞յ իւմ քանո՞յ . Քանիք , ի քանի՞ս . քանւե զը :

Գ | Ս | Խ | Խ | Բ .

Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

Արպէսզի անուն մը շատ անդամ խօսքի մէջ չկրկնուի , անոր տեղ կը գրուի բառ մը՝ որ Դերանն կըսուի :

Դերանուններն անուանց պէս թէւ , Հոլովու Հոլովան + ունենալէն զատ՝ ունին նաեւ դէմտ , որ երեք է . առաջին՝ Ես . երկրորդ դիմացինս՝ Դու . երրորդ ուրիշ մը՝ Կս :

Դերանուանց արմատն այս երեք դիմորու յօդերն Են , և , Դ , Ն : — Ա առաջին դէմը , Դ՝ Երկրորդ դէմը , Ն՝ Երրորդ դէմը կը յուցընէ : Ինչպէս աշխարհաբար ալ կ'ըսենք՝ հոգիս , հոգի՛ , հոգին . (Տանըմ , Տանըն , Տանը .) տունս , տուն՛ , տունը . (Էմմ , Էմմին , Էմմի :)

* Ո՞ կամ Զէ հարցականը ինք գործիական հոլով չունի , այլ ո՞յ արաբերական դերանունէն կ'առնու , որ վարը (Երես 38) պիտի տեսնենք :

Դերանունները չորս տեսակ են, իսկան,
Տուշական, Սպազմական ու Յարաբերական :

Դերանուանց հոլովման մէջ աւ նախդրիւ արական
շնելու համար բաւական է հայցականին և նախդրիրը
վերցընել եւ տեղը է, յ, ց, — նախդիրները դնել.
(վերը երես 3:) Այսպէս :

Հայցական՝ պիս, նախդր, ար, յիս, շիս, ու իս, եւ այլն.
" պնա, " " է նա, շնա, ու նա, ընդ նա.
" պնաս, " " է նոսա, շնոսա, ու նոսա.
" զտունս շայս " " է տունս յայս, ընդ տունս ընդ
այս, եւ այլն :

Միայն իւր գերանուաններն եզակի նախդրիւ արականը
զատ կերպով է, ինչպէս վարը կը ակսնենք :

Յ Ո Գ Ո Ւ Ո Ւ Ո Ւ Ո

Ե Ա Կ Ա Ն Գ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

Խական գերանուններն են՝ Ես, Գու, Ինչ
իւր, եւ այսպէս կը հոլովին :

Առաջին դիմք :

Եղակի:

- Ա. Ես, Ես. պէն:
- Ա. Իմ, Իմ. պէնիմ:
- Տ. Ինձ, Ինձի. պէնինձ:
- Հ. Ղիս, Ղիս. պէնիզ:
- Բ. Ժինէն, Ժինէն. պէնինէն:
- Գ. Ինէւ, Ինէւ. պէնինէւ:
- Ն. Ջիս, Ջիս. պէնիս:

Յողնակի:

- Մէք, մէք. պէք:
- Մէր, մէր. պէքիմ:
- Մէզ, մէզ. պէքիզ:
- ՊՄէզ, մէզ. պէքիզ:
- ի Մէնչ, մէնչ. պէքունչն:
- Մէզը, * մէզը. պէքիզէլ:
- ի Մէզ, մէզ մէզ. պէքունչ:

^{*} Հին դրութիւնն էր մէզ, մէզ. — Ինչպէս նաեւ նման
բառերունը՝ կօն, (եւ թիւ.) որութզ, (արդեւք 1)

Երկրորդ դիմք:

Եղակի:	Յողնակի:
Ա. Դու, տուն. սէն.	Դուք, տուն. սէն:
Ա. Քո, ունին. սէնին:	Զեր, յեր. սէնին:
Տ. Քեզ, եղիք. սոն:	Զեզ, յեզ. սէնիք:
Հ. Քբեզ, շեզ. սէնիք:	Ղզեզ, յշեզ. սէնիք:
Չ. Քէն, եղով. սէնովէն:	Ի Զէնջ, յեշովէն. սէնովէն:
Պ. Քեւ, եղովով. սէնին իլէ:	Զեզը, յեշովով. սէնին իլէ:
Ո. Քեզ, ուն մէջու. սէնուէ:	Ի Զեզ, յեր մէջ. սէնուէ:

Երրորդ դիմք:

Եղակի:	Յողնակի:
Ա. Առնիք. ին+. ունուիք:	Խւրեանք, իրեն+. ունուուիլը:
Ա. Խւր, իրեն. ուրինին:	Խւրեանց, իրենց. ուլրին:
Տ. Խւր, իրեն. ուրինէ:	Խւրեանց, իրենց. ուլրէ:
Հ. (Առնիք.)	Ղխւրեանս, ուրինի+. ուլրիք:
Բ. Ճիւրմէ, իրմէ. ուրին:	Ճիւրեանց, իրենցմէ. ուլրուն:
Գ. Խւրեւ,	Խւրեամբ, իրենցմբ. ուլրուն:
Դ. Խւրեաւ, իրմ. իլէ:	Խւրեամբք, իրենցմբք. ուլրուն:
Ե. Ճիւր, իրմզը. ուրինուէ:	Ճիւրեանս, իրենցմզ. ուլրուն:

Ի-ը գերանունը հայցական չունենալուն համար՝ նախդրիւ տրակտնը բուն տրականէն առնուելով կը ձեւանայ, այսպէս. առ ի-ը կամ յի-ը.

Եղակի:

Եղակի:	Յողնակի:
Ա. Խնքն, ին+. ունուիք:	Խնքեանք, իրեն+. ունուուիլը:
Ա. Խնքեան, իրեն. ուրինին:	Խնքեանց, իրենց. ուլրին:
Տ. Խնքեան, իրեն. ուրինէ:	Խնքեանց, իրենց. ուլրէ:
Հ. Ղխնքն, ունուլ. ուրինիք:	Ղխնքեանս, ուրինի+. ուլրիք:
Բ. Ճինքենէ, իրմէ. ուրին:	Ճինքեանց, իրենցմէ. ուլրուն:
Գ. Խնքեամբ, իրմով. իլէ:	Խնքեամբք, իրենցմօվ. ուլրուն:
Ե. Ճինքեան, իրմզ. ուրինուէ:	Ճինքեանս, իրենցմզ. ուլրուն:

Այս տեղուածակերտներէն պիտի պահանջութի՝ որ վերը (Երես 30) տրուած կանոնին համաձայն՝ դերտնուններուն վրայ է, յ, շ, ռ, ընդ, ընդ դնելով նախդրիւ տրականները գտնեն, մանաւանդ էն, ի-ը (եւ քիչ մը ետքը՝ ցուցական) դերանուններունը:

Յ Օ Գ Ո Ւ Ա Ծ Բ.

+ Յ Ո Ւ Յ Ա Կ Ա Ն Դ Ե Ր Ա Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

Յուցական դերանուններն երեք տեսակ են.
Ս- դ- , ն- . Այս, այդ, այն : Սոյն, դոյն, նոյն :

Ասոնցմէ՝ Սա, այս, այն՝ առաջին գեմքի մօտիկ բանը կը ցուցընէ. Դա, այդ, դոյն՝ Երկրորդ գեմքի . Նա, այն, նոյն՝ Երրորդ գեմքի :

1. Աս, (անիւս,) պու . Դա, (առիւս,) զու .
Նա, (անիւս,) օ . միւս գոյական են, եւ այսպէս կը հոլովին :

Եղակի:

Ա . Նա, (անիւս.) օ :

Ա . Նորա, օնուն :

Տ . Նմա, օնու :

Հ . Դնա, օնու :

Բ . Ի Նմանէ, օնուն :

Գ . Նովաւ, օնուն իլէ :

Դ . Ի Նմա: օնու :

Յոդնակի:

Ասոքա, (անոն+.) օնլուք :

Ասոյա, օնլուքն :

Ասոյա, օնլուքն :

Դնոսա, օնլուք :

Ի Նոյանէ, օնլուք դան :

Նոքօք, օնլուք իլէ :

Ի Նոսա, օնլուք դան :

Ասոր պէս կը հոլովին նաևւ

Աս, սորա, սմա, ի սմանէ, սովաւ: Ասքա, սօցա, զսոսա, ի սոցանէ, սոքօք. (առիւս,) պու:

Դա, դորա, դմա, ի դմանէ, դովաւ: Դոքա, դօցա, զդոսա, ի զոցանէ, դոքօք (առիւս,) զու:

2. Այս, պու . Այդ . զու . Այն, օ . ցուցականներն երկու կերպ կը հոլովին, կարճ ու երկայն:

Եղակի:

Ա. Այն,	ան.	օ :
Ա. Այնք ի-՛ Այնոքիկ,	անոք.	օնուն :
Տ. Այնմ, Այնմիկ,	անոր.	օնա :
Հ. զԱյն,	ան.	օնու :
Բ. չ-անէ. յԱյնմանէ,	անէ.	օնտան :
Գ. Այնու, Այնուիկ,	անու.	օնուն իլէ :
Կ. յԱյնմ, յԱյնմիկ,	անոր և լ.	օնտա :

Յոգնակի:

Ա. Այնք ի-՛ Այնոքիկ,	անոնժ.	օնլար :
Ա. Այնց, Այնոցիկ,	անոնց.	օնլարըն :
Տ. Այնց, Այնոցիկ,	անոնց.	օնլարա :
Հ. զԱյնս, զԱյնոսիկ,	շնոնժ.	օնլարը :
Բ. յԱյնց, յԱյնցանէ,	անոնցմէ.	օնլարտան :
Գ. չ-անէ. Այնոքիւք,	անոնցմվ.	օնլար իլէ :
Կ. յԱյնս, յԱյնոսիկ,	անոնց և լ.	օնլարտա :

Բացառականի (եւ պատմականի) կարճ հոլովածը՝ մինակ չկայ, բայց եթէ յետադաս գոյականի հետ ըլլայ՝ տրականէն առնելով այսպէս կը ձեւանայ. յոյնմ բանէ. լոյնմ մարդոյ.* ինչպէս քիչ մը ետքը պիտի տեսնենք: — Յոգն. կարճ հոլովածը քիչ կը բանի:

Ասոր պէս կը հոլովին նաեւ

Այս, այսր ի-՛ այսորիկ, այսմ ի-՛ այսմիկ, յայսմանէ, այսու ի-՛ այսուիկ: Այսոքիկ, այսց ի-՛ այսոցիկ, զայսոսիկ, յայսցանէ, այսոքիւք. (—,) պո-:

* Հայերէնի մեջ առ. հասարակ բացառական հոլովը վերջահոլով տրականէն կ'ելլէ՝ սկիզբը է նախդիր դնելով, ինչպէս մինչեւ հիմայ տեսանք, ի բ-նէց, ի ք-րն-ց, ի ք-ո-ն-ց, ի Տը-ր-ո-ոյ, յերի-բ-ոյ, ի քի-ն-ոյ, եւ այլն: — Միայն ուր որ ներգոյականի հետ խառնակելու վախը լաց՝ կ վերջաւորութիւն կ'առնու. ինչպէս, ի բանէ. յոսկերէ. ի հօրէ. յումեմնէ կամ յումքէ, եւայլն:

Այդ, այդը իւմ այդորիկ, այդմ իւմ այդմիկ, յայդմանէ, այդու իւմ այդուիկ: Այդոքիկ, այդոցիկ, զայդոսիկ, յայդցանէ, այդոքիկ. (—ու,) շու:

Բայց չըլլար շոյտ, շոյտ, մույտ, մույտ:

Այս, այտ, այն ցուցական դերանունները կը բնան իրենց գոյականէն յառաջ կամ ետքը դրուիլ:

Եթէ յառաջ դրուին՝ այսպէս կը հողովին.

Այս տուն.

Այս իւմ այսպիկ տունք.

Այսր տան.

Այսց իւմ այսոցիկ տանց.

Այսմ տան.

Այսց իւմ այսոցիկ տանց.

զԱյս տուն.

զԱյս իւմ զայսոսիկ տունս.

յԱյսմ տանէ.

յԱյսց իւմ յայսոցիկ տանց.

Այտւ տամբ.

Այտոքիկ տամբք.

յԱյսմ տան.

յԱյսց իւմ յայսոսիկ տունս:

Եթէ ետքը դրուին՝ այսպէս կը հողովին.

Տունս այս,

Տունքս այտոքիկ, իւմ տունքս

Տանս այտորիկ,

Տանցս այտոցիկ. [այս,

Տանս այտմիկ,

Տանցս այտոցիկ.

զՏունս զայս,

զՏունս զայտոսիկ.

ի Տանէս յայտմանէ, ի Տանցս յայտցանէ.

Տամբս այտուիկ,

Տամբքս այտոքիկ.

ի Տանս յայտմիկ, ի Տունս յայտոսիկ.

Այսպէս ալ նախադաս՝ Այդ տուն, այդը տան, այդմ տան. այդ տունք իւմ այդոքիկ տունք: Այն տուն, այնը տան, այնմ տան. եւայլն:

Եւ յետադաս՝ Տունդ այդ, տանդ այդորիկ: տանդ այդմիկ. տունքդ այդոքիկ, տանցդ այդոցիկ: Տունն այն, տանն այնորիկ, տանն այնմիկ. եւայլն:

Ինչպէս այս օրինակներէն կը տեսնուի, յետադաս այս, այտ, այն ցուցականներուն գոյականին վրայ դիմորոշ յօդերն ալ դնելու է, այսպէս. դունս այս, դունդ այտ, դունն այն: Բաց ասկէ ի, յ, շ նախդիրները գոյականին վրայ ալ կրկնելու է, ինչպէս վերը տեսանք՝ լսունս զայս, եւայլն:

Յ. Այն, Ռայն, Նոյն ցուցական դերանուններն
այսպէս կը հոլովին.

Եղակի:

- Ա. Նոյն, (Նոյն.) օլ.
- Ա. Նորին իւմ նորուն.
- Տ. Նմին.
- Հ. զնոյն.
- Բ. (Ա-Նի.)
- Գ. Նովին իւմ նովիմբ.
- Դ. ի Նմին.

Ցոգնակի:

- Նոքին, (Նոյներ.) օնլու:
- Նոցին իւմ նոցուն իւմ
- Նոցին. " [նոցունց .
զնոսին .
- ի Նոցունց .
- Նոքիմբք իւմ նոքումբք .
ի Նոսին :

Ասոր պէս կը հոլովին նաեւ

Այն, սորին, սմին, սովին: Առքին, սոցին, ի սոցունց,
սոքիմբք: Դոյն, գորին, գմին, դովին: Դոքին
դոցին, ի դոցունց, դոքիմբք:

Ասոնց յոգնակին կրնայ նաեւ ըլլալ՝ Նոյն +,
-- Նոյն +, Չոյն +. Սոյն +, Չոյն +, եւայլն. երբ որ մի,
նակ մնացած ըլլան *:

Այն, Ռայն Նոյն իրենց գոյականէն յառաջ
կը դրուին, եւ կրնան երբեմն նախդրիւ հոլովիլ .
այսպէս, Նոյն հոդոյ, ի Նոյն հոդոց: Բայց աւելի
վայելուշ է մէկտեղ հոլովիլ:

Նոյն հոգի ,	Նոյն * իւմ նոքին հոգիք .
Նորին հոգւոյ ,	Նոցին հոգւոց .
Նմին հոգւոյ ,	Նոցին հոգւոց .
Չոյն հոգի ,	Չոյն * իւմ զնոսին հոգիս .
Ի Նմին հոգւոյ ,	ի Նոցին հոգւոց .
Նովին հոգւով ,	Նովին իւմ նոքիմբք հոգւովք :

* Գոյականի հետ երբեք չըստիր Նոյն +, Նոյն +:

ՅՈՒԱԽԱԾ Դ.

Ս Տ Ա Յ Ե Կ Ա Ն Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

Իմ, +ր, մէր, յեր, իւր ստացական դերանուններն ածական են, եւ այսպէս կը հոլովին.

Եղակի:

Ո. Իմ, (իմ.) ուենիմ.

Ա. Իմոյ.

Տ. Իմում.

Հ. զիմ.

Բ. յիմմէ.

Գ. իմով.

Դ. յիմում.

Յոգնակի:

Իմք, ուենիմ+իւլէ:

Իմոյ.

Իմում.

զիմն.

յիմոյ.

իմովք.

յիմու:

Ասոր պէս կը հոլովին նաեւ

Մեր, մերոյ, մերում, ի մերմէ, մերով.

մերոց, ի մերոց, մերովք. մէր, պիզիմ:

Զեր, ձերոյ, ձերում, ի ձերմէ, ձերով.

ձերոց, ի ձերոց, ձերովք. յեր, սիզին:

իւր, * իւրոյ, իւրում, յիւրմէ, իւրով.

իւրոց, յիւրոց, իւրովք. էրեն, քէնտինին:

Խոկ Քս երկու կերպով կը հոլովի, կարծ եւ երկայն. այսպէս.

Եղակի:

Ո. Քո իւմ. Քոյ, (+ում.) ուե-

Ա. Քոյ, Քոյոյ. [նին.]

Տ. Քում, Քոյում.

Հ. զքոյ, զքոյոյ.

Բ. ի Քումէ, ի Քոյոյ.

Գ. Քով, Քոյով.

Դ. ի Քում, ի Քոյում:

Յոգնակի:

Քո իւմ. Քոյք, ուենիմ+իւլէ:

Քոյ, Քոյոյ.

Քում, Քոյում.

զքոյ, զքոյոյ.

ի Քումէ, ի Քոյոյ.

Քովք, Քոյովք.

ի Քում, ի Քոյում:

* Ասոնցմէ ուրիշ տեսակ ստացական մ'ալ կ'ելլէ՝ սեռականին վրայ ին մասնիկ դնելով. այսպէս, Իմոյին, Քոյին, Մերոյին, եւ այլն. որ մինակ նախդրիւ կը հոլովին. եւ ասոնցմէ մինակ ույին գործածական է:

Քո գերանուան կարծ հոլովածն ածական է,
եւ քովը նախադաս գոյական կունենայ . ինչպէս բո-
նի +ով : Իսկ երկայն հոլովածը սովորաբար գոյա-
կան է՝ երբ մինակ է , եւ կը նշանակէ +ուի՞ ,
(+էնինի .) — կամ գոյականէ մը յառաջ կը դրուի ,
եւ այն ատեն ածական է . այսպէս , +ոյով բոնի .
+ոյով - բոնի :

**Ատացականներն իրենց գոյականին հետ միշտ
կը համաձայնին , բաց ի յոգնակի նախդրիւ հոլով-
ներէն . այսպէս .**

Եղակի :

Եղբայր իմ . (Եղբայր .)
Դուռուշը .
Եղբօր իմոյ .
Եղբօր իմում .
Ղեղբայր իմ .
յԵղբօրէ իմմէ .
Եղբարք իմով .
յԵղբօր իմում :

Յոգնակի :

Եղբարք իմ* . (Եղբայր-
ներ .) Դուռուշը .
Եղբարց իմոց .
Եղբարց իմոց .
Ղեղբարս իմ* .
յԵղբարց իմոց .
Եղբարբք իմովք .
յԵղբարս իմ* :

Կամ յետադաս՝ իմոյ եղբօր , մերոյ հօր ,
ձերում պաշտաման , իմով ձեռամբ , իւր * գործք ,
իւրոց գործոց , ի ձերոց օրինաց , եւայլն :

Յ Յ Դ Ո Ւ Ծ Ո Ւ Ֆ Դ Ւ .

Տ Ե Ր Ա Բ Ե Ր Ա Կ Ա Ն Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն

**Յարաբերական գերանուանն է Որ կամ Ո , (որն
ո՞ .) +ի . Եւ զօրութիւն ունի վերի բառը կամ նաեւ
ամբողջ խօսքը յառաջ բերելու . զոր օրինակ , Այն
ո՞ւն , որն որ ո՞ւի ի՞ւրեւ ո՞ւ ի՞ւրեւ , ձո՞ւ ի՞ւրեւ**

* Գոյականի հետ շըսուիր ի՞ւր , ի՞ւր , +ոյու , Այր+ , է-ը+ ,
եւայլն :

շնիերներուն առջև : — Ուին, ուշ-նը, անդէն
դպինը, երի-նը, ի-ուտը, որոնք մեռ-ու իւսունին,
վերանց մէջեն իւ ժորեն իւ հանեն : Հոսորն ուը յարա-
բերեց այն ուշն . իսկ որոնքը յարաբերեց առին, ու-
ծ-նը, եւայլն :

**Ու կամ Ո յարաբերական գերանունն այսպէս
կը հոլովի :**

Եղակի :	Յոդնակի :
Ո . Որ ի-մ Ո . (ուն ու .)	Որք ի-մ Ո.ք . (ունն + ու .)
Ս . Որոյ , Ոյր .	[+է:]
Տ . Որում , Ում .	Որոյ , Ոյց .
Հ . զՈր , զՈ .	զՈրս , զՈյս .
Բ . յՈրմէ , յՈւմմէ .	յՈրոյ , յՈյց .
Գ . Որով , —	Որովք , —
Ն . յՈրում , յՈւմ :	յՈրս , յՈյս :

**Ու յարաբերական գերանունը հարցական ա-
նուն ալ կ'ըլլայ . այսպէս , Ո՞ր , որոյ , որում , եւ այլն .
հանիւ . եւ իւր գոյականին հետ կը համաձայնի ,
(բաց ի յոզնակի ուղղականէն եւ նախդրիւ հորվ-
ներէն որոնց մէջ չի համաձայնիր .) այսպէս .**

**Ո՞ր քաղաք , որոյ քաղաքի , զ՞ո՞ր քաղաք ,
յորմէ քաղաքէ , որով քաղաքաւ : Ո՞ր քաղաքք ,
որոց քաղաքաց , զ՞ո՞ր քաղաքս , յորոց քաղաքաց , յ՞ո՞ր
քաղաքս :**

**Նոյնպէս մասնական անուանց վրայ ալ կը
դրուի , եւ մէկտեղ կը հոլովին . այսպէս ,**

**Որ ոք , որոյ ուրուք . ուն որ , մէն որ , քիմ
քի , հանկըսք քի : — Որ ինչ ի-մ Որ զինչ , որոյ
իւրիք , որում իմիք . ինչ որ , բան օ՞որ . նէ քի , հան-
կը շէյ քի :**

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ .

Բ Ա Յ

Ըստ կ'ըսուի երրորդ մասն բանի, որ կը նշանակէ քործող-նէ-ն օը, (այս ինքն ընել ի-մ զարդ) ատենով, թուով ու գեմքով. ինչպէս, Առողջ-արեղեց երինչն ու երիբը, կամ երինչ եւ երիբ Առողջ-մէ արեղող-եցան:

Յ Ո Ւ Ա Խ Ը Ը .

Բ Ա Յ Ե Ր Ո Ւ Ն Պ Ա Ր Ա Գ Ա Ն Ե Ր Ը

Ըստերուն պարագաները վեց են. Սէ-ն, Ե-ն-ն-ի, Ժ-մ-ն-ն-ի, Թ-ի-, Դ-ի- ու Խ-ն-ը հո-ն-:

1. Մ/կո:

Ըստերուն սեռը չորս է. Ներքործ-ն-ն, Կրո-րուն-ն-ն, Հաս-ս-րուն-ի ու Զելուն:

Երբ որ գործողութիւնն ընողէն ուրիշն կ'անցնի, այն բայր Ներքործ-ն-ն կ'ըսուի. ինչպէս՝ բ-ն-ա-լ:

Կրո-րուն-ն-ն կ'ըսուի այն բայն որ կը նշանակէ ըլուիլ, կամ գործողութիւն մը՝ որ ուրիշն կը կրուի. ինչպէս՝ բ-ն-ա-լ:

Հաս-ս-րուն-ի կ'ըսուի այն բայն որ մէկ ձայնով, այսինքն կրաւորականի ձեւով թէ ներգործական՝ (այսինքն ընել) թէ կրաւորական՝ (այսինքն ըլլալ) կը նշանակէ. ինչպէս համարիմ միեւնոյն ձայնով երբեմն ներգործական է, այսինքն սեղել, եւ երբեմն կրաւորական, այսինքն սեղուն-իլ:

Զելուն կ'ըսուի այն բայն որ այնպիսի գործութիւն մը կը նշանակէ՝ որ ընողին վրայ կը մնայ-

Եւ ուրիշին չ'անցնիր . ինչպէս . դուռնուլ : — Ասոնցմէ ոմանք ներգործական բայի պէս կը խոնարհին , եւ անոր համար Ներդործակերդ չէլու կ'ըսուին . եւ ոմանք կրաւորական բայի պէս կը խոնարհին . ու Կրաւորակերդ չէլու կ'ըսուին :

Զեզոք բայերուն կարգը կրնան դրուիլ եւիւն բայերն ալ , որ միայն ըլտւ կը ցուցընեն , եւ այս երեքն են՝ Եմ , Անիմ , Եղանիմ :

2. Եղանակ :

Ի՞այերուն Եղանիմ հինգ է . Սուհանուն , Հրամանուն , Սուրբունուն , Ընդունելունին , Աներենոյն :

Բայերուն աներեւոյթն եւ ընդունելութիւնը հոլովական բառեր են : Աներեւոյթը՝ հասարակ անուանց պէս կը հոլովի երրորդ հոլովման տակ . բայց յոդնակի չունի . Գնալոյ , է գործելոյ , առելու :

Ընդունելութիւն ներկայ , որ միայն ներգործական եւ չեզոք բայերն ունին^{*} , երկրորդ հոլովման տակ է . Առն բարկացողի , արբեցողաց , մտողի եւ ելողի :

Զեզոք եւ կրաւորական բայերուն անցեալը կը հոլովի երրորդ հոլովման տակ . մեռելոյ , դարձելոց , սիրեցելու :

Ընդունելութիւն ապառնի՛ երկու տեսակ է , լի եւ ըս վերջաւորութեամբ : Լոց ապառնին նախդրիւ միայն կը հոլովի քիչ անգամ . Զգալոցն պատմեսցէ . (գալք-ները պիտի զբուցէ :)

3. Փամանակ :

Ի՞այերը միշտ գործողութիւն մը կը նշանակեն . ու պէտք է որ գործողութիւնն ատենի մէջ ըլլայ : Արդ՝ ատենը կամ ժամանակն երեք է . Ներեւոյ՝ հիմակուանը , Անշել՝ անցածը , Աղունի՝ դա-

* Կրաւորականներն եւ էականները ոչընդ . ներկայ չունին :

լիքը. ինչպէս, Եւ մէջ այսօր սորվէցայ, (անցեալ.) — հիմքի ալ իւ սորվէմ, (ներկայ.) — Երբ սորվէտ՝ ուրագը սորվէմ, (ապառնի:)

Անցեալը կրնայ չորս կերպ մտածուիլ: Մէջ մը Անիսուր անցած, այս ինքն՝ այնպէս անցած, որ գեռ կատարեալ լմբնցած չէ. ինչպէս, իւ դրէի, (Եւշը ըուը, Եւշը սորված:) — Մէջ մ'ալ՝ Կառուրել անցած. ինչպէս, դրեցի, (Եւշը:) Դարձեալ կը ցուցընէ անցած, ու վրան քիչ մ'ալ ատեն անցած. ինչպէս, դրած էմ, (Եւշը ը:) Եւ չորրորդ՝ կը ցուցընէ անցած, ու վրան ուրիշ գործողութիւն մ'ալ եկած. ինչպէս, դրած էի, (Եւշը ըուը:)

Բայի ժամանակներն իրենց շէնքին կամ կազմութեան կողմանէ երկու կարգ կը բաժնուին:

Առ-ջին ի-րէի այն ժամանակներն են՝ որ աներեւութին կամ սահմանական ներկային վրայեն կը ձեւանան:

Երերդորդ ի-րէի անոնք՝ որ կատարեալին (Եզ. 3դ դէմքին) կամ հրամայականին կը հետեւին:

Առաջին կարգի:

Ահա. Նիրիայ. Հատան-եմ.

— Ան-դոր. Հատան-էի.

Սուր. Նիրի. Հատան-իցեմ.

Արեւ-իւ. Մի Հատան-եր.

Աներեւ-ոյն. Հատան-ել.

Ընդ. Նիրիայ. Հատան-ող.

— Աղ-ոնի. Հատան-ելց.

Այսպէս նաեւ՝ Ա ի-րէի են՝ Բատանամ. բառացին.

բառացին. մի բառնար. բառնալ. բառնալց:

ի-րէի են՝ Բարինի. բարից. բարից. բարինի.

Եղին բաժանումն իմացիր ճշդիւ կրաւորականի ձեւերուն համար ալ:

Այս բաժանումը հաստատ կերպով աւքի առջեւ ու-

նենալու է ամէն բայերու կանոնաւոր եւ անկանոն խո-

նարհմանց համար:

Երկրորդ կարգի:

Կառուրիւ. Հատ-ի:

Աղ-ոնի. Հատ-ից:

Հր-մայ-իւ. Հատ-ի:

Հր-մայ-ին. Հատ-ի:

Կամ. Հատ-ող:

Ընդ. ոնց. Հատ-եալ:

Այսպէս նաեւ՝ Ա ի-րէի են՝ Բատանամ. բառացին.

բառացին. մի բառնար. բառնալ. բառնալց:

ի-րէի են՝ Բարինի. բարից. բարից. բարինի:

Եղին բաժանումն իմացիր ճշդիւ կրաւորականի ձեւեր-

րուն համար ալ:

4. Թիիհ:

Բայերուն թիւն՝ անուան ու դերանուան թուոյն պէս՝ երկուք է. Եղամի ու Յոբնամի. ինչպէս, և գործեմ. մետքործեմ:

Բայերուն յոգնակի շինող դրերն են՝ Ա եւ Բ դէմքի՝ +, Եւ Գ դէմքի՝ : Ինչպէս, Մէք թողումտ, թողատ, թողցուտ. Դուք թողուտ, թողէտ, թողջիտ. — Նոքա թողուն, թողին, թողցեն:

5. Ջիմք:

Բայերուն Դէմտը՝ դերանուան դէմքերուն պէս՝ երեք է, Ա-զին, Երիւրդ, Երրորդ. ինչպէս, և գործեմ, ուստի գործես, ևս գործետ:

Դէմտը կ'ըսուին այն բայի ժամանակներն՝ որ որոնց քով դէմքին համեմատ դերանուն մը կրնայ դրուիլ. ինչպէս, Ես դրեմ. դրեցէք Պուտ. Նուտ դրէին:

Անդէմ կ'ըսուին այն բայի ժամանակներն՝ որ որոշեալ դէմքի մը կապուած չեն. ինչպէս, Գրեւ Քրեւ, Քրեւ:

Անդէմ ենաներեւոյթնեւ ընդունելութիւնը:

6. Խոնարհումնեւ և Լծորդութիւննեւ:

Խոնարհումնեւ կ'ըսուի բային կերպ կերպ փոփոխուիլը՝ իւր ետքի ծայրն այլեւայլ մասնիկներ աւելցընելով. որով զանազան Եղանակ, Ժամանակ, Թիւ ու Դէմք յառաջ կու գայ: Այսպէս Գործ արմատին վրայ գրեր աւելցընելով՝ կ'ըլլայ բայ՝ Գործեւ, Եւ կը խոնարհի Գործեմ, գործես, գործետ. գործեի. գործեցի, եւայլն:

Բայց ամէն բայ միեւնոյն կանոնով չի խոնարհիր, այլ ոմանք մէկ եւ ոմանք մէկալ կերպով*. Եւ

Ինչպէս աշխարհաբար ալ այս կամ այն բայը իրեն յատուկ կերպովը կը խոնարհենք. այսպէս, Գրեւ կ'ըսենք գրեւի, գրեւ. իսկ Կարդաւ՝ կ'ըսենք կարդայի, կարդաւ, եւ այլն:

այս տարբերութենէն յառաջ կու դան այլեւայլ
Լծորդու-նի-ննէր, որ հայերէնի մէջ չորս են՝ բայ-
երուն վերջաւորութեան չորս կերպ ըլլալուն համար,
եւ են՝ էմ, իմ, ամ, ում. ինչպէս, Գործէմ, Աշխատէմ.
Խոկ-մ, Թողում: (Տես Երես 44:)

Բայի մը ո՞ր լծորդութեան տակ ըլլալը սահ-
մանական ներկայէն կը ճանշցուի:

Ա լծ. Գրեմ, գրեցի, գրեցէց, գրե- , գրե-լ:

Բ լծ. Գրէմ, գրեցոյ, գրեցոց, գրե-ց, գրե-լ:

Գ լծ. Խոկ-մ, խոկ-ցի, խոկ-ցէց, խոկ-, խոկ-ցե-լ:

Դ լծ. Հեղում, հեղի, հեղէց, հեղ, հեղե-լ:

Ռադիանուր կանոն:

Փ-ի-ւ-ման է- ի-ր-ո-ւ-ման կանոնն ընդհանուր
կանոն է բայերուն խոնարհմանն ալ. այնպէս որ խո-
նարհման պէտք եղած վանկը բայի մը կամ անոր
արմատին վրայ գալուն՝ վերջին ձայնաւոր գիրը կը
փոխուի կամ կը կորսուի, այն կանոնին համաձայն՝
որ վերը (Երես 3, 4) աւանդեցինք:

Այսպէս՝ Գիւտ, էջ, կռիւ, լոյն արմատներէն փո-
փոխման կանոնով՝ կ'ելլեն Գիւտեմ, էջանեմ, կռու-իմ,
լուծանեմ բայերը, եւ ճշգրիւ. քնին, մուտ, ամս-ը
արմատներէն՝ կորուսման կանոնով՝ ճշգր-տեմ, քըն-
-նեմ, մ-տանեմ, ամ-բանեմ բայերը :

Նոյն կանոնը ճշգրիւ կը պահուի նաեւ գէմքէ դէմք
անցնելու ատեն: Այսպէս Գործէց կատարեալը՝ (որ
մէկալ դէմքերուն արմատն է,) կ'ըլլայ փոփոխմամբ
Գործէցի, գործէցեր, գործէցաք, եւայլն. Տեսէց՝ (որ
ապառնուղին արմատն է,) կ'ըլլայ կորուսման կանոնով՝
Տես-ցես, տես-ցէ, աես-ցուք, եւայլն. Եղէց՝ փոփո-
մամբ կ'ըլլայ եղէցի, եղիցուք, եւայլն:

Այս հիմնական օրէնքը բովանդակ գրաբար հայերէնի
օրէնքն է՝ ամէն անդամ որբառի մը վրայ վանկ կ'աւելնայ:

Առվարութիւն եղած է գրաբար հայերէնի կանոնաւոր
բայերը Չորս լծորդութիւն բաժանել, Եմ, Էմ, Ամ, Ամ,
զոր մենք ալ այստեղ անփոփոխ պահեցինք. սակայն
Ճշդագոյն բաժանմամբ՝ երեք լծորդութիւն կայ միայն,
Եմ, Ամ, Ամ: Իսկ իմ միայն կրաւորականն է ամէն լծոր-
դութեանց՝ ուր տեղ որներգործականը Եմ, Էմ, Եւ այլն
կը վերջաւորի: Ուստի,

Աերգործական բայ մը կրաւորականի դար-
ձընելու ընդհանուր կանոնն այս է: — **Ա**երգործա-
կանին վերջին վանկի է, և գրերն ընել է. իսկ ներ-
դործականին է դիրն ընել այ: Այսպէս.

Ա երգործական: Բեկանեմ, բեկանէ, բեկանէք, բեկանիցէմք. Մի բեկաներ. Բեկէ. բեկէց.	Կրաւորական: Բեկանիմ, բեկանէ, բեկանէք, բեկանիցէմք. Մի բեկանիր. Բեկայ. բեկայց:
---	--

Այսպէս եւս՝ Բանայցեմ, ցէս, ցէ. — Բանայ-
ցէմ, ցէս, ցէ: Տացէս, դիցէ. — տացէս, դիցէ: Բացէ,
բացէց. — բացայ, բացայց. Եւայլն:

Բայց անկատարն ամբողջ եւ ապառնոյն
յոգն. Ա եւ Բ դէմքն անփոփոխ կը մնան:

Ուրիշ մանր տարբերութիւնները խօնարհ-
մանց մէջ դիւրաւ կը տեսնուին:

Յ Ո Ւ Ա Խ Ը Թ Ի Ւ Թ Ի .

Ե Ա Կ Ա Ն Բ Ա Յ Ե Ր Ո Ւ Ն Խ Ո Ն Ա Ր Հ Ո Ւ Մ Ը

Լական բայերն են՝ Եմ, Անիմ, Էղնիմ:

Ա . Ե Ա

Եմ էական բայը պակասաւոր է, եւ միայն
հետեւեալ ժամանակներն ունի:

Սահմանական եղանակ.

ՆԵՐՔԱՅ :

	ԵՂԱԿԻՒ:		ՑՈՂՆԱԿԻՒ:				
b ^r ,	b ^r .	(դէն)	b ^r ,	b ^r +	(դէն)	b ^r +	
b ^w ,	b ^w .	(սէն)	-b ^w :	b ^w ,	b ^w .	(սէն)	-b ^w +
b,	b.	(օ)	բուռ:	b ⁿ ,	b ⁿ .	(օնլուր)	բուռ:

ԱՆՔՐԱՐ:

	ԵՂԱԿԻՒ:		ՑՈՂՆԱԿԻՒ:				
b ^f ,	b ^f .	(դէն)	b ^f ,	b ^f +	(դէն)	b ^f +	
b ^{ff} ,	b ^{ff} .	(սէն)	b ^{ff} ,	b ^{ff} +	(սէն)	b ^{ff} +	
b ^{fl} ,	b ^{fl} .	(օ)	բուռ:	b ^{fl} ,	b ^{fl} .	(օնլուր)	բուռ:

Ստորագասական եղանակ.

ՆԵՐՔԱՅ :

	ԵՂԱԿԻՒ:		ՑՈՂՆԱԿԻՒ:				
bgb ^r ,	bgb ^r .	(դէն)	bgb ^r ,	bgb ^r +	(դէն)	bgb ^r +	
bgb ^w ,	bgb ^w .	(սէն)	bgb ^w ,	bgb ^w +	(սէն)	bgb ^w +	
b ^g ,	b ^g .	(օ)	b ^g :	b ^g ,	b ^g .	(օնլուր)	b ^g :

Եմ բայց ունի հրամայական՝ b'ր, ե+ կամ երա-+.
Բայց առանձին չի գործածուիր, այլ միայն այսպէս,
Ոչ եր, յոդն. -ջն ե+ կամ աջն երա-+: Իսկ անե-
րեւոյթն ել, ելու, ելու՛ ընտիր չէ:

Բ • Լ Ի Ն Ի Մ

Սահմանական եղանակ.

ՆԵՐՔԱՅ :

լինիմ,	լ' ըլլամ.	օլուր ում:
լինիս,	լ' ըլլամ.	օլուր սուն:
լինի,	լ' ըլլամ.	օլուր:
լինիմք,	լ' ըլլամ+.	օլուր ուզ:
լինիք,	լ' ըլլամ+.	օլուր սունուզ:
լինին,	լ' ըլլամ.	օլուրլար:

Ա-Հ-Ք-Վ-Ր :

Լինէի,	վ'ւլույտ .	օլուր ուտում:
Լինէիր,	վ'ւլույտը .	օլուր ուտուն:
Լինէր,	վ'ւլույտ .	օլուր ուտու:
Լինէաք ,	վ'ւլույտին .	օլուր ուտուգ:
Լինէիք ,	վ'ւլույտին .	օլուր ուտունուգ:
Լինէին ,	վ'ւլույտն .	օլուր ուտոււլար:

Ա-Դ-Ք-Վ-Ր-Ե-Լ

շունի, այլ անոր տեղ կը գործածուի Եղի . (Երես 48:)

Յ-Ր-Հ-Ք-Վ-Ր :

Լեալ եմ ,	եղած եմ , եղէր եմ .	օլմուշ ում:
Լեալ ես ,	եղած ես .	օլմուշ սուն:
Լեալ է ,	եղած է .	օլմուշ տուր:
Լեալ եմք ,	եղած են .	օլմուշ ուզ:
Լեալ էք ,	եղած են .	օլմուշ սունուզ:
Լեալ են ,	եղած են .	օլմուշ տուրլար:

Գ-Ե-Ր-Հ-Ք-Վ-Ր :

Լեալ էի ,	եղած էի , եղէր էի .	օլմուշ ուտում:
Լեալ էիր ,	եղած էիր .	օլմուշ ուտուն:
Լեալ էր ,	եղած էր .	օլմուշ ուտու:
Լեալ էաք ,	եղած էին .	օլմուշ ուտուգ:
Լեալ էիք ,	եղած էին .	օլմուշ ուտունուզ:
Լեալ էին ,	եղած էին .	օլմուշ ուտոււլար:

Ա-Կ-Մ-Ն-Ւ :

—	ըլլույ (պէտէ) .	օլայլըմ, օլաճաղըմ:
Լիցիս ,	ըլլույ .	օլա սըն:
Լիցի ,	ըլլույ .	օլսուն:
Լիցուք ,	ըլլույն .	օլալըմ:
Լիջիք ,	ըլլույ .	օլա սընըզ:
Լիցին ,	ըլլույ .	օլսունլար:

Հրամայական եղանակ .

ԱԵՐ , լիջեր է-մ լինիջեր ,	ԵՂՔ .	օԼ :
ՄԻ լինիր , *	Ֆ ըլւ- .	օԼՄԱ :
ԼԵՐՈՒՔ , լիջեր է-մ լինիջեր ,	ԵՂՔ+ .	օԼՌՈՒ :
ՄԻ լինիր .	Ֆ ըլւ+ .	օԼՄԱՅՐՈՒ :

Ստորագասական եղանակ .

ՆԵՐՔԱ :

Լինիցիմ ,	ՇԼՄ- (ՆԵ) .	օԼՄԱՄ , օԼՌՈՒՄԱՄ :
Լինիցիս ,	ՇԼՄ- .	օԼՄԱՆ :
Լինիցի ,	ՇԼՄ- .	օԼՄԱ :
Լինիցիմք ,	ՇԼՄ-+ .	օԼՄԱԳ :
Լինիցիք ,	ՇԼՄ-+ .	օԼՄԱՆՐԳ :
Լինիցին ,	ՇԼՄ- .	օԼՄԱԼՄՐ :

ԱՆԳԵ-Լ :

ԼԵԱԼ իցեմ ,	ԵՂՃ ՇԼՄ- .	օԼՄՈՒՀ օԼՄՈՒՀ օԼՄԱՄ ,
ԼԵԱԼ իցես ,	ԵՂՃ ՇԼՄ- .	օԼՄՈՒՀ օԼՄԱՆ : [իսէմ :
ԼԵԱԼ իցէ ,	ԵՂՃ ՇԼՄ- .	օԼՄՈՒՀ օԼՄԱ :
ԼԵԱԼ իցեմք ,	ԵՂՃ ՇԼՄ-+ .	օԼՄՈՒՀ օԼՄԱԳ :
ԼԵԱԼ իցէք ,	ԵՂՃ ՇԼՄ-+ .	օԼՄՈՒՀ օԼՄԱՆՐԳ :
ԼԵԱԼ իցեն ,	ԵՂՃ ՇԼՄ- .	օԼՄՈՒՀ օԼՄԱԼՄՐ :

ԱՆԵՐԵԼՈՂԹ :

Լինել , լինելոյ , լով ,	ՇԼՄ-Լ .	օԼՄԱԳ :
-------------------------	---------	---------

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՂԹԻՒՆ :

ՆԵՐՔԱ Հ-ՆՔ : - ԱՆԳԵ-Լ . ԼԵԱԼ է . լիեալ , (անհօլով .)	
ԱԿ-ՆՔ . Լինելոց , ՇԼՄ-Լ- . օԼՄԱԳ :	[ԵՂՃ . օԼՄՈՒՀ :

Գ. Ե Ղ Ա Ն Ի Մ

Այս բային առաջին կարգի ժամանակները
(Եր. 41.) այսինքն ան ունեցողները չեն գործածուիր :

* Հրամայականին հով եղած մասն ԱՐՔԵԼՎԻ-Ն կ'ըսուի , եւ
միշտ աներեւութին վրայէն կը ձեւանայ . ուստի անե-
րեւոյթ չունեցող բայերն արգելական ալ չեն ունենար :

Ապհմանական եղանակ.

Ներիոյ:

Եղանիմ, նիս, նի, իմք, իք, ին, իւլւժ. օլուր ում:

Անիստոր:

Եղանէի, նէիր, էր, էաք, էիք, էին, իւլւժ. օլուր
[ուտուլվ]:

Կոտորեալ:

Եղէ,	Եղայ.	օլտում:
Եղեր,	Եղար.	օլտուն:
Եղեւ,	Եղաւ.	օլտու:
Եղաք իսմ եղեաք,	Եղան+.	օլտուգ:
Եղեք,	Եղա+.	օլտունուզ:
Եղեն,	Եղան.	օլտուլար:

Յորիստոր:

Եղեալ եմ,	Եղած եմ, Եղելը եմ. օլմուշ ում:	
Եղեալ ես,	Եղած ես.	օլմուշ սուն:
Եղեալ է,	Եղած է.	օլմուշ տուր:
Եղեալ եմք,	Եղած են+.	օլմուշ ուզ:
Եղեալ էք,	Եղած է+.	օլմուշ սունուզ:
Եղեալ են,	Եղած են.	օլմուշ տուրլար:

Գերիստոր:

Եղեալ էի,	Եղած, Եղել էի.	օլմուշ ուտում:
Եղեալ էիր,	Եղած էիր.	օլմուշ ուտուն:
Եղեալ էր,	Եղած էր.	օլմուշ ուտու:
Եղեալ էաք,	Եղած էն+.	օլմուշ ուտուգ:
Եղեալ էիք,	Եղած էն+.	օլմուշ ուտունուզ:
Եղեալ էին,	Եղած էն.	օլմուշ ուտուլար:

Աղառնի:

Եղեց,	Ալւժ (պէտի).	օլայլըմ, օլաճաղըմ:
Եղեցւիսմ յիս,	Ալւժ+.	օլաճադ սըն:
Եղեցի,	Ալւժ.	օլաճադ:

Արդիցուք, բաւնի+ . օլաճաղ ըդ:
 Եղիջկ, բաւն+ . օլաճագ սընըզ:
 Եղիջին, բաւն-. օլաճագ տըրլար:

Հրամայական եղանակ:

Դիջեր, եղեր . օլ:
 Մի եղանիք, դէ բաւն . օլմա:
 Երուք ի-մ եղիջկ, եղեր . օլուն:
 Մի եղանիք, դէ բաւն+. օլմայըն:

Ստորադասական եղանակ:

Ների-ոյ:

Եղանիցի, ցիս, ցի, ցիմք, ցիք, ցին. բաւն (նէ) օլսամ:

Անցեւլ:

Եղեալ իցեմ, եղեն բաւն. օլմուշ իսէմ, օլմուշ օլ-
 Եղեալ իցես, եղեն բաւն. օլմուշ օլսան: [ասմ]:
 Եղեալ իցէ, եղեն բաւն. օլմուշ օլսա:
 Եղեալ իցեմք, եղեն բաւն+. օլմուշ օլսագ:
 Եղեալ իցէք, եղեն բաւն+. օլմուշ օլսանըզ:
 Եղեալ իցեն, եղեն բաւն. օլմուշ օլսալար:

Աներեւոյթ:

Եղանել (ի-մ եղանիլ), Եղանելոյ, բաւն. օլմագ:

Ընդունելովթիւն:

Ների-ոյ ը-նի:

Անցեւլ. Եղեալ, Եղելոյ, լով. եղեն. օլմուշ:
 Աղ-ն-նի. Եղանելոց, բաւն-ւ-. օլաճագ:

ՅՈՒՍՈՒՄ Գ.

Ա Ռ Ա Զ Ի Ն Լ Ծ Ա Ր Դ Ա Ռ Թ Ի Ն

Բայերուն առաջին լծորդութիւնն երեք օրինակ ունի. 1. պարզ էմ, ինչպէս՝ Գործէմ. — 2. առնէմ, ինչպէս՝ Հատանէմ. — 3. ացանէմ, ինչպէս՝ Հատացանէմ:

Առաջին օրինակ, ԵՄ.

ՆԵՐԳԻՐԾԱԿԱՆ. ԵՄ, ԵՑԻ, ԵԱ.

Աահմանական եղանակ.

ՆԵՐՔԱՅ:

Գործեմ,	իւ բործէմ.	իշլէր իմ:
Գործես,	իւ բործէս.	իշլէր սին:
Գործէ,	իւ բործէ.	իշլէր :
Գործեմք,	իւ բործէն+.	իշլէր իզ:
Գործէք,	իւ բործէն+.	իշլէր սինիզ:
Գործեն,	իւ բործէն.	իշլէրլէր:

ԱՆՔԱՐԱՐ:

Գործէի,	իւ բործէի.	իշլէր իտիմ:
Գործէիր,	իւ բործէիր.	իշլէր իտին:
Գործէր,	իւ բործէր.	իշլէր իտի:
Գործէաք,	իւ բործէն+.	իշլէր իտիք:
Գործէիք,	իւ բործէն+.	իշլէր իտինիզ:
Գործէին,	իւ բործէն.	իշլէր իտիլէր:

Ա-Ր-Ա-Ր-Ե-Ա-Լ:

Գործեցի,	բործէցի.	իշլէտիմ:
Գործեցեր,	բործէցեր.	իշլէտին:
Գործեաց,	բործէց.	իշլէտի:
Գործեցաք,	բործէցն+.	իշլէտիք:
Գործեցէք իւցցիք, բործէցն+.	իշլէտինիզ:	
Գործեցին,	բործէցն.	իշլէտիլէր:

Յ-ը-մ-ի-ս-ո-ր-:

Գործեալ եմ, ես, է, եպ, էպ, են:
Գործած եմ, գործեր եմ, ես, է, են+, ե+, են:
Խլէմիշ իմ, սին, տիր, իզ, սինիզ, տիրլէր:

Գ-է-ր-մ-ի-ս-ո-ր-:

Գործեալ էի, էիր, էր, էապ, էիպ, էին:
Գործած էի, գործեր էի, ելը, եր, են+, ել+, ելն:
Խլէմիշ իտիմ, իտին, իտի, իտիք, իտինիզ, իտիլէր:

Ա-ո-ր-մ-ի-:

Գործեցից, (ունու)	գործեմ.	իշլէյիմ կամ իշլէյէմէյ
Գործեացես,	գործես.	իշլէյէ սին:
Գործեացէ,	գործե.	իշլէսին:
Գործեացուք,	գործեն+.	իշլէյէլիմ:
Գործեացիք,	գործե+.	իշլէյէ սինիզ:
Գործեացեն,	գործեն.	իշլէսինլէր:

Հրամայական եղանակ:

Գործեա կամ գործեոջիր,	գործե.	իշլէ:
Մի գործեր,	մ' գործեր.	իշլէմէ:
Գործեցէք,	գործեցէ+.	իշլէյին:
Մի գործէք,	մ' գործէ+.	իշլէմէյին:

Ստորադասական եղանակ:

Գործիցեմ, գործեմ (նէ.)	իշլէսէմ կամ իշլէըսէմ:
Գործիցես,	իշլէսէս:
Գործիցէ,	իշլէսէ:
Գործիցեմք,	իշլէսէն+:
Գործիցէք,	իշլէսէնիզ:
Գործիցեն,	իշլէսէն.

Անցեալ:

Գործեալ իցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն:
Գործած ըլւայ, ըլւա, ըլւա, ըլւան+, ըլւա+, ըլւան:
Խլէմիշ օլսամ, օլսան, օլսա, օլսագ, օլսանըզ, օլ-
սալար:

Աներեւոյթ:

Գործել, դործելոց, գործելով, գործելու, իշլէմէք:

Ընդունելութիւն:

Ներիայ. Գործող, ծողի, զաւ, գործող. իշլէյէն:
Անցեալ. Գործեալ, գործելը կամ գործած. իշլէմիշ:
Աղաւնի. Գործելոց, գործելու-. իշլէյէճէք:

Ընդունելութեան ապառնին եւ անցեալը՝
Էական բայի հետ մէկտեղ կը բանին. այսպէս.
Գործելոց եմ, դործելոց ես, է, եմք, էք, են:
Պէտք գործեմ, գործես, գործէ, գործեն+, ձե+, ձեն.
Իշլէյէճէյիմ, իշլէյէճէք սին, իշլէյէճէք տիր, իշլէյ-
էճէյիզ, իշլէյէճէք սինիզ, իշլէյէճէք տիրլէր:
Գործելոց էի, էիր, էր, եւայլն. պէտք գործէէ. իշլէյ-
էճէք իտիմ, իտին:
Գործելոց իցեմ, իցես, եւ այլն. գործելու- ըլւայ,
իշլէյէճէք օլսամ կամ օլուրսամ:

ԿՐԱՏՈՐԱԿԱՆԱ* ԻՄ, ԵՑԵՑ, ԵԱՑ.

Սահմանական եղանակ.

Ներիայ:

Գործիմ,	իւ գործուիմ.	իշլէնիր իմ:
Գործիս,	իւ գործուիս.	իշլէնիր սին:
Գործի,	իւ գործուի.	իշլէնիր:

* Որ միանդամայն Զորս լծորդութեանց Երկրորդն է:

Գործիմք , իւ բործութն+ . իշլէնիր իզ :
 Գործիք , իւ բործութն+ . իշլէնիր սինիզ :
 Գործին , իւ բործութն . իշլէնիրլէր :

ԱՆՔ-ՊՐԵՐ , (ԱԵՐ ԲՈՐԾՈՒԹ-ՆԵՐՆ ՊԵ՛ :

Գործէի , իւ բործութէլ . իշլէնիր իտիմ :
 Գործէիր , իւ բործութէլը . իշլէնիր իտին :
 Գործէր* , իւ բործութէլը . իշլէնիր իտի :
 Գործէաք , իւ բործութէլն+ . իշլէնիր իտիք :
 Գործէիք , իւ բործութէլն+ . իշլէնիր իտինիզ :
 Գործէին , իւ բործութէլն . իշլէնիր իտիլէր :

Ա-Պ-ՐԵ-Լ:

Գործեցայ , բործութցայ . իշլէնտիմ :
 Գործեցար , բործութցար . իշլէնտին :
 Գործեցաւ , բործութցաւ . իշլէնտի :
 Գործեցաք , բործութցան+ . իշլէնտիք :
 Գործեցայք , բործութցան+ . իշլէնտինիզ :
 Գործեցան , բործութցան . իշլէնտիլէր :

Յ-Ր-Ք-ՊՐԵՐ , (ԱԵՐ ԲՈՐԾՈՒԹ-ՆԵՐՆ ՊԵ՛ :

Գործեալ եմ , գործեալ ես , է , եմք , էք , են :
 Գործութէր էմ կամ բործութէր էմ , ես , է , են+ , է+ , են :
 Իշլէնմիշ իմ , սին , տիր , իզ , սինիզ , տիրլէր :

Գ-Ե-Ր-Ք-ՊՐԵՐ , (ԱԵՐ ԲՈՐԾ . ՊԵ՛ :

Գործեալ էի , էիր , էր , էաք , էիք , էին :
 Գործութէ էի , էիր , էր , էն+ , էր+ , էն :
 Իշլէնմիշ իտիմ , իտին , իտի , իտիք , իտինիզ , իտիլէր :

* Կը գանուի բործէիւր ալ , ինչպէս նաև հարանիւր , ու-
 սանիւր , եւայլն , որ ընտիր չէ :

Աղաւնիք :

Գործեցայց, (պէտք) գործութիւն . իշխնէ իմ, - նէճէյ
 Գործեսցիս, գործութիւն . իշխնէ սին : [իմ:
 Գործեսցի, գործութիւն . իշխնսին :
 Գործեսցուք, գործութիւն . իշխնէլիմ :
 Գործեսջիք, գործութիւն . իշխնէ սինիզ :
 Գործեսցին, գործութիւն . իշխնսինլէր :

Հրամայական եղանակ :

Գործեաց իւմ գործես ~
 Ջեր իւմ գործիջիր, գործութիւն . իշխն :
 Մի գործիր, մի գործութիւն . իշխնմէ :
 Գործեցարուք իւմ ~
 գործիջիք, գործութեցիք . իշխնինիզ :
 Մի գործիք, մի գործութիւն . իշխնմէյինիզ :

Ստորադաստիան եղանակ .

Ներկայ :

Գործիցիմ, գործութիւն (նէ) . իշխնիլսէմ, - նիր ~
 Գործիցիս, գործութիւն . իշխնիլսէն : [սէմ:
 Գործիցի, գործութիւն . իշխնիլսէ :
 Գործիցիմք, գործութիւն . իշխնիլսէք :
 Գործիցիք, գործութիւն . իշխնիլսէնիզ :
 Գործիցին, գործութիւն . իշխնիլսէլէր :

Անցեալ, (ներգործ . պէտք :)

Գործեալ իցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն :
 Գործութիւն ըլսամ, ըլսան, ըլսան, ըլսան +, ըլսան +, ըլսան :
 Իշխնմիշ օլսամ, օլսան, օլսա, օլսագ, օլսանըզ, օլսալար :

Աներեւոյթ :

Գործել իւմ գործիլ, գործելոյ, ծելով, գործութիւլ .
 իշխնմէք :

Ընդունելութիւն:

Անցեալ. Գործեալ, գործելոյ, լով, գործութեալ, իշ-
լէսմիշ:

[Նէճէք]

Առանք. Գործելոց էամ Գործելի, գործութելու. իշե-

Այս առաջին օրինակին կատարեալը եցի, ա-
պառնին եցից, եւ հրամայականը եւ կ'ըլլայ. ինչպէս,
Աղառեմ, աղատեցի, աղատեցայ, աղատեա:

Այսպէս կը խոնարհին պարզ էս վերջաւո-
րեալ բայելը:

Արձակեմ, եցի, եա. (ար-
յիւլ.) չէօղւեւ, գոյ վեց մեւ:

Կատարեմ, պէնիւրմեւ:

Բժշկեմ, սողութեամբ:

Խնդրեմ, (առաջեւնել.)

Զարդարեմ, տօնաթեամբ:

Փրկեմ, գուրգնաթեամբ:

Ընտրեմ, սէլմեւ, այլը մատ:

Քննեմ, նէֆնիւլ ենամեւ:

Սատակեմ, (առաջեւնել.)

Խափանեմ, պանել են-

եօլութեամբ:

Աղաչեմ, եալվաթեամբ:

Կոչեմ, (իանալ.) սողը մատ:

Աերմանեմ, (յանել.) նօ-

ինը էր էամբ:

Ասոնք ամէնն ալ կրաւորական ունին Գործե-
մին պէս. կատարեալ եցայ, ապառնի եցայց, հրա-
մայական եաց. ինչպէս, Աղառեմ, աղատեցայ, ա-
ղատեցայց, աղատեաց:

Ներգործակերպ չէղաւ:

Թուպէտ ասոնց նշանակութիւնը ու ներգոր-
ծական է եւ ոչ կրաւորական, բայց ներգործականի
ձեւ ունենալնուն համար՝ միայն Գործեմին (եւ ոչ
Գործէմին) պէս կը խոնարհին. ինչպէս, Սպասեմ,
սպասեցի, սպասեցայ, սպասեա:

Ամաչեմ, (ամնալ.) ու-
նանմատ:

Վաստակեմ, (աշխարել.)

Յամեմ, (աշանալ.) իւնիւ-

մատ:

Աճեմ, (աճիլ.) պէօքիւ-
մատ:

Վաղեմ, (յարգել.) ու-

նաւեմ, իւնիւ իւնիւմատ:

Աբամատ:

ԱՐՄԵՆԻԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒԹ:

Ասոնք ալ կրաւորականի ձեւ ունենալնուն՝
միայն Գործի հին (եւ ոչ Գործի հին) պէս կը խոնար-
հին. ինչպէս, Աշխատի՞մ, աշխատեցայ, աշխատեցաց,
աշխատեց իամ աշխատեա՞:

Ցածիմ. Եցայ, Եաց. (Դաւ- ունիւ.) Դօլավա՞:	Երեւիմ, իւսորինիւ:
Ողորմիմ, (Խոջաւ.) Աճառելէ	Ալիմիմ, (Վահեւ.) Աճ-ճառելէ
Վաստակիմ, (Յոդիւ.) Եօ-	Ճեմիմ, (Յևեւ.) իւղինիւ:
բաւա՞:	Փարիմ, (Քառեւ.) մա- րմաւա՞:

Հ Ա Յ Ա :

Ասոնք, որ մէկ ձայնով թէներգործական են եւ թէ կրաւորական՝ Գործի հին պէս կը խոնարհին*: Շահիմ, Եցայ, Եաց. (Դաւ- ունիւ.) Համարիմ, (Աւուել եւ ու- տընիւ.) Համարնա՞:	Ալիմիմ, (Աւուել.) Համարիմ, (Աւուել եւ ու- տընիւ.) Համարնա՞:
Խորհիմ, (Խործեւ.) Դիւ- շիւ:	Դիւն էլիւնիւ:
Դիւն էլիւնիւ:	Դիւն էլիւնիւ:

Արաւորականներուն անցեալն երբեմն եցեւ-
կը վերջաւորի, այսպէս. այրեցեալ, սիրեցեալ. սիրե-
ցեալ, գործեցեալ, կրթեցեալ: Նոյնպէս քանի մը
չէզոք (նաեւ ներգործական) բայերուն. ննջեցեալ,
աճեցեալ, ամաչեցեալ, կոչեցեալ, հայեցեալ:

Միայն Եմ, Եմ վերջով բայերը կրնան եցեւ-
անցեալ ունենալ:

Աւմիմ, (Ա-Ղեւ.) Էսնինիւ ներգործական բայը
կրաւորականի ձեւ ու խոնարհում ունի, կամեցայ.
կամեցաց, կամեաց. եւ ընդունելութիւն՝ կամեցալ.
կամեցեալ. (Հըսուիր իսմեալ:)

* Արաւորակերպ եւ հասարակ բայերուն հրմյ. Եզակին շատ
անդամ՝ Եմ կը Ալայ ներգործակերպ. Ալութեալ. Ֆեղեալ.
Ֆեղեալ. Համարեալ. Եւայն: Նոյնպէս միւս լծորգութեանց
մէջ՝ ներգործ. ձեւով, Նիւթ. Դութ. Հութ. Հութ. Եւայն:

Երկրորդ օրինակ. ԱՆԵՄ.

Առաջին լծորդութեան երկրորդ օրինակին
և կարգի ժամանակները բայարմատին վրայ ան-
յաւելուածն ունին, զորն որ Բ կարգի ժամանակ-
ներուն մէջ կը թողուն. (տես Երես 41:)

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՆԵՄ, ի, — :

Սահմանական եղանակ.

ԱԵՐՔԵՐ:

Հատանեմ,	ի ը ի ո ր է մ .	ք է ս է ր ի մ :
Հատանես,	ի ը ի ո ր է ս .	ք է ս է ր ս ի ն :
Հատանէ,	ի ը ի ո ր է .	ք է ս է ր :
Հատանեմք,	ի ը ի ո ր է ն + .	ք է ս է ր ի դ :
Հատանէք,	ի ը ի ո ր է ն + .	ք է ս է ր ս ի ն ի դ :
Հատանեն,	ի ը ի ո ր է ն .	ք է ս է ր լ է ր :

ԱՆԻՄԱՐՔ:

Հատանէի,	ի ը ի ո ր է է .	ք է ս է ր ի տ ի մ :
Հատանէիր,	ի ը ի ո ր է է ր .	ք է ս է ր ի տ ի ն :
Հատանէր,	ի ը ի ո ր է է ր .	ք է ս է ր ի տ ի :
Հատանէաք,	ի ը ի ո ր է է ն + .	ք է ս է ր ի տ ի ք :
Հատանէիք,	ի ը ի ո ր է է ն + .	ք է ս է ր ի տ ի ն ի դ :
Հատանէին,	ի ը ի ո ր է է ն .	ք է ս է ր ի տ ի լ է ր :

ԿՐԹԱՐԵՎԱԼ:

Հատի,	ի ո ր ե ց է .	ք է ս տ ի մ :
Հատեր,	ի ո ր ե ց է ր .	ք է ս տ ի ն :
Հատ ի ա մ ե հ ա տ ,	ի ո ր ե ց .	ք է ս տ ի :
Հատաք ,	ի ո ր ե ց ն + .	ք է ս տ ի ք :
Հատիք ի ա մ հ ա տ է ք ,	ի ո ր ե ց ն + .	ք է ս տ ի ն ի դ :
Հատին ,	ի ո ր ե ց ն .	ք է ս տ ի լ է ր :

Յար-կառ-ը :

Հատեալ եմ, ես, է, եմք, եք, են :
Կոր-ծ էս, էս, է, էն+, է+, էն :
Քեսմիշ իմ, սին, տիր, իզ, սինիզ, տիրլէր :

Գեր-կառ-ը :

Հատեալ էի, էիր, էր, էաք, էիք, էին :
Կոր-ծ էի, էիր, էր, էն+, էի+, էն :
Քեսմիշ իտիմ, իտին, իտի, իտիք, իտինիզ, իտիլէր :

Աղ-ա-նի :

Հատից,	(ութիրէ)	իտրէմ.	քեսէյիմ:
Հատցես,		իտրէս.	քեսէ սին:
Հատցէ,		իտրէ.	քեսօին:
Հատցուք,		իտրէն+.	քեսէլիմ:
Հատջիք իւմ հատանիջիք,		իտրէ+.	քեսէ սինիզ:
Հատցեն,		իտրէն.	քեսսինլէր:

Հրամայական եղանակ:

Հատ իւմ հատջիք, իտրէ. քես:
Մի հատաներ, մէ իտրէր. քեսմէ:
Հատէք, իտրէնէ+. քեսօին:
Մի հատանէք, մէ իտրէ+. քեսմէյին:

Ստորագասական եղանակ.

Ներկայ:

Հատանիցեմ,	իտրէմ (նէ).	քեսէրսէմ իւմ քեսսէմ.
Հատանիցես,	իտրէս.	քեսէրսէն :
Հատանիցէ,	իտրէ.	քեսէրսէ :
Հատանիցեմք,	իտրէն+.	քեսէրսէք :
Հատանիցէք,	իտրէ+.	քեսէրսէնիզ :
Հատանիցեն,	իտրէն.	քեսէրլէրսէ :

ԱՆԴԵՎԼ:

Հատեալ իցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն:
Կորած ըլւմ, ըլւս, ըլւո, ըլւն, ըլւու, ըլւուն:
Քեսմիշ օլսամ, օլսան, օլսագ, օլսանըզ, օլսալար:

ԱՆԻՐԵԼՈՒԹ:

Հատանել, լոյ, լով, իդրել. քէսմէք:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ իւն:

Ներիայ. Հատանող, իդրու. քէսէն:
Անշեւլ. Հատեալ, իդրեր կամ իդրած. քէսմիշ:
Աղունի. Հատանելոց, իդրելու. քէսէճէք:

ԿՐԱԽՈՐԱԿԱՆ. Առեալ, ԱՅ, ԿԲ.

Սահմանական եղանակ.

ՆԵՐԻԱՅ:

Հատանիմ,	իւ իդրուիմ.	քէսիլիր իմ:
Հատանիս,	իւ իդրուիս.	քէսիլիր սին:
Հատանի,	իւ իդրուի.	քէսիլիր:
Հատանիմք,	իւ իդրուին.	քէսիլիր իզ:
Հատանիք,	իւ իդրուին.	քէսիլիր սինիզ:
Հատանին,	իւ իդրուին.	քէսիլիրլէք:

ԱՆԻԴՐՈՒ, (ՆԵՐԻԳՈՐծ-Ի-ԱՆԻՆ պէս:)

Հատանէի,	իւ իդրուէի.	քէսիլիր իտիմ:
Հատանէիր,	իւ իդրուէիր.	քէսիլիր իտին:
Հատանէր,	իւ իդրուէր.	քէսիլիր իտի:
Հատանէաք,	իւ իդրուէին.	քէսիլիր իտիք:
Հատանէիք,	իւ իդրուէին.	քէսիլիր իտինիզ:
Հատանէին,	իւ իդրուէին.	քէսէլիր իտիլէք:

Ա-Ր-Ջ-Ե-Ա-Լ:

Հատայ ,	ի ո ր ո ւ ե ց ա յ .	ք է ս ի լ տ ի մ :
Հատար ,	ի ո ր ո ւ շ ց ա ր .	ք է ս ի լ տ ի ն :
Հատաւ ,	ի ո ր ո ւ ե ց ա ւ .	ք է ս ի լ տ ի :
Հատաք ,	ի ո ր ո ւ ե ց ա ն + .	ք է ս ի լ տ ի ք :
Հատայք ,	ի ո ր ո ւ ե ց ա ն + .	ք է ս ի լ տ ի ն ի զ :
Հատան ,	ի ո ր ո ւ ե ց ա ն .	ք է ս ի լ տ ի լ է ր :

Ց-Ր-Ջ-Ե-Ա-Լ , (Ն Ե Ր Ք Ա Ր Ձ . Դ Ե Ա :)

Հատեալ եմ ,	ե ս ,	է ,	ե մ ք ,	է ք ,	ե ն :
Կորուս է մ ,	է ս ,	է ,	է ն + ,	է + ,	է ն :
Ք է ս ի լ մ ի շ ի մ ,	ս ի ն ,	տ ի ր ,	ի զ ,	ս ի ն ի զ ,	տ ի ր լ է ր :

Գ-Ր-Ջ-Ե-Ա-Լ , (Ն Ե Ր Ք Ա Ր Ձ . Դ Ե Ա :)

Հատեալ է ի ,	է ի ր ,	է ր ,	է ա ք ,	է ի ք ,	է ի ն :
Կորուս է ի ,	է ի ր ,	է ր ,	է ի ն + ,	է ի + ,	է ի ն :
Ք է ս ի լ մ ի շ ի տ ի մ ,	ի տ ի ն ,	ի տ ի ,	ի տ ի ք ,	ի տ ի ն ի զ ,	ի տ ի լ է ր :

Ա-Ր-Ջ-Ե-Ա-Լ :

Հատայց ,	(պ է ռ է) ի ո ր ո ւ է մ .	ք է ս ի լ է յ ի մ :
Հատցիս ,	ի ո ր ո ւ է ս .	ք է ս ի լ է ս ի ն :
Հատցի ,	ի ո ր ո ւ է .	ք է ս ի լ տ ի ն :
Հատցուք ,	ի ո ր ո ւ է ն + .	ք է ս ի լ է լ ի մ :
Հատջիք է ա հ հ ա ն ի ջ ի ք ,	ի ո ր ո ւ է ն + .	ք է ս ի լ է ս ի ն ի զ :
Հատցին ,	ի ո ր ո ւ է ն .	ք է ս ի լ ս ի ն լ է ր :

Հ ր ա մ ն յ ա կ ա ն ե ղ ա ն ա կ :

Հատիր է ա հ հ ա ն ի ր ,	ի ո ր ո ւ է .	ք է ս ի լ :
Մի հ ա տ ա ն ի ր ,	մ ի ի ո ր ո ւ է ր .	ք է ս ի լ մ է :
Հատարն ի ք ,	ի ո ր ո ւ ե ց է ն + .	ք է ս ի լ ի ն ի զ :
Մի հ ա տ ա ն ի ք ,	մ ի ի ո ր ո ւ է ն + .	ք է ս ի լ մ է յ ի ն ի զ :

Ստորագասական եղանակ :

Հատանիցիմ,	իորուիմ(նէ).	քեսիլիրսէմ է . քեսիլ-
Հատանիցիս,	իորուիս.	քեսիլիրսէն :
Հատանիցի,	իորուի.	քեսիլիրսէ :
Հատանիցիմք,	իորուիմ+.	քեսիլիրսէք :
Հատանիցիք,	իորուի+.	քեսիլիրսէնիզ :
Հատանիցին,	իորուին.	քեսիլիրսէլէք :

Անցեալ, (ներդործ. ուշա :)

Հատեալ իցեմ, իցես, իցէ, իցեմք, իցէք, իցեն :
Կորուած ըւլս, ըւլս, ըւլս, ըւլսն+, ըւլս+, ըւլսն :
Քեսիլմիշօլսամ, օլսան, օլսա, օլսագ, օլսանըզ, օլսա-
լսը :

Աներեւոյթ :

Հատանիլ իորհել, նելոյ, լով. իորուիլ. քեսիլմէք :

Ընդունելութիւն :

Ներիս, ըւնի :

Անցեալ. Հատեալ, տելոյ, լով. իորուած . քեսիլմիշ :
Աղունի. Հատանելոց է. նելի, իորոււլու. քեսիլէճէք :

Ասոր պէս կը խոնարհին ամէն անէմ վերջաւո-
րեալ բայերը, որոնց կատարեալը կ'ըլսոյ է, եր .
Ապառնի՝ իշ, շե. Հրամայական՝ իրենց արմատն
է*. Անցեալ՝ եալ. ինչպէս . Լուծանէմ. լուծէ, լու-
ծեր. լուծիշ, լուծցես. լոյծ. լուծեալ:

Թժէ այս եւ թէ ամ, ամ լծորդութեանց կա-
տարեալ եղակի երրորդ դէմքն սկիզբը է կ'առնու-
եթէ միավանկ է. ինչպէս, ետես, եկուլ, եղիտ,
եցոյց, եկաց, եթող : Բայց եթէ միավանկ չէ՝ է շառ-
նուր. ինչպէս, անէշ, իուլց, ուրիշլ:

* Ասոնց վրայէն անէմ վերջաւորութիւնն որ վերցընես՝ կը
մնայ իրենց Արմատը, որն որ թէ հրամայական է եւ
թժէ կատարեալ եղակի երրորդ դէմք . ինչպէս, Տեսա-
նէմ, տես. իջնէնէմ, էջ . անիծծնէմ, անէծ . կ-լոնէմ, կուլ :

Նոյնպէս՝ եթէ բայը եշով սկսի. ինչպէս՝ եւ. եղն:
Եթէ միավանկ արմատն ա, օ ձայնաւորով կը
սկսի. եշի տեղ է կ'առնու. էած, էարկ, էանց, էօծ:

Այս կանոնները միայն ներգործական եւ
ներգործակերպ բայերու համար են, որոնք միավանկ
կատարեալ կրնան ունենալ:

Ներդորժական:

Լուծանեմ, լոյծ. (+միւլ.)
մէօմէր+:

Տեսանեմ, տեսի, (ե)տես.

Լուցանեմ, լոյց. (մուլ.)
եւդժադ:

Բեկանեմ, բեկ. (էուրէլ.)

Ցուցանեմ, ցոյց. (մէօմ-
մէրմէր+:

Անձանեմ, անձ. (անձ-

ձել.) նալինիմէր+:

Արկանեմ, (է)արկ. (յիւլ-

Ածեմ, ածի, ած. } միւլի-
բերեմ, բերի, բեր. } մէր+:

Հարկանեմ, * հարի, հար.

Հանեմ, հանի, հան. լու-
դարժադ:

Սպանանեմ, սպան. էօլ-

ներդորժական:

Ստեղծանեմ, (ե)ստեղծ.

Անցանեմ, անց. միւլի+:

(սուլդել.) ևսրանիմադ:

Ելանեմ, ելի, ել. լուդժադ:

Գ-տանեմ, գիտ. պուլըմադ:

Իջանեմ, իջի. էն. էնամի+:

Կ-լանեմ, կուլ. (իլլ.)

Մ-տանեմ, մ-տի, մուտ.

Էս-նիմադ:

Իսկ կրաւորական, կրաւորակերպ եւ հասա-
րակ բայերը ճշդիւ Հատանիմին պէս կը խօնարհին.
կատարեալ՝ այ, ար. ապո. այց, ցիս. հրմյ. էր,
արնե+ . անցեալ՝ եալ. ինչպէս. Բուսանիմ. բուսոյ,
բուսոր. բուսոյց, բուսցիս. բուսիր, բուսորն-+*.
բուսեալ:

* Հարիմանիմ բային առաջին կարգի ժամանակները (աես
երես 41.) հար արմատին վրայ է յաւելուած մ'ունին. հար-
կանէի, հարկանիշէմ, մէ հարկանէր. հարկանէլց:

Արսեղիկող չէշ+:	Հարսեղիկ:
Անկանիմ, կայ, կիր * . (էյ-նաւ.) դիւլիւ+:	Օնանիմ, ծնայ, ծնիր . դաշտանիւ+ եւ դաշտանիւ+:
Զիջանիմ, (ցածնաւ.) էն-մէ+:	Ուսանիմ, ուսայ, ուսիր . (սուլիւ.) էօրէնմէ+:
Շիջանիմ, (սուլիւ.) սէօն-	Սկսանիմ, սկսայ, սկսիր . (սիւլ.) դուլամիւ+:
Մեռանիմ, մեռայ, միր . էօլիւ+:	Տանիմ, տարայ, տար, տա- րայը . իւօլիւ-րմէ+:

Այս երկրորդ օրինակին տակ կարդ մը կրաւ-
որակերպ չեզոք բայեր կան՝ որոնք Ա կարգի ժամա-
նակներուն մէջ ան մասնկան տեղ և կամ նև ու-
նին. ինչպէս՝ Թոռն-իմ (որ թռանիմ ալ կ'ըսուի),
կորնն-իմ: Եւ այս և կամ նև յաւելուածը (ան-
յաւելուածին պէս) Բ կարգի ժամանակներուն մէջ
կը կորսուի:

Այս կրաւորակերպներուն կատարեալը կ'ըլ-
լայ եայ, եար, ապու, եայց, էցեւ, հրմյ, էր, յոգն .
Երն-+ : Անցեալ չունին, այլ ուցանեմ վերջաւորեալ-
ներուն անցեալը կ'առնուն. ինչպէս՝ նուցանեմէն
նուցեալ. Եւ իորուսանեմէն կորսուեալ, եւայլն :

Աւասիկ ասոնց խոնարհման օրինակը .

Թապչիմ, պահու-ըդիւլ. իւղէնմէ+:

Սահմ.

Ների. Թապչիմ, թապչիս, չի- չիմք, չիք, չին:
Անիր. Թապչիմ, թապչիր, չըր. չւաք, չէիք, չէին:
Կոր. Թապչեայ, քեար, քեաւ, եաք, եայք, եան:

* Ոմանց հրամայականին յոդնակին լուսակաց կ'ըլլայ, ինչպէս
անիւրն-+, ադիւրն-+ : Այսպիսինեւ:

Աղու. Թապեայց, թապիցես, քիցէ. քիցուք, քիջլք,
քիցեն:

Հրմյ. Թապիր. թապւրուք: Մի թապիր. մի թապ-
նիք:

Ստոր. Թապչիցիմ, չիցիս, չիցի. ցիմք, ցիք, ցին:
Աներ. Թապչել, լոյ. լով:

Ընդ. Անշեւլ. Թապուցեալ: Աղու. Թապչելոց:
Այսպէս կը խօնարհին այս կրաւորակերպ-
ներն ալ.

Թռչիմ, թռեայ, թռիր. | Երկնչիմ, կեայ. (Վ-ինալ.)
— չմանի: | գ օ բ ի մ ա ն ի :

Փախչիմ, խեայ. գ ա չ մ ա ն ի : | Կորնչիմ, ըեայ. (Ք-բառ-իլ.)

Հանդչիմ, բահանլանմանի: | գ ա յ ո ւ ը լ մ ա ն ի :

Մատչիմ, (մօռէնալ.) ե-մանի: | Մարտնչիմ, մարտեայ. (Ք-
լումանի: | Ֆ է ն ի է լ ա ն ի :

Ասոնց կատարեալը՝ Հանդեայ. մատեայ. եւ-
այլն: — Հրմյին՝ Փախիր. հանդիր. մատիր. եր-
կիր. կորիր. մարտիր: Յո՞ն. Փախերուք. հանդե-
րուք, մատիք կամ մատերուք: — Անցեալ՝ Թռու-
ցեալ, երկուցեալ, կորուսեալ, եւայլն. որ կը
հոլովին՝ թռուցելոյ, ցելով:

“Ե՞՞յն խօնարհումն ունին նաեւ Յանցանեմ եւ
Մեղանչմ: Ասոնց Ա կարգի ժամանակներն ըստ
կանոնի ներգործակերպ են, եւ Բ կարգինները
կրաւորակերպ. միայն ապառնին խառն է՝ Բ-ու-
նին պէս:

Յանցանեմ, յանցեայ, ցեայց, ցիցես, յան-
ցիր, յանցանիցեմ, յանցուցեալ. գ ա յ ո ւ ն ա ն ի է լ ա ն ի :

Մեղանչմ, մեղայ, մեղայց, զիցես, մեղիր.
մեղանչիցեմ, մեղուցեալ. է լ ա ն ա ն է լ ա ն ի :

Ա եղուի մը բառերուն մեծ մասը Պ-Ր-Ղ բառէ
մը յառաջ եկած է՝ վրան յաւելուած մ'առնելով.
ինչպէս ռէր պարզ բառէն՝ ռէր-ելիք. Եւ հ-դ բառէն՝
հ-դ - անէմ:

Այն բառն ուստի ուրիշ բառ մը յառաջ ե-
կած է՝ կ'ըսուի Աբ-Դ-Դ. իսկ արմատէն յառաջ ե-
կածը՝ Ած-Նշել: Դարձեալ կրնայ ածանցեալ բա-
ռէն նոր յաւելուածով ուրիշ ածանց ելլել:

Այսպէս՝ հատոն-եմ, թաք-իմ բայերուն
արմատէն յառաջ կու գան ոյց յաւելուածով՝ հա-
տոյց, թաքոյց ածանցք. Եւ այս Բ-Կ-Վ-Դ-Ն-Ռ-Ջ-
Ն-Ե-Ր-Է-Ն կ'ելլեն կրկին ածանց՝ թաքոոց-անէմ Եւ
հատոոց-անէմ բայերը. որոնց վրայ հիմայ:

Երրորդ օրինակ, ԱհՅԱՆԵՄ.

Այս կարգի բայերուն վրայ երկու բան կայ միտ գնե-
լու. 1. իրենց կազմութիւնը, Եւ 2. Կանակութիւնը:

1. Կազմութիւն:

Այս կարգի բայերն ամէնն ալ ուրիշ բայերէ յառաջ կու գան՝ նախ անոնց արմատին կամ կատարեալին վրայ ոյց մասնիկ դնելով. որով իրենց Բ-Կ-Վ-Դ-Ն-Ռ-Ջ- Ն-Ե-Ր-Է-Ն կ'ելլէ:	
Էլ. .	Ի՞՞-Ս-Ջ- .
Արբ. .	արբ-ոյց .
Արիօլ օլու .	Արբեց(աւ. . արբեց-ոյց . Արիօլ էլու :
Լու-Դ-Ջ- .	էլուաց . էլու-ոյց . Լու-Դ-Ջ- :
Օթ-Ե-Ր-Ջ- .	Ն'ստ(աւ. . Ն'ստ-ոյց . Օթ-Ե-Ր-Ջ- :
Էյրենդէ .	Ուս(աւ. . Ուս-ոյց . Էյրենդէ :
Ք-Կ- օլու .	կոր(եաւ. . կոր-ոյց . Ք-Կ- էլու :

Այս ելած արմատներուն վրայ (որ իրենց սահմա-
նական կատարեալն է,) անէմ մասնիկն աւելցընելով կը
կազմուի ամբողջ բայը, որն որ Հատոնիւնին կամ Ցու-
ցանիւնին պէս կը խոնարհի. — միայն եղ. հրամայականը
կը խոտորի եւ կ'ըլլայ ։ Այսպէս. Հ-Ջ-Ն-Ե-Ր-Ջ- կոր. Հ-Ջ-է,
ապո. Հ-Ջ-է, հրմյ. ։, Հ-Ջ-է, անց. Հ-Ջ-է:

Աղոյց . Աղ- շ - անեմ , իղ- շ - ի , իղ- ն :
 Արբոյց . Արբ- շ - անեմ , արբ- շ - ի , արբ- ն :
 Արբեցոյց . Արբեց- շ - անեմ , արբեց- շ - ի , արբեց- ն :
 Կեցոյց . Կեց- շ - անեմ , կեց- շ - ի , կեց- ն :
 Նստոյց . Նստ- շ - անեմ , նստ- շ - ի , նստ- ն :
 Ուսոյց . Ուստ- շ - անեմ , ուստ- շ - ի , ուս- ն :
 Կորոյց . Կոր- ս - անեմ , կոր- ս - ի , կոր- ն :
 Կատարեալը է կամ է չառնուր , վասնզի միավանկ չէ .
 (աես վերը՝ երես 61 :)

2. Նշանակութիւնն :

Այս ոյց մասնիկը (կամ ուշանեմ վերջաւորութիւնը) բային նշանակութիւնը կը փոխէ :

Եթէ չեզքը բայի վրայ դրուի ոյց՝ այն չեզքը ներգործական բայ կ'ըլլայ . ինչպէս .

Չեզքը բայ :	Ներգործական բայ :
Անց . անց- . կեչտի .	Անց - ոյց . անց- . կեչիրտի :
Էջ . էջ- . էնտի .	Էջ- ոյց . էջ- ոյց . էնտիրտի :
Արբեց - աւ , [իննունցաւ . սար- խօշ օլտու .	Արբեց - ոյց , [սարխօշ էթ- ոյց :
Զօրաց - աւ , [ուժունցաւ . դուզվէթլէնտի .	Զօրաց - ոյց , [զէթլէնտիրտի :
Զատ - եաւ , [զատ- եաւ . այլըլլար .	Զատ - ոյց , զատ- եաւ . այլըլլար :
Փախ - եաւ , [փախ- եաւ . դաշտը .	Փախ - ոյց , փախ- եաւ . դաշտը :

Իսկ եթէ ներգործական բայի վրայ դայ ոյց մասնիկը կրկին ներգործական կ'ընէ , որ կ'ըսուի Անշանձ- նա բայ , եւ կը նշանակէ (ոչ պարզապէս ընկը՝ այլ) ընկւ բաւ ինչպէս .

Ներգործական :	Անցողական :
Զգեց - աւ , (հ- ք- ա-) իւրի :	Զգեց - ոյց , (հ- ք- ա-) իւրիւրի :
ԷԱրբ , (է- թ- ա-) էւրի :	Արբ - ոյց , (է- թ- ա-) էւրիւրի :
Ծան - եաւ , (հ- ն- չ- ա-) իւր- նչուր :	Ծան - ոյց , (հ- ն- չ- ա-) իւր- նչուր :

* Մենք հոս բային կատարեալը կը դնենք , որմէ շատ դիւրին է ամբողջ բայը հանել . սհմ . ներկայ՝ Անշ- ս - անիւր , աներեւոյթ՝ անշ- ս - անիւր , իւրիւր- ս - անիւր , եւայլն :

Բայց ամէն ներդործական կամ չէզօք բայէ ոչ մաս-
նկով ածանցեալ բայ չ'ելլեր. այլ շատ բայերուն անե-
րեւութին քով դա՞ բայը դնելով. այսպէս. Տամ սպա-
սել, տաս բերել, տայ ըմպել, տուր անցուցանել. (կը
սպասցընեմ, բերել կու տաս, կը խմցընէ, անցընել
տուր.) Եւայլն:

Ո-շ-նէմ վերջաւորեալ բայերուն խոնարհման
օրինակն այս է:

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱԽՆ. ՈՒՑԱՆԵՄ, ՈՒՑԻ, Ո.

Սահմանական եղանակ.

ՆԵՐԴԱՅ:

Թաքուցանեմ, նես, նէ. Ք-ը-ս-ս-ի իւ ու-ն-էմ. կիզ-
լէր իմ:

ԱՆԴ-Դ-Ր-:

Թաքուցանէի, նէիր, նէր, իւ ու-ն-էմ. կիզլէր իտիմ:

Ա-Դ-Ր-Ե-Ա-Լ:

Թաքուցի,	Ք-ը-ս-ս-ի ու-ն-էմի.	կիզլէտիմ:
Թաքուցեր,	ու-ն-էմիր.	կիզլէտին:
Թաքոյց,	ու-ն-էմ.	կիզլէտի:
Թաքուցաք,	ու-ն-էմին+.	կիզլէտիք:
Թաքուցէք ի-մ-ցիլը,	ու-ն-էմին+.	կիզլէտինիզ:
Թաքուցին,	ու-ն-էմին.	կիզլէտիլէր:

Ց-Ր-Ե-Ա-Լ:

Թաքուցեալ եմ, ես, է. ու-ն-ա-ն էմ. կիզլէմիւ իմ:

Գ-Ե-Ր-Ե-Ա-Լ:

Թաքուցեալ էի, էիր, էր. ու-ն-ա-ն էմ. կիզլէմիւ իտիմ:

Աղանձնի:

Թաքուցից,	(պէտք)	պահեմ.	կիզլէյիմ:
Թաքուցես,		պահես.	կիզլէյէ սին:
Թաքուցէ,		պահէ.	կիզլէսին:
Թաքուցուք,		պահեն.	կիզլէյէլիմ:
Թաքուսջիք իւմթա-			
քուցանիջիք,		պահեն.	կիզլէյէ սինիդ:
Թաքուցեն,		պահեն.	կիզլէսինլէր:

Հրամայական եղանակ:

Թաքումիւմթաքուսջիք			
իւմթաքուցանիջիք,		պահէ.	կիզլէ:
Միթաքուցաներ,		մ' պահեր.	կիզլէմէ:
Թաքուցէք,		պահեցէն.	կիզլէյինիզ:
Միթաքուցանէք,		մ' պահեն.	կիզլէմէյինիզ:

Ստորագասական եղանակ.

Ներկայ:

Թաքուցանիցեմ, ցես, պահեմ (նէ). կիզլէսէմ:

Անշեռլ:

Թաքուցեալ իցեմ. պահեծ ըլլամ. կիզլէմիշ օլսամ:

Աներիւոյթ:

Թաքուցանել, ելոյ. դաշտունք պահել. կիզլէմէք:

Ընդունելութիւն.

Ներկայ. Թաքուցանող, պահող. կիզլէյէն:
 Անշեռլ. Թաքուցեալ, պահեծ. կիզլէմիշ:
 Աղանձնի. Թաքուցանելոց, պահելու. կիզլէյէճէք:

Այսպէս կը խոնարհին ամէն ներգործական
 եւ անցողական բայերն որ վերը (երես 66) դրինք:

ԿՐԵՏՈՐԱԿԱԾՆ. ՈՒՑԱՆԻՄ, ՈՒՑԱՅ.

Սահմ.

- Ներք. Թաքուցանիմ, նիս: Անչ. Թաքուցանէի:
 Թաքուցայ, քուցար, ցաւ. ցաք, ցայք, ցան
 պ-հ-ն-ե-ց-ա-յ, հ-ն-ե-ց-ա-ը, շ-ն-. շ-ն+, շ-+ , շ-ն:
 Յըք. Թաքուցեալ եմ. Գերք. Թաքուցեալ էի:
 Աղ- . Թաքուցայց, քուցիս, ցի. ցուք, ջիք, ցին:
 (Պիտք) պ-հ-ն-է-մ, հ-ն-է-ս, -է. -էն+, -է+, -էն:
 Հրմ. Թաքուսջիք, պ-հ-ն-է-ն. թաքուսջիք, պ-հ-ն-է-
 շէ+:

- Ստոր. Ներք. Թաքուցանիցիմ, ցիս, ցի. ցիմք, իք, ին:
 Անց. Թաքուցեալ իցեմ, իցես, պ-հ-ն-է-ն ըլլ-ժ:
 Աներ. (Ան-ն-դը է:)

- Ընդ. Անց. Թաքուցեալ, ցելոյ, լով:

- Աղ- . Թաքուցանելոց, թաքուցանելի:

Ասոր պէս կը խոնարհին նաեւ

- Մատուցանիմ, տուցայ, | Ծանուցանիմ, ցայ. (Տանչ-
 ցայց, տուցեալ. (Տա- | շ-ն-է-լ.) Բանըլ-ժ:
 տ-ն-շ-ն-է-լ.) ս-ն-ն-լ-ժ: | Զատուցանիմ, այլըլ-ժ:

ՅՈԴՈՒԱԾՈՒՅ. Դ.

Ե Ր Բ Ո Ր Դ Լ Մ Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ւ Տ Ն

 Երբորդ լծորդութիւնն երկու օրինակ ունի.
 ոմանք պարզ ամ կը վերջաւորին, ինչպէս՝ Տեղամ,
 ամամ. եւ ոմանք անամ, ինչպէս՝ Մերկանամ, բարկանամ:

Բայց գիտնալու է որ = վերջով արմատներուն վրայ
 ամբողջ ամ եւ անամ գնելու տեղ՝ միայն և եւ նույն կը
 դրուի. ինչպէս առաջին օրինակին՝ կամ. մեամ. զնամ:
 — երկրորդ օրինակին՝ Լուանամ, ընթանամ:

Առաջին օրինակ. ԱՄ:

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ. ԱՄ, ԱՅԻ, Ա.

Առաջանական եղանակ.

ՆԵՐԴԱՅ:

Աղամ,	(-լի-բ)	վ-ուշ-մ.	(ուն) իւյիւտիւր իւմ:
Աղաս,		վ-ուշ-	իւյիւտիւր սիւն:
Աղայ,		վ-ուշ-յ.	իւյիւտիւր:
Աղամք,		վ-ուշ-ն+.	իւյիւտիւր իւզ:
Աղայք,		վ-ուշ-ն+.	իւյիւտիւր սինիզ:
Աղան,		վ-ուշ-ն.	իւյիւտիւրէր:

ԱՆԴԱՐԱՐ:

Աղայի,	վ-ուշ-յի.	իւյիւտիւր իտիմ:
Աղայիր,	վ-ուշ-յիր:	իւյիւտիւր իտին:
Աղայր,	վ-ուշ-ը.	իւյիւտիւր իտի:
Աղայաք,	վ-ուշ-յին+.	իւյիւտիւր իտիք:
Աղայիք,	վ-ուշ-յի+.	իւյիւտիւր իտինիզ:
Աղային,	վ-ուշ-յին.	իւյիւտիւր իտիլէր:

ԱՆԴԱՐԵՆԼ:

Աղացի,	ա-չ-ցի.	իւյիւթափիւմ:
Աղացեր,	ա-չ-ցիր.	իւյիւթափիւն:
Աղաց,	ա-չ-ց.	իւյիւթափիւ:
Աղացաք,	ա-չ-ցին+.	իւյիւթափիւք:
Աղացէք վ-ուշ ղացիք,	ա-չ-ցի+.	իւյիւթափափիւնիւզ:
Աղացին,	ա-չ-ցին.	իւյիւթափափիւլէր:

Յ-Ր-Դ-Ա-Ր-Ա-Ր:

Գ-Ե-Ր-Դ-Ա-Ր-Ա-Ր:

Աղացեալ	եմ, ես.	է:	էի, էիր.	էր:
Ա-Ն-Շ-Ն	էմ, էս.	է:	էի,	էիր.
Իւյիւթափիւնիմ, սին.	տիր:		իտիմ, իտին.	իտի:

Աղասինել:

Աղացից, (պէտք)	աղաց.	իւյիւտէյիմ կայ իւյիւտէ-
Աղացես,	աղաց.	իւյիւտէ սին: [ձէյիմ:
Աղացէ,	աղաց.	իւյիւթսիւն:
Աղացուք,	աղացն:	իւյիւտէլիմ:
Աղասջիք,	աղաց:	իւյիւտէ սինիզ:
Աղացեն,	աղան.	իւյիւթսիւնլէր:

Հրամայական եղանակ:

Աղա կայ աղասջիք,	աղա:	իւյիւթ:
Մի աղաը,	մի աղա:	իւյիւթմէ:
Աղայցիք,	աղացէն:	իւյիւտիւնիւզ:
Մի աղայք,	մի աղա:	իւյիւթմէյինիզ:

Ստորագասական եղանակ.

Ներիշ:

Աղայցեմ,	աղաց (նէ).	իւյիւտիւրսէմ կ. իւյիւթ-
Աղայցես,	աղաց.	իւյիւտիւրսէն: [սէմ:
Աղայցէ,	աղաց.	իւյիւտիւրսէ:
Աղայցեմք,	աղան:	իւյիւտիւրսէք:
Աղայցէք,	աղան:	իւյիւտիւրսէնիզ:
Աղայցեն,	աղան.	իւյիւտիւրսէլէր:

Անցեալ.

Աղացեալ իցեմ, աղացն ըլլայ. իւյիւթմիւշ օլսամ:

Աներեւոյթ:

Աղալ, աղալոյ, աղալով, աղալ. իւյիւթմէք:

Ընդունելութիւն:

Ներիշ.	Աղացող, ցողի, աղացն.	իւյիւտէն:
Անցեալ.	Աղացեալ, աղացն, աղացն. իւյիւթմիւշ:	
Աղասինէ.	Աղալոց, աղալ.	իւյիւտէձէք:

ԿՐԵԱՊՐԱԿԱԾՆ · ԱՄ, ԱՑԱՅ, ԱՑԻՌ.

Սահմանական եղանակ .

ՆԵՐԻ-ԱՅ, (ՆԵՐՔ-ԱՐՁ-Ի-ՆԻՆ ԴԵ-Ա-)

ԱՂՋՄ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-ի-մ.	իւյիւտիւլիւր իւմ:
ԱՂՋԱ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-ի-ս.	իւյիւտիւլիւր սիւն:
ԱՂՋՅ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-ի-.	իւյիւտիւլիւր :
ԱՂՋՄՔ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-ի-ն+.	իւյիւտիւլիւր իւզ:
ԱՂՋՅՔ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-ի-ն+.	իւյիւտիւլիւր սինիզ:
ԱՂՋՆ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-ի-ն.	իւյիւտիւլիւրլէր:

ԱՆԻ-ԴՐ-Ա, (ՆԵՐՔ-ԱՐՁ-Ի-ՆԻՆ ԴԵ-Ա-)

ԱՂՋՄԻ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-է-ի.	իւյիւտիւլիւր իտիմ:
ԱՂՋՄԻՐ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-է-ի-ր.	իւյիւտիւլիւր իտին:
ԱՂՋՄՐ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-է-ի-ր.	իւյիւտիւլիւր իտի:
ԱՂՋՄԱՔ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-է-ի-ն+.	իւյիւտիւլիւր իտիզ:
ԱՂՋՄԻՔ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-է-ի-ն+.	իւյիւտիւլիւր իտինիզ:
ԱՂՋՄԻՆ,	ի՞-ւ-ց-ո-ւ-ի-ն.	իւյիւտիւլիւր իտիլէր:

Ա-Դ-Ր-Ե-Ա-Լ:

ԱՂՋՄԱՅ,	ա-ւ-ց-ո-ւ-է-յ-.	իւյիւտիւլտիւմ:
ԱՂՋՄԱՐ,	ա-ւ-ց-ո-ւ-է-յ-ր.	իւյիւտիւլտիւն:
ԱՂՋՄԱւ,	ա-ւ-ց-ո-ւ-է-յ-ս.	իւյիւտիւլտիւ:
ԱՂՋՄԱՔ,	ա-ւ-ց-ո-ւ-է-յ-ն+.	իւյիւտիւլտիւք:
ԱՂՋՄԱՅՔ,	ա-ւ-ց-ո-ւ-է-յ-ն+.	իւյիւտիւլտիւնիւզ:
ԱՂՋՄԱՆ,	ա-ւ-ց-ո-ւ-է-յ-ն.	իւյիւտիւլտիւլէր:

Յ-Ր-Ի-Դ-Ր-Ա, Գ-Է-Ր-Ա-Ի-Դ-Ր-Ա, (ՆԵՐՔ-ԱՐՁ. ԴԵ-Ա-)

ԱՂՋԵ-Ա-Լ Ե-Մ,	ես է:	էի, էիր, էր:
ԱՂՋԵ-Ա-Ն Ե-Մ,	ես, է:	էի, էիր, էր:
ԻՒՅԻՒՏԻՒԼՄԻՒՆ ԻՄ,	սին,	տիր:

Աղաւնի:

Աղացայց, (պէտք)	-ը-ց-ո-ի-մ.	իւյիւտիւլէյիմ կ-մ իւյիւտիւլէձէյիմ:
Աղացիս,	-ը-ց-ո-ի-ս.	իւյիւտիւլէ սին:
Աղացի,	-ը-ց-ո-ի-.	իւյիւտիւլսիւն:
Աղացուք,	-ը-ց-ո-ի-ն+.	իւյիւտիւլէլիմ:
Աղաջիք,	-ը-ց-ո-ի-+.	իւյիւտիւլէ սինիզ:
Աղացին,	-ը-ց-ո-ի-ն.	իւյիւտիւլսիւնլէր:

Հրամայական եղանակ:

Աղացիք, աղասջիք, -ը-ց-ո-ի-.	իւյիւտիւլ:
Մի աղար, մի -ը-ց-ո-ի-.	իւյիւտիւլմէ:
Աղացարուք, սջիք, -ը-ց-ո-եցի+.	իւյիւտիւլինիզ:
Մի աղայք, մի -ը-ց-ո-ի-+.	իւյիւտիւլմէյինիզ:

Ստորադասական եղանակ.

Ներքոյ:

Աղայցիմ, -ը-ց-ո-ի-մ (նէ.)	իւյիւտիւլսէմ կ-մ -տիւլիւր իսէմ:
Աղայցիս,	-ը-ց-ո-ի-ս.
Աղայցի,	-ը-ց-ո-ի-.
Աղայցիք,	-ը-ց-ո-ի-ն+.
Աղայցիք,	-ը-ց-ո-ի-+.
Աղայցին,	-ը-ց-ո-ի-ն.

Անցեալ, (նէրքոյծ-ո-նին ու-ո-:

Աղացեալ իցեմ, -ը-ց-ո-ած ըլլամ. իւյիւտիւլմիւշ օլ-սամ:

Աներեւոյթ, (նէրքոյծ ու-ո-:

Աղալ, աղալոյ, աղալով, -ը-ց-ո-ի-լ. իւյիւտիւլմէք:

Ընդունելութիւն:

Անց. Աղացեալ, ցելոյ, լով, -ը-ց-ո-ած. իւյիւտիւլ-միւշ:

Աղու . Աղալի , կամ աղալոց , աղացուելու . իւյիւտիւ-
լէմէլը :

Այս առաջին օրինակին պէս կը խոնարհին
պարզապէս ամ վերջաւորեալ բայերը . որոնց կատա-
րեալ կ'ըլայ աշէ , աշէր . ապո . աշէշ , աշշէն * . հրմի-
՛ , աշէ՛+ . անցեալ՝ աշէ-լ :

ԱԵՐԻՆԴՐԵՎԻՆ :	ԱՐՄԱՆԴՐԵՎԻՆԴՐԵՎ :
Կարդամ , դաշի , դա . օքու- ման , աշում :	Ջանամ , նացայ , ջանա- ման , էլլում :
Ամամ , (Է-կել , ուարոկել .)	Յուսամ , ս-մամ :
աբուրմ ման , գօնուրմ ման :	Ցնծամ , ույլէլ շաւ օլում :
Հաւատամ , ինան ման :	Անձկամ , (քակամէլ .) ա- զլ-լում :
Զգամ , զգացի . ուսում ման :	Դողլամ , էլլուրէմ :
ԱԵՐԻՆԴՐԵՎԻՆԴՐԵՎ նէու :	Գլթամ , (իոնչալ .) ա-նըմ :
Խնդամ , ա-քին մէու . [Նէում :	Հասարակ , երիու յեռում :
Անսամ , (մոկի ընել .) ուի- Մնամ , մնացի , մնա . քու-	Որսամ , ացի եւ ացայ . ա-լ- լում :
ման :	էլլում :
Գնամ , կիլմէու , եի-րի-մէու :	Ողլամ , (ողի ընել .) ֆիուն :
Լամ , լացի , լաց . աղլում ման :	Հոգամ , քայլում ման :
Կամ , կացի , կաց . (ինում .)	Խոկամ , (մոկամէլ .) ուի- ուսուրմ ման :

ԱԵՐԻՆԴՐԵՎ առեւմամ (որոնց բայական արմատն է
իեւ-ց եւ առեւ-ց .) վափոխման կանոնին համեմատ
այսպէս կը խոնարհին .

* Միավանկներուն ապառնոյն առաջին շ գիրը կը մնայ .
ինչպէս՝ ի-ցէ- լոց-ու-+ , ի-ցի+ . իսկ բազմավանկնե-
րունը եի կը փոխուի . ինչպէս՝ ք-ու-ուցի- , ի-ու-ուցի-+ ,
ժ-ու-ուի+ , գ-ու-ուի+ , ընիւցի- , լու-ուցի- , եւայլը :

Բայց ասոնց ալ՝ եթէ շ գիրը բայարմատինն է՝ կը
մնայ . ինչպէս , (դիկ-ց .) գիկցի- . (ընդիրց ,) ընդիրցու-+ :

կեամ, կեաս, կեայ.	կեցցուք, կեցջիք, ցեն:
կեամք, կեայք, կեան:	կեց, կեցջիր. մի կեար.
կեի, կեիր, կեայր.	կեցէք. մի կեայք:
կեաք, կեիք, կեին:	կեցեմ, (փխկ կեացեմ:)
կեցի, կեցեր, եկեաց.	Անց. կեցեալ: Աղո. կե-
կեցաք, կեցէք, կեցին:	լց:
կեցից, կեցես, կեցէ.	Անէր. Կե-Լ, կե-Լյ, լով:
Նոյնպէս Ատեամ. ատէի. ատէցից. ատէցից.	
ատէա, ատէցէք:	Ատորդս. ատէցեմ: Աներեւոյթ՝
ատէալ կամ ատէլ:	Ատէցեալ:

Արաւորակերպ չեղոքներուն եղ. հրամայականը ներգործակերպ է. ջնա՛, ժոռնա՛, յոռոռնա՛. իսկ յոգնակին ըստ կանոնի կրաւորակերպ. ջնաշորնա՛+, ժոռնաշորնա՛+, յոռոռնաշորնա՛+. Եւայլն: Բայց ցնծամ միշտ կը լլայ ցնծամէ+:

Հասարակ բայերուն Բ կարդի ժամանակներն երկու ձեւ ունին: Կրաւորական նշանակութեամբ՝ միշտ կրաւորակերպ կը խոնարհին. բայց ներգործական նշանակութեամբ՝ կրնան նաեւ ներգործակերպ գործածուիլ. այսպէս, Որսացաւ Եւ որոշ. ողբացին Եւ ողբացին. հոգացի Եւ հափացի. ողբացարուք Եւ ողբացի+:

Ու ընդունելութիւնն այս երրորդ լծորդութեան մէջ ցու կը վերջաւորի, այսպէս, լուսաւ. ինդուզ, բորիցաւ, որեցաւ, եւայլն: Նոյնպէս լորրորդ լծորդութեան մէջ՝ առանց և յաւելուածի է. որոշ. լուսաւ. ընդուցաւ, եւայլն:

Ա-Եմ, ֆիտեմ, իարեմ, մ-ը նեմ բայերուն առաջին կարդի ժամանակները Գործեմին պէս կը խոնարհին, իսկ երկրորդ կարդի ժամանակները Անշմին պէս:

Ներգործական:	Կրաւորական,
Ատէմ.	
Ներիոյ. Ասեմ, ասես, ասէ.	Ասիմ, ասիս, ասի.
ասեմք, ասէք, ասեն.	ասիմք, ասիք, ասին.

ԱՆՔՐ. Ասէի, ասէիր, ասէր.	Կրութիւն նոյն է.
ասէաք, ասէիք, ասէին.	Ասացայ, ասացար, ցաւ.
ԿՐԹՄ. Ասացի, ցեր, ասաց.	ասացաք, ցայք, ցան.
ասացաք, ասացէք, ցին.	Ասացայց, ացիս, ցի.
ԱԴՐ. Ասացից, ասացես, ցէ.	ասացուք, ջիք, ցին.
ասացուք, սջիք, սցեն.	Ասասջիր է. ասիջիր.
ՀՐՄ. Ասա իւմ ասասջիր.	ասացարուք է. ասիջիք.
ասացէք.	Մի' ասէր. մի' ասէք.
Մի' ասէր. մի' ասէք.	Ասիցիմ, ասիցիս, ցի.
ՍԹՈՐ. Ասիցեմ, ցես, ցէ.	ասիցիմք, ցիք, ցին.
ասիցեմք, ցէք, ցեն.	ԿՐԹՄ. Կրութիւն նոյն է.
ԱՆԵՐ. Ասէլ, ասէլոյ, լով.	ԿՐԹՄ. Կրութիւն լունի.
ԸՆԴ. Ներ. Ասող, (ասացող.)	Ասացեալ, ցելոյ, լով.
ԱՆՋԵՆ. Ասացեալ.	Ասէլի իւմ ասէլոց:
ԱԴՐՆ. Ասէլոց.	

Ասոր պէս կը խոնարհին

Գիտեմ, գիտացի, գիտեա՛, տացեալ. գիտնալ, պիլմէք:
 Կարեմ, կարացի, բացեալ, կարել. { իրալ. գատըր
 Մարթեմ, թացի, թացեալ, թել. } օլմադ:
 Գիտե՞մ. կրաւորականն էական բայով է, այս-
 պէս. Գիտեցեալ լինի՞մ, եղէ, եւայլն:

Երկրորդ օրինակ, ԱԵԱՄ.

Երկրորդ լծորդութեան երկրորդ օրինակին
 Ա կարգի ժամանակները բայի արմատին վրայ ու-
 յաւելուածն ունին, զոր Բ կարգի ժամանակներուն
 մէջ կը թողուն. ինչպէս՝ Մերկուամ, մերկ-ացի.
 գողանամ, գող-ացայ: Լուանամ, լուա-ցի. մո-
 ռանամ, մոռա-ցայ*:

* (Տես երես 69) — վերջաւորեալ արմատներուն համար
 ըսուածը:

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ · ԱՆԷՄ, ԱՅԻ, Ա.

Աահմանական եղանակ .

ՆԵՐԻ-:

Լու-նամ,	ի ը-ս-մ .	եայդար ըմ :
Լու-նաս ,	ի ը-ս-մ .	եայդար սըն :
Լու-նայ ,	ի ը-ս-յ .	եայդար :
Լու-նամք ,	ի ը-ս-ն+ .	եայդար ըզ :
Լու-նայք ,	ի ը-ս-ն+ .	եայդար սընըզ :
Լու-նան ,	ի ը-ս-ն .	եայդարլար :

ԱՆԻ-Մ-Ր-:

Լու-նայի ,	ի ը-ս-յի .	եայդար ըտըմ :
Լու-նայիր ,	ի ը-ս-յիր .	եայդար ըտըն :
Լու-նայր ,	ի ը-ս-ր .	եայդար ըտը :
Լու-նայաք ,	ի ը-ս-յին+ .	եայդար ըտըդ :
Լու-նայիք ,	ի ը-ս-յին+ .	եայդար ըտընըզ :
Լու-նային ,	ի ը-ս-յին .	եայդար ըտըլար :

Ա-Ր-Մ-Ր-Ե-Ր-:

Լուացի ,	ը-ս-ցի .	եայդատըմ :
Լուացեր ,	ը-ս-ցիր .	եայդատըն :
Լուաց ,	ը-ս-ց .	եայդատը :
Լուացաք ,	ը-ս-ցին+ .	եայդատըդ :
Լուացէք ի-մ-ցիք ,	ը-ս-ցին+ .	եայդատընըզ :
Լուացին ,	ը-ս-ցին .	եայդատըլար :

Ց-Ր-Մ-Ր-:

Գ-Ր-Մ-Ր-:

Լուացեալ եմ , ես , է :	իի , էիր , էր :
Լ-ս-ցէր էմ , էս , է :	իէ , էէր , էր :
եայդամըլ ըմ , սըն , տըր :	Ըտըմ , ըտըն , ըտը :

Աղանձնի:

Լուացից,	(ԴԵՐԵ)	լ-մ-	եայդայըմի.
Լուասցես,		լ-մ-	եայդայասըն:
Լուասցէ,		լ-մ-	եայդասըն:
Լուասցուք,		լ-մ-ն+	եայդայալըմ:
Լուասցիք,		լ-մ-ն+	եայդայասընըզ:
Լուասցեն,		լ-մ-	եայդասընլար:

Հրամայական եղանակ:

Լուա ի-մ լուասցիք,		լ-մ-	եայդա:
Մի լուանար,		մ լ-մ-	եայդամա:
Լուացէք,		լ-մ-ցէ+	եայդամըն:
Մի լուանայք,		մ լ-մ-ն+	եայդամայըն:

Ստորագասական եղանակ.

Ներիոյ:

Լուանայցեմ,	լ-մ-մ (ԱԷ)	եայդասամ	ի-մ եպ-
Լուանայցես,	լ-մ-մ-	եայդասան:	[դարսամ
Լուանայցէ,	լ-մ-	եայդասա:	
Լուանայցեմք,	լ-մ-մ+	եայդասագ:	
Լուանայցէք,	լ-մ-ն+	եայդասանըզ:	
Լուանայցեն,	լ-մ-	եայդասալար:	

Անցեալ:

Լուացեալիցեմ, լ-մ-շ-ն լ-մ-մ. եայդամըլ օլսամ

Աներեւոյթ:

Լուանալ, լուանալոյ, նալով. լ-մ-լ. եայդամագ:

Ընդունելութիւն.

Ներիոյ. Լուացով, ցողի, զաւ. լ-մ-ցով. եայդաման
Անցեալ. Լուացեալ. լ-մ-ց-ն, լ-մ-ցէր. եայդամըլ
Աղունի. Լուանալոց. լ-մ-լ-. եայդամագ:

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱԾՆ. ԸՆԵՄ, ԸՑԱՅ, ԸՑԻՐ.

Սահմանական եղանակ :

ՆԵՐԻ-Շ, (ՆԵՐՔ-Շ-Ե-ՆԻՆ ՊԵ-Շ:)

Լուանամ,	ի ը-ս-ց-ս-է-մ.	եայգանըը ըմ:
Լուանաս,	ի ը-ս-ց-ս-է-ս.	եայգանըը սըն:
Լուանայ,	ի ը-ս-ց-ս-է-.	եայգանըը :
Լուանամք,	ի ը-ս-ց-ս-է-ն+.	եայգանըը ըլ:
Լուանայք,	ի ը-ս-ց-ս-է-ն+.	եայգանըը սընըզ:
Լուանան,	ի ը-ս-ց-ս-է-ն.	եայգանըըլար:

ԱՆԻ-Մ-Ր, (ՆԵՐՔ-Շ-Ե-ՆԻՆ ՊԵ-Շ:)

Լուանայի,	ի ը-ս-ց-ս-է-ի.	եայգանըը ըտըմ:
Լուանայիր,	ի ը-ս-ց-ս-է-իր.	եայգանըը ըտըն:
Լուանայյր,	ի ը-ս-ց-ս-է-ր.	եայգանըը ըտը:
Լուանայյաք,	ի ը-ս-ց-ս-է-ն+.	եայգանըը ըտըդ:
Լուանայյիք,	ի ը-ս-ց-ս-է-ն+.	եայգանըը ըտընըզ:
Լուանայյին,	ի ը-ս-ց-ս-է-ն.	եայգանըը ըտըլար:

Ա-Մ-Ր-Ե-Ն:

Լուացայ,	լ-ս-ց-ս-է-ց-այ.	եայգանտըմ:
Լուացար,	լ-ս-ց-ս-է-ց-ար.	եայգանտըն:
Լուացաւ,	լ-ս-ց-ս-է-ց-ա-	եայգանտը:
Լուացաք,	լ-ս-ց-ս-է-ց-ն+.	եայգանտըդ:
Լուացայք և ցարուք,	լ-ս-ց-ս-է-ց-ն+.	եայգանտընըզ:
Լուացան,	լ-ս-ց-ս-է-ց-ն.	եայգանտըլար:

ՅՐԻ-Պ-Ր. ԳԵՐԻ-Պ-Ր. (ՆԵՐՔ-Շ-Պ-Շ:)

Լուացեալ եմ,	ես.	է:	էի.	էի.	էր:
Լուացեալ էս,	ես.	է:	էի.	էիր.	էր:
Եայգանմըշըմ,	սըն.	տըր:	լուըմ.	լուըն.	լուը:

Ա-Պ-Ր-Ն-Ի:

Լուացայց, (պէտի) լ-ս-ց-ս-է-մ.	եայգանայըմ,	-նաճա-
Լուացիս,	լ-ս-ց-ս-է-ս.	եայգանա սըն:
Լուացի,	լ-ս-ց-ս-է-.	եայգանսըն:

Լուասցուք, լուասջին+. եայգանալըմ: Լուասջիք, լուասին+. եայգանա սընըզ: Լուասցին, լուասին+. եայգանսընլար:

Հրամայական եղանակ:

Լուացիր, լուասջիր, լուասին+. եայգան: Մի լուանար, մի լուասիր. եայգանմա: Լուացարմաք, լուասինէցի+. եայգանըն: Մի լուանայք, մի լուասի+. եայգանմայըն:

Ստորագասական եղանակ.

Ներիոյ:

Լուանայցիմ, լուասին (նէ.) եայգանըլսամ: Լուանայցիս, լուասին+. եայգանըլսան: Լուանայցի, լուասին+. եայգանըլսա: Լուանայցիմք, լուասին+. եայգանըլսագ: Լուանայցիք, լուասին+. եայգանըլսանըզ: Լուանայցին, լուասին+. եայգանըլսալար:

Անցեալ, (ներիոյժ. դէս:)

Լուացեալիցեմ, լուասուսծ ըլլամ. եայգանմըլ օլսամ:

Աներեւոյթ, (ներիոյժ. դէս:)

Լուանալ, նալոյ, լով, լուասիլ. եայգանմագ իս+
եայգանըլսագ:

Ընդունելոյթիւն:

Ներիոյ չունի:

Անցեալ. Լուացեալ, ցելոյ, լով, լուասուսծ. եայգանպանի. Լուանալոց իսմ լուանալի. լուասիլը. եայգանըլսագ:

Այսպէս կը խոնարհին ամէն նամ եւ անամ վեր ջաւորեալ բայերը, որոնց կատարեալը կ'ըլլայ աց ացեր. Ապառնի՝ ացէց, աւցէս. Հրամայական՝ իրենց բայական արմատը, եւ Անցեալ՝ ացէալ:

Ասոնց ալ կտր . եղ . Յդ դէմքը՝ եթէ միավանկ է՝ հասարակօրէն սկիզբը եկ' առնու . եբաց . եթաց . եբարձ :

Ասոր պէս կը խոնարհին հետեւեալները :

Ներքութեամբ :

Մերկուրամ, ացի . (հոնել,

հոնուեցնել.) սօյմաք :

Բանամ, բացի, բաց . սօյմաք :

Թանամ, թացի . (լուզել.)

ըսլույսաք :

Բառնամ, բարձի . (վերշը-նել,) բալուբը սօյմաք :

Ասոնք տես վարը՝ եր . 82:

Կը սուրբ իւրդ չէ սու :

Զարմանամ, ացայ, ացիր .

Աքանչանամ, (արժնալ.)

Զղջանամ, (շշալ.)

Ստրջանամ, իւլ-լուն օլումաք :

Դառնամ, դէօնմէ :

Ընթանամ, ընթա . (լու-

նել.) բօյմաք :

Գոհանամ, շի-+ը ելումէ :

Մերձենամ, (մօդեն-լ.)

եւ-էլումաք :

Քաղցենամ, (անօլեն-լ.)

անըլմաք :

Ցամենամ, (-շան-լ.) իւ-

ճի+մէ+ :

Ալերջին երկուքը՝ միայն Ակարգի ժամանակներն ունին :

Հասարամ :

Գողանամ, ացայ, ացիր .

սումաք :

Իմանամ, իմա . անլումաք :

Ստանամ, ացիր . երբինմէ+ :

Մոռանամ, սուն-լումաք :

Ուրանամ, ին+եար ելումէ+ :

Անգիտանամ, (նէկուն-լ.)

անըլմաք+ :

Խոստանամ, սէօղ վերմէ+ :

Արաւորակերպներուն եւ հասարակ բայերուն հրամայականն ըստ կանոնի շէր եւ շարու+ է . միայն ոմանց եղակին ներգործակերպ կ'ըլլայ, ընթա, իմա, ժողով : Իսկ դաշտամինն եղ . հրամայականը երկու կերպ է . դաշտ եւ դաշտէր : Յոդն . ընթացարու+ , իմա- շարու+ , ժողովարու+ , դաշտարու+ : (Տես Ա եւ Գ լծորդութեանցն ալ, եր . 56, 75:)

Այս լծորդութեան ստորագասականը չեղոք նշանակութեամբ միշտ ներգործականին պէս կը մնայ . Բանայշեն աշք ձեր, (բացուին .) բառնայշե

ամենայն, (ամէն բան վերցուի:) նոյնպէս կրաւորակերպ չեղոքներուն ստորադասականը. ջանայցեմ. յուսայցեմ. դողայցէ. դառնայցէմ+, եւայլն:

Ուրիշ Ա կարգի ժամանակներուն ամէնուն ալ կրաւորականը ներդործականին հետ նոյն է:

* ասարակ բայերուն կրաւորականը շատ անդամ լինէմ բայով կը ձեւանայ. ինչպէս. մուսցեալ լինէմ, կը մոռցուիմ. մու. լինէմ, կը մոռցուէի. մ. եղէ, մոռցուեցայ. մ. եղէց, մոռցուիմ. մ. լըր, մոռցուէ. մ. լինէլ, մոռցուիլ: Այսպէս ալ՝ աղացեալ լինէ. գուղցեալ լինէր. եւայլն:

Ինչպէս վերը (Երես 75) չորս բայ՝ ըստ մասին մէկ եւ ըստ մասին մէկալ Ծորդութեան տակ ինկած տեսանք, նոյնպէս նաեւ բանամ, նանամ, բառնամ եւ դառնամ բայերուն Ա կարգի ժամանակներն երրորդ Ծորդութեան տակ են, իսկ Բ կարգի ժամանակները հարանեմին կամ հեղումին պէս կը խոնարհին*:

ՆԵՐԴՈՐԾԱԿԱՆ :

Բանամ, բանաս, բանայ, բանամք, նայք, նան: Բանայի, բանայիր, բանայր, նայաք, նայիք, նային: Բաց-ի, բաց-եր, եբաց, բաց-աք, ցէք, (ցիք,) ցին: Բաց-ից, բաց-ցես, բաց-ցէ, ցուք, ջէք, ցեն: Բաց, մի բանար. բաց-էք, մի բանայք: Բանայցեմ, բանայցես, ցէ, ցեմք, ցէք, ցեն: Բանալ, լոյ, լով: Բաց-ող: Բաց-եալ:

ԿՐԱՎՈՐԱԿԱՆ :

Ա կարգի ժամանակները ներդործ. պէս: Բաց-այ, բաց-ար, բաց-աւ, աք, այք, ան: Բաց-այց, բաց-ցիս, բաց-ցի, ցուք, ջէք, ցին: Բաց-իր. բաց-արուք: Բաց-եալ:

* Պէտք չէ բայցէ, նոյներ ձայներուն նմանութենէն խառնիլ, այլ միտ դնելու է՝ որ բայց-է, դարձ-այ այնպէս են՝ ինչպէս հար-է եւ հար-այ կամ հեր-այ:

Նոյնպէս միւս երեքը .

Թանամ , թացի , թացից , թաց , թացեալ . (Ա Ր Ե Լ .)
ըսլույս-է : [Ք Ա Լ Ո Ը Ը Մ Ա Տ :

Բառնամ , բարձի , բարձից , բարձեալ . (Ա Բ Ե Շ Ա Ե Լ .)
Դառնամ , դարձայ , դարձայց , դարձ (իր) . պէտմէ+ :

Յ Օ Ւ Ո Ւ Ծ Ե .

+ Հ Ա Ր Ր Ո Ր Դ Լ Ծ Ո Ր Դ Ո Ւ Թ Ո Ւ Տ Թ Ո Ւ Տ Ն

Չորրորդ լծորդութիւնն երկու օրինակ ունի .
ոմանք պարզ ուժ կը վերջաւորին , ինչպէս՝ Հեղուժ .
զենուժ . եւ ոմանք նուժ , ինչպէս՝ Առնուժ , զարթ-
նուժ :

Առաջին օրինակ , ՈՒՄ .

Երկրորդ կարգի ժամանակները Հայունէ մի
խոնարհումն ունին՝ թէ ներգծ . եւ թէ կըւր :

Այս առաջին օրինակին մէջ շ գրով բայար-
մատ չկայ :

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ , ՈՒՄ , Ի , — .

Սահմանական եղանակ .

ՆԵՐԾՎՅ :

Հեղում ,	իւ Ռ-ՔԵՆ .	տէօքէր իմ :
Հեղուս ,	իւ Ռ-ՔԵՆ .	տէօքէր սին :
Հեղու ,	իւ Ռ-ՔԵՆ .	տէօքէր :
Հեղումք ,	իւ Ռ-ՔԵՆ+ .	տէօքէր իզ :
Հեղուք ,	իւ Ռ-ՔԵՆ+ .	տէօքէր սինիզ :
Հեղուն ,	իւ Ռ-ՔԵՆ .	տէօքէրլէր :

ԱՆԻՄՈՎԱՐ :

Հեղուի,	իւ նադեմ .	տէօքէր իտիմ:
Հեղուիր,	իւ նադեմ .	տէօքէր իտին:
Հեղոյր,	իւ նադեմ .	տէօքէր իտի:
Հեղուաք,	իւ նադեմն+.	տէօքէր իտիք:
Հեղուիք,	իւ նադեմն+.	տէօքէր իտինիզ:
Հեղուին,	իւ նադեմն .	տէօքէր իտիլէր:

ԱՆԴՐԵՎԵԱԼ :

Հեղի,	նադեցի .	տէօքտիւմ:
Հեղեր,	նադեցիր .	տէօքտիւն:
Եհեղ կամ հեղ,	նադեց .	տէօքտիւ:
Հեղաք,	նադեցն+.	տէօքտիւք:
Հեղեք կամ ղեք,	նադեցն+.	տէօքտիւնիւղ:
Հեղին,	նադեցն .	տէօքտիւլէր:

ՅԱՐԱԿԱՄՈՎԱՐ :

Հեղեալ եմ, ես, է:	եի, էիր, էր:
Նադան էմ, ես, է:	եի, էիր, էր:
Տէօքմիւշիւմ, սին, տիր:	իտիմ, իտին, իտի:

ԱՊԱՌՆԵՒ :

Հեղից, (պէտի)	նադեմ.	տէօքէյիմ կամ տէօքէ-
Հեղես,	նադես .	տէօքէ սին: [ձէյիմ:
Հեղէ,	նադե .	տէօքսիւն:
Հեղուք ,	նադեն+.	տէօքէլիմ:
Հեղջիք ,	նադեն+.	տէօքէ սինիզ:
Հեղեն,	նադեն .	տէօքսիւնլէր:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ Եղանակ:

Հեղ կամ հեղջիք ,	նադե .	տէօք :
Մի հեղուր ,	մի նադեր .	տէօքմէ :
Հեղէք ,	նադեցէն+.	տէօքիւնիւղ :
Մի հեղուք ,	մի նադեն+.	տէօքմէյինիզ :

Ատորադասական եղանակ .

ՆԵՐԻԱՅ :

Հեղուցում ,	Ռ-ՔԵ-Մ (Ա-է) .	ԹԵ-ԳԲ-ՍԵ-Մ Ք-Մ ԹԵ-ԳԲ-ԷՐ-
Հեղուցուս ,	Ռ-ՔԵ-Ն .	ԹԵ-ԳԲ-ՍԵ-Ն : [ՍԵ-Մ :
Հեղուցու ,	Ռ-ՔԵ .	ԹԵ-ԳԲ-ՍԵ :
Հեղուցումք ,	Ռ-ՔԵ-Ն+.	ԹԵ-ԳԲ-ՍԵ-Ք :
Հեղուցուք ,	Ռ-ՔԵ+.	ԹԵ-ԳԲ-ՍԵ-Խ-Ղ :
Հեղուցուն ,	Ռ-ՔԵ-Ն .	ԹԵ-ԳԲ-ՍԵ-Ղ-Է-Ր :

ԱՆԳԵ-Լ :

Հեղեալ իցեմ, իցես . Ռ-Ք-Ճ Ռ-Մ-Մ , ԹԵ-ԳԲ-Մ-Խ-Ը օԼՍԱՄ :

Աներեւոյթ :

Հեղ-Ե-Լ , հեղ-Ե-Մ . հեղ-Ե-Վ . Ռ-ՔԵ-Լ . ԹԵ-ԳԲ-Ժ-Ք :

Ընդունելութիւն :

ՆԵՐԻ-ԱՅ .	ՀԵ-ՂՈՂ ,	Ռ-Ք-Ղ .	ԹԵ-ԳԲ-Է-Ն :
ԱՆԳԵ-Լ .	ՀԵ-ՂԵ-Ա-Լ ,	Ռ-ՔԵ-Ղ կամ Ռ-Ք-Ճ .	ԹԵ-ԳԲ-Մ-Խ-Ը :
Ա-Ղ-Ե-Ն-Ի .	ՀԵ-ՂՄ-Գ ,	Ռ-Ք-Ե-Լ-Ը .	ԹԵ-ԳԲ-Է-Ճ-Ք :

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ , ՈՒՄ , ԱՅ , ԻՊ .

Կրաւորականին Ա կարգի ժամանակները
ներգործականին հետ նոյն են :

Սահմանական եղանակ .

ՆԵՐԻ-ԱՅ , (ՆԵՐԻ-Ճ-Ա-Խ-Ն-Ի-Ն Դ-Է-Ն :)

ՀԵ-ՂՈՒՄ ,	Ք-Ը Ռ-Ք-Ճ-Ա-Խ-Ն .	ԹԵ-ԳԲ-Ի-Լ-Ի-Ր Ի-Մ :
ՀԵ-ՂՈՒՍ ,	Ք-Ը Ռ-Ք-Ճ-Ա-Խ-Ն .	ԹԵ-ԳԲ-Ի-Լ-Ի-Ր Ս-Ի-Ն :
ՀԵ-ՂՈՒ ,	Ք-Ը Ռ-Ք-Ճ-Ա-Խ-Ն .	ԹԵ-ԳԲ-Ի-Լ-Ի-Ր :
ՀԵ-ՂՈՒՄՔ ,	Ք-Ը Ռ-Ք-Ճ-Ա-Խ-Ն+.	ԹԵ-ԳԲ-Ի-Լ-Ի-Ր Ի-Ղ :
ՀԵ-ՂՈՒՔ ,	Ք-Ը Ռ-Ք-Ճ-Ա-Խ-Ն+.	ԹԵ-ԳԲ-Ի-Լ-Ի-Ր Ս-Ի-Ն-Խ-Ղ :
ՀԵ-ՂՈՒՆ ,	Ք-Ը Ռ-Ք-Ճ-Ա-Խ-Ն .	ԹԵ-ԳԲ-Ի-Լ-Ի-Ր Լ-Է-Ր :

ԱՆՔՐԵՐ, (ՆԵՐՔՆԵՐՆ ՊԵՏՈՒ)

- Հեղուի, իւ ն-ի--էի . տէօքիւլիւր իւտիւմ:
 Հեղուիր, իւ ն-ի--էիր . տէօքիւլիւր իւտիւն:
 Հեղոյր, իւ ն-ի--էիր . տէօքիւլիւր իւտիւ:
 Հեղուաք, իւ ն-ի--էին+ . տէօքիւլիւր իւտիւք:
 Հեղուիք, իւ ն-ի--էին+ . տէօքիւլիւր իւտիւնիւզ:
 Հեղուին, իւ ն-ի--էին . տէօքիւլիւր իւտիւլէր:

Ա-Դ-Ր-Ե-Մ-Լ:

- Հեղայ, ն-ի--էցայ . տէօքիւլտիւմ:
 Հեղար, ն-ի--էցար . տէօքիւլտիւն:
 Հեղաւ, ն-ի--էցաւ . տէօքիւլտիւ:
 Հեղաք, ն-ի--էցան+ . տէօքիւլտիւք:
 Հեղայք, ն-ի--էցան+ . տէօքիւլտիւնիւզ:
 Հեղան, ն-ի--էցան . տէօքիւլտիւլէր:

Յ-Շ-Ի-Դ-Ր-Ե: Գ-Ե-Ր-Ի-Դ-Ր-Ե, (ՆԵՐՔՆԵՐՆ ՊԵՏՈՒ):

- Հեղեալ եմ, ես, է: էի, էիր, էր:
 Թ-ի-ն-ա-ն էմ, էս, է: էն, էիր, էր:
 Տէօքիւլմիւշիւմ, սին, տիր: իտիմ, իտին, իտի:

Ա-Դ-Ր-Ե-Ն-Ի:

- Հեղայց, (պէտի) ն-ի--էյ . տէօքիւլէյիմկամլէճէ-
 Հեղիս, ն-ի--էս . տէօքիւլէ սին: [յիմ:
 Հեղի, ն-ի--է . տէօքիւլսիւն:
 Հեղուաք, ն-ի--էին+ . տէօքիւլէլիմ:
 Հեղջիք, ն-ի--էին+ . տէօքիւլէ սինիզ:
 Հեղուին, ն-ի--էն . տէօքիւլսիւնլէր:

Հրամայական եղանակ:

- Հեղիր, ն-ի--է . տէօքիւլ:
 Մի հեղուր, մի ն-ի--էր . տէօքիւլմէ:
 Հեղարուք, ն-ի--էցէ+ . տէօքիւլիւնիւզ:
 Մի հեղուք, մի ն-ի--է+ . տէօքիւլմէյինիզ:

Ատորագասական եղանակ:

ՆԵՐԻ-Յ, (ՆԵՐԻ-ՐԵ-Ք-Ա-ՆԻՆ ՊԵ-Յ:)

ՀԵՂՈՒԳՈՒՄ, Բ-Ի-Ք-Ա-Ն (ՆԵ). ՄԵԶՕՔԻՒՂԻՒՐԱԷՄ Ի-Մ ՄԵԶ-
ՀԵՂՈՒԳՈՒՍ, Բ-Ի-Ք-Ա-Ն. ՄԵԶՕՔԻՒՂԻՒՐԱԷՆ: [ՔԻՒՂԱԷՄ:
ՀԵՂՈՒԳՈՒ, Բ-Ի-Ք-Ա-Ն. ՄԵԶՕՔԻՒՂԻՒՐԱԷ:
ՀԵՂՈՒԳՈՒՄՔ, Բ-Ի-Ք-Ա-Ն+. ՄԵԶՕՔԻՒՂԻՒՐԱԷՔ:
ՀԵՂՈՒԳՈՒՔ, Բ-Ի-Ք-Ա-Ն+. ՄԵԶՕՔԻՒՂԻՒՐԱԷՆԻՔ:
ՀԵՂՈՒԳՈՒՆ, Բ-Ի-Ք-Ա-Ն. ՄԵԶՕՔԻՒՂԻՒՐԱԷԼԵՔ:

ԱՆՋԵ-Լ, (ՆԵՐԻ-ՐԵ-Ք-Ա-ՆԻՆ ՊԵ-Յ:)

ՀԵՂԵԿԱԼ ԻԳԵՄ, ԻԳԵՍ. Բ-Ի-Ք-Ա-Ն ՇԱԼ-Մ. ՄԵԶՕՔԻՒՂՄԻՒՀ
ՕԼԱՄԱՄ:

ԱՆԵՐԵՒՈՒԹ, (ՆԵՐԻ-ՐԵ-Ք. ՊԵ-Յ:)

ՀԵՂՈՒԼ, ՀԵՂ-ԼԸ, ԼԸՎ, Բ-Ի-Ք-Ա-ՆԼ. ՄԵԶՕՔԻՒՂՄԷՔ:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ:

ԱՆՋԵ-Լ. ՀԵՂԵԿԱԼ, Բ-Ի-Ք-Ա-Ն. ՄԵԶՕՔԻՒՂՄԻՒՀ:
ԱԴ-Ա-ՆԻ. ՀԵՂՄՈԳ Ի-Մ ՀԵՂՄԻ, Բ-Ի-Ք-Ա-ՆՄ-. ՄԵԶՕՔԻՒ-
ԼԷՃԷՔ:

Այս լծորդութեան տակն են ամեն պարզ
-մ վերջաւորեալ բայերը. որոնց Բ կարգի ժամա-
նակները ճիշդ հարանեցին պէս կը խոնարհին. կա-
տարեալ՝ ի, եր. ապո. ից. - ցես. հրմ. իրենց արմա-
տը, եւ անցեալ՝ եալ: Ինչպէս՝ թող-մ-մ. կտր.
թողի, թողեր. ապո. թողից, թող-ցես. հրմ. թող,
թողէ+ անցեալ՝ թողէալ:

ՆԵՐԻ-ՐԵ-Ք-Ա-Ն:

ԶԵՆ-Մ, զենէ, զեն. (Տոր-
լել.) Պ-Զ-Ղ-Ղ-Մ-Ք:
Թողում, քօյ վերմէ+:

ԶԵՂՈՒՄ, Բ-Ա-Ղ-Ղ-Մ-Ք:

ՅԵՂՈՒՄ, (Ք-Ի-Ե-Լ, Ք-Ա-Ե-Լ-
ՆԵԼ.) Կ-Վ-Ղ-Ղ-Մ-Ք+:

ՅԵՂՄՈՒՄ, (Ց-Ղ-Ե-Լ.) Կ-Վ-Ղ-Ղ-Մ-Ք+:

Արգելում, (աբիլել.) ե-	Հերձում, (ծլութել.) ե-ը ժ-
ա-դ էլ-նե+, մանի օլ-ս-դ:	
Յաւելում, (ա-ելցնել)	Հ-ս-ս-ր-ս-ի:
Առաւելում, ա-բ-ը ժ-դ:	Հանու-ս, հանու-յ. (հինել.)
Կիզում, (այլել.) ե-դ ժ-դ:	Դօքու-ժ-դ:

Երկրորդ օրինակ. ՆՈՒՄ:

Չորրորդ լծորդութեան երկրորդ օրինակն Ակարգի ժամանակներուն մէջ արմատին վրայն յաւելուած ունի, զորն որ Բ կարգի ժամանակներուն մէջ կը կորսնցընէ: — Աւասիկ ասոր խոնարհումը:

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱԱՆ, ՆՈՒՄ, Ի, —'.

Սահմանական եղանակ:

ՆԵՐՔ-Յ:

Առնում,	ի-ս-ն-ս-ս-ս.	ալըր ըմ:
Առնուս,	ի-ս-ն-ս-ս-ս.	ալըր սըն:
Առնու,	ի-ս-ն-ս-ս-ս.	ալըր :
Առնումք,	ի-ս-ն-ս-ս-ն+.	ալըր ըզ:
Առնուք,	ի-ս-ն-ս-ս-ն+.	ալըր սընըզ:
Առնուն,	ի-ս-ն-ս-ս-ն.	ալըրլար:

ԱՆՔ-Պ-Ր:

Առնուի,	ի-ս-ն-ս-ի.	ալըր ըտըմ:
Առնուիր,	ի-ս-ն-ս-իր.	ալըր ըտըն:
Առնոյր,	ի-ս-ն-ս-ր.	ալըր ըտը:
Առնուաք,	ի-ս-ն-ս-ին+.	ալըր ըտըդ:
Առնուիք,	ի-ս-ն-ս-ի+.	ալըր ըտընըզ:
Առնուին,	ի-ս-ն-ս-ին.	ալըր ըտըլար:

Ա-Ր-Ր-Լ-Ռ-Լ:

Առի,	—-ի .	ալով:
Առեր,	—-իր .	ալովն:
Առ իամ էառ,	—-մ-մ-	ալով:
Առաք,	—-ին+.	ալովգ:
Առեք իամ առիք,	—-ի+.	ալովնըզ:
Առին,	—-ին.	ալովլար:

Յ-Ր-Ի-Ր-Ր-Ր:

Գ-Լ-Ր-Ի-Ր-Ր:

Առեալ եմ, ես,	է:	Առեալ էի, էիր,	էր:
Առած էմ, էս,	է:	Առած էի, էիր,	էր:
Ալմըշ ըմ, սըն,	տըր:	Ալմըշ ըտըմ, ըտըն,	ըտը:

Ա-Դ-Ն-Ի-Ւ-Ւ:

Առից,	(ութիւն)	—-ն-մ-մ.	ալայըմ կ. ալաձաղ
Առցես,		—-ն-մ-մ.	ալա սըն: [ըմ:
Առցէ,		—-ն-մ-մ.	ալովն:
Առցուք,		—-ն-մ-մ+.	ալալըմ:
Առջիք,		—-ն-մ-մ+.	ալա սընըզ:
Առցեն,		—-ն-մ-մ-ն.	ալովնլար:

Հրամայական եղանակ:

Առ իամ առջիք,	—-.	ալ:
Մի առնուր,	մի առնուր.	ալմա:
Առեք,	—-ի+.	ալօն:
Մի առնուր,	մի առնուր.	ալմայըն:

Ստորագասական եղանակ .

ՆԵՐԻ-Ա:

Առնուցում,	—-ն-մ-մ (նէ).	ալսամ իամ ալբ-
Առնուցուս,	—-ն-մ-մ-ս.	ալսան: [սամ:
Առնուցու,	—-ն-մ-մ.	ալսա:
Առնուցումք,	—-ն-մ-մ+.	ալսագ:
Առնուցուք,	—-ն-մ-մ+.	ալսանըզ:
Առնուցուն,	—-ն-մ-մ-ն.	ալսալար:

ԱՆԳԵԼ:

Առեալ իցեմ, իցես, ունծ ըլլամ. ալմրշ օլսամ. մ.

Աներեւոյթ:

Առնուլ, առնոյ, լով, ունչլ, ունել. ալմագ:

Ընդունելութիւն:

Ների: Առող, զի, զաւ, ունչլ. ալան, ալբձը:

Անցել: Առեալ, ունծ, ուներ. ալմրշ:

Ադունի: Առնոյ, ունելու. ալաճագ:

ԿՐԱԽՈՐԱԿԱՆ. ՆՈՒՄ, ԱՅ, ԻՐ.

Առաջին կարգի ժամանակները ներգործականին պէս են:

Աահմանական եղանակ.

Ներիոյ, (Ներքործունելին ունչլ:)

Առնում, առնուս, նու, ունչունիմ. ալբնըրը ըմ:

Անիունուր, (Ներքործունելին ունչլ:)

Առնուի, նուիր, նոյր, ունչունիւր. ալբնըրը ըտըմ:

Ասուրել:

Առայ, ունչունիւր. ալբնտըմ:

Առար, ունչունիւր. ալբնտըն:

Առաւ, ունչունիւր. ալբնտը:

Առաք, ունչունիւր. ալբնտըգ:

Առայք, ունչունիւր. ալբնտընըգ:

Առան, ունչունիւր. ալբնտըլար:

Ցըիոր: Գերիոր. (Ներքործ. ունչլ:)

Առեալ եմ, ունչունծեմ. ալբնմրշը ըմ: Առեալ էի:

Առաջին:

Առայց,	(պէտի)	առաջին:	ալընայըմի.
Առցիս,		առաջին:	ալընա որն:
Առցի,		առաջին:	ալընորն:
Առցուք,		առաջին:	ալընալըմ:
Առջիք,		առաջին:	ալընա որնըզ:
Առցին,		առաջին:	անլընորնլար:

Հրամայական, հղաւութեա:

Ստորադասական հղանակ.

Ներիոյ, (Ներբործութեանին պէտ:)

Առնուցում, առաջին(նէ). ալընսամ, ալընրըսամ:

Անցեալ, (Ներբործութեանին պէտ:)

Առեալ իցեմ, առաջութ ըլլամ. ալընմըլ օլսամ:

Ընդունելութիւն.

Ներիոյ ս-նի:

Անցեալ Առեալ, առելոյ, առաջութ. ալընմըլ:
Աղանդի: Առնլոյ, առնլի, առաջութը, ալընաձագ:

Այս երկրորդ օրինակին պէս կը խոնարհին՝

Ներբործութեան:	Կը առաջութերոյ չեղադ:
Լ-նում, լ-ցի, լից. (լիցը- նէլ.) առլորդութեան:	Զեռնում, զեռայ, զեռիւ. (զարնալ.) ըսընմադ:
Խ-նում, խ-ցի. լութութեան:	Զգածնում, ծայ, (ծալ- լութէլ.) ս-ըլլադ, ա- րէլ.) ս-նմադ:
Ընկե-նում, ընկեցի.* (Նէ- րէլ.) ս-նմադ:	

* Ընկենում բային բ կարգի ժամանակներն առաջին լծոր-
դութեան տակ են. ընկեցի, ընկեցից, ընկե-
կատարեալ եզ. Յդ դէմը կը ըսըն ընկեց եւ ընկեց:

Յե-նում, յայ. (ի-լուկ.)	Հ-ս-ր-է:
տայ-անմաք, ե-ս-լ-նմաք:	Ընթեռնում, ըցայ, ցայց,
Հեղձնում, ձայ. (ի-դ-ն-է-լ.)	ցիր, ցարուք, ցող, ցեալ.
(ս-ս-ր-ս) ուսու-լմաք:	(ի-բ-ր-ս-լ.) օդու-մաք:
Երդնում, դուայ, դուիր,	Զգե-նում, եցայ, ցայց.
դուեալ. (ե-ր-դ-ն-ը-ն-ա-լ.)	(հ-ս-ք-ս-է-լ.) կեցն-է-ք:
Է-լին է-լու-է-ք:	

Լ-ն-ս, ի-ն-ս, յ-է-ն-ս, ը-ն-է-ն-ս-ս, զ-ք-ն-ս-ս-ս: Բ-կ-ա-ր-գ-ի ժ-ա-մ-ա-ն-ա-կ-ն-ե-ր-ո-ւ-ն մ-է-ջ ի-ր-ե-ն-ց ա-ր-մ-ա-տ-ա-կ-ա-ն շ-գ-ի-ր-ը կ-ը պ-ա-հ-ե-ն. լ-ո-է, լ-ո-է, է-է-շ, է-շ-է-լ, յ-է-շ-ա-յ-շ, յ-է-շ-է-լ, զ-է-շ-է-լ:

Ա-ռ-ա-ն-ձ-ի-ն խ-ո-ն-ա-ր-հ-մ-ա-ն կ-ե-ր-պ- ո-ւ-ն-ի-ն յ-ա-ջ-ո-ր-դ- կ-ր-ա-ւ-ո-ր-ա-կ-ե-ր-պ- չ-է-զ-ո-ք բ-ա-յ-ե-ր-ը, ո-ր-ո-ն-ց ձ-ե-ւ-ն է- ն-ս-ս, ե-ա-յ, է-ը :

Զ-ա-ր-թ-ն-ս-ս, թ-է-ա-յ, թ-է-ի-ր. (ս-ը-ն-է-ն-ա-լ.) օ-յ-ա-ն-մ-ա-ք:	Պ-շ-ն-ո-ւ-մ, (ա-ն-ի-ր-լ-ն-ա-լ.)
8-ա-ս-ն-ո-ւ-մ, (-ր-դ-ն-կ-լ.) է-օ-ը. +է-լ-ն-մ-է-ք:	Ք-ա-ղ-ց-ն-ո-ւ-մ; (ա-ն-օ-ն-է-ն-ա-լ.) ս-ն-ը-ք-մ-ա-ք:
Ո-ւ-ն-ո-ւ-մ, (ս-ս-է-լ.) մ-լ- Ա-յ-ա-ն-ո-ւ-մ, մ-է-ք:	Ց-ա-ծ-ն-ո-ւ-մ, (ց-ա-ծ-ն-ա-լ, հ-ս-դ-ր-դ-ր-է-լ.) է-ն-մ-է-ք, ս-ի-ն-մ-է-ք:

Ն-ս-ս, ե-ա-յ ձ-ե-ւ-ն ո-ւ-ն-ե-ց-ո-ղ կ-ր-ա-ւ-ո-ր-ա-կ-ե-ր-պ- ն-ե-ր-ո-ւ-ն Բ- կ-ա-ր-գ-ի ժ-ա-մ-ա-ն-ա-կ-ն-ե-ր-ը ն-ո-յ-ն ե-ն չ-մ վ-ե-ր- ջ-ա-ւ-ո-ր-ե-ա-լ-ն-ե-ր-ո-ւ-ն հ-ե-տ. (տ-ե-ս ե-ր-ե-ս 63.) ե-ւ ա-ն-ց-ե-ա-լ-ն ի-ր-ե-ն-ց ս-ս-ց-ն-է-մ ն-ե-ր-գ-ո-ր-ծ-ա-կ-ա-ն-է-ն կ-ա-ռ-ն-ո-ւ-ն. ա-յ-ս-պ-է-ս.

Զ-ա-ր-թ-ն-ո-ւ-մ, զ-ա-ր-թ-ե-ա-յ, թ-է-ա-ր. զ-ա-ր-թ-ե-ա-յ-ց, թ-ի-ց-ե-ս. զ-ա-ր-թ-ի-ր, թ-ի-ք. զ-ա-ր-թ-ո-ւ-ց-ե-ա-լ:

Մ-ի-ա-յ-ն +ա-ղ-ց-ն-ս-ս ո-ւ-ն-ի ի-ւ-ը ա-ն-ց-ե-ա-լ-ը +ա-ղ-ց-ե-ս-լ:

Ը-ն-դ-հ-ա-ն-ր-ա-պ-է-ս ն-ս-ս, ա-ն-է-ս, ե-ւ չ-մ կ-ր-ա-ւ-ո-ր-ա-կ-ե-ր-պ- ն-ե-ր-ո-ւ-ն Բ- կ-ա-ր-գ-ի ժ-ա-մ-ա-ն-ա-կ-ն-ե-ր-ո-ւ-ն խ-ո-ն-ա-ր-հ-մ-ո-ւ-ն-ի-ն ի-ր-ա- ր-ո-ւ հ-ե-տ ն-ո-յ-ն կ-ա-մ ն-մ-ա-ն ը-լ-լ-ո-ւ-ն հ-ա-մ-ա-ր՝ շ-ա-տ ա-ն-գ-ա-մ մ-ի-ե-ւ-ն-ո-յ-ն բ-ա-յ-ի-ն Ա- կ-ա-ր-գ-ի ժ-ա-մ-ա-ն-ա-կ-ն-ե-ր-ն ա-լ ա-յ-ն ե-ր-կ-ո-ւ- ե-ր-է-ք ձ-ե-ւ-ը կ-ո-ւ-ն-ե-ն-ա-ն, զ-ո-ր-օ-ր-ի-ն-ա-կ թ-ա-ն-ս-ս, թ-ա-ն-է-ս, թ-ա-ն-է-ք. — Փ-ա-ի-ն-ս-ս, փ-ա-ն-է-ս, ե-ւ-ա-յ-լ-ն:

ՅՈՒԹԻԱԾ Զ.

ԱՆԿԱՆՈՆ ԿԱՄ ԶԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՑԵՐ

Ոինչեւ այստեղ խօսեցանք բայերուն կանոնաւոր խոնարհման վրայ՝ այլեւայլ լծորդութեանց օրէնքով. բայց կան Անկանոն բայեր ալ, որոնք այս Յօդուածոյս մէջ կը տեսնենք:

Անկանոն կամ Զարտուղի կ'ըսուի այն բայն որ կանոնաւոր լծորդութեանց հասարակ կարգէն դուրս է, եւ իրեն յատուկ խոնարհումն ունի:

Զարտուղի բայերուն Ա կարգի ժամանակները կանոնաւոր են, միայն թ կարգիններն են անկանոն:

Զարտուղի բայերէն ալ ոմանք և յաւելուածն ունին, զորն որ անկանոն (թ կարգի) ժամանակներուն մէջ կը կորսնցընեն, Այսպէս են՝ Առնեմ, յառնեմ, դնեմ:

Անկանոն բայերուն խոնարհմունքը:

Ա. Առնեմ, ընել. էթմեք:

Ներդրեալուն:

Ան. Ա. Առնեմ, առնես, նէ:	Առնիմ, առնիս, առնի:
Ան. Առնէի, առնէիր, նէր:	Առնէի, առնէիր, նէր:
Կոր. Արարի, արարեր, արար.	Արարայ, րարար, րարաւ.
արարաք, արարէք, րին:	արարաք, րայք, րան:
Առ. Արարից, րարցես, ցէ.	Արարայց, արարցիս, ցի.
արարացուք, արարջիք և.	արարացուք, արարջիք,
առնիջիք, արարցեն:	արարացին:
ՀՇ. Արա կամ արարջիր.	—, (արարջիր,) առնիջիր.
արարէք և. առնիջիք:	—, առնիջիք:
Մի առներ. մի առնէք:	Մի առնիր. մի առնիք:
Առնիցեմ, ցես, ցէ:	Առնիցիմ առնիցիս, ցի:

ԱՆԵՐ. Առնել, նելոյ, լով:	ԴԵՐՔՈՐՃ-ՀԱՆԻՆ պէս:
ԸՆԴ. Ն. Արարող, բողի, զաւ:	ԿՐԱ-ԱՐ. Հ-ՆԻ:
ԱՆՁ. Արարեալ:	Արարեալ, արարելոյ, լով:
ԱԴՐ. Առնելոց:	Առնելոց, կ. առնելի, լոյ:

Բ. ԳՆԵՄ. Քօհաք:

ՆԵՐՔՈՐՃ-ՀԱՆԻ:	ԿՐԱ-ԱՐ-ՀԱՆԻ:
ՍՀԱ. Ն. ԳՆԵՄ, գնես, դնէ:	ԳՆԻՄ, գնիս, դնի:
ԱՆԻ. ԳՆԵՒ, դնեիր, դներ:	ՆԵՐՔՈՐՃ. պէս:
ԿՐԵ. ԵԴԻ, ԵԴԻՐ, (ԵԴԵՐ,) ԵԴ.	ԵԴԱՅ, ԵԴԱՐ, ԵԴԱՆ:
ԵԴԱՔ, ԵԴԻՔ, ԵԴԻՆ:	ԵԴԱՔ, ԵԴԱՅՔ, ԵԴԱՆ:
ԱԴՐ. ԵԴԻՅ, ԴԻԳԵՍ, ԴԻԳԵՆ:	ԵԴԱՅՅ, ԴԻԳԻՍ, ԴԻԳԻՆ:
ԴԻԳՄԱՔ, ԴԻՂԵՔ, ԴԻԳԵՆ:	ԴԻԳՄԱՔ, ԴԻՂԵՔ, ԴԻԳԻՆ:
ՀԵՏ. ԴԻՐ կամ ԴԻՋԻՐ. ԴԻՔ:	ԴԻՋԻՐ կամ ԴԻՋԻՐ.
ՄԻ դներ. մի դնեք:	ՄԻ դնիր. մի դնիք:
ՍՊԱՐ. ԳՆԻԳԵՄ, ցես, ցէ:	ԳՆԻԳԻՄ, գնիգիս, գնիգի:
ԱՆԵՐ. ԳՆԵԼ, գնելոյ, լով:	ՆԵՐՔՈՐՃ-ՀԱՆԻՆ պէս:
ԸՆԴ. անց. ԵԴԵԱԼ:	ԵԴԵԱԼ, ԵԴԵԼՈՅ:
ԱԴՐ. ԳՆԵԼՈՅ:	ԳՆԵԼՈՅ, գնելի, դնելոյ:

Գ. ԼԱԵՄ. ԼԵԼ. ԻՇԻԹ-ԱԼՔ:

ՆԵՐՔՈՐՃ-ՀԱՆԻ:	ԿՐԱ-ԱՐ-ՀԱՆԻ:
ՍՀԱ. Ն. ԼԱԵՄ, լսես, լոէ:	ԼՍԻՄ, ԼՍԻՍ, լսի:
ԱՆԻ. ԼՍԵՒ, լսէիր, լսէր:	ՆԵՐՔՈՐՃ-ՀԱՆԻՆ պէս:
ԿՐԵ. ԼՍԵԱՅ, լսւար, լսւաւ.	ԿՐԱ-ԱՐ-ՀԱՆԻ Հ-ՆԻ:
ԼՍՎԱՔ, ԼՍՎԱՅՔ, լսւան:	—, լսւիցիս, լսւիցի.
ԱԴՐ. ԼՍԵԱՅՅ, լսւիցես, իցէ.	ԼՍՎԻԳՄԱՔ, ԼՍՎԻՂԵՔ, յին:
ԼՍՎԻԳՄԱՔ, իջեք, իցեն:	ԿՐԱ-ԱՐ-ՀԱՆԻ Հ-ՆԻ:
ՀԵՏ. ԼՍԵՐ կամ ԼՍՎԻՋԻՐ. ԼՍՎԱ-	ՄԻ ԼՍԻՐ. մի լսիք:
ՐԱՔ:	ԿՐԱ-ԱՐ-ՀԱՆԻ Հ-ՆԻ:
ՄԻ ԼՍԵՐ, մի լսէք:	ԼՍԻԳԻՄ, ԼՍԻԳԻՍ, լսիցի:
ՍՊԱՐ. ԼՍԻԳԵՄ, ցես, ցէ:	—, լսիցիս, լսիցի:

Աներ. Լուել, լսելոյ, լովլ:
Ընդ. Ներ. Լսող:
Անց. Լուեալ:
Աղո. Լսելոց:

Կրաւորականը կը ձեւանայ նաեւ այսպէս.
Լուիլ լինէմ, եղէ. Եւ ասով կը լրանան պակսած ժամանակները:

Դ. Ճանաչեմ, ճռչուլ. թանըմագ:

Ներդործական:

Սհմ. Ն. Ճանաչեմ, չես. չէ:

Անէ. Ճանաչէի, չէիր, չէր:

Կոր. Ծանեայ, նեար, նեաւ.

Ճանեաք, նեայք, նեան:

Աղո. Ծանեայց, նիցես, ցէ.

Ճանիցուք, նիջիք, ցեն:

Հրց. Ծանիր իւմ Ճանիջիր.

Ճաներուք:

Մի Ճանաչեր, չէք,

Սրոր. Ճանաչիցեմ, ցես:

Աներ. Ճանաչել, լոյ, լովլ:

Ընդ. Ներ. Ճանաչող:

Անց. Ծանօւցեալ*:

Աղո. Ճանաչելոց:

Ներդործականն ուն:

Կրաւորական ըստն:

Լուեալ, (լուելոյ, լովլ:)

Լսելոց, լսելի:

Կրաւորական:

Ճանաչիմ, չիս, չի:

Ներդործականն ուն:

Ծանօւցայ, ցար, ցաւ.

Ճանուցաք, ցայք, ցան:

Ծանօւցայց*, Ճանիցիս:

Նիցի. ցուք, ջիք, նիցին:

Ծանիջիր.

Ճանիջիք:

Մի Ճանաչիր, չիք:

Ճանաչիցիմ, չիցիս, իցի:

Ներդործականն ուն:

Կրաւորական ըստն:

Ծանօւցեալ, ցելոյ:

Ճանաչելոց. Ճանաչելի:

Ե. Յառնեմ, սղջնաւլ, ելլել. տիրիլմէք, գալգմագ:

Սհմ. Ն. Յառնեմ, նես, նէ:

յարեաք, բեայք իւմ:

Անէ. Յառնիի, նիիր, նիր:

յարերուք, յարեան:

Կոր. Յարեայ, յարեար, Աղո. Յարեայց, բիցես, ցէ.

յարեաւ.

յարիցուք, ջիք, ցեն:

* Ճռնովլում եւ Յառնիւմ (որ Արշակունյաց յանշանիւմ բայերուն նման կը խոնարհին, երես 78.) յատուկ անցեալ չունին, այլ իրենց Ճռնուցնունիւմ եւ յառնուցնունիւմ ներդործականներէն կ'առնուն: Այսպէս նաեւ ճռնունին կրաւոր. կատարեալն ու ապառնուոյն առաջին դէմքը:

ՀԵ՞յ. Արի ի-ս յառնիջել ի-ս	ԱՆԵՐ. Յառնել, յառնի յարիջեր, արիք:
ՄԻ յառներ. մի յառնէք:	ԱՆԵՐ. Յարուցեալ*, յառնելով:
ՍՊԱՐ. Յառնիցեմ, ցես, ցէ:	ԱՆԵՐ. Յառնելոց:
	Զ. Տամ, դուլ. վերմեք:
ՆԵՐԻՇ-Շ-Խ-Ն:	ԿՐ-Վ-Վ-Խ-Ն:
ՍԱՀ. Ն. Տամ, տաս, տայ.	ՍԱՀ. ՆԵՐ. Հ-Ն-Ւ:
տամք, տայք, տան:	ԱՆԻ-Վ-Վ-Ր Հ-Ն-Ւ:
ԱՆԻՄ. Տայի, տայիր, տայր.	
տայյաք, տայիք, տային:	
ԿՐԻ. Ետու, ետուր, ետ.	ՏՈՒԱՅ, տուար, տուաւ:
տուաք ետուք, ետուն:	տուաք, տուայք, տուաւ:
ԱՆԵՐ. Տաց, տացես, տացէ.	ՏՈՒԱՅԳ, տացիս, տացի:
տացուք, տաջիք, ցեն:	տացուք, տաջիք, տացի:
ՀԵ՞յ. Տուր ի. տաջիր. տուք:	ՏԱՋԻՐ. տաջիք:
ՄԻ տար. մի տայք:	Հ-Ն-Ւ:
ՍՊԱՐ. Տայցեմ, ցես, ցէ.	ՏԱՅՅԻՄ, տայցիս, տայց:
տայցեմք, ցէք, ցեն:	տայցիմք, ցիք, ցին:
ԱՆԵՐ. Տաւ, տաւոյ, լով:	Հ-Ն-Ւ:
ԸՆ-Դ. ՆԵՐ. Տուող:	Հ-Ն-Ւ:
ԱՆԵՐ. Տուեալ:	ՏՈՒԵԱԼ, տուելոյ:
ԱՆԵՐ. Տալոց:	ՏԱԼՈԳ Ի-Մ տալի:
Կրաւորականին շատ ժամանակները լինի բայց ով կը ձեւանան. այսպէս, դուեւլ լինի, լինի,	

Յ Օ Գ ՈՒ Ա Ֆ Ե Լ

Պ Ա Կ Ա Ս Ա Տ Ո Ր Բ Ա Ց Ե Ր
 ՊԵ-Խ-Վ-Վ-Վ-Ր Կ' ըսուին այն բայերն որոնց կամ
 Ա կարգի եւ կամ Բ կարգի ժամանակները կը պատ-
 սին: Կան ալ՝ որոնց միայն մէկ երկու ժամանա-

* Տես նախընթաց (95) երեսին ծանօթութիւնը:

կամ նաեւ քանի մը դէմքը կը գործածուի: —
Այսպէս պակասաւոր է Եմ էական բայն որ միայն
Ա կարգի ժամանակներն ունի (տես երես 44:)

Չատ պակասաւոր բայեր այս պակասած ժամանակ-
ներն ուրիշ պակասաւոր բայով մը կը լրացընեն. ինչ-
պէս Ընդէմ միայն Ա կարգի ժամանակներն ունի, եւ Բ
կարգինները կ'ամբողջանան ու Բ պակասաւորէն՝ որն որ
Ա կարգի ժամանակները չունի:

Պակասաւոր բայերու խոնարիմունքը:

Ա. Գոմ, Հայ. վար ըմբ:^{*}

Միայն Ա կարգի քանի մը ժամանակ ունի,
որոնց հասարակօրէն Գ դէմքերը կը գործածուին:

Սահմանական.

Գոյին, Հայն. վար ըտըլար:

Ներ. Գոմ, Հայ. վար ըմբ.

Ստորագասական.

Գոս, Հայ. վար ոըն.

Ներ. Գուցէ, Հայնէ. վար ըտըլար

Գոյ, Հայ, վար (տըր).

Գուցէն, Հայնէ. վար ը-

տըլար.

աալար:

Գոն, Հայ. վար տըրլար:

Աներեւոյթ:

Ան. Գոյը, Հայ. վար ըտըլար:

Գուլ, Գուլօյ, Լով, Շաւլէւտ-
նուէլ. (վար) օլմագ:

Ոչ գոյ, (Հայ, Եօդ առար), ըսելու տեղ՝ շատ

անդամ կ'ըսուի Զէտ, որ նոյնը կը նշանակէ:

Բ. Կոյ, Հայ. վար տըր^{**}:

Միայն Ա կարգի ժամանակներուն երրորդ
դէմքերն են գործածական:

* Կոյ, (Ք-ը Դ-ը) նշանակութեամբ կը բանի նաեւ է էա-
կան բայը: Է՞ ոք աստ, (Հոս մէկը ի՞ս): պուրատա պիրի
է՞ր մը: Է՞ր այր մի, (մարդ մը ի՞ս):

** Ջատ է Կոյ, Հայէ ամբողջ չէզոք բայն, որ ինու (տուր-
մագ) կը նշանակէ:

Ահմ. Ներկայ. Կայ. կան: | Սուսրու. Կայցէ. կայցեն:
Անդուռ. Կայը. կային: | Աներե-ոյն. Կալ, ոյ, ով:

Ասոր բացասականը (ոչ բառը մասը) կըլլա
Հետո, Անոր, Անուշե: (Ոչ իս կը նշանակէ չի ինու:

Գ. Գամ, Է-Լ. կէմմէք:

Այս պակասաւոր բայը կը լքանայ Եկ բայէն:
Ահմ. Ն. Գամ, գաս, գայ: | Հըմ. Եկ էկեսջիր, էկայք:
Անդ. Գայի, գայիր, գայը: | Մի գար. մի գայը:
Կոր. Եկի, եկիր, եկն. | Սուսր. Գայցեմ, ցես, ցէ:
Եկաք, եկիք, եկին: | Աներ. Գալ, գալոյ, լով:
Աղ. Եկից, եկեսցես, սցէ. | Ընդ. անց. Եկեալ, եկե-
եկեսցուք, ջիք, սցեն: | Աղմ. Գալոց: [լոյ]

Դ. Աւտեմ, սուտէլ. Էկմմէք: Կը լքանայ Կէր բայէն:

Ներդործական:

Կըսուրական:

Ահմ. Ն. Աւտեմ, տես, տէ: Աւտիմ, սուտիս, սուտի:
Անդ. Աւտէի, ուտէիր, տէր: | Ներդործականն ուէ:
Կոր. Կերայ, * կերար, կե-
րաւ կամ եկեր.

Ներդործականն ուէ,

կերաք, կերայք, բան:

Բայց իւ-ը. Նըլլը եկեր

Աղմ. Կերայց, * րիցես, ցէ

—, կերիցիս, կերիցի.

Հըմ. Կեր, րիջիր կ. սուտի-

ջիր. կերայք, ջիք, ցին:

Ջիր. կերայք:

Կերիջիր. կերիջիք:

Միսուտեր. միսուտէք:

Միսուտիր. Մի սուտիք:

Սոսր. Աւտիցեմ, տիցես:

Աւտիցիմ, սուտիցիս, ցի:

Աներ. Աւտէլ, տէլոյ, լով:

Ներդործականն ուէ:

Ընդ. Կերեալ:

Կըսուրական ը-նի:

Աղմ. Աւտէլոց:

Ներդործականն ուէ:

Աւտելի, սուտելոյ:

* Աւզիշ չեն կոր. Կէրէ, Երէր. Երէն. ապառնի իւրի:

Ե. Ըմպեմ, իշտ. իշմեք:

Կը լրանայ Արբ բայէն:

Ներդուծութիւն:	Կը սահմանական:
Ուժ. Ն. Ըմպեմ, պես, պէ:	Ըմպիմ, ըմպիս, ըմպի:
Անկ. Ըմպէի, պէիր, պէր:	Ներդուծութիւնն ուեւ.
Կոր. Արբի, արբեր, էարբ.	Արբայ, արբար, արբաւ.
արբաք, բէք, բին:	արբաք, բայք, բան:
Աղո. Արբից, արբցես, ցէ.	Արբայց, արբցիս, ցի.
արբցուք, ջիք, ցեն:	արբցուք, ջիք, ցին:
Հըմ. Արբէ. արբջիր, արբէք:	—, արբարուք:
Միշմապեր. մի բմապէք:	Մի ըմպիր. մի ըմպիզ:
Սոր. Ըմպիցեմ, ցես, ցէ:	Ըմպիցիմ, պիցիս, ցի:
Աներ. Ըմպել, պելոյ, լով:	Ներդուծութիւնն ուեւ:
Ընդ. անց. Արբեալ:	Արբեալ, արբելոյ:
Աղո. Ըմպելոց:	Ըմպելի, պէլոյ, լեաւ:

Կրաւորականը լինէ էական բայով ալ կը
ձեւանայ. արբեալ լինէր, (կը խմուէր:)

Զ. Ունիմ, սանիմ, իշբանիմ. պէնիմվար, թութարը:

Կը լրանայ Կու բայէն:

Ուժ. Ն. Ունիմ, նիս, նի:	կալարուք:
Անկ. Ունէի, նէիր, նէր:	Մի ունիր. Մի ունիզ:
Կոր. Կալայ,* լար, լաւ.	Սոր. Ունիցիմ, նիցիս, ցի:
կալաք, լայք, լան:	Աներ. Ունել, նելոյ, լով:
Աղո. Կալայց, կալցիս, ցի:	Ընդ. նէր. (Ունող:)
կալցուք, ջիք, ցին:	Անց. կալեալ:
Հըմ. Կալէ. կալ. կալջիր.	Աղո. Ունելոց:

Ասոր պէս կը խօնարհի նաեւ
Ընդունիմ, ընկալայ, ընկալ. իշութեւ էնդէ:

* Կալով կազմուած ժամանակները հասարակօրէն բունեւ
նշանակութիւն ունին: — Ունիմ եւ իշութիւն են:
Կրաւորակերպ ներգործական բայ են:

Կրաւորականն էական բայով կը ձեւանայ
բանուիլ նշանակութեամբ . Ա-լ-լ-ս-լ լինիւ, ի-լ-ս-լ
եղէ: Նոյնպէս՝ Ընկ-լ-ս-լ լինիւ, ընկ-լ-ս-լ եղէ, ըն-
-նելի եղէ-, եւայլն:

Ընդ . ապո . Ո-նելի, (բռնող .) ընդ-նելի, ըն-
դունելու եւ ընդունող .)

Լ . Երթամ, Երթալ . կիթմեք:

Կը լրանայ Զ-ն բայէն :

Սհմ. Ն . Երթամ, թաս :	Հըմ. Երթ . Երթայք :
Անի . Երթայի, թայիր :	Մի երթար . Մի երթայք :
Արտ . Զոգայ, զար, զաւ .	Ար . Երթայցեմ, յես :
Հոգաք, զայք, զան:	Աներ . Երթալ, լոյ, լով :
Արտ . Երթայց. թիցես, յե .	Ընդ . անց . Երթեալ, թելոյ :
թիցուք, ջիք, յեն :	Արտ . Երթալոյ :

Լ . Պարտիմ, հէրտ+ Եմ . պօրձում տուր : **

Միայն Ա կարգի ժամանակներն ունի :

Սհմ. Ն . Պարտիմ, տիս, տի :	Ար . Պարտիցիմ, յիս, յի :
Անի . Պարտէի, տէիր, տէր :	Աներ . Պարտէլ, լոյ, լով :

Թ . Գոն, ըսէ . սէօյլէ :

Միայն ապառնի եւ հրամայական ունի :

Արտ . Գոնցես, զոնցէ .	Հըմ . Գոն . կ . զոնցջիր .
զոնցուք, ջիք, յեն :	զոնցէք կամ զոնցջիք : ***

* Կը գրուի նաեւ լուսոյ, լուսոր, լուսու, եւայլն:

** Միանդամայն ներգործական բայ է, եւ կը նշանակէ
(ոյ-լու բան) Պարտ+ ս-նիւ . պօրձում վար:

*** Աներեւոյթ չունենալուն համար հրամայականին ար-
գելականն ալ չունի . (տես Երես 47. ծանու)

ՅՈՒԹԱԾԻՆԻ Է.

Դ Ի Մ Ա Զ Ո Ւ Ր Կ Բ Ե Ց Ե Ր

Դիմագուրկներուն կամ Արքայի կը սուրբն այն բայերն
որոնց միայն եղակի երրորդ դէմքը կը բանի:

Մարտի, (մարտի է . գապիլ տիր:

Պէտք, (պէտք է . լազըմ տըր:

Թագի, (թագի (թ) . կէօրիւնիւր (քի):

Տակացի, քեզ . պէտք շահակ ալն: Ու ինչ
շահաց նմա . շահաց . հիշալը տույժատը:

Դիմագուրկներուն մեծ մասն էական բայով
կը ձեւանայ: — 1. Ոմանք միայն է, էր, էցէ բայով.
(Եւ ասոնց քով լնէ, եղե-, լնէ եւայլն չի դրուիր:)
— 2. Ոմանք միայն լնէ բայով. (Եւ ասոնց քով է,
էր, էցէ չի դրուիր:) — 3. Եւ ոմանք թէ է եւ թէ
լնէ բայով կը ձեւանան:

Ի դէպ է, } իւ գոյէ, յարաբ է . եազըլըր:

Պատշաճ է, } ուսումն է . ճափիլ տիր, միւնասիալ տիր:

Արժան է, } ուսումն է . լազըմ տըր, Փարզ տըր:

Պարտ է, ** } իւ լիլ է . գապիլ տիր:

Հնար է, } ներէի է . քեափի տիր, էլ վէրիր:

Ճատ է, } ներէի է . քեափի տիր, էլ վէրիր:

Օրէն է (ինձ), իւ ամառ, հրաման ունէր. ու էն+ է . իզին

վար, մէզուն տուր:

* Մարտի եւ պէտք բայերուն Ա կարգի ժամանակներն են
գործածական:

** Նորուսներուն սովորական է. Մարտի է, ուսումն է, եւ Մարտի
ուսումն բայերուն չեւսն իրարու հիմն վիրթելով կարդալ
ժամի, ուսումն որ սխալ է:

Քեզ անկ է (ժառանգութիւնն), +Եղիք ի՞յնոյ. սահմ
տիւշէր:

Կամ է ինձ, ի՞սուղէմ. իսթէր իմ: Կամք եղեն, ...
շուեցաւ. իսթէնիլտի:

Զի՞ փոյթ է քեզ, ի՞նչո՞ւ ուերժն է. նէնէ կէրէք
Մեզ չէ փոյթ, մը հոդը չէ:

Դէպ լինի, իը պատահնի. բասթ կէլիր, վազը օլոր
Լու եղեւ իսմ կուր եղեւ, լսուեցաւ. իշխտիլտի:
Ազդ եղեւ, իմաց որուեցաւ. խապէր վէրիլտի:

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ՝ Ամօթ է. պարծանք
են. զարմանք էին. սխալ լինէր, եւայլն:

Գրաբարի յատուկ դիմազուրի են՝
Դեռ աւուր շատ կայ, դեռ էրի իսուան բառական ողի:
իսյ. տահա ագշամա էփ էյի վագրթ վար:
Մինչ դեռ աւուր կայ, +անի որ շորեի է. դաչ ք
կիւնտիւղ իսէ:

Դեռ գիշերոյ կայ, դեռ քիշէր է. տահա կէճէ տիր:

Յ Օ Գ Ո Ւ Ա Ծ Թ .

ԲԱՅԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻՏԵԼԻՔ

Գրաբար հայերէնի Պարզ բայերն անոնք են՝
որոնք արմատին վրայ էմ, ամ, ամասնիկներն ունին
ինչպէս, Գործ-եմ, իործան-եմ, դող-ամ, արքել-ամ: —
Ասոնք իւրաքանչիւր Լծորդութեան առաջին օ-
րինակ դրինք:

Ասոնցմէ զատ՝ ամէն Լծորդութիւն ունի իւր
Ըծանցեալ կամ Յա-ելու-ածով բայերն ալ, որոնք Ա
կարգի ժամանակներուն մէջ բայարմատին վրայ ան
կամ ն յաւելուածն ունին: — Ասոնք Երկրորդ,
Երրորդ օրինակ անուանեցինք:

Յաւելուածով բայերուն ամէնուն ալ Բ կարգի
ժամանակները * միակերպ միեւնոյն խոնարհումն ու-
նին թէ ներգործական եւ թէ կրաւորական, այս
ինքն է Հեղումին խոնարհումը: Միայն ուշանեմ ա-
ծանցներուն եղ. հրամայականը շ գիրը կը թողու:

Առ ալ գիտնալու է որ Ն յաւելուածէն յա-
ռաջ շ եւ Յ զրերը չեն մնար, այլ կ'իյնան. ինչպէս
Բ-ց, Ռ-ց, Ը-ց, Ա-ց, Է-ց, Դ-ց կ'ըլլան բա-
նամ, թանամ, լուանամ, Լ-նամ, Խ-նամ, բառամ,
դառնամ, փխի՝ Բ-ցնամ, Դ-ցնամ, Ե-ցնամ: **

Հատ-անեՄ,		անիմ,
Թաքուց-անեՄ,	կ, —, է-լ.	անիմ,
Լուա-նըՄ,		նամ,
Առ-նըՒՄ,		նում,

Թէ ինչ է Էմ խոնարհումը՝ մեկնեցինք վերը՝
երես 44: Բայց այստեղ զարտուղի բայերէն դնենք
քանի մ'օրինակ.

Ներգործական ձեւ:		Կրաւորական ձեւ:
—, դիցե-, դիցե-, ցե-.	—, դիցե-, դիցե-, ցե-.	անիմ,
—, կերիցե-, ցե-, ցե-.	—, կերիցե-, ցե-, ցե-.	անիմ,
—, լուիցե-, ցե-, ցե-.	—, լուիցե-, ցե-, ցե-.	անիմ,
—, ծանիցե-, ցե-, ցե-.	—, ծանիցե-, ցե-, ցե-.	անիմ:

Նոյն կանոնով կը ձեւանան կրաւորականի
Արգելականներն ալ. Մի գործէր, մի գործէր:

* Այստեղ Ա կարգի ժամանակներուն վրայ չենք խօսիր:
որ իրենց սահմ. ներկային վրայէն կանոնաւոր կերպով
կը խոնարհին, եւ առանձին գժուարութիւն մը չունին.
եւ ոչ և նև յաւելուած ունեցող բացերուն վրայ կը
խօսինք՝ որ կես զարտուղի են:

** Հատ քիչ բայց կը զարտուղի, ինչպէս՝ հեղձնամ:

*** Ասով կ'իմացուի՛ որ կրաւորականի մէջ՝ ոչ թէ հե-
ղուց, Դ-ց, Ռ-ց, Ը-ց առաջին դէմքերէն կ'ելլեն հել-
լուց, Դ-ց, Ռ-ց, Ը-ց այլ իրենց հեղուց, Դ-ց, Ռ-ց
հիշե- ներգործականներէն: Այսնպէս միւս դէմքերն ալ:

Ասոր հակառակ՝ ուրիշ կերպ վերջաւորեալ ներդործականներուն՝ կամբոլորովին զատ ձեւով է կրաւը բականը, կամ պակաս է, եւ կամ ներգործականին հետոյնաձեւ ինչպէս այս եղ. եւ յոդն. գեմքերուն.

{ՆԵՐԻՆ. Գրեցից, հատից, հատցուք, հատջիք, լուայ. Կր-ը. գրեցայց, հատայց. Նոյն. Նոյն. Համական. Աղամ, լուանամ, գրեի, աղայի, հեղուցցում. Կր-ը. ՆԵՐԻՆ. Ա-մական հիդ նոյն:

Այս կանոններն առաջնորդ կ'ըլլան նաեւ գտնելութեւ բայերուն որ ժամանակն եւ որ դեմքն ունի իւր յատուկ կրաւորական ձեւ՝ եւ որը ոչ:

Այս ըսածներէս կ'իմացուի՝ թէ խորթ է ա՛, ու ներգործական ձեւերն իմ ձեւի բերել եւ ըսել՝ հառակ, ըստանիս, ըստակ, բառակ, զնակ, եւայլն:

Սակայն եւ աներեւութին կրաւորականն ընտիր լեզուի մէջ միշտ ներգործակերպ է եւ ոչ իւ Աւելի խորթ է չեզոքներու իւ աներեւոյթ, մեռանիւ տրդովիւ, նորիւ, երինչիւ, եւայլն:

Ո՞մինք թէ հասարակ բայերուն ամէն ժամանակները, նոյնպէս ամ եւ ս-մ լծորդութեանց ալ Ակարգի ժամանակները ներգործականի եւ կրաւորականի զանազանութիւն չունին: Ուստի ասոնց որոշ կրաւորական նշանակութիւնը ցուցընելու համար՝ շատ անգամ անցեալը լինիս էական բայով կը բաղադրուի. Ընկեցեալ լինի, լինէր, եղէ-, լինի. մէ լինի առացեալ, եւայլն: — Երբեմն բուն կրաւորականին տեղ ալ կ'ըսուի նոյնպէս Լցեալ եղէ- (փխկ. լցաւ.) Եցեցէս լւեալ, (լքցիս.) Բողէալ լիցին, (թողցին.) Եւն: — Այս կերպն ամէն լծորդութեանց հասարակ է:

Այ եւ ս-մ խոնարհմունքն իբրեւ չեզոք գործածուելով՝ իրենց ներգործական ձեւն անփոփոխ կը պահեն. ինչպէս ըսինք՝ երես 81:

Ժամանակակիցներուն ձեւը:

Կորաբարի կտր. յոգն. 2դ դէմքը հասարակութէն հրամայականին հետ նոյնաձեւ է, ինչպէս՝ Եղբայրուն, քանոյ վաճառեցէտ, յո ուրբայրուն, լուսացաւ, որբեցբառուն, զօր որբերէտ. լուսացաւ զի ասացաւ, (լսեցիք որ ըսուեցաւ:) Ասիկա՝ ի+ վերջով կատարեալներուն համար ընդհանուր կանոն է:

Բայց այ+ վերջով կատարեալները թէ այ+ եւ թէ արուն կրնան ըլլալ. ինչպէս, առաջայ+ կամ առաջբառուն, (աղացուեցաք.) ծանեայ+ կամ ծաներուն, (ճանչցաք.) յարեայ+ կամ յարերուն, (ողջնցաք:)

Իսկ զարտուղի բայերէն ոմանց, կատարեալը միշտ հրամայականէն տարբեր կը մնայ. ինչպէս, կատարեալ՝ եին+, երի+, լուսացաւ, եւ հրմյ. եիայ+, ուի+, երիայ+ :

Ապառնւոյն յոգնակի ջի+ ձեւէն ելած է եղակի հրմյ. երկրորդ ձեւ՝ ջիր. այսպէս, արաջիւր. բնախեջիւր, ուխեջիւր, ուխեջիւր, եւայլն. որ Բ կարգի ժամանակ է. Բայց երբեմն ստորագասականէն ալ կը ձեւանայ հրմյ. առաջիւր, առաջանիջիւր. յոգն. հարանիջիւր, եթէ առաջիջիւր, մի համարիջիւր, առաջիջիւր+ եւ ըմշիջիւր+ :

Այսպէս ալ ապառնւոյն իցես, իցէ ձեւերէն ելած, քանի մը բայի ստորագասական կը գտնուի, մշշեմ+, լուցետ+, եւն. (փխկ՝ մշանմշեմ+, լէցէտ+:) Բայց ասոնք բացառութիւն ենք:

Ու կամ ո՞ւ ընդունելութիւնը միշտ Բ կարգի ժամանակ է. լուսակ, բացակ, ուլուսակ, արեցակ, իւրու:

Անեմ խոնարհման մէջ երկու ձեւով ալ կը գտնուի. ուեսու եւ ուեսունու. — սոսու, հարիսունու, եւն. բայց աւելի յաճախ՝ Բ կարգի. սոսունու, ձևու:

Կրաւորականներն ուղնդուն. չունին, ինչպէս ըսած ենք (եր. 40). բայց հասարակ բայերն ունին՝

ներդ ործական նշանակութեամբ . ձնող, հոռացոյն
ընթերցող, եւայլն:

Գիտնալու է դարձեալ՝ որ ամէն բայ ող (կամ
էւ) ընդունելութիւն չ'ունենար, այլ միայն սովորու-
թեամբ ընդունուածները:

Դարձեալ յաճախ է վե ընդունելութիւնը
ներգործական եւ չէզոք նշանակութեամբ . կտիլ
եւ առնելի+ օրինաց, (լսողներն ու կատարողները)
չարեաց ժործելի, (դործող.) եւայլն:

**Չորս տեսակ մասն բանի՝ որ մինչեւ հիմա
տեսանք, Անուն, Դերանուն, Բայ եւ Ընդունելու-
թիւն, կ'ըսուին Փոքրիուն+ ճառաւն+ բանի, վասնզի
կը հոլովին կամ կը խոնարհին: Իսկ այս չորսը՝ նա-
խադրութիւն, Մակբայ, Շաղկապ եւ Միջարկու-
թիւն՝ Անդոքուն ճառաւն+ բանի կը կոչուին, վասնզի
ոչ հոլովում ունին եւ ոչ խոնարհում:**

ԳԼՈՒԽ Դ.

Ն Ա Խ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Ա-ն-դ-ր-ո-ն-ի-ւ կ'ըսուի այն անփոփոխ մասն
բանի՝ որ է-ը հետը հոլոված բաւ յը իւ պահանջի:

Ա-ախադրութեան, գլխոյն կը վերաբերին
ն-ս-ի-դ-ի-ւն-ե-րն ալ, որ նախադրութեանց մէկ տե-
սակն են*:

Տարբերութիւնն աս է՝ որ նախդիրը Հ-ը-վ-ի-ւ-ր է,
այսինքն հոլով կը լինէ. իսկ նախադրութիւնը Հ-ը-վ-
-ր- է. այսինքն հոլոված բառ մը հետ կ'ուզէ:

* Շատ նախդիրներ իբրեւ նախադրութիւն ալ կը բանին:

Գարձեալ՝ նախդիրները միւս բառին նախադաս են, այսինքն սկիզբը կը դրուին. իսկ նախադրութիւնները հասարակօրէն նախադաս են, երբեմն ալ յետադաս:

ՅՈՒՍԻԾ Ա.

ՆԱԽԴՐԻ. — ՀԱԼՈՎԱԿԵՐՏ

¹ այերէն լեզուի նախդիրներն են՝ է (յ)*, և յ, առ, եւ շատ անգամ նաեւ ընդ եւ ըստ:

Ուղղական հոլովի վրայ երբեք նախդիր չի դրուիր, եւ ոչ նախադրութիւն:

Ուր որ նախդիրներու հոլովառութեան մէջ հայցական կը յիշենք՝ իմանալու է աննախդիր հայցական՝ առանց զայի, այտպէս, առան, այդի, իս, +եղ, նա, նոս, առան, այդիս, եղբարս երիսոս, առանս:**

Կախդիրներուն գործածութիւնը հետեւեալն է:

Ի Ապէղիր:

Ի, հայցականը՝ նախ կը շինէ Կախդրիւ տրական: Մտանել է տուն, է տունս, յայգի, առան, առեր, էդի մտնել. էվէ, էվէրէ, պաղա կիրմէք: Խնայեսցեն յիս, է քեզ, ի նա, է սոսա. ինչի, +եղի, անոր, ասոնց ինայեն. պանա, սանա գըշմասընլար: Ուր է ոչխար յողջակէզ, պան (համար). հանի գուրպանլըդ դօյուն:

Ի, հայցականը դարձեալ՝ կը շինէ Կերդոյական:

* Ուր որ է նախդիր կը յիշուի՝ միւս իմանալու է յ նախդիրն ալ, որ ձայնաւոր գրի վրայ կը դրուի: — Քիչ տեղ երկուքը մէկտեղ ալ կը դրուի. է յերկիր, առ է յըստուծոյ:

** Անուանց հայցականը շատ անգամ առանց յ նախդրի կը գործածուի, (ինչպէս երկորդ մասին մէջ պիտի տեսնենք.) բայց իս, նո, նոս եւայլն դերանուն երբեք առանց զայի կամ ուրիշ նախդրի չըլլար:

1. Երբ որ բառին տրականն ու բացառական
նոյնավերջ* են: Այսպէս են ամէն յոգնակինն.
բաւն եւ քանի մ'եղակի հոլովմանցը:
Բնակել է տունս ո՞ներու մէջ. էվլէրտէ սաքին ոլ-
մագ: Հեղձան է ջուր, է գետ. Ջրէ մէջ իդու-
շան. սուտա պօղուլտուլար:

2. Էական դերանուանց ներգոյական:
Գոյ յիս զօրութիւն. իմ քըսա, իմ մէջս. պէնտէ
Մնացցէ է քեզ, է նոսա. ո՞ու մէջդ, անոնց ո՞ու
մայ. սէնտէ, օնլարտա դալուն:

3. Յատուկ անուանց ներգոյական: [տա
իին յԱթէնս, է Բարիլոն, է Սիօն. ոճ. Աթինա-
ի. Եւսիկ որականով՝ կը շինէ Վերջահոլով ներգոյ-
ական, ինչպէս քանի մ'անդամ բախնիք:
Ի տան, է քաղաքի բնակել. ո՞ու մէջ. էվտէ:
Նոտաւ յայրի, է լերին, ոճ. մաղարատա, տաղտա:
Տես նաեւ գ հոլովման անուանց համար՝ երես 9:
Ի, եղ. եւ յոթն. որականով՝ կը շինէ Բացառական:
Ամէն անուանց յոգնակիները եւ շատ եղակիներ
այս կանոնով բացառական ունին:
Ելանել է ջոյ, ** ի գետոյ, ջրէն ելլէլ. սուտան
Երկնչել յօծից, է շանց, օյերէն, շներէն վեխնու-

* Կոյնավերջ այսինքն միեւնոյն վերջաւորութիւն ունեցող. ինչպէս, գետոյ, ի գետոյ. — բարոյ, ի բարոյ
— բանից, ի բանից. — ոմանց, յոմանց, եւայլն:

** Ուր որ եղակի տրականի վրայ է դրուելով ներգոյական
կը ձեւանոյ. այն տրականին է վերջաւորութիւն տա-
լով կըլայ բացառական. ինչպէս, է բանի, եւ է բանի
բան, որուի. բանի, ներժ. ի բանի, — բառ. ի բանի.
Փոքր, փոքու, ի փոքու, — ի փոքու:
Այր, առն. յառն, — յառն:
Լեռոն, լերին, ի լերին, — ի լեռնէ:
Մայր, մօր, ի մօր, — ի մօրէ:

(Տես նաեւ երես 33 ծանօթ ութեան մէջ:)

Զ. Աայսդիր:

Օ. Հայցականինախտիր. Նշանակութիւնը յայտնի է:
Տես զերկինս եւ զերկիր, զծով եւ զցամաք:
Զ. Անհետի բացառականուն՝ կը շինէ Պատմական:
Տրտնջել պտեառնէ, զմարդոյ, զեղբօրէ, { Քրայօտ.
Պատմել զնմանէ, զձէնջ, զայլոց ոմանց, } էօթիւրիւ:
Գոհ են զքէն. գոհանան զԱստուծոյ. աճ. սէն-
տէն խօշնուտ տուրլար: Ալլահա թէշէքքիւր է-
տէրլէր:

Այս վերջինն աշխարհաբար բացառական կը
թարդմանուի:

Զ. Էռծէտիանուն՝ կը շինէ Պարառական. բոլորտիքը,
քովերը, վրաները, մէջերը, եւայլն: [Պէն :
Շքջին զքաղաքաւ, զտամբ, զպարսպօք. իւ Պատ-
կանց զինեւ, ինչպէ անցաւ, +ովէս անցաւ, զիս նո-
ւոց անցաւ. պէնտէն կէշտի:
Վազեաց զինեւ, զգետով. իս Քրայէս, ժետին Քրայէն
շարժեց. պէնիմ իւսթիւմտէն, չայըն իւսթիւն-
տէն ալթլատը:

ԱՌ. Աայսդիր:

Առ, հայցականուն՝ կը շինէ Կախտրիւ տրական. (Նշա-
նակութիւնը յայտի է:)

Առաքեացես ու իս, ու նոսա, առ իշխանս:
Գառն մի ու օր, օրը մէկ ժամ. կիւնտէ պիր
գուղու: Կանակ մի ու այր, հարդ ժլուն մէկ հաց:
Առ մի օր, մէկ ասուր հայտը. պիր կիւնլիւք:

Այն զինչ իցէ ու այս. ան ինչ ովտէ մաւա ասուր
+ով. պունա պազարադ օնէ օլաձադ:

Առ, նախորիւ արականուն. (բանի մը որոշուածը կայ
պէտք եղածը:)

Առ ի դարման, ու ի պէտու, ու ի բժշկութիւն:

Առ ի բժշկել, ու ի տեսանել, բժշկել - հայու:

Դարձեալ՝ ածականի քով:

Եղիջիք արագ առ ի լսել եւ ծանր առ ի խօսել
ըեւը՝ շուր եղիւ, ու խօսելը՝ ծանր:

Առ, նախորի- բայց առաջանով. կը թարդմանուի
տրական կամ համար:

Առ ի քաւելոյ զմեզո, մեղերը տաելը համար
Առ ի մարմնոյ սրբութենէ, ճարդինը մարդեւ
համար:

Յ ԱԽԽԴԻՐ:

Յ, հայցախանով՝ 1. կը շինէ տրական առեմ, պահ
բայերուն քով. եւ 2. կը նշանակէ մինչեւ:
Ասեն շարքայ, շիս, շիա, շմեզ, մեղի ՛ըսեն. պիղէ:
Ետ շորդին, որդոյն պահան. օղլունա վերտի:
Ցայդ վայր եկեսցես, մինչեւ սս դեղը դաս. շուրայա
տագ կէլէ սին: Ցայժմ ոչ եղեւ, մինչեւ
հիմայ չեղաւ. շիմտիյէ գատար օլմատը:

ԸՆԴ ԱԽԽԴԻՐ:

Ընդ հայցախանով (առանց շայի) քովի բային հա-
մեմատ այլեւսյլ հոլովներ կը ձեւացընէ:
Հայէին ընդ նա, ընդ երկինս, ընդ արեւելո:
Զարմանայ, խնդայ, նախանձի ընդ բարիս*:
Ընդ ամենայն արշաւել, ամէն դէն նէդունէլ. հեր
թարափա սալտըրմագ:

Թքանել ընդ երեսս, երեսը նոնել. եիւզիւնէ:

Այսպիսիներն ընդհանրապէս տրական կամ
նույ կը թարգմանուին:

Ասէ ընդ միտս. ծիծաղի ընդ միտս իւր. մուէն:
Ամենեքին ընդ մի բերան, ամէն+ը մէն բերան:
Ընդ խաւար գնալ, մնայ մէջ + տլել. դարանլըդտառ
Ընդ երեսս դաշտին. դաշտին երեսը, գրաները.

* Կայ եզակի տրականով ալ, Նախանձեցան ընդ նա-
շասեն ինչ ընդ դժ. նայեցեալ ընդ Ցիստի, եւայլն
Բայց յոդնակի միշտ հայցական կը մնայ:

Ընդ բնաւ ջուր էր, ամեն դի ջուր էր. հեր եհր:
Ընդ արեւուն մասանել, արեւուն մաս արեւուն:
Ընդ երբեմն է նախդրին պես ներգոյական կը ձեւացընէ:
Ընդ այն ժամանակս, այն արեւուները: Ընդ նոյն
առուրս, նոյն օրերը: [փենճերէտէն:
Հայէր ընդ պատուհանն, պատուհանէն կը նայէր.
Մատէք ընդ դուռն: Անցին ընդ ծով: Ընդ որ
գնացին, ո՞ր դին, ուստի՞. նէրէտէն, նէ եօլասն
կիթտիլէր: Ընդ այս, ասին, այս ճամբան:

Ասոնք բացառական կը թարգմանուին:

Ինդ, (անախիդիր) բացառականը. տեղական նշանա-
կութեամբ, ի նախդրին տեղ:
Ընդ աջմէ, ընդ ձախմէ՝ կամ ընդ ահեկէ, աջ դին,
յախ դին. սաղընտա, սօլունտա:

Ասոնք բացառական կամ ներգոյական կը
թարգմանուին:

ԸՍՏ Յախդիր:

Աստ, հայցախանը՝ պէսպէս հոլովի ոյժ ունի, եւ
անդին, աւելի առաջ, դուրս կը ցուցընէ:
Եստ երկիր անդր ոչինչ է, երիբէս անդին. տիւնեա-
տան էօթէսի:
Ելին ըստ չափ, չտին անցան. չըրփիըտան չըգտըլար:
Անցի ըստ նոսա, զիրէն+ անցայ. օնլարը կէտիմ:
Ելից ըստ քաղաքս, +ունէս (դուրս) զիտի ելլու:

Ասոնք երբեմն բացառականով եւ երբեմն հայ-
ցականով կը թարգմանուին աշխարհաբար:

ՅՈՒՍՈՒԾ Բ.

ՆԱԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — ՀՈԼՈՎԱԹՈՒՄ

Կախաղրութեան քովի հոլովն իրեն խնդիր
կը կոչուի:

Մեռական խնդրով:

~~Ա~~ ասն, համար . իշխն :

Ալան մեր, վասն մարդոյ . մեղք համար, մորդ
համար : [Համար]

Ալան զթշնամիս սիրելոյ *, նշնամինեւը մէրեւ-
ի սակս, ի պատճառս, համար . իշխն :

Ի մեր ստիս, մեր պատճառս . պիղիմ սէպէպի-
միզէ : [պէպինէ]

Ի պատճառս սովոյն, սովոն համար . գըթլոգ սէ-
Յաղագս, Աղագաւ, համար, պատճառս . իշխն :

Յաղագս ձեր, յէղի համար, յէր պատճառս . սիզի
Զեր աղագս, սէպէպինիզէ, սիզին իշխն :

Առ, համար . իշխն . (օր բցոկ . ալ կը թարգմանուի)
Առ նախանձու, նախանյու համար . գըզգանձլու
իշխն : Առ երկիւղի, առ ցաւոց, առ ամօթոյ
վանեն, ցանեն, ամշնալին . գօրգուսուտան, եւայլ

Առանց, առանց . պիլա, (օն)սուզ :

Առանց նենգութեան է մանուկն . աճէ . հիլէսիլ
Յետ, ետե-, ետէը . սօնրա:

Յետ ամենեցուն, աճէնեն ետէը . հէփսինտէն սօնրա
Յետոյ, ետե-ը, ետէ դին արտընտա:

Յետոյ նորա կայր, անոր ետե-ը իւցեր եր :

Եկաց յետուստ որմոյն, պատին ետե-ը իւցա-.
վարըն արտընտա տուրտու:

Առաջի, առջե-ը, էօնիւնէ կամ էօնիւնտէ:

Առաջէ ձեր, յէր առջին . սիզին էօնիւնիւզտէ:
Զեր առաջէ,

Զինի, Զիետ, ետե-էն . արտընտան կամ արտը սըրա:
Գնաց չինէ նորա, անոր ետե-էն . արտը սըրա կիթտի:
Աղաղակէ շներ մեր, ետե-նէս իւ ուրույ . արդա-
մըզտան պաղըրը յօր:

* Այսինքն՝ Հ-ու մէրեւ, զթշնամիս:

- Ի մէջ, (արական.) մէջ, մէջը. իշխնել իւմ իշխնակ։
 Ի միջոյ, (բացառ.) մէջէն. իշխնակն։
 Ի միջի, (ներգոյ.) մէջը. իշխնակ։
 Եմաւա ի մէջ նոցա, ո՞հի. իշլէրինեկ։
 Եկաց ի մէջ նոցա, ո՞հի. իշլէրինատեկ։
 Բարձէք ի միջոյ ձերմէ, մէջէրներ վէրսո-յէտ. իշխ-
 նիզտէն տէփ էտին։
 Ես եմ ի միջի ձերում, | Ես մէջէրներ եմ. պէն իշխ-
 նամ ի ձերում միջի, | նիզտէ իմ։
 Ի վերայ, վերայ. իւսթիւնե իւմ իւսթիւնակ։
 Ել վէրսոյ լերինդ, սս վէրսոյ վերայ ել. իւսթիւնե։
 Ի մեր վէրսոյ, յիմ վէրսոյ, յիւր վէրսոյ։
 Ի վէրսո-սոր երիւարացն, յէրսո-ն վէրսոյէն. աթլարըն
 իւսթիւնակն։
 Ի վերայ, վերէ ուն, վէրե-ը. եօդարընստա։
 Ի վէրսոյ երկնից, երին+ն վէրե-ը. կէօյիւն եօդա-
 րընստա։
 Ի ներքոյ, ուսիը, նէր+է- . ալթընսա, ալթընստա։
 Խլուրդ ի նէր+ոյ երկրի շրջի, քէտնէ ուսի իը ուրըուն։
 Եէր որչանը եէր տիպինատէ կէղէր։
 Ի նէր+սո-սոր ձեռինն, յէր-ուն ուսինն . էլինին ալ-
 թընստան։
 Յանդիման, Հանդէպ, Ընդդէմ, ունցա. գարընը։
 Նստէր ը-նդէմ-ն տաճարին, | ունցանուո-ծ եր, ին-
 կայր ը-նդէմ գանճանակին, | յէրեր. գարընստա։
 Գիւզդ որ ը-նդէմ ձեր կայ, | սս քէռն որ մէր, յէր
 Գիւզն որ հանդէպ մեր կայ, | ունցան է. ըու գար-
 ընքի քէոյ։
 Ընդդէմ, Հակառակ, ունց. գարըն, զըտու։
 Ու ոք կացցէ ը-նդէմ ձեր, ուսի յէնն ունց իը ին-։
 Քիմսէ սիզէ գարըն տուրմազ։

* Աը գտնուի երբեմն՝ էրտը, (սօնբա) նշանակութեամբ
 յէտ նախադրութեան պէս։

Ո՞վ իցէ մեր հակառակ, ո՞վ է մեջէ ուշած. պիզէ գարշը
Նա հակառակի իմ է, ան ինչի ուշած է. պահա զըտտա տըր:
Ընդ առաջ, ուշած (Երեսւ, ուշած-ուշած) գարշը ըստննա:
Եւ ընդ առաջ նորա, ուշած էլու-. գարշը ըստննա
չըդտը:

[իրիեց]
Առաքեաց զքեզ ընդ առաջ իմ, չւեւ ուշած-
Ընդ, Փոխանակ, ուշաղ. Եւրինէ, (օնա) պէտէլ:
Երթ ընդ իմ առ այս անուն, ուշած էմ ուշաղ ս-
մարդուն քնա. պէնիմեւրիմէ ֆիլան ատամակիթ:
Թագաւորեաց ընդ նորա, անոր ուշաղ. օնուն Եւրինէ:
Ես քոխանակ քո, } Ես +ու ուշաղ. պէն սէնին
իմ քո քոխանակ, } Եւրինէ:

Ի ձեռն } Սահակայ, Սահակայ, յեւօ+. մարիվէ-
Ընդ ձեռն } թիլլէ:

Ընդ իւրեանց յեւն ընկեցին, իրեն+ իրենց յեւունիւ-
ներեցին. քէնտի ելլէրիլլէ ամժարւար:

Տրական Խճդրույ:

Առ, +ով. Եանընտա, Եանընա. — Խնդիրն եթէ
եղակի է՝ վերջահոլով տրական կը դրուի, իսկ
եթէ յոգնակի է՝ կամ ես գերանուն, աննախդիր
հայցական կը դրուի. այսպէս.

Եւ:) Նաւք կային առ ծովակին, շովավին +ով նուեր
իային. տէնիզին Եանընտա գայրդլար վար ըտր:
Էին առ նմա, անոր +ովն էին. Եանընտա ըտրլար:
Կատոյց առ իւր, իւր +ովը նստուց. քէնտի Եանըն-
տա օժուրթտու:

Յէ:) Գտին առ դուրս, ուրան +ով գոտան. գավու-
նուն Եանընտա պուլտուլար: Առ մեզ ագիր, գէ-
շէր մէր +ով մօս. կէճէ պիզտէ գալ:

Ես:) Եկաց առ իս, +ովը իւցաւ. Եանընտա տուրտու:
Ընդ, հէտ, պիլէսինձէ, (պէնիմ) իլէ, — Աս ալ
եղակի տրական եւ յոգնակի հայցական խնդիր
կուզէ. նոյնպէս ես գերանուն հայցականը:

Ե՛ւ:) Երթան ընդ առնո ընդ այսմիկ*, իւլինա ս-
հարդառն հետ. պաւ ատամ ըլա կիտէ՞ր մի սին,
Քֆ:) Գնացին ընդ նոսա. անոնց հետ. օնլար ըլա:
Ե՞ւ:) Եկ դու ընդ իս, դուն հետս էին-ը, սէն պի-
լէմձէ կէլ: [հետ նստած:]
Բազմեալ ընդ Յիսուսէ եւ ընդ աշակերտա նորա.

Ընտիր գրուածոց մէջ ուր որ տեսնես ու եւ ընդ
բառերուն քով յոդնակի վերջահոլով, Նույիշ, էլեմ-
նաց, Խորդաց, Բանիշ, Դործաց, Եւայլն. գիտցիր որ սե-
ռական խնդիր է եւ ոչ տրական. եւ ըստ այնմ նշա-
նակութիւնը կ'իմացուի:

Ըստ, ըստ, համեմատ, ըստ, կէօրէ: [Նոր:]
Ըստ չափոյ, ըստ թուոյ, ըստին, համընդին համե-
նակիս ըստ այսմիկ,* այս իսուին համեմատ.
պու սէօզէ կէօրէ: Ըստ վաստակոց իւրոց, է-ը ու-
իստանին համեմատ. էմէյինէ կէօրէ:

Յոգնակի խնդիրն երբեմն հայցական հոլով
ալ կը դրուի. ըստ հործո է-ը. դնալ ըստ իսմա, ըստ
միու. (քէյֆինձէ:)

Աներեւոյթ խնդիրն երկու կերպ է. ըստ յո-
հակելոյ կամ ըստ յաճախել. (լարնալուն ըստիւ:)

Նախդրին տրականով:

Ո՞ստ, Մերձ, մօդ, մօդի, եազըն:
Մօդ ի լեասն, լեասն մօդ. տազա եազըն:
Մօդ առ նոսա, մօդ առ իս. անոնց, ինչի մօդ:
Մէրյ ի ջուր, մէրյ ի տունն: Մէրյ առ նա. մերձ
ու դուրս, անոր մօդ. դըան մօդի:
Մինչեւ, ինչուն, մինչուի. (օրայա) տագ, դատար:
Մինչեւ ի մահ, ինչուն մահ. էօլիւնձէյէ տէք:
Մինչեւ յառաւօտ իամ յառաւօտ:

* Յետագաս ցուցականներուն վըսյ կրկնելու է. տես
նաև երես 34:

Մինչեւ ի նա , մինչեւ առ նա , ինչուան անոր :
Մինչեւ ցաստեղս , մինչուի ապագներ . երլորդզլարա
գաստար : Մինչեւ ցայսը , մինչեւ հաս . պուրայա տադ :

Հայցական խնդրով :

Առ , ընդ , ըստ նախադրութիւններն երբեմն
անհախղիր (առանց ռայի) հայցական կ'առնուն :
Առ , այլեւայլ տեղական նշանակութեամբ :

Առ եղը , առ ափն ծովու . եղբար+ը . քէնարընտա :
Առ ոտս կայ , (մօդ է ,) որուերնուս որակ իւցեր է :
Առ , համար . իշխն . որ բացառական ալ կը թարգ-
մանուի :

Առ նախանձ . առ ցաւս . նախանյու - համար . ցաւեն .
գրզգանձլոգտան . աճըսընտան :

Առ ատել : Առ չժուժալ , նիշալով դիմանալ :
Նոյն է թէ ըսես սեռականով՝ առ նախանյու ,
առ ցաւեց . (երես 112 :)

Ընդ , եռով կրկնած . (երկու+ին) մէջուեր . (իրիսի)
արասընտա :

Մի լիցի կռիւ ընդ իս եւ ընդ քեզ . ի-է- ըլլու
մէջուեն . ընդ քեզ եւ ընդ նա . մէջուենդ :
Քան , ա-էլի . զիյատէ :

Բուռն է տան զմեզ , մէու ա-ժով է . ողիզտէն :
Լաւ է մեռանել +ան զմուրանալ , մէռնիւ մոռ-ը-լին
ա-ովի է . տիլէնմէտէն իսէ՝ էօլմէք տահան էյի տիր :
Իբրեւ , (իբր , իբրու .) Որպէս , պէս . կիպի :
Զիք ոք էբրե-զիս , ինչի պէս մէկը չկայ . պէնիմ կիպի :
Որդիս զոսկի , ա-ի-ոյ պէս . ալթուն կիպի :

Բացառական խնդրով :

Բաց , Բայց , ըստ , Բաց է . գայլը , մատա , պաշգա :
Բաց ի նմանէ , անիւ ըստ . օնտան մատա :

Առ , +ով , +ովն , իովն . եանընտան , (օնտան) եանա :

Աւ ի քէն ելի, +ու +ովեր, +եղեւ ելայ. սէնին
եանընտան չըգտըմ: Աւ ի ծառոյն, ծառին +ովեն:
Աւ ի նոցանէ, անոնց +ով. օնլարըն ինտինտէ:
Նա խօսեսցի աւ ի քէն, թող ան իօսէ +ու իովեր,
(+ու բերներ):

Եղբայր աւ ի մօրէ, Տօր դիէն. անա թարաֆընտան,
Առ, համար, իբր իշին, աւէյի, նախդրիւ կամ ան-
նախդիր բացառականով:

Աւ ի չգոյէ մարդոյ, մարդոյ աւլուլուն համար. ատամ
պուլընմատըղընտան: [մագ իւզրէ:

Աւ յիշատակէ, յիշատակէ համար. եատիկեար օլ-
Աւ զարդուէ, զարդէ համար: [իշին:

Աւ նորա ականէ, անիէ անաձելով. օնուն խաթրը
Հետէ, յետադաս. (անիէ) ի վեր. (օնտան) պէրի:

Ի սկզբանէ հետէ. յԱդամայ հետէ, (Ադամէն մի-
չեւ հիմայ:

Ի վաղուց հետէ *, շատոնց. չօգտան պէրի:

Գործիական խնդրով:

Առ, +ով, +ովերը. եանընտա:

Աւ ծովեղերբն, { ծովեն եղեր+ը. տէնիղին զըօր-
օրնտա:

Նստէր աւ նորօք, անոնց +ով իւնստէր. եանլա-
րընտա օթուրուր ուտու:

Առ, օրովը, արէնները. (օնուն) կիւնիւնտէ, (օ) էսնատէ:

Աւ եղիսէիւ մարդարէիւ, Եղիսէին օրովը:

Աւ ջրէնեղեղաւ, ջրէնեղեղէ արէնները. սու թու-
փանը էսնասընտա:

Աւ ինեւ, իմ օրովը: Առ քեւ, +ու արէնոր:

Ընդ, առի, ներ+եւ. ալթընտա, ալթընտա:

* Այսպէս ալ կ'ըսուի իւ շաղկապով: Ի քէն իւ այսու-
քեզմէ ասդին. (սէնտէն պէրիյէ):

Յերկեմենից եւ է խառարհ, երկու տարւաններէն վար:

Ի քսանամենից եւ է վեր. քսան տարւաններէն վեր:

Ունիմ ընդ ինեւ զինուորս, առիս զինուորներ ունիմ։
Ընդ որով ծառով, ո՞ր ծառին առի։ Ընդ որթով։
Ժողովէ ընդ թեւովք, աճի. գանատլարը ալթընա։
Հափ, (յետագաս.) շտ։ գատար։ [զին գատար։
Զեօք շտ ոչ դիտիցեմ, յեղի շտ վոյ դիտեր. ոի-
Միջովք շտ, (մնչեւ մշտ. պէլինէ գատար։
Հանդերձ, մշտեղ, մշտեղ. պէրապէր։
Զոգին հանդերձ մարմնովն, հանդին մարմնով մշտեղ։

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա Ե.

ՄԱԿԲԱՑ

Մակբաց կ'ըսուի այն անփոփոխ մասն բանի՝
որ բայերուն բործողութեան պարագաները իւ շուշնէ։
այսինքն՝ ինչպէս, երբ, ուր, եւայլն։
Մակբայը շատ անգամ ածականներուն կամ
նաեւ ուրիշ մակբայներու ինչպէս ըլլալը կը ցու-
ցընէ։

ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՄԱԿԲԱՑՆԵՐ

Մակբայներն իրենց նշանակութեանը համե-
մատ այլեւայլ տեսակ են։

1. Հարցական մակբայներ։

Զէ կայք աստ, չնչեւ իւցեր հոս. նէ տուրուր սու-
զէ կոչեցեր զիս, իւշ՝ իւնչեցեր պի. նիշին։ [նուզ։
Ընդէր տրտում ես, իւշ՝ նիշին գասելվէթլի սին։
Կ'ըսուի նաեւ ե՞ր, քասն ե՞ր, ե՞ր աշտա-, չե՞,
ու իմէ, հի՞մ. տես երես 28։

Ո՞ւ Ես իսկ տեսի, Ես ինչու լուսայ. պէն քէնտիմ
կէօրմէտիմ մի: [իլ մի իմ:
Ո՞ւ աղատին ազատ եմ, չվ որ աշադ եմ. ազատ տէյ-
ջարթեաւ արդեւ, արդեւ, արդեւ, իմացաւ. ա-
Արդեւ իմացաւ, ճապա ույանտը, տույտն մաւ:
Մէ՛ կամ Մէ՛նէ եւ Ես հըեայ իցեմ, մինէ Ես ա-
հըեայ եմ. պէն տէ մի եահուտի իմ:

Ասոնք բացարձակ հարցական են. իսկ ուրիշ հարցա-
կան մակրայներն իւրաքանչիւր տեսակին գլուխը կը
դնենք:

2. Արակականք եհ Քամակականք,

Այսինքն որպիսութիւն եւ քանակութիւն
կամ չափ յուցընող մակրայներ:
Զի՞՞դ թուի քեզ, +եղի ի՞նչեւ ի՞երեւայ. սանա
նասըլ կէօրիւնիւր: [գուր սուն:
Ո՞րդես ընթեռնուս, ի՞նչու իւրեւա. նասըլ ո-
հի՞ր ու զիտաց, ի՞նչու նի՞րցաւ. նասըլ պիլմէտի:
Քոնի՛ անձուկ է դուռնն, ի՞նչ նել է դուռն,
նէ տար տըր գափու:

Ո՞ւ լսես՝ ո՞ւ չակառակ քո վկայեն, չվ լեռ ի՞նչ-
չէ ծեղի դէմ իւրեւան. նէ գատար:

Այոդէ* ասասաջիք, ասունի ըսեւ. պէօյլէ տէյէ սինիդ:
Ո՞ւ այդուն, ո՞նի. էօյլէ տէյիլ, սէնին պիլտիյին տէյիլ:

Այնուն ուսուացէ, ասունի ոյիու սորվեցնէ. էօյլէ:

Այնչէ միայն, ո՞նի. եալընըզ պու գատար:

Այդուն անմիտ էք, ո՞նի. օ գատար մը ագլութ
որնըզ: [փո՞ւգ մը:

Այնչէ վաղ մեռաւ, այնչէ շուր. օ գատար չա-
ես մեծ, կամ } ասիւ անելը մեծ. պունտան տա-
Մեծ եւ քան զայս, } հա պէօյիք:

* Պերանուներէն կէլլեն շատ մը Պերանուներէն հոյն-
ներ, ինչպէս՝ Այնչէ, դյնչէ, նյոնչէ. Այնուն,
դյնուն, նյոնուն. Այնօքին-ի, նյոնի-նի, եւսցն:

Ըստագոյն ամենեւն, (Բոլը հարդիք. զբա զըսմըզը:
Ի աղաւ շիջանի, Բոլը ամին իը հարէ. պիւս պիւթիւն:
Ժաղավեցին՝ որ շառ եւ որ առիւն, (ժաղվեցին՝ որը շառ
որը +իւ. քիմի չօդ քիմի աղ՝ թօփլարըր:
Կ-ըի զօրաւոր, շառ ու-ժով. զայէթ զուվիթիթլի:
Զարմացան յոյժ, (շառ զարմացան. չօդ շաշտըր:
Բ-ար-ս+ խորհել, աղէի մուծել. էյի տիւշիւնմէք:
Զ-ար-սըր խօսել, գել խօսիլ. ֆէնա սէոյլէմէք:
Եկին քս-նանակի, | արդորնօտ էիան. աճէլէ կէլտի-
Փ-ս-նով, Փ-ս-նառի, | լէր:
Յէրանէ կրէ պատուհաս, իրաւաճը, արժանապէս իը
ուսութունի. միւսթահազգ տըր չէքակիյի ճէզա:
Հ-արիւն, Ի հարիւն, Ա- հ-արիւն, (ո՞չ. զօրաքի, լա իլաձ:
Զըի առէք՝ յըի առուք, յըի առէ՛՝ յըի առ-է՛. ճապա:
Մեծաղէս ուրախ լինէին, ե-ելզ+ կ'ո-րախանային. չօդ:
Յայրանադէս ասաց, յայրանէ զըս-ցեց. էշքեարէ տէաի:
Հրերէն խօսել, հրերէն խօսիլ. եահուափճէ:
Նշնացէ խօսել, նշնաց խօսիլ. իշարէթ իլէ:
Ի ձ-ածունի գործի, գոլուստի իւլւուն. կիզլի էտիլիր:

3. Ժամանակականք:

Ե՞րբ եկիր այսր, Ե՞րբ հոս եի-ը. նէ՞ վագթ պուրայա
կէլտին:

Արդ, Այժմ, այժմի, (Այժմ. շիմտի: [ման:
Յայնժամ ի միտ առին, այն առէն հասկըցան. օ զա-
Յորժամ եկեցէ նա, երբ որ ան քայ. օ կէլիրսէ:
Եբբե-ետես զիս, երբ վլու ուեսու. պէնի կէօրտիւիսէ:
Մինչ նստէր, երբ որ նստէր էր. օժուրմնւշ իրէն:
Մինչ դեւ ուտէին, երբ դեւ կ'ո-դէին. տահա (օն-
լոր) եէր իրէն:

Մինչեւ եկեցէ նա, մինչ-է որ ան քայ. օ կէլինճէյէ
ամէք: [ըսամ:
Մինչ-եմ ես, առնէ որ ես իսմ. դաշ քի պէն վար

Ցործան, կամ կենդանի է. +անի որ ողջ է. գաշ
Ցործան ժամանակա } քի սաղըսա:

Չե- մտեալ, դե- չմու-ժ. տահա կիրմէտէն:

Չե- եր կամ Չե- ե- էր հասեալ, դե- չեր հաս-ժ: [միւշ իտի:]
Աբրէն իսկ երեւի, ճիշտի-ընէ, որտէն ի'երե-այ. շիմ-
տիտէն կեօրիւնիյօր:

Այն ինչ մտեալ էր, նոր մ-ժ եր. հենիղ էօլ-
Այլ, ե- ալ, դե- մ-ելի. տահա, արթըր, գայրը:
Այլ ե- ալ, դե- մ-ելի. տահա, արթըր, գայրը:

Զի՞ ե- աշխատ առնեք, ալ ի՞նչ ի յանեցնէ+.
տահա նէ՞ եօրարօրնըզ:

Ոչ ե- զոք տեսին, ալ միւշ սուսան:

Ոչ ե- այլ շատ խօսեցայց, ալ շատ չեմ իսուր.
գայրը չօդ սէօյլէմէյէճէյիմ:

Ոչ եղեւ, եւ ոչ այլ լիցի, չկու- եւ ալ դիտի
Երթ այսօր գործեա, գնա այսօր դործէ. կիթ պու-
կիւն իշլէ:

Ա-դի- լուիցես. վ-րը ի ը ըես. եարըն իշիտիր սին:

Ի վ-դի- անդը, երիբոր օրը. էրթէսի կիւն:
կամ ի վ-դի-ն, տէսի օրը. էրթէսի կիւն:

Երեխ եւ ե-անդ, (երեխ ու անդն օրը. տիւն վէ ել-
վէլիսի կիւն:

Ա-սա-օդոս (կամ - ու-ոց) տեսնիք, սու-ու- ունի ա-ս-
նէ+. սապահլայն կեօրէճէք սինիզ:

Ընդ երեխուն եկն, իրինա-ն դէմ եկա- ազշամ իւս-
Ա-երեխուն թիւ կելտի:

Գիշէրայն գողացան, գիշէրանց գողացան. կէճէլէյին
Գիշէրէ չալտըլար:

Ց-յի կամ Զ-յի թաքչի, գիշէրը ի պ-հո-ըուէ.
կէճէ կիզլէնիր:

Ցերեխ արթուն կամք, ց-ը եին որ նուն ի իւնան+.
Ի ու-ուէ կիւնտիւզ, կիւնտիւզիւն:

Ցործէ հետէ մտեալս եմ, +անի որ մ-ժ եմ. պէն կիրէլի:

Յայսմ հետեւ, Յայնմ հետեւ, | առիւ երտը, անիւ երտը:
Այսունետեւ, Այնունետեւ, | պունտան, օնտանսօնրա:
Միշտ երկնչեիր, ամեն է ժիր իւ վահնայիր . տախմա:
Ցունդ կոյիք ընդ իս, մշտ էմ հետու ելու . տախմ պի-
լէմձէ իտինիզ:

Հանողաղ ուրախ եմ,	ամեն օր, ամեն է ժիր . հեր Հանողաղը, կամ
Զօր հանողաղ,	

Յայտենու մոռայայց, աճ. էպէտիունութմայաճաղ-
Սերդ այօր եւ մերն անդր, երբեմ հսկ՝ երբեմ հոն.
կեահ պուրայա՝ կեահ օրայա:

Երբեմ կամ երբեւ, (արեն մը. պիր զէման, պազը:	Ալ երբեւ կերայ, աճի. ասլա եէմէմիշ իմ:
Մի երբեւ ստեր, աճի. ասլա եալան սէօյլէմէ:	

Դարյեալ, Միստանքամ, | դարյեալ, մայ մ'ալ.
Ալերդին, Արին խօսեցաւ, | թէքրար, պիր տահա:
Զանզին ոչ իմացաւ, առաջ լուսիցուն . իլք աղըզ:
Յանջ կամ Յառաջն թշնամիք էին. աճի. էվլէլ:
Տիւնուազել, իւլ իւլ ունիսել. վարարագ, եավաշ
եավաշ եքսիլմէք: [թիշտի:

Աղջուղին հասաներ. շուր մը հասաւ. թէզ եէ-	իսիյն, իսի եւ իսի չորացաւ, շուր մը, անօիջա- Աւժամայն, Նոյնժամայն ուկո շամիեցաւ. անիտէ, չար շափուգ գուրուտու:
--	--

Յանիսը, Յանիսը դանիք դայցէ, յանիսը դայ. դաֆիլ, Յանիսը օրէն, Յանիսը դանիք, ափ անօրդ կելսէ:	Հարց նախ իմա, եւ աղա խօսեաց, նախ հարցուն իմա- նիր, եւ հաղա իօսէ. էվլէլ սօր անլա տա՝ սօնրա սէօյլէ:
--	---

Ցերոյ զջացաւ, երտը շնջաց. սօնունտա փիւշման Քանից անդամ, (+անի անդամ. գաշ տէֆա:	Մի անդամ, երիցա, երիցա կամ երիցա անդամ, (մէն հել, երիսու, երեւ հեղ. պիր տէֆա, իրի, իւլ տէֆա:
---	--

4. Ճեղականք եւ Յուցականք:

Տեղական (տեղ ցուցընող) մակրայներն երեք հոլովի զօրութիւն ունին, որ են՝ տրական, բացառական, ներգոյական. — ասոնց տարբերութիւնը տաճկերէն լեզուի մէջ որոշ կը տեսնուի:

Յօ՞ փախեայց, ՞-ը ՞-ի չէ՞. նէրէյէ գաշայըմ:

Յօ՞ երթաս, ՞-ը ՞-ի ՞-աս. նէրէյէ կիտէր սին:

Ո՞-ը էիր: Ո՞-ը են օթեւանք քո, ՞-ը է բնակա-
րանու: — Ո՞-ը, հարցմամք՝ ներգոյական է:

Ո՞-ը, առանց հարցման՝ ներգոյական եւ տրական է.

՞-ը որ. նէրէտէ քի եւ նէրէյէ քի:

Ներդոյ: Ո՞-ը սէր իցէ՝ չիք նախանձ, ՞-ը ո՞ սէր
ի՞սյ՝ նախանյ վըլլու. նէրէտէ քի:

Տը-ի: Հողմ ՞-ը կամի՝ շնչէ, հովը ՞-ը ո՞ ի՞-ո՞-նէ՝
իւ ՞-չ. րիւզկիեար նէրէյէ իսթէրսէ՝ էսէր:

Ո-ո-ո-ի եկն, ո-ո-ի եկո-։ նէրէտէն կէլտի:

Ո-ըեւ կամ Ո-ըե՞մ, (ներգոյ. եւ տրակ.) ուեղ մը.
պիր եէրտէ եւ պիր եէրէ:

Ներդոյ: Յորժամ ՞-ըեւ յամիցէ, երբ ուեղ մը
ո-շանոյ. պիր եէրտէ էյլէնիրսէ:

Տը-ի: Ու ՞-ըեւ առաքեցայ, ուեղ մը յերիո-եցայ.
պիր եէրէ եօլլանըլմատըմ:

Ո-ո-ո-ի, (բացառ.) ուեղէ մը, պիր եէրտէն:

Այլուր, (ո-ո-ի լ ուեղ. պաշզա եէրտէ ի-մ եէրէ:

Կացէք ս-ո-ր, (ներգոյ.) հոս իւցէ+ պուրատա տու-
րուն:

Ած այսր, (տրակ.) հոս բէր. պուրայա կէթիր:

Է՞ջ եւ ել այսրէն, (տրակ.) իջէր ու նորէն հոս ել:

Երթիցուք ս-ո-րէ, (բառ.) երբան+ ս-ո-րէ. պուրա-
տան կիտէլիմ:

Ասորէն, (ներգոյ.) Ու ելանեմ՝ այլ ս-ո-րէն մեռա-
նիմ, չէ՞ ելլէր՝ հոս սս ուեղը իւ մ-նէ՞:

Նստարութ դուք այդը . (ներգոյ .) դուն + դա ուեւ-
ռը նսուեցէ+ . սիզ օրածըգտա* օթուրուն :
Եկեսցութ այդը , (տրակ .) այդուեւ էան+ . օրայա
(սանա) կէլէլիմ :

Եւ այդի , (բցու .) եւ այդ ուեղին . չըդ շուրատան :
Այդըն առ ձեզ , (տրակ .) դարյեւ յեղին . եինէ
օրայա սիզէ : — Անացէ այդըն , (ներգ .) դար-
յեւ հոդ հայ . եինէ օրատա (սիզտէ) դալսըն :

Գ.) Անդ կեաց եւ անդէն*** թագաւորեաջիր , (ներ-
գոյ .) հան աղրէ ու նոյն ուեղը նախառորէ . օրատա
եաշա , օրատա վատիշահլոդ էթ :

Եհաս անդը , (տրակ .) հան հասաս . օրայա եւ-
թիշտի :

Դարձաւ անդըն , (տրակ .) նոյն ուեղը . եինէ օլ-
տուզու եւրէ տէօնտիւ : [տիլէր :
Գնացին անդի , (բցու .) անիէ բացին . օրատան կիթ-
ի ներ+ զոք ու դտաք , (ներգ .) ներ+ը ճորդ
չիդան+ . իշէրիտէ :

Եմուտ է ներ+ս . մինչեւ է ներ+ս , (տրակ .) իշէրիյէ :
Արդարուն ի փողոցի անդ , (ներգ .) դուրու իշացը .
տիշարըտա սօգագտա :

Դիմեաց արդարուն , (տրակ .) դուրու վաշեց . տիշարը :
Յերկինս է վէր , (ներգոյ .) վէրը երին+ը . եօգարըտա :
Ի վէր մատիր , (տրակ .) վէր հըամակ . եօգարը պույ-
ուր : [տիւ :
Անկաւ է վայր , (տրակ .) վար ընիւս . աշաղըյա տիւշ-
ի իսուսըն , (ներգոյ . եւ տրակ .) վարը , վար . աշաղըտա ,
աշաղը , աշաղըյա :

* Տաճկերէն ուու , լուս , օ եւայլն . չեն պատասխանէր
հայերէն այս , այդ , այն երեք որոշ դէմքերուն . այլ
ուու երեք դէմքի ալ հասարակ է . իսկ երկրորդ դէմքի
համար սովորաբար դորձածուածն է՝ օ , օբայս եւայլն :

** Անդէն ժամանակական մակրայ ալ է , եւ կը նշանակէ
լուրդ իւ :

Առնց բացառական նշանակութեամբն է՝ և ներ-
+ + + + + , ներսէն, եւ վարէն ի վեր- + + + + . ի
բայ- + + + + կամ է հե- + + + + կամ է հե- + + + + նէ . ի մայ-
յե- + + + + * է - յ- + + + + լ- + + + + :

Անա լուայք, անա լսեցի+ . իշմէ իշիմտինիդ :
Անա-ասիէ կամ Ա-ասիէ մէք . անա մէն+ . իշմէ պիզ :
Անա-արիէ կամ Ա-արիէ կա . անա իւցեր ես :
Անա-անիէ կամ Ա-անիէ ի ներքս է . անա հոն ներսն է :
Անա-ասիէ է կամ անա-անիէ, (անա հոն է իստ հոն է :

5. Հաստատականք եւ Ժխտականք :

Այս տեսի, այս աեւայ . Էվլէլժ, պէլի կէօրտիւմ :
Ու, տէր, աճի . խոյը է ֆէնտիմ :
Ու կամեցան իս- Զկամեցան դալ, լս-շեցի+ . իս-
մէմէտիլէր : [տէյիլ]
Մէ՛ երկնչիր, մէ՛ լսինոր . դօրդմա : [տէյիլ]
Մէ՛, մէ այսր . մէ, հոս մէ (բէրէ+). եօդ, պուրայա
Արտարե- երդուաւ, իրա- որ երտ-ընցա- . սահին
եէմին էմտի : [տինիզ]
Աղա-էն լուարուք, անլու-լու լսեցի+ . վագըա իշիմ-
եւ էր իսէ այնոգէս, իրօ+ ու այնոկէս էր . էոյլէ տէ
իտի^o եա :
Թէրէ-ս քարկոծ իսէ առնեին, դուցէ իւ + + ի՞ոծէէն
ու . պէլքի թաշա պիլէ թութարլար ըտը :
Բնա-, կամ } մի երդնուուլ, երբէ+ երտ- չընէս,
Ա-էնէ-էն } չընէ+ . ասլա եէմին օլմասըն :
Բնա-, կամ } հւլւա, ու Բնա-. հաշա, սագըն հա :
Բնա- լիցի,

6. Կրկնառոր եւ Բաղադրեալ մակայներ :

Երբեմն անուն մը կըկնուելով մակբայ կ'ըլ-
լայ . ինչպէս .

* Ցեր- + + + կը նշանակէ նաեւ՝ իրէն . էն սօնու :

Ո՞րն ո՞րն յառաջ մատչել, ո՞ր+ ո՞ր+ յառաջանալ. ա-
տրմ ատրմ, փեյ տէր փեյ իւերիւէմէք:
Զմիս անդամ անդամ յօշել, մուը կոոր կոոր զարդել:
Գել բել պատառել, (հարմնը) պարագա պարագանել:
Արդի արդի հասանել, շուր ճը. չար չափուգ:

Այսպէս ալ՝ երբե+ երբե+, ատեն ատեն. ո-
բե+ ո-բե+, տեղ տեղ. ո-սպե+ ո-սպե+, ասդիէն
անդիէն:

Այլեւայլ մասունք բանի ալ քովէ քով դա-
լով մակըայ կը ձեւացընեն:

Կէս է կէս եւ ոչ կատարեալ, իւսար է- ու լոն.
Եարը պուչուգ: [շո-]

Լցաւ տունն ծայր է ծայր, (առանը ծայրէ ծայր լցուն-
բերան է բերան խօսել, բերանէ բերան խօսիլ:

Աէր է վայր տապալել, ուսինուշը իործանել. ալթ
իւսթ էթմէք:

Կորհ է կորհ պատմել, հայտառու. մուխթասար:

Այլ ընդ այլ պատմել, ուրբեր իմացընել. եարը
եալան:

Մէ ո- մէ թուել, մէին մէին համըել. պիրէր պիրէր:

Մէրն ընդ մէրն երեւեալ, երբեն երբեն. պազը
պազը:

Ես+ ուն զե-ս սաստկանալ, մըլու ո-ելի. կիթտիքձէ:

Օր +ան չօր } ապականի, օրէ օր չ-ա-բու-է. կիւնտէն
Օր ըստ օրէ } կիւնէ կամ հէր կիւն պօղուլուր:

Մէ ըստ մէջէ թուել, մէին մէին համըել. պիրէր
պիրէր:

Այսպէս եւս ո-բե+, ո-բեն, մակըայները:

Անդր ուրեմն մօտ հասին. հոն հօդերը հասան. օրա-
լարա: Անդ ուրեմն, հոն ուեղ ճը. օրալարտա:

Ամենայն ուրեք, ամեն ուեղ: Այլ ուրեք, ո-բել
ուեղ ճը:

Հեռի ուրեք (իսմ) } Երթալ. հեռու (կամ անելի
Հեռագոյն եւս ուրեք) } հեռու) ուել յ'երթալ:
Յ՞ ուրեք, (տրակ.) ո՞ ուել, ո՞ ու. նէրեյէ:
Ո՞ւր ուրեք, (ներգ.) ո՞ ուել, ո՞ ու. նէրետէ:
ԱՌ ուստեք, ո՞ ուել ու. պաշտա պիր եւրտէն:

7. Մակրայակերպը :

Սակաւ մի, Վայրիկ մի, +իւ յը. պիր աղ:
Փոքր ի շատէ, +իւ շար. պիր աղ, պիր մըդտար:
Զոր օրինակ, ինչուն որ. նասուլ քի:
Զայս օրինակ, այսպէս, այս իւրդով. պէջլէճէ:
Օրինակ իմն, զորօրինակ. մէսէլա: [տագ:
Զօրն ցերեկ, բուրը շորեկը. կիւնտիւղ ագշամա
Սրտի մտօք ծառայել, բուրը սրտանց. ճան ու կէօ-
Յայսմ վայրի, հաս: Յայսմ վայրի, հան: [նիւլտէն:
Զութ օրն ի գլուխ, բուրը այն ո՞ն օըը. պիւթիւն:
Փոքր միւս եւս՝ եւ..., +իւ յ'երդու, կամ +իւ մաս
Սակաւիկ միւս եւս, } ո՞ պիր ազտան, իսմ աղ
գալտը քի:

Ապա թէոչ`..., հապա նէ չէ... եօդսա`...: [իքէն:
Մինչ այս մինչ այն`..., այն միջնին. շու պու տէր

Ամէն կարգի մակրայներուն մէջ կան դերա-
նաւուին կամ Դէմունը մակրայներ. ինչպէս՝ այսը,
այդը. այդրէն, անդրէն. անաւասիկ, անաւանիկ, եւայլն:
Ասոնց պէտք է սէով կազմուածն առաջին դէմքի,
դով կազմուածն երկրորդ դէմքի, եւ նուով կազ-
մուածն երրորդ դէմքի հետ գործածել:

Պէտք չէ դէմքերն իրարու շփոթելով ըսել՝
Տաց քեզ անդրէն կամ այսըէն, — այլ՝ այդրէն:
Կամ՝ դարձուցից այսըէն առ նոսա, — այլ՝ անդրէն:
Նոյնպէս քսելու չէ՝ Զի՞ կայք անդ: Անդէն սուտ խօ-
սեցար, — այլ՝ այդը. անդէն:

Մակրայներէն ոմանք կը գտնուին թէ նախ-
դրիւ եւ թէ առանց նախդրի գրուած . այսպէս են՝
(ի) չը-ը , (է) ու-ը-ու-ը ու-ը , (է) վ-ը-ց , -է-մայ կամ
յակամայ , (յ) այլ-ս-որ , (յ) ո-ը-ո-ն-ս-որ . (ու) է-ր է-ր ,
(երկու տարի):

Ըստ մակրայներ հոլոված հասարակ անուն
են . ինչպէս , Հարիւ- , Խամա- , Խանիւ- , Բնա- , Ֆշտի- ,
Ֆշտորի- , լիով , մեղմով , խնամով , (ոճի . գայրէթիլէ ,
էօղէնէրէք .) Նենիւ- , ողջումբ , (ողջ առողջ .) Բորեն-
յուղարկել , (բարով ճամբայ դնել .) Քուանիւ-
(փոխն ի փոխ .) — Ի բնէ , (ոճի . առլոնտան .) յան-
չիստից , է անորից , (դլսու դին .) յանորից , (ոտքի
դին .) — Յէրա-է , յանիրա-է , եւայլն :

Ըստ աննախդիր յոդնակի հայցականներ ալ մակ-
րայօրէն կը բանին , ինչպէս , Ակնա-մեծու պարծել . (մէջ
մէջ պարծենալ . անշահա լսալ , եւայլն :

Ոմանք մասնիկներով ձեւացած են , ինչպէս
Փու-թա-ողէս , հայրու-բար , մարտի-օրէն . հրեա-րէն ,
վաղման-ոկն , արմառ-սուն , մարտ-ցն , է վեր-ս-ս-ուն ,
եւայլն :

Աման մակրայներ՝ որ նախադրութիւն են ա-
ռանց ինդրի մնացած , կամ որոնց ինդիրը զօրու-
թեամբ (լոելեայն) կ'իմացուի : Այսպէս , Երթայլը
շերջ ի շէնսդ : Զիք է միջեւ . բառնալ է միջոյ , (ոճ .
օրթատա , օրթատան .) Արաջն եւ զինք ընթա-
նային ; Եկաց է վերոյ , (վերի դին կեցաւ .)

Ասոր հակառակ՝ տեղական մակրայներ հոլով-
մը ինդիր առնելով՝ նախադրութիւն կ'ըլլան : Այս-
պէս , Յայնիոյ որմայն . արտաւոյ շինին . արտաւոյ
նորա , ակամայ նորա , եւայլն :*

* Դարձեալ՝ միեւնոյն բառը նախադրութիւն է ինդիր
առնելով , իբրեւ զմայր . որդեւ զոսկի , եւ մակրայ
բայի քով . իբրեւ տեսին . որդեւ ասացեր :

Թառլ եղ . հրամայական բայն ալ մակրաց կ'ըլ-
լայ , այսպէս . Թառլ ինքն երթայր . (ո՞չ . գո քէնտի
կիտէ իտի :) Թառլ կերեալ էր ձեր . (Բող) ուրէիւ .
գո եէյէ իտինիզ :

ԳԼՈՒԽ Զ .

Ը Ա Դ Կ Ա Պ

Ը Ա Դ Կ Ա Պ կ'ըսուի այն անվագուխ մասն բանի
որ երիս - իօս + իսմ երիս - բար իրարս - իւ իսդէ :

ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ԸՆԴԿԱՎՄԵՐ

Եւ , (երկու բառի կամ երկու խօսքի մէջ .) ու . զէ :
Ուսէ եւ ըմզէ , իսպէտ ու իւ եմ . եէր զէ իշէր :
Եւ , (հետազայ բառին կը վերաբերի .) ու . տէ :
Գիտեմ եւ ես . (ես ու ֆիտէմ . պէն տէ պիլիր իմ :
Մարմինն եւ նոցա այսպիսի է , անոնց ու ճարմինը :
Չը էառ՝ ձրի եւ դայ , (յը ուսու՝ յը ու իսու՝ դայ :
Եւս , (իւր նախորնիթացին կը վերաբերի .) ու . ասա , տէ :
Զոր ուներն եւ շնորհուածն կը վերաբերի : [ՃԵՇՔՆ :
Նորա եւ շնորհուածն գան հարին , անոն + ան ու նե-
Այլ , բայց . զէ լորին :

Այլ ես վկայ կոշէմ զԱստուած . բայց եւ շնոր-
հուածն զիայ իւ իւնչւմ : Լուր այլ ու հաւատայք :
Այլ , (բացառականէ ետեւ .) հառու . իլլա , եա :
Ու ի բնութենէ՝ այլ ի կամաց մերոց է լինել ծոյլ
կամ փոյթ . չէ նէ մէր բնութենէն՝ այլ մէր իսմէն
է . թապիսիթը ըմբղոտան տէյիլ իլլա կէօնլիւմիւզ-
տէն տիր :

Մի յաղթիր՝ այլ յաղթեա , մի յաղթեա՝ այլ յաղթե :
Բայց , Սակայն , բայց . լորին , ամմա :

Երթ, բայց զգաց լինիջեր, գնա՛, բայց դժուշներ.
կիթմամա՝ սաղըն: Ոչ տեսանես, ապայն հաւա-
տաս:

Եթէ, թէ, ենէ, նէ որ. էյէր քի:
Ենէ կամիս՝ կարող ես, ենէ ի՞ո՞շես՝ ի՞նա՞ս. էյէր
խօթէրսէն գատրը սըն: Թէ միայն մերձենամ՝
փրկիմ. ո՞ո՞չ մայն՝ ի՞ո՞շովիմ:
Եթէ, թէ, որ, նէ. քի. (որ երբեմն զի ալ կ'ըսուի:)
Ասէք նէ անձրեւ գայ, ի՞ըսէ+ որ անցրեւ ի՞ո՞շով:
տէր սինիդ քի եաղմուր կէլիր: [որ ի՞նա՞ս:
Հաւատայիք ենէ կարող եմ առնել. ի՞ը հասա՞ծ:
Եթէ, թէ, (երկու հարցման մէջ.) նէ, չէ նէ.
եօդսա մը:

Տացո՞ւք՝ ենէ ոչ տացուք, ո՞ո՞շով՝ նէ լուսնու+. վէ-
րէլիմ մի՝ վէրմէյէլիմ մի: Գիտէր՝ նէ չդիտէր:
Եթէ, թէ, (հարցականէ կամ բացասականէ ետեւ.)
որ. քի: (Երբեմն կ'ըսուի նաեւ զի:)

Ոչ եմք անձանց տեարք՝ ենէ ըստ կամս զնաս-
ցուք, մեն+ մեզի ուէր չեն+ որ ո՞ո՞շովնո՞ս ուէր շըր-
դին+: Զեմ այնչափ անմիտ նէ ոչ զիտիցեմ:
Կամ, ի՞ա՞ս. եա, եախօտ:

Զի՞նչ կերիցուք ի՞ո՞մ զի՞նչ արբցուք, ի՞նչ ո՞ո՞թեն+
ի՞ո՞մ ի՞նչ ի՞մնու+. նէ էլյէլիմ եախօտ նէ իշէլիմ:
Զի, որ, նէ. քի: (Կ'ըսուի նաեւ նէ, ենէ:)

Կամիս զի ասասցուք, ի՞ո՞շով որ ըսեն+. խօթէր մի
սին քի տէյէլիմ: Ետես չէ բարի էր ծառն, ուե-
սո՞ս որ. կէօրտիւ քի:

Զի, որ, ո՞ո՞կն չէ. քի, (օլսուն) տէյի, շէօյլէ քի:
Արա ինձ խորտիկս, չէ ի՞երայց, (ի՞յի ի՞երակո՞ր ըրէ
որ ո՞ո՞թեմ:

Զի, (հարցականէ ետեւ.) որ. քի:
Յո՞յուսացեալ իցես՝ չէ ոչ հնաղանդիս ինձ. ո-
ւո՞ն յո՞սացեր ես որ ի՞յի չէս հնաղանդիր. քիմէ
կիւզէնմիշ սին քի...:

Զի, | Հանդի . զերս, չիւն քի, նիշեն քի:
 Քանզի, | Մի երկնշեր, չեւընդ քեղ եմ. Շե վեհար,
 Աանզի, | Հանդի եւ հետո եմ: Որ ոչն ուտէ՝ զայն որ
 ուտէն մի գատեսցի, + անդի Աստուած զնա ընկա-
 լաւ. հիերուն հիերուն ուրարէ, Հանդի....

Որովհետեւ. աճի. մատամ քի:

Որովհետեւ- միով ձեռամբո շինեցի եւ քակեցի,
 Երկոքեան նոյն իցեն. Որովհետեւ- միւնոյն յեւ+ով
 շինեցի -- ա-ըեցի, երիւ- բործն աւ մէջ կ'ըլու:

Որպէս զի, որ . քի, (օլոււն) տէյի: (Կ'ըսուի նաեւ զի:)

Ազօթս արարէք որպէս զի բժշկեսջիք, ազնւ+ըրեւ+
 որ ա-սովորած. տուա էտին քի տիւզէլէ սինիզ:

Որպէս զի, այնուեւ որ. օ գատար քի: (Կ'ըսուի
 նաեւ զի:)

Այնպէս եր գեղեցիկ՝ որպէս զի եւ ասել չե հնար.
 այնուեւ ա-ը-որ եր՝ որ չի հրա-ը ըսո-իւ. Էօյլէ կիւ-
 զէլ քի՝ տէյէմէյ:

Որպէս թէ, | իբր նէ, իւրծես նէ. սանքի, կէօյա:
 Եբբ(եւ) թէ, | Որպէս նէ յանձնէ ունիցին. իբր նէ
 իրենց մէ ա-նէն-ան:

Գրեթէ, (գրեա թէ,) իւրէնէ. Հէմէն, սան քի, սայ քի:
 Գրէնէ ամենայն քաղաքն ժողովեցաւ լսել զբանն:

աճի. հէմէն, սայ քի պիւթիւն շէհիր (ահալիսի):

Թէպէտ, | նէնէ-, նէպէտ. հէրնէ գատար, վագրա
 Թէպէտ եւ, | (... լաքին). վէլէվ: Թէպէտ եւ նախատի
 թէ եւ, | վատ՝ ոչ ամաչէ, անոլիտանը նախադասու-
 թէ չ'ամանար. ալչագ քիշի խօրլանըրսաա տա ու-
 թանմազ: Թէ եւ տրտմեցուցի զձեղ՝ ոչ զղջանամ:

Ապա, Ուրեմն, | ա-ըեցի. Էօյլէ իսէ:

Ապա ուրեմն, | ա-ըեցի. Էօյլէ իսէ:
 Եթէ որդիք եք՝ ապա եւ ժառանզք. ենէ որդէ
 ե՛ + ա-ըեցի ժառանչ աւ ե՛+. էյէր էվատ ըսանըզ՝
 միրասխօր տա որնըզ: Եթէ զիս հալածեցին՝
 ապա եւ զձեղ հալածեսցեն:

Աղա- ենէ, աղա նէ կը նշանակէ իսի ենէ, այլ
ենէ: Զբարիս գործեա, եւ ընկալցիս գովութիւն.
աղա ենէ շարագործ իցես՝ երկիր. (իսի նէ որ լը ես՝
վեհցէր:) — Ասկէ ելած է Աղա նէ ու, (հապա թէ
չէ. եօդուս:)

Գոնեայ, Գոնէ, Գէթ, գոնէ . պարէ, հիշ օլմազսա:
Գոնէ արդ պատմեա ինձ, գէն հիշայ ըսէ ինչի:

Իսկ, (միշտ նախադաս*) իսի. հէլէ, լաքին, (օ) իսէ:
Այր բարկացօղ նիւթէ զկոիւ, իսի երկայնամիտն
եւ զհանդերձեալն ցածուցանէ. բարիւցոր մորդը
իսի- իը հանէ, իսի հանդուրդն ըլլումն+ն ու իը իս-
գոնէ:

Իսկ, (հարցականէ յառաջ.) հաղա. եա, եօյլէ իսէ:
Իսի այս ով է, հաղա ա՞ս ով է. եա պօ՞ւ քիմ տիր:
Իսի զիա՞րդ ոչ իմանայք: Իսի ո՞ հաւատաց:

Մանաւանդ, մանաւանդ. իլլէ, խուսուսա:

Բազում թոչունք ի գեղեցիկ տունս բնակեն,
մանաւանդ ճայք:

Մանաւանդ, (բազդատութեամբ.) ա-ելլէ:

Երանելի է մանաւանդ տալն քան առնուլն, ա-ելլէ
երանելլի է դալ՝ +ան առնուլ. ալմադտան ըսա վէր-
մէք զիյատէ մութլուլու տուր:

Եա, մանաւանդ նէ. հաթթթա:

Կա՞ նոցա ճանապարհն չէ ուղիղ, մանաւանդ նէ.
անոնց ճամբան վիտակ չէ. հաթթթա՝ օնլարըն եօլու
տօղրու տէյիլ տիր: Կա՞ եւ այն եւս ճշմարիտ է:
Քան, Քան թէ, +ան նէ. նէ քի, նէ թէ քի:

Լաւ է կոյր աչօք +ան կոյր մտօք, ա-ելլէ առէի է
աչօք իոյը՝ +ան նէ մորտ: Աստուած առաւել սիրէ
զմեղ՝ +ան նէ մէք զանձինս:

Անդամ, մինչեւ նաև, նոյն իսի. պիլէ:

* Յետադաս իսի մակրայ է՝ խօսքին ոյժ եւ հաստատու-
թիւն տուող. տես երես 125:

Եւ հայ * անդամ չժամանեին ուտել, մինչեւ՝ հայ
սորելու ու սորեն լունեին. էքմէք եէմէյէ պիլէ:
Այսինքն, Այս է, | այսինչն. եանի:
Այսինքն է, | Զինիքն Քրիստոսի բարձցուք,
այսինչն զիսնարհութիւն նորա. Քրիստոսի նշանը
դրանիւ իրենիւ, այսինչն անոր իւնաբնա-նիւնը:
Արդ, Եւ արդ, | որդ, սորդ, իմասի:
Այլ արդ, Խակ արդ, | Եւ որդ աղաշեմ զձեղ, ոճի.
Ուստի, | իմասի և ալվարը ըմ սիղէ:
Վասն այսորիկ, այդորիկ, այնորիկ, | առար հայար,
Սմին իրի, Դմին իրի, Նմին իրի, | անար հայար,
Յայս սակս, Յայն սակս. | այս ուստին
Վասն որոյ, Ոյր վասն, Յոյր սակս, | առար պունուն
իշին, օ սէպէպտէն:

Ը աղկապներու դործածութեան վրայ քանի
ու դիտելիք կան:

Եւ, ենէ, նէ շաղկապներն երբ կրկնութեամբ
գործածուին՝ կը նշանակեն նէ (ա) նէ (ա), կէրէք,
հէմ (պու) հէմ (օ):

Որք բամբասենն յամօթ լիցին Եւ աստ Եւ անդ.
Բամբասօները նէ այս Եւ նէ անդին աշխարհին ա-
հնան պէտի. հէմ պուրատա՝ հէմ օրատա: Ենէ
մէք Եւ ենէ նորա՝ այսպէս քարոզեցաք:

Թէղէտ կրկնուելով՝ կը նշանակէ՝ ըւլոյ (ա)
ըւլոյ (ա.) իսթէր (շու) իսթէր (օ):
Թէղէտ հուր՝ նէղէտ ջուր. ըւլոյ իրո՞ն ըւլոյ ջուր.
իսթէր սու՛ իսթէր աթէլ:

Ու ս+, ու ինչ, ու ս-ըէ+, ու երբէ+, ու ս-ս-
տէ+, նոյնպէս մէ ս+, մէ ինչ, մէ ս-ըէ+, եւայլն, եթէ
բայէն ետեւ մնան՝ Եւ շաղկապ կ'ուզեն: Այսպէս:
Կարօտացայք իմիք. Եւ ու իմիք. Բ-նի մը պէտ+ ս-

* Անդամ շաղկապէն յառաջ վայելուն է Եւ մալ դնել:

Նեցա՞ծ. Եւ ու մէի բանի. Հիշ պիր շէյէ: Ես ոչ
դատիմ Եւ ու զոք: Ու գոյ ի ձեռին նորա Եւ ու
ինչ: Ու մնաց ի նոցանէ Եւ ու մի:

Մի մնացէ ի նոցանէ Եւ մի*: Հասայ Եւ ու հար
յը. Հիշ պիր թանէ: Մի գտցէ զկնի իւր Եւ մի
ինչ: Մի լիցի Եւ մի զմուաւ անդամ ածել. Եւ
ու ու մոռնուի. տիւշիւնիւլմէսին պիլէ:

*արցական բառերէն ետեւ՝ երբ առանց
հարցման կը գործածուին՝ Եւ շաղկապ, երբեմն ալ
նէ կ'աւելցուի, եւ աշխարհաբար որ (տճկ. +ի) շաղ-
կապի զօրութիւն կ'ունենայ:

Զի՞ն Եւ ասիցես՝ չլսեմ քեզ, ի՞նչ որ ըսես՝ չկ'
մրի ըներ. նէ քի տէսէն: Խնդրեա չը Եւ կա-
միս, չը ի՞նչ Եւ կամիս, ո՞ւշ որ, ի՞նչ որ ի՞սունէ.՝
հանկըսընը քի, հէր նէ քի իսթէրաէն: Յո՞ր կողմն
Եւ գարցի՛ եղծանի. ո՞ր ո՞ր որ ո՞ւնենայ՝ ի՞սունէ.
հէր նէ եանա տէսնոէ՝ պօղուլուր: Երթացիր յ՛
Եւ կամէիր: Ուղիւն Եւ կամէր: Ե՛րբ Եւ Ե՛ յայտ-
նելոց են. Երբ որ Ե՞նէ ո՞վո՞ր յայտնուին: Քանիշա
անդամ նէ ըմպիցէք. ունի անդամ որ ի՞մէ+:

Ամն բաղադրեալ շաղկապներ ալ, որոնց նշա-
նակութիւնն ու գործածութիւնը հետեւեալն է:
Եթէ ոչ, Բայց եթէ, Բայց միայն. (բացասական
կամ հարցական խօսքէ մ'ետեւ.) ոճէ. իլս,
անձագ:

Ու այլ ինչ են վիշապք՝ Ե՞նէ ու օձք մեծամեծք.
Ալշոններն ու ունիւն չեն չոյց ենիւն ինչոր օյեր:
— Ու այլ ինչ տեսանիցես՝ բայց միայն խօսքու-
թիւն: Զլեզու ոչ կարէ այլ ինչ կապել՝ բայց
Ե՞նէ երկիւղ միայն:

* Զգուշալի է Գ արգելականէն ետեւ ու բացասական բե-
րել եւ ըսել աշխարհաբարի նման՝ Մի մնացէ Եւ ու
մի: Մի գտցէ Եւ ու ինչ: Մի ասիցէք Եւ ու ուրեք:

Իբր(ու) զի, | այնուեւ ու . էօյլէ քի: Արպէս զի, | Ուռուեւ զի ամենեւին վասն ձեր ջանամք
եւ հնարիմք . այնուեւ ու բուշը յեշ համար ի՞ւշիւ-
րին+ ու իւ հադուն+:

Ու եթէ, Իբր(եւ) ու եթէ, չէ նէ. եօդ քի, տէյ-
իւ քի: [ՂՀինն:]

Իբր ու ենէ նոր ինչ պատուիրան գրեմ ձեզ՝ այլ
Մանաւանդ զի, Այն զի,* մանանդ ու . իլլա քի:
Այն զի ի հեթանոսաց միջի սնեալ էր. մանանդ
ու հեղանաներու մէջ մէցուն էր:

Թաղ թէ, ա-ը հաց ու . ներէտէ դալըր:

Որ ի քուն կայցէ՝ նմա եւ ծառ այլք չանան, Ռու
նէ Աստուած: Զհրեշտակս՝ Ռու նէ զերկրաւորս:
Մանաւանդ թէ, Կա թէ, ոճէ. հաթթա:

Կինն այրի յամենայնէ զրկեաց զանձն, մանանդ
նէ չզըկեաց, այլ զամենայն շնորհեաց:

Առաքինութեամբ լինիցիմք մարդիկ, մանանդ նէ
հրեշտակք իսկ:

Սա աւասիկ, Դա աւագիկ, Կա աւանիկ, (դիմորոշ.)
ուն ու, մանանդ նէ. իշթէ, հաթթա:

Սա մականակն զերեմք:

Դա աւագիկ ամենայն ուրեք գտանեմ զքեզ:

Կա աւանիկ տեսանեմք թէ . . . ան անոր հակառակի
իւ ունեն+ ու . . .

Այլեւոյլ շաղկապներու եւ մակբայներու
վրայ է-, նէ կ'աւելցուի:

Գուցէ նէ լուիցեն. Աւաւաւ ու լուն. օլմայտ քի ի-
շիթսինլէր:

Լաւ է ինձ մեռանել՝ ուն նէ իցեմ կենդանի:

Միայն նէ, թէ միայն, բայց միայն չէ զաղքասան:

* Լաւ միտ դնելու է որ մանանդ չէ: այն չէ նախըն-
թաց խօսքին ոյժ ու հաստատութիւն կու տան. իսկ
մանանդ նէ, և նէ նէ նախընթացին հակառակ բան մը
կը հաստատեն:

Ժիշեսցուք. Բուռնիւն որ աղջորոնելը շառնան. անձագ քի, էլ վերիր քի:

Իբրեւ, որպէս, +ան եթէ նախադրութիւն են հայցական խնդիր կ'առնուն. բայց շատ անգամ շաղկապ են, եւ իբր նէ, +ան նէ կը նշանակեն. եւ այն ատեն՝ բային համեմատ՝ քովերնին ամէն հոլով կընայ դրուիլ:

Աւզը.) Կամք իբրեւ որդոմեւլ՝ եւ հանապազ ուրախ եմք: (Նախադրութիւն կ'ըլլար եթէ ըսուեր՝ իբրեւ շորոմեւլ:)

Սեռ.) Եղեւ հնչիւն յերկնից՝ իբրեւ սսորի հողմոյ: Տրակ.) Երկիր պագանել քարանց իբրեւ Աստուծոյ: Հնաղանդել պարտ է Աստուծոյ առաւել +ան յարդիւն:

Հայց.) Պարտ է աշակերտի սիրել զվարդապետո իբրեւ ոժնողս իւր: [ինչ իրաց]

Բցու.) Մի փախիցուք յաղքատութենէ իբրեւ է սր Գրծ.) Են որ բանիւք իւրեանց խոցեն որպէս որով:

Ներդ.) Տեսանին կերպարանք մարդոյ ի ջուրս իբրեւ է հայելուն. (ոճի. այնատա կիպի:) Իբրեւ է ծովու կալ ի ծփանս ի տան:

Նիսդր.) Իբրեւ է վերայ սսորի ելեք ի վերսոյ իմ: Լաւ իցէ բնակել յանապատի՝ +ան ընդ ինը անդամի:

Թուական անուանց քով կընան նախադրութիւն աւ համարուիլ. ինչպէս. Ողիք իբրեւ սովորեցան ի ջրոյն. (ութի չափ) Յիսուս էր ամաց իբրեւ էր էնից:

Մարթ էր վաճառել զայդ աւելի +ան էրէ+հորէ-ը ու հիւնէ. (300 դաշեկանէ աւելիի. 300 դէն զէյ-դէյէ:)

ԳԼՈՒԽ Ե.

Մ Ի Զ Ա Ր Կ Ա Տ Թ Ի Ւ Ն

ԱՐ Վ Ե Ր Ք Ա Ռ Ա Ն Ի Ն Ե Ն , ութերորդ մասն բանի անփոփոխ , հարդառն շնորհն իրեւը իւ յայտնէ , այսինքն՝ ուրախութիւն , տրտմութիւն , զարմացում եւն :

Ըստ միջարկութիւններ իրենց մէ ետքը վերջահոլով տրական մ'ալ կ'առնուն :

Աւասիկ գործածական միջարկութիւնները :
Ո՛, ով . (կանչելու եւայլն .) ով . եա , էյ :

Ո՛ աթենացիք , ով - մենացներ . եա աթինալըլար :

Ո՛ անմիտ , ո - անիւելտ . էյ ագլորզ : Ո՛ ոքանչելիք : երանի , երանէն , երանէն . մութլուն , նէ մութլու :

Երանէն ողօրմածաց , երանէն ողօրմածներուն . մութլուն մէրհամէթլելերէ :

Ալայ , Աւանդ . (ցաւ , ողբ , եւայլն .) վայ , սիսս . վայ , եազըդ , հայրժ . վախ :

Ալայթշուառականացս , վայ մեղք որ իւեղճ են + . եազըդ պիզ սէֆիլլերէ : Ալայ ձեզ ապատամիք :

Աւանդ աղէտիցս , աս ի՞նչ քորյան + է . հէյ վախ պու ֆելաքէթէ :

Քաբէ , Ո՛վ , Ո՛հ . (ցաւ եւ զարմանկ .) ոճէ . հայ վախ , եազըդ . աճայիպ :

Բանիկ կուրութեանս , ոն իմ իսուրունին . եազըդ քեօրլուզումա : Ո՛ն տէր : Ո՛ն անմտութեանն :

Ո՛ ոքանչելեացս , աս ի՞նչ հրաշտ է . հէյ , նէ միւծիզաթ :

Զին , Քանի , * (զմայլում .) ի՞նչ , ի՞նչուտ . նէ :

Զին բարի . զին ոքանչելի է . ոճէ . նէ խօշ տուր :

Աղէ , Հապա , Օն , հապա . տէ իմտի , հայտէ :

Աղէ ածէք զմտաւ , ոճէ . տէ իմտի տիւշիւնիւն :

Հապա գնասցուք . } էլէ + երան + . հայտէ կի-
Օն , արիք գնասցուք , } տէլիմ :

ԱՌ, ԱՌ, Հ. ՀԵՐ:

ԱՌ թշուառ, այ ապիրատ, ան իեղճ, այ անդամ.

ՀԵՐ զեվալը, ՀԵՐ պինամուս:

Վաշ, (ուրախութեան.) բացուեկը բո. օխ, ափերիմ:
Վաշ ինձ, զի տեսի զկրակ. անձի. օխ հելե աթեշ
եիւզիւ կեօրտիւմ: Վաշ անձանց մերոց:

Կանչելու համար եզակի անուններէն ետքը
դու գերանունն ալ կը գրուի, այսպես. Այր դու
կամ ու այր դու. ին դու. մանակ դու. աղջիկ դու:
Ալսուի նաեւ՝ Աղէ դու, քեզ ասեմ:

ՅԱՒԵԼՈՒԾԱ Ը ՄԵՍԻՆ

Առաջին մասին մէջ առ հասարակ մասանց
բանի եւ մանաւանդ Անուանց՝ միայն գլխաւոր պա-
րագաներուն վրայ խօսեցանք։ Հոս կը մնայ խօսիլ
քանի մը հարկաւոր գիտելիքներու վրայ ալ։

ԱՆՈՒԽԱՆ ՎՐԱՅ

Ա. ԱԺԱԿՅԱՆ ԵՒ ԻՒՐ ԱՅՏՃԱՆՆԵՐԸ

Անունը բառ մի է՝ որ կը ցուցընէ թէ ոյս
բան կամ ոյն բանը ինչ է կամ ինչպէս է։ Զորօրի-
նակ՝ եթէ ըսեմ ուղարք, այս բառս կը ցուցընէ թէ
շատ տներ մէկտեղ ինչ է։ Բայց երբ ըսեմ մէծ քա-
ղաք, մէծ բառը կը ցուցընէ թէ քաղաքն ինչպէս է։

Ուստի անունը կը բաժնուի Գոյական եւ Անու-
խան։ Գոյականը բանին ինչ ըլլոււ, իսկ ածականը
ինչպէս ըլլոււ կը ցուցընէ։

Գոյականն ինչ էրին եղան, իսկ ածականը՝ Գոյականին
գոյ եղան բան չէ կը նշանակէ։ Ինչպէս եթէ ըսեմ կու-
գր կուր, կուրն ինք իրեն եղողն է, իսկ կուրին ինք
իրեն եղող չէ՝ այլ կուրին վրայ եղողն է, եւ կուրին
ինք իրեն չի կրնար կենալ կամ ըլլալ, հապա կամ՝ ա-
րեան, կամ գինւոյ, կամ թղթի եւ կամ ուրիշ բանի
մը վրայ պիտի ըլլայ։ Այսպէս իմացիր ամէն ածական
ալ, ինչպէս Առաջին մասին մէջ (Եր. 19) զրեցինք։

Ածականը գոյականին ինչպէս ըլլալը երեք աստիճանով կրնայ ցուցընել, անոր համար ածականն երեք Աստիճան ունի, Դրախոն, Բաղրամիոն, Գետրախոն:

Առաջին աստիճան. Դրախոն կըսուի ածականը, երբ որ պարզապէս գոյականին ինչպէս ըլլալը կը ցուցընէ՝ առանց շատը քիչը ցուցընելու. ինչպէս Այր Բարձ, մարդ ւր, ծանր քար, Ռենե բեռն, որդի իմաստուն:

Երկրորդ աստիճան. Բաղրամիոն կըսուի ածականը, երբ որ գոյականին ինչպէս ըլլալն ուրիշէն աւելի կամ պակաս կը ցուցընէ, ինչպէս. Ճանքանոյն, աւելի ծանր, աւելի ծանքան, աւելի գէշ: Լաւէ անուն բարի քան զինչս. աւելի ալիք է բարձ անուն առն հարստութիւն:

Դրականն ընդհանրապէս բաղդատական կըլլայ՝ գրականին վրայ էոյն մասնիկն աւելցընելով:

Երրորդ աստիճան. Գետրախոն կըսուի ածականը, երբ որ գոյականին ինչպէս ըլլալը սաստկութեամբ կը ցուցընէ. ինչպէս, ժանդ (չար) գրականին գերադրականը՝ ժանդաժանդ կամ ամենաժանդ, սաստիկ չար: Նոյնպէս Արշակ, ամենահեշտ, եւայլն:

Ճիշդ խօսելով՝ հայերէն լեզուն յատուկ գերադրականի ձեւ չունի, (ինչպէս եւ ոչ տաճկերէնը.) այլ հասարակօրէն էոքէ, յոյժ, անհանգին, եւայլն մակրայներով կը ցուցուի սաստկութիւնը:

Բ. ԱՆՈՒԱՆ ՊԱՐԱԳԱԾՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Անուան պարագաները չորս են, Զետ, Թիւ, Հոլով եւ Հոլովան: Երեք վերջիններուն կանոններն աւանդեցինք, կը մնայ չորս պարագայից ալ հարկաւոր դիտելըներուն վրայ խօսիլ:

1. Անոնաց Զենը:

Անունը Զեւին կողմանէ կրնայ բլատ Պ-Շ-
կամ Բ-Շ-Ռ կամ Ա-Շ-Ն-Ջ-Կ-Ն:

Պ-Շ-Ռ կամ Ա-Շ-Ն-Ջ-Կ-Ն կ'ըսուի այն անունն
որ ուրիշէ ելած չէ. ինչպէս, հոդի, մորմին, ուր:

Բ-Շ-Ռ կ'ըսուի այն անունն որ երկու ամբողջ
բառէ շինուած է. ինչպէս, հոդի-եր, ի-սպազ:

Ա-Շ-Ն-Ջ-Կ-Ն կամ Ա-Շ-Ն-Ջ-Ե-Լ կ'ըսուի որն որ իւր
սկիզբը կամ վերջն աննշանակ մասնիկ մ'ունի. ինչ-
պէս, անհոգի, անմարմին, — հոգե-որ, մարմնա-որ:

Անուանց համար ըսուածն իմանալու է նոյնպէս ուրիշ
մասանց բանի վրայ ալ, մանաւանդ բայերուն, որոնց
Արմատականը (բայարմատն) եւ Ածանցեալը տեսանք
Առաջին մասին մէջ:

2. Անոնաց Թիինը:

Հասարակ յոգնականի նշանէն զատ՝ որ է +՝
կան մասնիկներ ալ՝ որ եղակի անունը յոգնակի
կ'ընեն, սակայն հոլովածն եղակի ձեւով է՝ զանա-
զան հոլովմանց տակ:

Մարդիկ, մարդկան, աճի. ատամլար, ինսան դըսմը:
Որեար, որերոյ, էրիկ մ-Շ-Ռ-իկ. ատամլար, աղալար:

Վանեար, վաներոյ, վաներ. մանասթըրլար:

Մանկուկ, կուոյ, ողու+. շօճուզլար: Ոսկուուկ, տւոյ,
սուբուկ+, քէմիքլէր:

Զիան, չիեր. աթըլար: Իշան, էլլէր. էշէքլէր:

Գրեան, գրենոյ, գրեւեր, քիթապլար: Նախարա-
րեան, նախարարներ. պէյլէր:

Կանանկ, նւոյ, ինայոյ+. գարըլար: Աւադ-նի, նւոյ,
մեծ-մեծներ. բիճալ քիպար:

Անուն մ'որ կրկնուի՝ յոգնակի նշանակու-
թիւն կ'ունենայ. այսպէս:

1. Աշղակի գոյական մը կրկնուելով՝ կը նշանակէ ամէն մէի կամ նաեւ այլեւ-այլ:

Քաշխել առն առն, ամէն հորդուն. հէր քիշեյէ:

Ազգ ազգ սերմանց, աւեաի աւեաի հաւատեց. սօյ սօյ
թօխումլար: Ա'բսուի նաեւ յոդն. ազդէ ազդէ:

Այս կերպով իբրեւ մակրայակերպ կը բանին՝
Աւուր աւուր, ամէն օք. հէր կիւն: Ամսոյ ամսոյ,
ամէն ամէն, հէր այ: Ամի ամի, ամէն ասրէն. եւն:

2. Յոգնակի գոյական մը կրկնուելով՝ կը
նշանակէ շոր կամ այլեւ-այլ:
Ի կողմանց կողմանց, շոր իսովերէն. չօդ թարափ-
եղիցի սով ի տեղիս տեղիս, աւել աւել սով պէտէ
բաւայ: [վագրթ:
Ընդ ժամանակս ժամանակս, արէն արէն. վագրթ
Բաղմեցան դաս+դաս+. քիւմէ քիւմէ օթուրտուլար:

3. Ածական մ'որ կրկնուի՝ կը նշանակէ՝
մէջէն այս իսմ այն աւեաիները:
Ժողովեցին զբարէ բարէն յամանս, եւ զյու-է յու-էն
արտաքս ընկեցին, (մէջէնէն) աղէնէրը ա-սանէրու-
մէջ ժողովէն ո- բեշերը դուրս ներեցին:
Թողէք զժանը ծանը օրինացն, օրէն+նէրու-ն ծանընէրը
բայս-ցէ+:

Ասոնք միայն նախդրիւ կը հոլովին այսպէս:
Զընդէր ընդէրս յիսրայէլէ:

4. Թօխուական անուանց կրկնուածը Բաշեւիւն
կըսուի, եւ կը նշանակէ մէյ մէի, երի'երիուն, եւայլն,
ինչպէս աշխարհաբար ալ: Երկուս երկուս, երի'եր-
իուն. իքիշէր: Տասն տասն, պաւական (հատ). օնար:
Իսկ մէ մէ կը նշանակէ ամէն մէի, (հէր պիրի),
կամ մէյ մէի, (պիրէր): Ինչ ինչ, +անէ մը բան,
պաղը շէյ:

Մէ մէ իշխան մէ մէ օր մատուցեն զընծայս. ամէն մէի

էլիւն մեր մեկ օք բարուցանեն ընծանելը. հեր
պիրի պիրեր կիւնտէ:

Ասոնք մեկտեղ կը հոլովին. Միոյ միոյ, մի-
ում միում, զմի մի, ի միոջէ միոջէ: Երիք իրիք,
իմիք իմիք, իւիք իւիք, զիւիք իւիք:

Խնչպէս որ կան Անեզական գոյական անուն-
ներ, նոյնպէս կան Անդիսիաներ ալ՝ թէ գոյական
եւ թէ ածական: Այսպէս են՝ Աջ, յ-ի կամ անեսի,
ըստ, իստ-որ հո-ը, արե-, — դոյն, իստ-ն, եւայլն:

Յ. Հոլով աճոհանց:

Կան բառեր որ հոլովելու ատեն կորուսման
եւ փոփոխման ընդհանուր կանոնէն կը խոտորին:

Աստ-ած, Աստ-ձոյ, -ձով: * Դիւ-, դիւ-
դիւ-ց: Աղցու+, ճիւն, ճիւսիւ եւ քանի մ'ուրիշ
բառեր անփոփոխ կը հոլովին. աղցուց, ճիւսն, **
ճիւսիւոյ, շճիւսիւիւ-:

Իսկ յատուկ անուանց՝ երեք կերպն ալ գործ-
ածական է. այսպէս: Մովսէս, Ներսէս, սեռ, սիսէ,
սեսէ, սէսէ:

Շատ անուններ կան, մանաւանդ ածական-
ներ, որ բոլորովին Անհովք են, եւ միայն նախդիր
կ'առնուն: Այսպէս են գլխաւորաբար՝ քովք-ն, ճշն-
չ-ն, լալք-ն եւ ամեն ի-ն վերջաւորեալ բայանուն-
ները: Դարձեալ՝ շունը, արտօսը, ծոսք, ուերտ+,
եւայլն: Աւելի յաճախ են անհոլով ածականները,
ժոհ, իսպա, նախ, (զլխաւոր, առաջին.) դոյն, հաշո,
ինէ, եւայլն: Անհոլով են շատ բարդեալ ածական-

* Բայց սուտ աստուածներ նշանակելով՝ կընայ անկորուստ
մնալ. Աստ-ածոյն Հռեմիայ. — աստ-ածոց օտարաց:

** Այսպէս ալ կ'ըսուի՛ ճիւսիւրուր, անօրեն-նիւն, շուրջ-
նոին, փոխանակ ճիւսիւրուր, անօրեն-նիւն, եւայլն:

ներ . - մը - ծ - ծ - ս - ի , մ - ի - ս - ս - ա - ն , ս - ս - ո - յ - լ - ս , եւ այլն :

Ա ախտրիւ միայն կը հոլովին՝ սեռականէ առանուած ուղղականները . ինչպէս : Ասուս-ծոյք , զԱսուս-ծոյսն , Ասուս-ծոյք բաները : ԶԱԲբ-համուն , Աբրահամինը : Ահելինք , ձախ կողմանները : Ոչ խորհիս դու զԱսոս-ծոյսն՝ այլ զմուգիւնս , (Դերանուանց համար տես վարը՝ եր . 148 :

4. Հոլովմնակը :

Առաջին մասին մէջ դրուած զանազան հոլովմանց կարգն հետեւեալ պարզ տախտակով կը դնենք , օրուն մէջ մէկ նայուածքով կրնայ հոլովմանց իրարմէ տարբերութիւնը տեսնուիլ :

Այս տախտակին մէջ ուր որ ասանկ - դրած ենք սկզբոք է ամրող բառն իմանալ , այսինքն եզակի ուղղականը :

Հոս միայն դլխաւոր ինն հոլովմանց պատկերը դրինք : որովհետեւ մեացածները կէս զարտուղի հոլովմունք են :

	Ա.	Բ.	Գ.	Դ.	Ե.	Զ.	Է.	Ը.	Ֆ.
	կ	կ	կ	կ	կ	կ	կ	կ	կ
Ե Զ Ա Կ Ւ									
Ա.	-	-	-	-ի	-	-ն	-ն	-ր , զ-	-
Ա. Տ	-ի	-ի	-ոյ	-ւոյ	-ու	-ան	-ին	-եր	-այ
Հ.	զ	-	-	-ի	-	-ն	-	-ր , զ-	-
Բ.	ի	-է	-է	-ոյ	-ւոյ	-ուէ	-անէ	-նէ	-երէ
Գ.	-իւ	-աւ	-ով	-հաւ	-ու	-ամր	-ամր	-երր	-աւ
Ն.	ի	-ի	-ի	(ի)	-ւով	-ու	-ան	-ին	-եր

	Յ	Շ	Չ	Ռ	Ջ	Վ	Շ	Ջ	Ր
	կ	կ	կ	կ	կ	կ	կ	կ	կ
Յ Շ Չ Ր Ջ Վ Շ Ջ Ր									
Ա.	-ք	-ք	-ք	-իք	-ք	-ունք	-ինք	-երք	-ք
Ա. Տ	-ից	-աց	-ոց	-եաց	-ուց	-անց	-ինց	-երց	-աց
Հ.	զ-ս	-ս	-ս	-իս	-ս	-ունս	-ինս	-երս	-ս
Բ.	ի-ից	-աց	-ոց	-եաց	-ուց	-անց	-ինց	-երց	-աց
Գ.	-իւք	-օք	-ովք	-եօք	-ուք	-ամրք	-ամրք	-երրք	-օք
Ն.	ի-ս	-ս	-ս	-իս	-ս	-ունս	-ինս	-երս	-ս

Բառնի մը՝ որ հոլովման տակ երթալն իմանալու համար պէտք է եզակի կամ յոգնակի սեռականին վերջաւորութեան նայիլ. որովհետեւ հոլովները գլխաւորաբար անոնց մէջ իրարմէ կը տարբերին:

Ուեպէտ ամէն բառ իրեն յատուկ հոլովմանը
տակ կ'երթայ, բայց շատ հոլովմունք շատ անգամ
իրարու հետ կը փոխուին, ինչպէս՝ զիեսու որ հասա-
րակօրէն կը հոլովի՝ զիեսուու, երբեմն ալ կը հոլովի՝
զիեսուի, զիեսուի- կամ նաեւ զիեսուուկ: Այսպէս ալ՝
նու, նուու, ու. կամ նուի, ու. — զոտիւ,
ուույ կամ զոտուի. — ըստին, անոյ կամ անի. —
Ըստ, ծըստ, ծըստ, ծըստ. կամ Ըստին, Ըստ. — նոյն-
պէս՝ հըստ կամ հըստի. — դոնչ, յու, յուց, յու+.
կամ յի, յից, յի+ . — դինեւ— կամ դինեւկ. — սեր-
մու+, սերմուց. կամ սերմուի+, նեց. եւայլն, եւայլն:

Յատուկ անուանց աւելի յաճախ է հոլովման
պէսպիսութիւնը. Մուտիւուի կամ Մուտիւէի. —
Հոյիոյ կամ Հոյիի. — Յուտոյ կամ Յուտոյի. —
Դումոյ կամ Դումի. — ի Հոյմոյ կամ ի Հոյմէ:

Անուններէն ոմանց յոգնակին եզակիէն տար-
բեր հոլովման տակ է. ինչպէս քանի մը հատն
Առաջին մասին մէջ ալ տեսանք. յեւն, ուն. յոգն.
յեւ+, ուց. — երեց, բիշու-, յոգն. երեցուն+, ցուց.
— ցը, ցու-. յոգն. ցը+, ցոց, ցու+, — զախին, ինոյ.
յոգն. աղինոյ+, նոյց, նես+ կամ նոց+:

Ոմանց եզակին եւ յոգնակին իրարմէ քիւ
շատ տարբեր բառեր են:

Ակն, ական, կամբ. յոգն. աչք, աչաց, աչօք:

Ունկն, ունկան, կամբ. ականջք, յաց, յօք:

Ծունը, (անհոլով.) ծունկքէ. ծունդք, ծնդաց:

Արտօսը, (անհոլով.) արտասուք, սուաց, սուօք:

Կան անուններ որ թէեւ ըն չեն վերջաւորիր՝
բայց վեցերորդ հոլովման տակ կ'երթան, եւ ընդ-

Հանրապէս Կը ի՞ն կամ իսուն հոլովում ունին . ինչպէս՝ Մահ, Տահու, Տահումբ կամ Տահու, ի Տահու կամ ի Տահուան . յոզն . Տահ+ կամ Տահուն+ : Խորհուրդ, իսրհրդոյ, ովկ կամ ովեամբ, ի իսրհրդեան կամ ի իսրհրդի . այսպէս նաեւ գոխուսոք, Շատուսոք :

Նոյնպէս ի վերջով (Նուռալովիան ըսուած) անունները վեցերորդ հոլովման տակ են : Փուր, — քուրի, քուրիան : Խոսց, — իշի, իշիան : Աղմի ջիան, ջիան+ : Մանակ, Տանիան, իսան+ . յատուկ անուններէն՝ Աստղի, Աստղիան . Յոսուկի, ս'կան :

Այերէն լեզուի մէջ քանի մը յունարէն անուններ յունաձեւ հոլոված կան, Կեկրուս, Կեկրուոյ . — (Ղ)ուռմիդ, ի Տըովուր, ի Դեհաղովն :

Աւելի գործածական են՝ յունաձեւ կոչականները՝ սև եւ սև վերջաւորեալներուն . ով Պետրէ, Պաւալէ, Փէլդուէ, Տէմոնէ, Ե՛նէս, Ադրիանոս :

Կան անուններ ալ՝ որ ըստ սյլեւայլ նշանակոթեան՝ տարբեր տարբեր կերպով կը հոլովին :

Մայր, մայրի, իւ . չո՞ւ : Որթ, թոյ, թով, ասմու :

Մայր, մօր, մարբ, անու : Որթ, թու, թու . քանու :

Այր, այրի, բիւ . ժողով : Գեղ, (գիւղ), գեղջ, +եօյ :

Այր, առն, արամբ, եր : Գեղ, զա, զով . իւգլուկ :

Կոյս, կուսի, սից . ոէտէր : Խաղ, զայ, օյսու :

Կոյս, սաց . (կոյշ) բորսի : Խաղ, զի, զից . ուրշանի :

ԴԵՐԱՆՈՒԱՆՑ ՎՐԱՑ

1. Հականք :

Աան դերանունական դիմաւոր մակբայներ, ինչպէս՝ ինչեն, +եղեն, ինծեն, իւրովի, գլուռին, որ էական դերանուանց վրայ կ'աւելցուին :

Ես ինքնին, կու ես ինձէն, փիսկ՝ Ես ինքն .
 Դու ինքնին, դու քեզէն, դու ինքն .
 Նա ինքնին, նա իւրովի, նա ինքն .
 Մէք ինքնին, մէք մեզէն,
 Դուք ինքնին, դուք ձեզէն, նոքա ինքեանք,
 Նոքա ինքնին, նոքա իւրովի, ինքեանք նոքա :

ԱՀՅՐԱՌԻՆՈՂՂԱԿԱՆԷՆ ՊԱԹ ԱՄԷՆ ՀՈՂԾԵՐՆ
 ինչն գերանուան հողծներուն տեղ կը գործածուին
 ամէն գէմքի համար, եղակի եւ յոգնակի: (Կաեւ
 անանձն իրերու վրայ կը գործածուի:) **ԱՅՍՎԵՍ:**
ԱԵՆ.) Մի զանյին եւեթ խնդրել. ինչի ին+իւ բանը
 (շահը) ինուուելու չէ: [օրէն+լն:
 Տրկի.) Նոքա անյանց իւրեանց են օրէնք. իրեն+իրենց
 Նիդ.) Պանծացեալք յանյին. իրեն+շիրեն+հանուած:
 Հյց.) Համարիմ շանյն՝ երանելի. ին+պին+ս երջանին
 իւ համարիմ: Ինքեանք շանյին ունին ի վեր. իրեն+
 պիրեն+վեր իւ բանին:

Բցու.) Յանյնէ իմմէ ոչ եմ եկեալ. ես իշտ չէմ եիսծ:
 Պամբ.) Ասել շանյնէ՝ թէ իցէ ոմն. ին+իրեն համար
 ըսել նե (մէծ) մէին եմ:
 Գրծ.) Ահյամբ ինչ ոչ կարէր վճարել. ին+անյամբ
 ժործ չէր իւրու աւենել. քէնտիլիյինտէն:
 Պրու.) Զանյամբ առնուլ. վրան աւենուլ, հաքնիլ:
 Ներդ.) Մի լինիք իմաստունք յանյին:

Այս անյն բառը կրկնութեամբ ալ կը բանի
 իւր գործիականին հետ. այսպէս.

Տրկ.) Ահյամբ անյին առնէ վիսաս. ին+իրեն իւ ըստուէ:
 Ահյամբ անյանց ածէք զարիսն ի վերայ:
 Հյց.) Ահյամբ շանյն իւր խայտառակեաց. ին+պին+ը:
 Յոգնակի յաճախ կը դրուի յանյնէ, անյամբ
 վիսկ. յանյանց, անյամբ+. այսպէս. Զնոյն սէր յանյին
 ունիջիք: Ահյամբ անյին փակեցին զդրունս. իրեն+
 իրենց ժործեցին դուները:

2. Յուցականք:

Գրաբար լեզուի մէջ երբ որ ցուցական դերանունները մինակ բանին ու գոյականի ոյժ ունենան՝ այն ատեն հասարակօրէն կը գործածուի առ դու, նու։ Իսկ երբ գոյականը մէկտեղ ըլլայ՝ կը դրուի այս, այդ, այն։

Ուստի կ'ըսուի՝ Ես տեսի չնա, տեսի չսա, տեսի դու։ — Տեսի ես զայրն չայն, տեսի զայրս չայս, զայրդ չայդ, զարսն չայնուի, եւայլն։

Նաեւ այս, այդ, այն իբրեւ գոյական մինակ կը բանի. բայց այն ատեն մարդ չի ցուցըներ. ինչպէս, Զայս արարի. առեք չայդ. զինչ է այն. վասն այսորին. յետ այնորին։

Յուցականներուն բացառականը երբեմն նուպէ է. ի նունէն. ի դունէն. ի սոցունէն, եւայլն։

3. Մտացականք:

Տեսանք (եր. 144) սեռականէ առնուած ուղղականներ որոնք նախդրիւ կը հոլովին՝ եղ. ու յոգն։

Այսպէս ալ առ դու, դու, նու ցուցականներուն սեռականներէն տեսակ մը ստացականներ կ'ելլեն, որ կը հոլովին եղ. ու յոգն. նախդրիւ եւ յօդով։

Նա, նորա. — Նորայն, (անորը, օնունքի.) նորայոյն, նորայն, նորայք, նորայոց, նորայս, նորայովք։

Նոքա, նոցա, — Նոցայն, (անոնցը, օնլարընքի.) նոցայոյն, նոցայումն, նոցայն, նոցայոցն, եւայլն։

Այսպէս նաեւ՝ Սորայս, պորայսն. սոցայոցն, եւայլն։

Եւ ի՞ր գերանունէն՝ յոգն. վերջահոլով՝ իւրայոց, յիւրայոց, իւրայով։ (իւնաները, քէնտինինքիւր.) բայց սովորաբար կ'ըսուի՝ իւրացն, իւրավով։

Կայ նաեւ քիչ տեղ՝ +ոյն, մերոյն, յերոյն նախադաս անհոլով։ Ի +ոյն գլուխ. մերոյն կարծեզը։

4. Դիմորոշ յօդքը:

Աշխարհաբար ու տաճկերէն լեզուին մէջ ալ կան դիմորոշ յօդեր, մանաւանդ ստացական, ինչպէս՝ Հոգիս, Հոգիու, Հոգիու. Գլուխս, գլուխու, գլուխը: Պաշը, պաշըն, պաշըն. Էվիս, Էվին, Էվի, ինչպէս Առաջին մասին մէջ (Երես 29) ըսինք: Ասկէ զատ՝ աշխարհաբար լեզուին և կամ և գիրը շատ անդամ Ուրովիւ յօդէ ալ ոյժ ունի՝ որն որ գրաբար հասարակօրէն և, ու, և յօդերով կը թարգմանուի, Երբեմն ալ առանց յօդի կը մնայ: Ուստի աղեկ միտք առնելու է որ և, և ամէն տեղ հայցական չի ձեւացըներ, հապա յօդ ալ է. Եւ այն ատեն ուղղականն ու հայցականը մէկ է. ինչպէս Երբ որ ըսեմ, Քաղաքութիւննեցու, հիւանդը Թուան, հոգին անմարժն է, աշխարհութ կը է, ծովն ընդույչակ է, իրակն ու օդը Ռէնիւ էն, ասոնց ամէնն ալ ուղղական է, ու գրաբար այսպէս պիտի թարգմանուի՝ Քաղաքն կործանեցաւ, անմարմին է հոդի, մեռաւ հիւանդն, աշխարհս գնդաձեւ է, անդորր է ծով, հուր եւ օդ թեթեւ են:

Նոյնպէս տաճկերէն լեզուի մէջ՝ եթէ գոյականին քով ստացական դերանուն մ'ըլլայ կամ զօրութեամբ իմացուի, կամ ուրիշ սեռական մ'ըլլայ, այն ատեն այսպէս կը հոլովի.

Պէնիմ էվիմ, Սէնին էվին, Օնուն էվի.

Պէնիմ էվիմին, Սէնին էվինին, Օնուն էվինին.

Պէնիմ էվիմէ, Սէնին էվինէ, Օնուն էվինէ.

Պէնիմ էվիմի, Սէնին էվինի, Օնուն էվինի. Եւայլն:

Ուստի թէ որ ըսեմ՝ (Օնուն) էվի եըգըլու. այլն ըւըւ գարաբարը. աէնիզին մ'յութիւնմէզ, ուղղական պէտք է թարգմանել. այսպէս: Տուանորա կործանեցաւ. լոյս լուսնին նուազեցաւ. Ըստ ծովու ոչ պակասէ: Նոյնպէս ուղղական է (սէնին) էվին: Դուն քո, եւ ոչ սեռական:

ԹԱՅԵՐՈՒԻՆ ՎՐԱՅ

Պահնք վերը (Երես 39.) թէ բայերուն Սեռը չորս են: Իսկ որոշելու դիւրին ճամբան թէ բայ մը արդեօք ներգործական է թէ ոչ՝ աս է:

Երբ որ մէկն աղէկ հասկընայ բային նշանակութիւնը, թող քովը հայցական հոլով մը դնէ. Եթէ բային կը յարմարի՝ ներգործական է, եթէ չի յարմարի՝ չեղոք է: Ինչպէս, Տեսանեմ բային որ տեսնել, (կէօրմէք) ըսել է, քովը հայցական հոլով կը յարմարի, զորօրինակ, Տեսի ես չէլ ի պարտիզի անդ, (Ես քեզ պարտէն մէջ տեսայ.) պէն սէնի պաղէտէ կէօրտիւմ. յայտնի է ուրեմն որ տեսնեմ ներգործական բայ է:

Բայց ոմնաց քովը հայցական հոլով չի վայլեր. ինչպէս, Ես ի՞երեամ. Պէտքոս իւ նոտի. Ռուշոն-ները իւ Ռուշն. Ջուրը իւ Ջուշ: Պէն կիտէր իմ. Պետրոս օթուրուր. գուշւար ուշար. սու ագար: Ուրեմն Երեամ, նոտի, Ռուշ, Ջուշ բայերը չեղոք են:

Աան քանի մը շաղկապներ ու մակբայներ՝ ինչպէս՝ Ենէ, որպէսնի, Ռուշ, Եւայլն, որոնց քովի բայը հասարակօրէն ստորագասական եղանակ կը դրուի: Նոյնպէս ոք, ոք ոտ, ոք ինչ յարաբերականներուն քով:

Ստորագասականն աշխարհաբար ու տաճկերէն շատ ժամանակներ ունի, այս ինքն ներկայ, Անկատար, Կատարեալ (կամ Յարակատար), Գերակատար, Ապառնի: Արդ գիտնալու համար՝ թէ ինչպէս կը ձեւանայ աշխարհաբարի ու տաճկերէնի մէջ ստորագասական եղանակը, եւ թէ ինչպէս կը թարգմանուի դրաբար՝ որ նոյն ժամանակներուն շատը չունի, դնենք օրինակը:

Աշխարհաբար: Տաճկերէն: Գրաբար:

Սուրբ Հայոց Առաքելու Ներքին:

Եթէ գործեմ, Եյէր իշլէրսէմ Ենէ Քործէնէմ, (կամ
Որ գործեմ, իւմ իշլէսէմ. Նաև Ենէ Քործէնէմ:)
Եթէ գործես, Եյէր իշլէրսէն. Ենէ Քործէնէս:
Եթէ գործէ, Եյէր իշլէրսէ. Ենէ Քործէնէ, Եւայլն:

Անկառար, (Քը Բը՝ սահմ. անկառար իւ Շը Շը իւ:)

Եթէ գործէի, Եյէր իշլէսէ իտիմ. Ենէ Քործէն:
Գործէի, իշլէյէ իտիմ. Քործէն:

Կառարեւու իւմ Յարակառար:

Եթէ գործած ըլլամ, ըլլաս: Իշլէմիշ օլսամ, օլսան:
Ենէ Քործէնու իւմ, իւմ: Կամ այսպէս, Ենէ Քոր-
ծէնու իւմ, իւմ +ո, իւմ նորս, իւմ մէր, Եւայլն:

Գրեակառար, (Քը Բը՝ սահմանական իւ Շը Շը իւ:)

Եթէ գործած ըլլայի, ըլլայիր: Իշլէմիշ օլսայ ըտըմ:
Ենէ Քործէնու իւ, Ենէ Քործէնու իւր, իւ, Եւայլն:
Կամ Ենէ Քործէնու իւր իւ, Ենէ Քործէնու իւր +ո, Եւայլն:

Աղաւնի:

(Եթէ) Գործելու եմ իւմ ըլլամ: Իշլէյէմէք իսէմ
իւմ օլսւրսամ:

(Ենէ) Քործէնու իւմ, իւմ, իւմ, իւմ մէ. Եւայլն:

Դարձեալ աշխարհաբար եւ տաճկերէն լե-
զուաց մէջ Բացառական* խոնարհումը Հաստատակա-
նէն տարբեր է, որուն օրինակը հոս գնենիք:

Սահմանական ներքին:

2եմ գործեր, իշլէմէմ. ու Քործէն:

2ես գործեց, իշլէմէզ սին. ու Քործէն:

2ի գործեր, իշլէմէզ. ու Քործէն:

2ենք գործեր, իշլէմէյիզ. ու Քործէն +, Եւայլն:

ԱՆՔ-ՊՐՈՐ:

Չեի գործեր, իշլէմէզ իտիմ. ու բործելի:
 Չեիր գործեր, իշլէմէզ իտին. ու բործելիր:
 Չեր գործեր, իշլէմէզ իտի. ու բործելը, եւայլն:

Ա-ՊՐՈՐԵ-Լ:

Չգործեցի, իշլէմէտիմ. ու բործեցի:
 Չգործեցիր, իշլէմէտին. ու բործեցիր, եւայլն:

Ց-Ր-Ք-ՊՐՈՐ:

Գործած չեմ, չես, չե: Իշլէմէմիշ իմ, սին, տիր:
 Ու եմ կամ Չեմ, ու ես, ու ե, ու եմ+ բործե-լ:
 Կամ՝ Գործած չունիմ, չունիս: Իշլէտիյիմ եօդ:
 Ու ե կամ Չե կամ Չե+ իմ բործե-լ, չե+ ո+, չե+
 նոր- բործե-լ. չե+ մեր, չե+ յեր, չե+ նոր-
 բործե-լ:

ԳԵՐ-Ք-ՊՐՈՐ:

Գործած չեի, չեիր, չեր: Իշլէմէմիշ իտիմ, իտին:
 Ու եի կամ Չեի, ու եիր, ու եր, ու եա+, բործե-լ:
 Կամ այսպէս. Ու եր եմ կամ Չեր իմ, չեր ո+, չեր
 նոր- բործե-լ. չեր մեր, չեր յեր, չեր նոր- բոր-
 ծե-լ:

ԱՊ-ԱՆՔ:

Չգործեմ պիտի, իշլէմէյէճէյիմ. ու բործեցի:
 Չգործես պիտի, իշլէմէյէճէք սին. ու բործեցի:
 Կամ ու եմ բործելց: Պիտի չգործէի. ու եի բործելց:

ԱՊ-ԱՆՔ անցե-լ:

Գործած պիտի չըլլամ: Իշլէմիշ օլմայաձաղըմ:
 Ու եցե կամ Չեցե եմ բործե-լ, չցե +ո բործե-լ:

* Բ-Ե-Մ-Ա-Ն կամ Ժ-Է-Ր-Ա-Ն ան ե որ կ'ուրանայ, չե
 կ'ըսէ. իսկ Հ-Ե-Ր-Ա-Ն որ այս կ'ըսէ:

ԱՊՈՐԵԴԻՆՆԻ :

2զործեմ, իշլէմէյիմ կամ իշլէմէսէմ, ու գործէցեմ:
2զործես, իշլէմէյէ սին. ու գործէցես:
2զործէ, իշլէմէսին. ու գործէցէ, եւայլն:

Կ'ըսուի նաեւ դրաբար՝ 2գործէմ, չգործէցէ:
չգործէցեր, չգործէցից, եւայլն. փոխանակ՝ ու գործէմ, ու գործէցի:

Թռէ դրաբար, **թռէ** աշխարհաբար ու **թռէ**
տաճկերէն լեզուի մէջ ապառնին շատ տեղ հրա-
մայականի տեղ կը գործածուի. այսպէս.

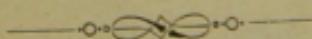
Գործեցից,	գործէմ.	իշլէյիմ:
Գործեսցես,	գործէս.	իշլէյէ սին:
Գործեսցէ,	(Բող) գործէ.	իշլէսին:
Գործեսցուք,	գործէն+.	իշլէյէլիմ, եւայլն:

‘Նոյնպէս անօր արգելականը՝

Մի գործեցից,	չգործէմ.	իշլէմէյիմ:
Մի գործեսցես,	չգործէս.	իշլէմէյէ սին:
Մի գործեսցէ,	չգործէ.	իշլէմէսին, եւայլն:

Երբեմն ապառնւոյ տեղ ստորագասական ալ
կը դրուի՝ նոյն արգելական նշանակութեամբ. Ո՛
գործէցես, Ո՛ առնուցու+, եւայլն:

Գրաբարի յատուկ է գարձեալ՝ աներեւու-
թի վրայ ալ Ո՛ գնել. այսպէս. Պատուիրեցին
Ո՛ իօսել եւ Ո՛ եւս առնուցունել. ապսպրեցին որ
շխօսին եւ ալ չսորվեցընեն: Ես ասեմ ձեզ՝ ա-
մենեւին Ո՛ երդնուլ:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀՅԱՏԵՉԱՑՆՈՒԹԵԱՆ ՎԻՇ

Մասանց բանի քովէ քովլ գալ կապուիլը
Համայնութեան կ'ըսուի: Այս Համաձայնութեամբ
Է՝ որ առանձին բառերէն ամբողջ Խօս+ մը կ'ելլէ:

Եթէ Համաձայնութիւնն ամէն մէկ լեզուին
կանոններուն համաձայն չըլլայ՝ սխալ կ'ըլլայ:

Մասունք բանի՝ այսինքն բառերը՝ զանազան
եղանակաւ իրարու հետ կը կապուին. մէյ մը Անունն
անունն հետ, մէյ մ'ալ Բայն անունն հետ:

1. Անունն Անունն հետ:

Անունն անուան հետ երեք կերպով կը
կապուի:

Նախ իբր Ածական իւր Գոյականին հետ. (որուն
գլխաւոր կանոններն աւանդեցինք:)

Երկրորդ՝ սեռական անուն մը կը կապուի ու-
րիշ անուան մը հետ՝ իբրեւ Յառիացուցիւ իւր
Յառիացեցյն հետ:

Երրորդ՝ գոյական անուն մ'ուրիշ գոյականի
մը հետ կը կապուի՝ իբրեւ Բացայացէւ իւր Բաց-
այացեցյն հետ:

Այն սեռականն որ բանի մը որուն ըլլալը կը
ցուցընէ՝ Յառիացուցիւ կ'ըսուի, ու միւս գոյականը՝
Յառիացեւ:

Բայց այս կ'ըսուի այն գոյականն որ ուրիշ գոյական անուն մը կը բացայայտէ, թէ չ'ընէ պէս մինակ +աղաւ+ անունը չի բացայայտեր թէ որն է, բայց երբ որ քովը դնեմ Հառմ +աղաւ+, այն ատեն կը բացայայտեմ թէ քաղաքն Հռոմ է, եւ ոչ Աթէնք:

2. Անոհնը Բայի հետ:

Անունը բային հետ կամ իբրեւ Անոհն Բայէ եւ կամ իբրեւ Խնդէր կը կապուի:

Անոհն Բայէ կ'ըսուի այն ուղղական հոլովն որ ամէն բայ կամ ներգործութեամբ եւ կամ զօրութեամբ ունի իւր հետը: * Տես երես 157:

Խնդէր կ'ըսուի ամէն այն բառն՝ որ իւրաքանչ չիւր բայ իւր նշանակութեան համեմատ կ'առնու. ** որուն վրայ այս մասին մէջ պիտի խօսինք:

Օրինակիս մէջ ամէն ըսածներս կ'երեւայ:

Նոիսառեղ մարդն Ադամ ու Պահապահներն Աստուծոյ:

Պահապահ ներգործական բայ է: — Ադամ Անուն բայի է, ուղղական հոլով, միանգամայն բացայայտիչ է, — որուն բացայայտեալն է մարդն: — Նոիսառեղ Ածականն է մարդն գոյականին: — Զարդարութեան հայցական խնդիր է պահել ներգործական բային: — Աստուծոյ Յատկացուցիչ է պահեանին, — որ անոր Յատկացեալն է:

Լեզու մ'աղէկ հասկընալու եւ անսխալ գրելու համար պէտք է նախ ճանչնալ եւ լաւ որոշել՝ թէ անուն

* Առաջին մասին մէջ Եմ Էական բային քովը ներգործութեամբ դրուած է, այսպէս. Ես Եմ, ուս Ես, նո Ես եւ այլն. իսկ միւս բայերուն քով զօրութեամբ կիմացուի, Գործեմ այս ինքն՝ Ես է Ործեմ, ու է Ործեմ, նո է Ործեմ. եւ այլն:

** Խնդէր կ'ըսուի նաեւ նախադրութեան մ'առջեւն եղած հոլովը. ինչպէս ըսինք (երես 111¹)

մ'արդեօք անուն բայի է՝ թէ խնդիր է։ Դարձեալ՝ թէ
խնդիրն արդեօք ուղղական է՝ թէ անորոշ հայցական,
նախդրիւ տրական՝ թէ ներգոյական։ վասն զի աշխար-
հաբար հայերէնի մէջ նախդրիւ հոլովերն ուղղականին
նման ըլլալով՝ նորուաները դժուարաւ կը զանազանեն
ինչպէս այս օրինակներուս մէջ + + + + բառը.

Ք-Ղ-+ + Ք-Ղ- , ուղղական է . դրաբար՝ + + + + .

Ք-Ղ-+ + Անեցին , հայցական . Ա-Ղ-+ + .

Ք-Ղ-+ + Հուր , տրական . Է + + + + .

Ք-Ղ-+ + Անցուն + , ներգոյական . Է + + + + ին :

Արդ որպէսզի դիւրաւ իմացուի թէ իւրաքանչիւր ա-
նուն ինչ հոլով է եւ ինչ հոլով գրաբար պիտի թարգ-
մանուի , խօսքը հարցմամբ քննելու է , այսպէս :

Հայրս այս գիրքը խանութէն գնեց : Փերերէ՛ Պ- + +
Բ- + Բ- + + Ե- + Պ- + + Ա- + Ա- + Ա- +

Առաջին հարցում : Հց . Ո՞վ գնեց , Քի՞ Ա- + Ա- + Ա- +
Պի . Հայրս . Փերերէ՛ :

Այս ՞վ հարցման պատասխանն ուղղական է . ուստի
հայրս ուղղական պիտի թարգմանուի :

Երկրորդ հարցում : Հց . Ի՞նչը գնեց . Անեյէ՞ Ա- +
Պի . Այս գիրքը . Պ- + + Ե- + Պ- +

Ի՞նչ բան (Աերէ՞) հարցման պատասխանը հայցական
է . ուստի այս Քէրէ՛ հայցական պիտի թարգմանուի :

Երրորդ հարցում : Հց . Ուսկից գնեց . Աներերէ՞ Ա- +
Պի . Խանութէն . Թէ + + Ե- + Պ- +

Ո՞ւսից հարցումը բացառական պատասխան կ'ուղէ ,
ուստի իւնունին բացառական պիտի թարգմանուի :

Նոյնպէս մէկալ հոլովերուն վրայ ալ իմացիր :

ԳԼՈՒԽ Ա.

Ա Ն Ս Ի Ն Բ Ա Յ Ի Ե Ւ Բ Ա Յ

Ո՞ւ կամ ի՞նչ բան , (+ի՞ կամ նէ՞ շէ) հարց-
ման պատասխանը՝ զործողութեան ընողը կամ ըլ-

լողը կը ցուցընէ, եւ Անոն բայի կ'ըսուի. ինչպէս
տեսանկք:

Գրաբար անուն բային կրնայ ուղղական, սե-
ռական, տրական եւ հայցական հոլով դրուիլ՝
գլխաւոր բային ու կամ ունեմ (տես երես 42.)
ըլլալուն համեմատ:

1. Ռիդղական անուն բայի:

Եթէ բայը դիմաւոր է՝ անուն բային Ուղղա-
կան հոլով դրուելու է. այսպէս, Հողմ շնչէ. գեր+
գնան. ողբեր+ բխեն. ծոր+ բուօանին:

Ա. Ի՞այն իւր այս ուղղական հոլովին հետ
թուով եւ դէմքով պիտի համաձայնի, ինչպէս ամէն
լեզու ալ կը պահանջէ: Անոր համար չըսուիր ես
գործէ, ու գործէմ, եւայլն. այլ կ'ըսուի ես գործէմ,
ու գործես:

Հովիւք որոշեն զիսաշինս: Հովիւներն ոչիւրները
ի՞ործէն: Զօպանլար գօյունլարը կիւտէրլէր:

Հշ. Ո՞վ կ'արածէ. Պի. Հովիւները. } անուն բայի է:
Հշ. Քի՞մ կիւտէր. Պի. Զօպանլար. } բայի է:

Պտուղ բազում ինուրնեցո-ցանէ զոստա ծառոց:
Ըստ պատուղը ծուռին մի-ուլը վոր ի՞ջեցնէ: Զօգ
մէյվէ աղաճըն տալլարընը սարգըտը:

Հշ. Ի՞նչ բան կ'իջեցընէ. Պի. Ծատ՝ պտուղը. } անուն
Հշ. Նէ՞ շէյ սարգըտը. Պի. Զօգ մէյվէ. } բայի է:

Բ. Երբ շատ եղակի անուններ անուն բայի
ըլլան՝ բայը հասարակօրէն յոզնակի կը դրուի. (ինչ-
պէս աշխարհաբար ալ՝ Բարդն ու սուբը իւ լուսն:)

Մեղուն եւ մրջիւնն վատաց վարդապետք մնին:

Մեղուն ու մրջիւնը ծոյլընն վորդէր ի՞ւլւն: Արը

վէ գարընճա թէմպէլերէ ուսոթա օլուրլար:

Բայց երբեմն եղակի ալ կը դրուի:

Փայտ, խոտ եւ եղեգն վաղվաղակի աղոքնի ի հրոյ: Փայտ, խոտ ու եղեգ շուր ճը իրակէն լողակնի: Օտուն, օթ վէ գամբը շափումագ աթէշտէն թէլէֆ օլուր: — Զիք ինչ ի մեղաց՝ զոր գինի եւ արբեցութիւն ոչ գործէ:

Գ. Կարձեալ յոդնակի բայ կ'առնուն եղակի ձայնով յոդնակիներէն շատերը. (Եր. 141:) Մարդիկն շար էն: — Մանկտի մանրիկ էն ի քաղաքէն: — Մանկտի յորժամ յանէն ի դպրոցի՝ փախչել իամին:

Դ. Եթէ անուն բային անեղական է բայը յոդնակի կը դրուի: Քիչ տեղ կը դանուի եղակի: Անցցէն կեանք մեր իբրեւ զհետս ամպոյ: Մեր իւանչն ամպի հետուի ուն ոկտ'որ անցնի: Լոմրիւմիւղ պուլուտ իղի կիպի կէշէճէք տիր: Բարք մարդկան հակառակասէր է:

Ե. Երբ որ խօսքի մէջ շատ դէմք կայ, բայն ան դէմքով կը դրուի՝ որն որ աւելի նախապատիւ է: Առաջին դէմքն երկրորդէն նախապատիւ է, եւ երկրորդն՝ երրորդէն:

Հաճ էմի ես եւ դու ընդ միմեանս: Ես ու դուն իբրուն հետ հաշու են: Պէն վէ սէն արամըզտա էյի իդ:

Վարարար հայերէնի մէջ անդէմ բայերն, այսիքն՝ աներեւոյթն ու անցեալը՝ այլեւայլ հոլով անուն բայի կ'ուղեն, ինչպէս հիմայ պիտի տեսնենք:

2. Մեռական անոնն բայի:

Ա. Ընդունելութեան անցեալը՝ զորօրինակ տեսեալ, եիւալ. Երբ որ դեսնէլով, ժուլով կը նշանակէ՝ Սեռական անուն բայի կ'առնու:

Տեսեալ մորդիւն զծիծառն՝ նովաւ ճանաչեն զհասանել գարնայնոյն։ Մորդիւն ծիծուուը ունանելով՝ անիւ քարնան քալը կ'ի մանան։ Ինսանլար գըրլանդը զուշունու կէօրիւպ՝ իլք պահար կէլմէսինի օնտան անլարլար։ — Նորա ընկեցեալ զձորձս իւր՝ եկն առ Յիսուս։ Նորա զայս պատասխանի տուեալ։ **Տեսեալ** Յէսուս։ Եւայլն։

Բ. Ալ դրուի անցեալի քով նաեւ ուղղական անուն բայի, մանաւանդ երբ բայը չեզոք կամ կրաւորական է։ Հըսման հասեալ ի թագաւորէն։ Թագաւորէն հըսման քալով։ Փատիշահտան էմիր վազը օլուպ։ — Զմանկտին կոտորեցին, ես միայն ուղիւու եկի պատմել՝ քեզ։

Գ. **Տեսանք** վերը (Երես 152.) որ է, եր, էցէ էականով եւ սեռականով բաղադրեալ ժամանակներ կը կազմուին. Գործեալ է իշ. իցէ ու տեսեալ. առեալ իցէ նորա, մէր, եւայլն. նոյնապէս բացասական՝ Զէ իշ կամ չի իշ գործեալ. չէր ու կամ ու եր ու առեալ. Անցէ ընթերցեալ յեր, եւայլն։* — Ասոնց մէջ գործողութեան դէմքն որոշողը սեռականն է։

Գ.իտէ Աստուած զինչ պիտոյ է մեզ՝ մինչ չեւ մէր ինդրեալ իցէ ի նմանէ։ Մէն+ դեւ մնդրած՝ Աստուած քիուէ նէ ինչ պէտ+ է մշչ։ Հազդ թաալա՝ պիղ տիլէմէտէն՝ պիղէ իդթիզա էտէնի պիլիր։ Զինչ գործ քործեալ է ու։ — Զիւ իշ ամենեւին երդուեալ եւ ոչ սուտ իօսեցեալ։ — Ոյր ածեալ է զծեզ այսր։

* Ասոնց ճիշդ թարդմանութիւնն է՝ քործու շանիւ. դեւ անիւ. իլլէտիլիմ եօդ. կէօրտիւյիւն վար մը. վասն զիւ է իշ, է ու կը նշանակէ անիւ, անիւ. ինչպէս ետքը պիտի տեսնենք։

Աներեւութի քով սեռական որ տեսնես՝ գիտցիր ո՞՛
անոր յատկացուցիչն է եւ ոչ երբեք անուն բայի։ Իսկ
եթէ անուն բայի է՝ նշան է թէ տրական է եւ ոչ սե-
ռական։ որո՞ք իրարու հետ շփոթելու չէ։

Յ. Ճրական անոնե բայի։

Ա. Աներեւութի քով տրական անուն բայի
կը դրուի։ Այս ոճը գրաբարի յատուկ է եւ շատ
յաճախեալ է։

Անսասութել ամեն Աստուծոյ՝ չար է։ Գել բան է
որ Այն Աստուծոյ Հնազանդի։ Քիշի Ալլահա ի-
թաաթ Էթմէմէք՝ ֆէնա շէյ տիր։ — Ոչ կամիսք
Բաբանդիլ դժու։ Զեն+ աղէր որ աս Բաբանդի
ըլլոյ։ Գրեցեր դու առ իս՝ գուլ ինչ առ քեզ։ (ո՞
եւ +եղի գոյն)։

Բ. Այս կերպով նաեւ լինի, եղէ բայը տրա-
կանով եւ աներեւութով մը դիմազուրկ կը ձեւա-
ցընէ։

Այսպէս եղէ ամենեցուն իրանել յերկիր եւ ա-
պրել։ Այս իերով ամենուն ալ շամա+ ելան աղ-
ուցան։ Պէջլէճէ հեփիսի գարայա ըբգըպ գուր-
թուլտուլար։ — Եղէ մւանել աղուտին եւ գո-
ւել հրեշտակաց զնա ի գոգն Աբրահամու։

Գիտնալու է որ աներեւութին տրական անուն բայի
կը տրուի՝ երբ դիմաւոր բայի տեղ դրուած է եւ չէ
հոլովուած։ ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ՝ Բաբա-
նդիլ դժու։ հուլ ինչ ըսել է՝ ոչ Բաբանդինդոյն դժու։ ոչ ի-
նչ եւ։ — Այս աներեւոյթները բայի մը խնդիր են եւ
աշխարհաբար դիմաւոր բայով կը թարգմանուին։

Գ. Այսպէս նաեւ սեռական, տրական ան-
երեւոյթն երբեմն տրականով կը գործածուի։

Վասն անելոյ ինչ զձեղ ի սրտի։ Զյել սրտիս մէջ
անենալուս համար։ Սիղի եիւրեյիմու թաշըտը-
ղըմ իշին։ — Վասն բառնելոյ մէլ շնորհու։ (այս-

ինքն՝ վե գոյաց + մե+ շնորհու:) Ակն ունեին՝ նո-
ոյտնելոյ կամ մեռնելոյ: Կը ողուսէին որ դիորէ ուրե-
իւմ մեռնէ:

4. Հայցական անոնճ բայի:

Ա. Աներեւութի* քով Հայցական անուն
բայի աւ կը դրուի՝ երբ աներեւոյթը դիմաւոր բայի
տեղ դրուած՝ եւ խօսքին գլխաւոր (դիմաւոր) բային
հետ կապուած է, կամ թէ անոր խնդիրն եղած է:

Բ. Անուն բային եթէ անորոշ է՝ Անորոշ
(առանց զայի) հայցական կը դրուի.** ինչպէս.

Ասի ի ժամանակո Արտաշեսի ու գոյանել երեր
անդորձ յաշխարհիս Հայոց: Ա՛ըստի նե Արտա-
նաժառորին օրովը Հայութոն զբանած հող նոր գըտ-
նուեր: Տէրլէր քի Արտաշեսին կիւնիւնտէ եր-
մէնիսթանտա իշլէնմէմիշ թօփրագ պուլունմազ
ըտը: — Ագարսս նշանակեաց ուն մեծ վնել.
(Հարդարէացաւ որ մեծ ուն ոկտէ ըւլոյ:) Ասէին
որոտուն վնել: Գէպ լիներ երեւել ընդ երկինս
և ընդ երկիր ար ճէցեւլ: Ասեն ի Հերա-
կղեայ մինչեւ յառաջին ողոմազիադն վնել ոյն ո-
րեւնարիւր յիստն եւ ին:

Գ. Եթէ անուն բային որոշեալ բառ է՝ կրնայ
փոխանակ արականի՝ զայով Հայցական դրուիլ. մա-
նաւանդ երբ աներեւոյթը կամ, ասեմ, հայտնէ
եւային բայերու խնդիր եղած ըլլոյ. ոյսպէս:
Կամիմ շնել իմաստունս վնել ի բարիս՝ եւ ան-
մեղս ի շարիս: Ա՛սունեմ որ աղեկի խորագէտ ըւլոյ
ու գէշի անմեղ: Խօթէր իմ քի ելլիյէ ֆիրասէթլի
վէ քէմիլլյէ թէվէքէլլի օլս ունըլ: — Կարի իսկ

* Իմանալու է միշտ անհոլով աներեւոյթ:

** Անորոշ հայցական տես վարը երես 164:

կամիմ զ-մնեւեան ի դործս վ-ս-ո-իւլ: Զմշնա-
միսն իմ զայնոսիկ որք ոչն կամէին զիս ն-տ-ո-
րէլ՝ ածէք այսր եւ սպանէք:

Աներեւութի քով զայով հայցական անուն բայի
դնել՝ յունական ոճ է: Ասոր բուն հայերէն եւ աւելի
սովորական ձեւերն են:

1. Տրականով. Կամիմ լինել յեւ իմաստունս: Ոչ
կամիմ տփէտս լինել յեւ: Ոչ կամէին ն-տ-ո-րէլ ինչ ի
վերայ նոցա:

2. Սեռական յատկացուցչաւ. Կամիմ զներ լինել ի-
մաստունս: Կամիմ զ-մնէ-մ-ը-ր-դ-ց-դ տնարարս լինել:

3. Դիմաւոր բայով. Կամիմ զի էցեւ դ-ո-ւ իմաս-
տունք: Ոչ կամէին նեւ ն-տ-ո-րէցեւ էւ. Եւայլն:

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ.

ԽՆԴԻՄ ՍԵՌԻ ԵՒ ԽՆԴԻՄ ԲՆՈՒԹԵԱՆ

ԽՆԴԻՐ (որ վերը տեսանք, երես 155.) կ'ը-
սուի այն հոլովն որ բային կիսկատար թողած միտքը
կ'ամբողջացընէ. ինչպէս երբ որ ըսեմ աշխարհա-
բար՝ Ես լսեցի. դուն անցար. դեռ կիսկատար է
բային ցուցածը, որ կ'ամբողջանայ իւր ինդրովը.
այսպէս. Ես յայն լսեցի. դուն դ-ունէն անցար: —
Հօս խնդիր են՝ յայն եւ դ-ունէն:

Ծայերու խնդիր երկու տեսակ է. 1. Խնդիր
ունդէն եւ 2. Խնդիր բնունէան:

Յ Ո Դ Ո Ւ Ը Ծ Ա Ծ Ա Ծ

Խ Ն Դ Ի Մ Ս Ե Ռ Ե

Ա. Խնդիր սեռի կ'առնուն ներգ ործական եւ
կրաւորական բայերը:

Բ. «Երգործական բայերուն սեռի խնդիրը հայցական հոլով է. որն որ զնվ կամ ի՞նչ բ-նը, (+իմ, և շեյք) հարցման պատասխան է:

Պարտիմք սիրել զմեռնուն: Զիրոք ուերտ են+ սիրել:
Պիրի պիրիմիզի սէվմէլիյիզ:

ՀՅ. Զով սիրել, ՊԻ. զիրար. ներգործականի խնդիր
ՀՅ. Քիմի սէվմէլի, ՊԻ. պիրիպիրիմիզի. սեռի է:

Մրջիւն ամարայնի պատրաստէ շիբուիուր, եւ
ընդ երկուս զնուն կտրէ, զի մի բուսանիցի:
Մրջիւն մասն իւր սուրելիւն իւր դուրսուտէ, սո-
հուրը երիւն իւր դուր աբունիք: Գարընճա եազըն
եւյէճէյինի հազըրլար, վէ (պուղտայ) թանէսինի
իքիյէ պէօլէր քի պիթմէսին:

ՀՅ. Ի՞նչը կը պատրաստէ, ՊԻ. ուտելիքը. ինդիր
ՀՅ. ՆԷ շէյի հազըրլար, ՊԻ. եւյէճէյինի. սեռի է:

Գ. Արաւորական բայերուն խնդիր սեռին
բացառական է, եւ որմէ, (+իման) հարցման պա-
տասխան կու տայ:

Հերովդէս խաբեցաւ ի մոդուց: Հերովդէս մոդէրէն
ի մոդուցու: Հերովդէս միւնէճճիմէրտէն ալ-
տանտը:

ՀՅ. Որմէ, ՊԻ. մոգերէն. կրաւորականի

ՀՅ. Քիմումէն, ՊԻ. միւնէճճիմէրտէն. ինդիր սեռի է:

Մովսէս իբրեւ ծնաւ՝ թաքուցաւ ի ձնողաց իւրոց:

Եթէ ներգործական բայ մը կրաւորականի դառնայ,
ներգործականին անուն բային՝ կրաւորականին բացա-
ռական խնդիր սեռի կ'ըլլայ. եւ հայցական խնդիր սե-
ռին՝ կ'ըլլայ կրաւորականին անուն բայի:

Կ'երգծ.) Հերունուս+ պաշտեցին պարէի-ն եւ զւունին:

Կրաւոր.) Աբէդոնի եւ լուսին պաշտեցան ի հերունուս:

Հոս առաջին պարբերութեան մէջ հերունուս+ անուն
բայի է՝ ուշեցին ներգործական բային. իսկ երկրորդ

պարբերութեան մէջ է հերունուց խնդիր սեռի եղած
է՝ դ-շտեռ- կրաւորական բային։ Նոյնպէս շրտիոն
է- դշտեռ- խնդիր սեռի են դ-շտեռ- ներգործական
բային։ Նոյն բառերն երկրորդ պարբերութեան մէջ ա-
նուն բայի եղած են դ-շտեռ- կրաւորական բային։

Թէ ինչ տարբերութիւն ունին հայցական խնդիր
սեռին եւ բացառական խնդիր սեռին՝ հայցական եւ բա-
ցառական խնդիր բնութեանէն՝ տես վարը (Յօդ. Բ.)
ուղղական, հայցական եւ բացառական հոլովերուն մէջ։

Անորոշ հայցական։

**Հայցական խնդիրն առանձին գիտելիք
մ'ունի :**

Երբ որ հայցականն անորոշ է, այսինքն՝ որո-
շեալ գոյական մը չի ցուցըներ, հայցականին վրայ
չ նախդիրը չի գրուիր. եւ այն ատեն կ'ըսուի Ան-
տաշական. — ըլլայ խնդ. սեռի՝ ըլլայ խնդ.
բնութեան։ (Խնդիր բնութեան՝ տես եր. 165.)

Մեղսւ մէր գործէ. Մեղսւ մէր իւ չինէ։ Արը
պալ եափար։ — Մի խօսեսցուք բան ունայն։
Զերմութիւն արեգական ժողովէ ի ծովէ, ի գե-
տոց եւ յաղերաց ամուսնութեան։

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ երիսու աչ ունել.
Երիսու յեւ ունել. ունիմ ինչ բաղսում. գործ գոր-
ծել. գնել իերական. դուն շինել. հաց ուտել.
ինչպէս անորոշ հայցական է նաեւ աշխարհաբար
ու տաճկերէն լեզուի մէջ՝ դուն շինել, իերական
գնել. հաց սաբել. ջուր իմել. եվ եափմագ, սու իշ-
մեք, եւայն։

Իմանալու համար թէ արդեօք խօսքի մէջ բառ մը
անուն բայի է՝ թէ անորոշ հայցական, առ միտք առնելու
է՝ որ անուն բային գործողութեան տէրն է, եւ կը
հարցուի աչ, ի՞նչ բան. (Քիմ, Ակ չեց.) իսկ հայցական
խնդիր ան է զորն որ անուն բային ունի, կամ զորն որ
անուն բային կ'ընէ։

Ի՞այց որոշ բան ցուցընող (որոշեալ) բառերը, ինչպէս են յատուկ անունները, գերանուններն եւ որոնք որ էմ, +* ստացականով կամ յօդով մ'որոշեալ են՝ անորոշ հայցական չեն դրուիր: Ուստի չըսուիր Տեսէ հայր էմ, իոնէցէ այրն, հարին զեռը***, հոռու, այլ՝ Տեսէ շնորհ էմ, իոնէցէ շնորհ, հարին շղետը***, զնու: Հնու:

ՅՈՒՍԻԾ Բ.

Խ Ն Դ Ի Բ Բ Ա Ն

Ի՞այերն իրենց անուն բայիէն ու խնդիր սեպէն զատ՝ երկրորդական հոլով մ'ալ կ'առնուն, որ կ'ըսուի Խնդիր բնութեան. եւ գործողութեան պյլեւայլ պարագաները կը ցուցընէ: Ինչպէս վերը բերուած օրինակներուն մէջ՝ Դուն դունէն անցար: Հայրս այս գիրքն սովորված գնեց. (Ք-Ք-Ք-Ք- կէլտին. Ք-Ք- ըլու սամթըն ալտը:)

Խնդիր բնութեան ամէն հոլով կրնայ դրուիլ՝ բային բնութեան կամ նշանակութեան համեմատ: (Կոչականը հայերէնի մէջ հոլով չէ, եւ բայի խնդիր չէ կրնար ըլլալ:)

1. Թիղղական հոլով խնդիր խնդիթեան:

Ա. Ուղղական խնդիր բնութեան կ'առնուն էական բայերը*, նոյնպէս ասէմ, իոնէմ, ընդըէմ, դնէմ, յօրինէմ եւ ասոնց նման ուրիշ կրաւորականներ, եւ դարձեալ շատ չեղոք բայեր:

* Եմ էական բային ուղղական խնդիրն Սուրբ էկելք ալ կ'ըսուի, որն որ է՞նչ է, (ԱԵ՞ ԴՒՇ) հարցման կը պատասխանէ: Ինչպէս երբ ըսեմ՝ Եղբայրս հիմունք է. (Պիթատէրիմ է-է-է- տըր:)

Բ. Այս ուղղական խնդիրը կրնայ թէ գոյական անուն եւ թէ ածական ըլլալ:

Անհարօտական է Աստուած: Աստուած բանի մը ի-րօտ չէ: Ալլահըն հիշ պիր շեյէ իհմիյաճը եօդ տուր: — Փափառի եւ դիրադընը է լեզու: Աշխարհ Հայոց մէջ է եւ որդուանդ: — Որդի իմ ես դու: Նոյ էր այր արդար եւ կատարեալ:

Անուն աշխարհիս մերոյ կոչի յանուն նախնոյն մերոյ Հայկայ՝ Հայ+: Մեկնեցան ի միմեանց ողջ+ եւ անորոտ+: Զի՞կայք աստ զօրս ցերեկ դադուրի+:

Այսպէս եւս՝ Հալքական լինել. որնո՞ւն կալ. իսկական լինել. իսկական դնալ. պաշտպան կալ (ումեք+)

Գ. Եթէ անուն բային եղակի է եւ ուղղական խնդիրն անեզական՝ բայը յսգնակի կը դրուի:

Ինձ եւ այս անարգանք էն: Ինչի առ ալ նախադին+ է: Պանա պուտ տախի զիւլ տիւր: — Այսօր երկիրս երկինք եղնէն: Պատուերն այն կեանք էն:

Այսպէս ալ՝ Զարմանք էն այս: Կոռնոսն դիք էն: Ուր անուն բայի են՝ այս, երիբոս, կոռնոս եղակիները:

Դ. Ուղղական խնդիրն եթէ գոյական անուն է շատ անգամ ի նախդրիւ տրական կը դրուի, մանաւանդ էական բայերուն եւ համարիմ, դնիմ, գործիմ եւայլն կրաւորականներուն քովվ. ինչպէս.

Եղիցուք մեք ձեզ ի ծառայս: Մէն+ յեղի ծառայս: — Ես եղից ձեզ ի հայր, եւ դուք եղիջիք ինձ յուստերս եւ ի դստերս:

Ուղղական անուն բայի եւ ուղղական խնդիր ընութեան ասով իրարմէ կը տարբերին՝ որ անուն բային կը ցուցընէ թէ ո՞չ է ըլլալը, ըսուողը, կարծուողը, երեւցողը, եւայլն. — իսկ ընութեան խնդիրը կը ցուցընէ թէ անուն բային է՞նչ է կամ է՞նչ կըլլայ, էնցուի՞ կըսուի, է՞նչ կը կարծուի, եւայլն:

Հայցական հոլով խնդիր քննութեան:

Ա. Հայցական հոլով խնդիր բնութեան կ'առնուն ներգործական բայերն որ զմէկը բան մ'ընկը (պիրինի ունի չեւ էթմէք) կը ցուցընեն: Այսպէս են առաջաւ, առեւ, իւղաւ, ընդրեւ, իւրծեւ եւ շատ մ'ուրիշ ներգործականներ:

Բ. Հայցական հոլով բնութեան խնդիրը միշտ անորոշ հայցական է, այսինքն առանց շնախդրի:

Այս հայցական բնութեան խնդիրը կրնայթէ դոյական անուն ըլլալ եթէ ածական:

Գ. Եթէ բային սեռի խնդիրը յոգնակի է՝ գոյական բնութեան խնդիրը սովորաբար յոգնակի կը դրուի:

Ոչ կոչեմ զձեղ ծառայու, այլ զձեղ կոչեցի բանեւն: Զյեղ ծառայ չէ իւնչէր:

Դ. Երբ բայն աներեւոյթ է խնդիր բնութեանն անորոշ հայցական կը դրուի՝ փոխանակուղականի:

Կամիմ՝ զձեղ իմաստունու լինել ի բարիս եւ անմը ի շարիս: (Տես եր. 161:) Յուշ արասնիր նոցա՝ իշխանութեանց հնալունդ լինել, մի դոք հայհոյել, անկելու լինել, հեղու:

Ե. Խնչպէս ուղղական խնդիրը՝ (Երես 166,) նոյնպէս հայցական խնդիր բնութեանն ալ եթէ դոյական է շատ անգամ ի նախդրիւ տրական կը դրուի:

Արարից զքեղ յանի մէծ: Զյեղ մէծ անի մը ունեւ: Սէնի պիր պէօյիւք դավմ էտէճելիմ: —

Արարից զլսաւարն է լոյս: Մոռնը լոյս ընեւ պէտի:

Ծ սինք թէ այս խնդիր բնութեան հայցականը միշտ անորոշ (առանց շնախդրի) է. բայց ՞ ՞ ՞ եւայլն՝ երբեք աննախդիր չեն մնար:

Դու զ՞ առնես զբեզ : Դուն զեւ մէ իշնես . (որու-
թել անցնել ի՞նչուն) Աէն քէնտինի քիմ էտէյօր
սուն : — Թագաւոր զմհ* ասեն զՅիսուս : — Օրի-
նակներուս մէջ խնդիր սեռի են՝ զեւ եւ զՅիսուս :
Իսկ զ՞ եւ նագաւոր զմհ՝ խնդիր բնութեան են :

Հայցական խնդիր սեռի եւ հայցական խնդիր բնու-
թեան ասով իրարմէ կը ասրբերին՝ որ խնդիր սեռին այս
հարցման կը պատասխանէ՝ թէ զէլ ըրեր ես . (+իմ՝ էթ-
միշ սին .) իսկ խնդիր բնութեանն այս հարցման թէ
զանիկա է՞ն ըրեր ես . (օնու Նկ՝ էթ միշ սին :)

Զ. Աետեւեալ օրինակներն ալ երկու տեսակ
հայցական խնդիր ունին : Ասոնց մէջ՝ բնութեան
խնդիր տրականը՝ հայցական խնդիր սեռի եղած է .
որով խնդիր սեռին ալ եղած է հայցական խնդիր
բնութեան :

Հարցից եւ ես զյեւ բան մ . (խնդ . սեռի՝ զյեւ :)
Ես ու յեւ բան ու հարցնեմ : Պէտք ական սիզէ պիր
շէյ սօրայըմ : — Ուսուցանէր զնոսա առակաք բա-
ռայ էն . (խնդ . սեռի՝ զնոսա :)

Տրական հոլով խնդիր բնութեան :

**Տրականին երկու կերպ ըլլալն արդէն յայտնի
է , այսինքն՝ Աերջահոլով ու Կախդրիւ տրական :**

Ա. Որո՞ն կամ ի՞նչ բանին , (+իմ՝ Նկ՝ շէյէ)
հարցման պատասխանը վերջահոլով տրական է :

Փոխ տայ Աստուծոյ՝ որ ողորմի անանին : Ու որ
ողորմին ի՞ողորմի՝ Աստուծոյ իսկ իսու տայ : Գու-
գարկուէ մէր համեթ էտէն Ալլահա էօտիւնձ վէրիր :

* Ըատ անդամ յետադաս ոճ մասնական անունը հայ-
ցականի մէջ գլխաւոր գոյականին և նախդիրն ինք մի-
նակ կ'առնու . այսպէս նաեւ Սիմովն ոճ . Մարդոնիսս
ոճ : (Փխկ՝ ԿԱԲմոն ոճ :)

ՀԵ. Որո՞ւն փոխ կու տայ, ՊԵ. Աստուծոյ. { վերջնու.
ՀԵ. Քիմէ էօտիւնձվերիր, ՊԵ. Ալլահա. { տրական:

Մի ու մե+ բարկանար եւ մի զոք բարկացուցաներ:
Այսպէս նաեւ՝ Պատմել եղբօն, հրամայել
Ճառայէց, հատուցանել դեռև:

Բ. Երբ որ բայը գէպ ի տեղ մը շարժում կը
նշանակէ եւ կը հարցուի ուր, (Նէրէյէ,) պատասխանն
ի նախդրիւ տրական կը դրուի:

Ամենայն ուխք է Ճոշ գնան, եւ ծով ոչ լնու: Ա-
ճն վշտուն ջուր Ճոշ կերեւոյ ու Ճոշ վ լեցունէր:
Հեր սէլ տէնիզէ ազար, վէ տէնիզ տօլմազ:
ՀԵ. Ուր կը վաղէ, ՊԵ. ծով. { տրական է է
ՀԵ. Նէրէյէ ազար, ՊԵ. տէնիզէ. { նախդրիւ:
Երիկունն յորժամ է բանին ելանես՝ համարեա
թէ է քերեղման իջեր:

Այսպէս նաեւ՝ Մտանել է նու. մուծանել
է դռւն. արկանել է Ճոշ. փախչել յանողութ:

Գ. Բայց երբ որ բայը գէպ ի մարդ մը շար-
ժում կը նշանակէ եւ կը հարցուի որո՞ն, (+է՞՞՞՞)
պատասխանն ու նախդրիւ տրական կը դրուի:
Երթայք ի քաղաքն ու ոյս անուն: Քողուն ոյս
անուն հարդուն դոշէ+: Շէհիրէ ֆիլան ատամա
կիտին:

ՀԵ. Որո՞ւն, ՊԵ. այս անուն մարդուն. { տրական է
ՀԵ. Քիմէ, ՊԵ. Փիլան ատամա. { ու նախդրիւ:

Երթ ի տուն քո ու ընդանիս +:

Այսպէս կըսուի նաեւ՝ գնաց ու նու. տա-
րաւ ու հայր էր. հրամայեա ինձ գալ ու իւշ:

Դ. Տրական խնդիր առնող այլեւայլ բայե-
րէն՝ սմանց վերջահոլով եւ սմանց է նախդրիւ տրա-
կան կը տրուի:

Յանիւս, ուշունենէս, բայերը չէ թէ հայցա-
կան ինդիր սեսի՝ այլ վերջահոլով տրական կառ-

նուն: Նոյնպէս Լուս բայն՝ երբ որ մոխի ընել, մո
դնել կը նշանակէ. եւ Տանիս բայլը՝ համբերել նշա-
նակութեամբ:

Սէր ամենայնի յաղթէ, ամենայնի համբերէ: —
Պաշտպանեաց Աստուած Խորայէլք: — Լուր իր-
ու— հօր քոյ: — Որ տանիցի ոք վշտոց:

4. Բացառական հոլով խնդիր բնութեան:

Ի՞ացառական հոլով խնդիր բնութեան ո՞չ մէ,
չնչ բանէ, ուրիշ, (ծիսդէն, ներէն, նէրէտէն) հարց-
մանց պատասխանն է:

Ամբարտաւանութիւն յէրինից ընկէց զհրեշտակա:
Հոգութունիւնը հրեշտակներն երինիւն վար յիշեց:
Փօտուլլուգ մէլայիկըլէրի կէօյտէն տիւշիւրտիւ:
Հշ. Ուստի վար ձգեց, Պի. Երկնքէն. | բացառա-
Հշ. Նէրէտէն տիւշիւրտիւ, Պի. կէօյտէն. | կան է:
Կադմոս նախ երեր Յունաց գիր է Փիւնիկէց-ոց
ոշիուրհէն: — Ես յու-մէ երկեայց:

Այսպէս նաեւ՝ իջ է լեռնէ. զնաւ ասովէ.* պա-
հեա զիս է լորէ. զգոյշ լերուք է մորդիանէ. ի բաց
եղերուք յինէն. դողացաւ է ոտնէ. երարձ է մջոյ:

Մինչեւ այստեղ ըսուածներէն կը տեսնուի՝ որ երեք
դէպէի մէջ բայի մը քով միեւնոյն հոլովով երկու ա-
նուն կը գտնուի. որոնցմէ մէկը խնդիր բնութեան է
եւ միւսը ոչ: Ասոնք են՝

1. Անուն բայի ուղղական, եւ խնդ. բնութեան ուղ-
ղական. (եր. 165 եւ 166, Ա եւ Բ:)

2. Խնդ. սեռի հայցական, եւ խնդ. բնութեան հայ-
ցական. (եր. 167:)

* Ասոր համար է որ անշնէլ, իրնու, ի-ինիւ եւ ուրիշ
բայեր՝ երբ որ տեղէ մը զատուիլ չեն ցուցըներ, մժէ-
պէտ եւ աշխարհաբար ու տճկ. լեզուի մէջ բացառա-
կան առնուն՝ գրաբար ընդով հայցական կ'առնուն:
(ինչպէս տեսանք երես 111, ծան:)

3. Խնդ. սեռի բացառական, եւ խնդ. բնութեան բացառական. (եր. 163. գր. եւ եր. 172:)

Բնութեան խնդրոյն քով նոյնահոլով խնդիր սեռի կամ անուն բայի եղած ատեն՝ աս միտք առնելու է՝ որ հասարակօրէն հայցական խնդ. սեռին (չայով) որոշեալ է, իսկ խնդ. բնութեան գրեթէ միշտ անորոշ:

5. Պատմական և Պարառական հոլով խնդ. թե:

Ա. Ուրան գրոյ խօսիլ, ինչո՞ւ գրոյ մտածել (ուրան էօնի-ըն-, ուն շերին հարցըն) հարցման պատասխանը պատմական է: Օրինակները տես երես 109:

Բ. Կանի մը բայեր կան՝ որ թէպէտ խօսիլ, մտածել չեն ցուցըներ, բայց գրաբար պատմական հոլով կ'ուղեն, այսպէս. Կալաւ շերանէ նորա. (անոր լեռնէն բանեց. օնուն տիլինտէն թութտու:) — Բուռն հարկանել շեռնուրէին ուրուք. (տճկ. իւրամաժի:) — Զյեռնէն առեալ նորա՝ մուծին ի քաղաքն. (յերէն բանաձ +աղաւ մոցուցին:)

Գ. Կարձեալ պատմական խնդ. բնութեան կը տրուի երնամ, առաջէմ, բայերուն՝ երբ մէկը իւն-չէլու կամ բան մը բերելու համար կը գործածուին: Յղեցեք զՇուշնոյ. (մարդ իսրեցի+ զՇուշն բերելու:) — Երթալ զՄրոյ. (Հոր բերելու:)

Ա. Պարառական հոլովը բանի մը մօտերը, վրաները, բոլորտիքը կը նշանակէ:

Յարեաւ Սամփառն շեր գէլ գէլ շերան՝ եւ թափեաց զդրունս քաղաքին Գաղայ: Սամփառն իւս գէլ շերան ելու ու գաղայ: Սամաօն եարը կէճէյին գալգըփ Գաղա շէհրինին գափուլարընը գօփարտը:

Այսպէս ալ՝ Զհասարուի գէլ շերան՝ շէլշուրի:

շայնու քահանեին . որ ըսել է՝ դեպ ի կես դիշեր,
կեսօրւան մօտերը , այն ատենները :

Յիջանել հրոյն զնինք + + Սոտոմացւոց վրբ-
կեաց Աստուած զՊավու : Երբ ո՛ Սորումաց հնինք
+ + զնինք իրայ իրայ իջու՝ Աստումաց զՊավու ալուց :
Սոտոմլուլարըն պէշ շէհիրինէ աթէշ եազտը-
ղընտա՝ Ալլահ Պավու խէլաս էյլէտի : — Հայրն
անկեալ զդարանցու որդւոյն համբուրեաց զնա:

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ՝ Արկանել զիւրեա-
կամ շնչարք , (զգեստը վրան առնուլ , հազնիլ :)
Չործ շիւրու արկանել , կամ Ածել շիւրու , (լաթը
գլուխն անցընել :)

Բ. Կան քանի մը բայեր՝ որ թէպէտ նիւ-
թապէս բոլորտիք շեն նշանակեր , սակայն գրաբար
պարառական խնդիր կ'առնուն :

Զաւակ անարդ է՝ որ անցանէ զդարանիրան-
ծնողաց : Ցոծ շանուի է՝ ով որ իւր հօր հօրը հրա-
մանէն կ'անցնէ (կոմ չ բաներ) : Աթ ալարընըն սէօ-
զիւնտէն կէշէն՝ ալւագ էվլատ տըր : — Մի ծիծա-
զեսցիս շիւրամարք ընկերին : Դու անցուցեր զ-
մենիւրք . (զմենիւրք էերաշանցեցիր . հէփոխնի կէ-
շիրտին :)

Այսպէս ալ , Անցանել զուիպիւ , (ուխտը
չպահել .) անցանել զուրքիւ , (օրերն անցընել ,
ծերանալ .) այսպանէ զբանիւ , արհամարհէ զւեւ ,
զանց արար զնովու :

6. Գործիական հողով խնդիր յնութեան :

Խնչու (Խուիլ) հարցման պատասխանը գոր-
ծիական է :

Գունակ գունակ ծաղիօտ զարդարեալ է առ հա-
սարակ ամենայն երկիր : Տեսուի ուեսուի ծաղիներու
ւորուրում է բալը երիւրը : Թիւրլիւ թիւրլիւ
չիշէքլէր իլէ պիւթիւն եկը տօնանմըշ տըր :

ՀՅ. Ինչպէս, ՊԵ. Տաղիկներով. } գործիական է:
ՀՅ. ՆԵՐ իլէ, ՊԵ. Հիշեքլէրիլէ. } գործիական է:
Այսպէս կ'ըսուի նաեւ՝ Ազ+տեսանել, յե-
տօ+ գործել, սրի+ գնալ. հարկանել Ք- Ա- Հ- Ա- :

7. Ներգոյական հոլով խնդիրներ:

Ա. Եթերգոյական հոլովը՝ ՞-ը, ինչի վրայ, ինչի
մէջ, (ներէ, նէրէրէ) հարցման պատասխան կու տան.
Ի ՞-ն-ո-դ-ո-նի ոչ է պարտ փութալ յառաջ քան
զաւագագոյնն: Ճ-մբան մ-ձէն ա-ս-ը ոկտո+ չէ ա-ը-
տոր-լ: Եօլտա պէօյի, քտէն իլէրի էվվէթլէմէմէլի:

ՀՅ. Ո՞ր, ՊԵ. ճամբան. } ներգոյական է:
ՀՅ. ՆԷՐԷՐԵՄԵ, ՊԵ. Եօլտա. } ներգոյական է:

Գտանին լերինք բարձունք որպէս ի ց-մ-ո-ք՝ նոյն-
պէս եւ ի ծ-ո-լ-ո-:

Այսպէս ալ կ'ըսուի՝ Գրել ի Շ-Ռ-ի, բազմել
յ-մ-ն-ո-ւ. կալ ի ունին, նատել ի ուն. ճեմել ի ուրուին.

Բ. Եախողիւ ներգոյականը շատ անգամ գոր-
ծիականի ոյժ կ'ունենայ:

Միաբանութեամբ ի մ բերոն փառաւոր առնել
զԱսոււած. (ա-մ-ն+ը մ-ի բերոն. պի՞ր աղըզտան:)

Այսպէս կ'ըսուի նաեւ՝ Ազաղակել ի յան մ-ձ.
(այսինքն յայնիւ մ-ձ-ո-.) Յ-ն-ո-ն Տեառն. ի Տեր.
(այսինքն անուամբ Տեառն, Տեր-մբ:) Ի սոյր սու-
սերի. (սրոյ բերնով:)

Յ Օ Ւ Ա Ւ Ծ Գ .

ԲԱՑԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

Ա. Եցրեմն չեզոք բայերն իբրեւ ներգործա-
կան բանելով՝ հայցական խնդիր սեռի կ'առնուն.
(ինչպէս աշխարհաբար եւ տաճկ. լեզուաց մէջ ալ:)

Մի լայք վերեւն եւ մի ողբայք վեւ : Գնայլ վեւ-
նադրհն է-ը ուրախութեամբ : Երթ երկուս մըն:

Բ. Աւելի յաճախ՝ չեզոք բայերն իրենց ար-
մատն իրենց հայցական խնդիր սեռի կ'առնուն, —
հասարակօրէն ածականով կամ սեռականով մը :

Երկեան երիշ-ը մէ: Սաստիկ վահան: Շետիտ
գորգու չեքտիլէր: — Զարմացաւ յոյժ վարմ-
շուն մէ:

Գ. Հայցական սեռի խնդրով կրաւորական
ձեւով կը դրուին այն գործողութեանց բայերը՝ զո-
րոնք մարդ ինք իր վըսյ կը կատարէ:

Արիս Պետրոս զիւրեւ շուշանելին եւ ընկեց
զինքն ի ծավ: Գոբնոց ի-դեց ու ծով նեպունեց-:
Փէշտիմալա սարըլըպ տէնիզէ աթըլտը: — Լու-
ցոց շյեռու իմ: Գոտի ընդ մէջ իւր ուժու: (Եղիշ
գոտի ի-դեց:) — Բաժանեցան շնորհերյա իմ յիւ-
րեանս. (Եղիշը բաժանեցին. փայլաշորըլար:)

Դ. Առինեմ, շորինեմ բայերը խնդիր
բնութեան՝ շնախդրիւ սեռական կ'առնուն՝ երբ
տճկ. շորինեմ նշանակեն: Խոկ հարինեմ ներդոյա-
կան կ'առնուն՝ երբ տճկ. սորինեմ նշանակէ:

Հմուտ դեկավար մօտ ի նաւահանդիստն հասեալ՝
առաւել իմն զգուշանայ նաւին, զի մի շորի
հարկանիցի: Աւրդեռ նասաւ վարը նասանիստին
յօտ՝ նասին սաւել զիս-շունին իշնէ ու տորէ յշը-
նուի: Ուսոթա րեիս լիմանա եազլաշորգտա՝ կէ-
միսիթաշա շարփըլմասըն տէյի զիյատէ տըգդաթէ-
էտէր: — Յետս յետս չոգան եւ զարկան զիեր-
նի: Կալաւ զմանկունս քո եւ եհար շորի: Մի ոմն
ի զինուորացն առ սպունդ լի քացախով եւ հա-
րեալ յեղէդան՝ ետ ըմպել Յիսուսի. (Եղիշին ծոյըն
անցուցած՝ իսելու առանց. դամըշա սափիլայըլպ
վէրտի քի իշսին:) Հարին զզլուխն է նիշին:

Այսպէս կըսուի նաեւ՝ Շ-ի վարդի հարիւնես.
շ-նի, շ-մնի հարիւնիւմ. շ-ը վարդի հարիւնիւմ, եւայլն:

Բնաւ, բաւ, աւ եւայլն նախդիրներով բնութեան ինդիրները տես եր. 110, 111.

ՅՈՒՍԻՄԾ Դ.

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ, Տ Ա Ր Ի Ք, Ա Ր Ժ Է Ք, Զ Ա Փ
Ց Ո Ւ Ց Ը Ն Ո Ղ, Խ Ն Դ Ւ Ր Ն Ե Ր

1. Ժամանակ:

Ճամանակ ցուցընող անուններն երկու հուլով կը դրուին, Հայցական եւ Կերգոյական. — (թող պարառականն ալ որ վերը (երես 171) տեսանկը:

Ա. Հայցական կը դրուի՝ երբ կը հարցուի
ժըլսի արեւ. (Նէ քորուր վարդուն:
Եղեւ անձրեւ զարդուն ոիւ եւ զարդուն դիւ-
չըր: Քարծուն օր աւ քարծուն դիւչըր անյըւեւ ե-
իւ: Գըրդ կիւն զըրդ կէճէ եաղմուր եաղտը:
Հց. Ո՞րչափ ատեն, Պի. քառասուն օր. } Հայցա-
Հց. Նէ գատար վագրթ, Պի. զըրդ կիւն. } կան է:

Կամ անորոշ հայցականաւ.

Մովսէս իբրեւ ծնաւ՝ թափուցաւ ամս երեւ է
ծնողաց իւրոց: Մովսէս երբ ար ձնու՝ իւր ձնունը
զինուն երեւ ամս պահեցին: Մովսէս տօղտույուսաց՝
քէնտի աթալարը իւշ այ տաղլատըլար:

Այսպէս կըսուի նաեւ՝ Շքջեւ ժամանակ. բա-
զան. դուր մի ժամանակ. հանգչեւ վարդի մի:

Բ. Կերգոյական կը դրուի՝ երբ որ հարցուի
երբ, ար արեւ, (Նէ շաման.) նոյնպէս՝ երբ որ հար-
ցուի թէ արլսի արեւան մէջ. (Նէ քորուր վարդուն:)

Ի և նիստեան առաւել տնկի խրատ ծնողաց ի
միտս մանկանց։ Տղայո-նեան առեն ձնողաց իրադա-
պելի էը ունիսուի ուղարքութ։ Զօճուգ գըսմընըն
զիհնինէ քիւչիւք եաշընտա աթա նասիհաթը
էյիծէ պասղը օլուր։

ՀԵ. Ե՞րբ, **ՊԻ.** տղայութեան ատեն. } ներգոյա-
ՀԵ. Նէ՞ զաման, ՊԻ. քիւչիւք եաշընտա. } կան է։

Են աստեղք որ է ուսրուջ հաղիւ մի անգամ հա-
սանեն ի նոյն տեղի. եւ է որ է ուսրուջ եւ է իլ-
լուսում. (իոյ ուսրին անգամ մը հասնող, իոյ՝ մէի ս-
իւս ուսրուն մէջ. անճագ երլտա պիր տէփա, պիր
պուչուգ երլտա։) — Ի վեց սուրբ կատարեաց։

Գ. Անուական հոլով կը դրուի՛ թէ որ հար-
ցուի ժանի՞ ուսրուն, (Քա՞ ե-շընուա։)

Վախճանեցաւ Յովսէփ ամաց հարէ-ը եւ ուսսուց։
Յովսէփ հարէ-ը ուսսուց ուսրուն մէսու։ Յովսէփ
եիւղ օն եաշընտա էօլտիւ։

Դ. Պին եւ որժեւ ցուցընող բայերը սեռա-
կան հոլով խնդիր կ'առնուն, որ պատասխան է ժա-
նի՞, ժանի՞լ, (Քա՞լ) հարցման։

Ո՞չ ապաքէն երկու ձնճղուկիք ունի մէջ վաճա-
ռին։ Երիս ճնճղուի մէի սուսէի վշն ծախոսէր։ Իքէ
սէրչէ պիր ազճէյէ սալթըլմաղ մը։ — Վաճառե-
ցին զՅովսէփ ժանի ունի ունի։

Ե. Չ-է եւ իւիւ ցուցընելու այլեւայլ հո-
լովներ կը գործածուին։

Նինուէ էր քաղաք մեծ՝ իբրեւ դնաց երէց սուրբ
ճանաղարհի։ Երիւ օրան ճամբու շու մէծունիւն
սունէր։ Իւշ կիւնլիւք եօլ։

ՀԵ. Ի՞նչչափ ճամբայ. ՊԻ. երեք օրւան. — սեռական
է։ Արարևոյ յերեւնարին իւնինոյ զերկայնութիւն
տապանին եւ ի յիսուն իւնինոյ զայնութիւնն։ —
— Տախտակ չորեքիւսի՛ նուս յերկայնութիւն

Եւ նոյն ի լայնութիւն։ — Եմմաւուս հեռի էր
յԵրուսաղեմէ հարէ-ը Եւ զ-նուն սովորէն։

Այսպէս ալ կ'ըսուի՝ Գինի սովորնու։ (Դէ
տ-ը Նինի։) Զուր բ-ժ-ի-։ (Ք-ն Տը ջ-ը ։) Ա-
զը լի շ-ը-ի-։ (Մ-Մ Տը ա-ը ։, գօրուգ։) Զուր լի
ս-ի-։ (Ա Տը ջ-ը ։ պիր ավուճ սու։)

Զ. Ը առ սովորական է՝ նիւթն ու չափը մի-
ենոյն հոլովով դնել. այսպէս։ Առ դու ինձ պ-
առ- մի հաց։ Քանի՞ նիւնակ-հաց ունիք։ — Նոյնպէս՝
Ե-ն մի ջ-ը, բ-ժ-ի մի ջ-ը. ոչի՞ մի գինի. ոչի՞ մի գ-ը։

Ասոնք մէկտեղ կը հոլովին. Պարունակ մուշ
հ-ցի-։ ի-նի մոյ ջրոյ. ոչոյ մոյ էրո-ոյ. դ-նի մոյ մուշ
ործ-նոյ. նիւնակ մոյ հաց։

Կամ նիւթն ու չափը իրարու յատկացուցիչ
եւ յատկացեալ կ'ըլլան. այսպէս. Բեռն մի քայրէ.
(Պէտք եիւք օտուն։) Կաթ մի ցօղոյ. հինգ նկա-
նակ հացէ. լիտր մի ի-ցոյ. հարիւր մար յինոյ. գրիւք
երեք ունը. — Եւ կը հոլովին՝ Բեռամբ միով քայրէ.
գրիւս երիս ունը, եւայլն։

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ.

ՅԱՏԿԱՑԵԱԼ ԵՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՇ

Ա. Աեռական հոլովը Յ-ովից-ցիւ կ'ըսուի՝
երբ որ բանի մը որո՞ւն ըլլալը կը ցուցընէ. ինչպէս,
Պարունակ գիւրէ, իշխանին ուսուն, հօրս իւնուննը։

Այս սեռականը՝ որո՞ւն կամ ինչ բանին, (Գ-
մի կամ նինի՞ն) հարցման պատասխան կու տայ.
այսպէս.

Անզգամն անդոսնէ զլսրատ հօր։ Անդամը հօր
իւսուը ի-ոն-ըքէ։ Զալըմ դըսմը փէտէր էօյիւ-
տիւնիւ խօրլար։

ՀՅ. Արտին խրատը, ՊԻ. Հօր. յատկա-
ՀՅ. Քիմին էոյիւտիւնիւ, ՊԻ. Փէտէրին. } յատկա-
լիցիւնիւնիւ, ՊԻ. Գուցիւնիւնիւ.

Բ. Աշխարհաբարի ու տաճկերէնի մէջ յատ-
կացուցիւն յատկացեալէն յառաջ կը դրուի: Բայց
գրաբար՝ հասարակօրէն յատկացուցիւն յատկացեա-
լէն ետքը կը դրուի. — Յետուու յատկացուցիւն:

Օրհնութիւն հօր հաստատէ զտուն որդուոյ, եւ
անէծք հօր խախտեն ի հիմանէ: Հօր օր հնառնիւն-
ունին ուսունը իւ հաստատէ, ու հօր անէծուն հիմու-
նիւ իտեսու: Փէտէր թէպէրրիւքեաթը էվլատըն
էվինի դավի էտէր, վէ վալիտէ նալլէթի թէմէ-
լինտէն զյնատըր:

Գ. Յատկացուցիւն կրնայ շատ անգամ յատ-
կացեալէն յառաջ աւ դրուիլ. — Նախադաս յատ-
կացուցիւն: Եւ եթէ յատկացեալը նախդիր ունենայ՝
նախդիրը յառաջ դշուողին (յատկացուցչին) վրայ
կը դրուի:

Պարտական եմք օգնել միմեանց, եւ փրկել զի-
րեարս է հոգւոյ եւ է մարմնոյ վրանդէց. (ոյ ինչն
ի վտանգից հոգւոյ եւ մարմնոյ:) Պարտական են+
իրառու օդնել, եւ իրար հոգւոյ ու մարմնոյ վրանդ-
նէրէն ալուել: Պիրիպիրիմիզէ եարտըմ էտիպ՝
թէն վէ ձան գաղալարընտան գուրթարմաղա
պօրձլույուղ: — Գողովթիւնն ձուլունեան դուժէ է:

Այսպէս նաեւ է Հայոց ալեւր հին զՅունաց
ժադիանս. ու մարդկան ականէ:

Դ. Շատ տեղ աւ յատկացելոյն նախդիրը
յատկացուցչին վրայ կը կրկնուի:

Յովսէփ մեկնեաց զՓարաւոնի շերազն: Յովսէփ
Փարաւոնի երաշը մինեց: Յովսէփ՝ Փարաւոնուն
տիւշիւնիւն մանասընը վերտի:

Ե. Խըրեմն յատկացուցչին ու յատկացելոյն
մէջ ուրիշ մասն բանի կը մանէ, եւ այն ատեն

նախդիրը երբեմն միայն նախընթացին վրայ կը դրուի եւ երբեմն երկուքին վրայ ալ:

Հովանի առաքելոց զախտա բժշկեր շհիւանդաց:
Առածեալներուն շունչն զնիւանդները իւսւընդըներ:
Տէսիւլէրին քէօլիսի խասթալարըն մարազընը
տիւզէլտիր իտի. (Քոինանի՝ բժշկեր զախտա հիւ-
անդաց: — Պիղատոս կամեցաւ չվկա հաճել
չամբոխին:

Զ. Յատ անգամ յատկացեալը զօրութեամբ
կը դրուի, ու յատկացելոյն նախդիրը յատկացուցիչը
կ'առնու: (Տես եր. 144, Սեռականէ ուղղական:)

Ամենայն ծառատունկը ոչ երբեք փոխեն զգոյնս
ծաղկանցն եւ զտերեւոց. (այս ինչն՝ զգոյնս ուերե-
աց: Ծառերն երբեւ իրենց ծառնին ու ուերեւին չոյ-
նը չն էնիւեր: Հիշ պիր աղաճ քէնտի շիշէյինին
վէ եափրաղընըն բէնկինի տէյիշմէզ: — Յիշեցես
զօր մահուն եւ զդատաստանին. (այս ինչն՝ զօր
դարձութանին:)

Այս կերպով կ'ըսուի. Յորժամ եղէ այր՝
զուլյուննեանն ի բաց խափանեցի. (բուլյուննեան բա-
ները:) — Հոգայ զշկեաբնիս, կամ զՏեառն: Բանի
զուրուն մեք ոչ կերաք. (մէինան բանը:)

Է. Կիշ անգամ յատկացուցիչը սեռական
դրուելու տեղ՝ կը համաձայնի իւր յատկացելոյն
հետ, ինչպէս. Յօրէ ձննդենէ իւրմէ. (Քոինանի՝ յօրէ
ծննդեան իւրոյ.) իւր ձնաշ օրէն է վեր. (աօղտու-
ջու կիւնտէն:) Աիամտութեամբ սրութե: Ի ծագաց
երիբէ. (Քոինանի՝ սրտի, երկրի:)

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԲԱՑԱՑԱՑՏԻ ԵՒ ԲԱՑԱՑԱՑՏԵԱԼ

Ըատ անգամ՝ գոյական անուն մը՝ ուրիշ գոյական անուն մը կը բացայայտէ, (այսինքն՝ կը ցուցընէ) թէ արև է, (հանիլսը.) եւ անոր համար կը սուի բացայայտէլ: Ինչպէս՝ Սառաւղ Ռաֆայէլ: Արդիւ արծայ Հայոց: լւառն Սիան, Տարերէ ամիս, եւ այլն. ինչպէս վերը (երես 155) գրեցինք: — Հայ բացայայտիշ են Սառաւղ, Արդաշէն, Սիան, Տարերէ, եւ բացայայտեալ՝ Ռաֆայէլ, արծայ, լւառն, ամիս: Հց. Ո՞ր թագաւորը, ո՞ր ամիսը, Պիտի Սառուղ. Բացայտիշ են:

Հց. Համար փատիշահ իւմայ: Պիտի մարերի:

Ա. Գրաբարի մէջ բացայայտիշը կրնայ իւր բացայայտեալէն թէ յառաջ եւ թէ Ետքը դրուիլ: Այսպէս՝ կրնայ ըսուիլ նաեւ թափառ Սառաւղ: Արծայ Հայոց Արդաշէն: Սիան լւառն. ամիսն նիսն:

Բ. Բացայայտեալն ինչ հոլով որ է՝ բացայայտիշն ալնոյն հոլով կը դրուի: Խակ նախգիր՝ սովորաբար յառաջ դրուողը կ'առնու, թէ բացայայտիշն ըլլայ եւ թէ բացայայտեալը:

Հերովդէս եղ ի բանափի զՅովհաննէս՝ վասն Հերովդէս ինչ Փիլիպոսի եղբօր նորա: Հերովդէս չՅովհաննէս բանո ուրած՝ իւր Փիլիպոսի եղբօրը Հերովդէս ինչը պատճառաւ: Հերովդէս Յովհաննէսի զընտանա գօտու՝ Քէնտի Փիլիպոս դարտաշընըն Հերովդիա գարրօննըն սէպէպինէ:

Այս օրինակիս բացայայտելըն ուղականներն են: Հերովդէս ինչ Փիլիպոսի, եւ Փիլիպոսի եղբայր նորա:

Թագաւորութիւն Ուսբովնայ՝ արդայ Սառաւղնէ. (ուղղական՝ Ուսբովնայ արդէ Ոսպաննէ:) Եկին է առաջն իւրեանց Նաղարելն:

Գ. Շատ անգամ նախդիրը երկուքին վրայ
ալ կը դրուի, այսպէս.

Առաքէին դեսպանս ու ուկին աշխարհին ու
Փառանցեմ: Ճանաչեմ դու ԱՏՈՒՐԻԹ զեղայրն մեր:

Դ. Տեղոյ անունները՝ երբ բացայացիւ ըլ-
լան, թէ որ յառաջ դրուին՝ ածական անուանց պէս
միայն նախդրիւ կը հոլովին. ինչպէս.

Ի ծովանալ ՆԵՐԸ ժերոյ եւ ի խառնակել զսահ-
մանս արտօրէից՝ կոփոք եւ սպանմունք լինէին:
Երբ որ ՆԵՐԸ ժերոյ իւ Բարյը անոր ու արտերու-
սահմաններն իւրաքանչ իւ իւրաներ, իւրաներ ու սու-
նունիւններ կ'ըլլային: Նիւ չայրն ճօշուազ թարլա-
լարը պիր պիրինէ դարբարքարդը զաման՝ չող
դավզա վէ դան օլուր ուսոււ:

Այսպէս նաեւ՝ ի Հ-ովմ+ա-ը+է+ ի ԲԵՐԵՆՔ-ի-
ժեղիկ. ի Աին անողուարէ:

Ե. Խոկ եթէ վերջը դրուին՝ հոլովով միշտ կը
համաձայնին:

Ել Յովսէփ ի Հ-ողմ+է Ն-Ա-Ս-Ր-Ե-Ւ-է՝ ի քաղաք Դաւ-
թի որ կոչի ԲԵՐԵՆՔ Հ-է-Մ. (Ն-Ա-Ս-Ր-Ե-Ւ- + Հ-է-Մ-ի-ն-)

Զ. Վարդու անունները թէ նախադաս ըլ-
լան եւ թէ յետագաս՝ միշտ կը համաձայնին:

Առ ՆԵՐՈՒ-Ի-Ա-Յ-Ե-Ր-Ը* Հ-Ո-Վ-Ժ-Մ-Ա-Յ-Ե-Գ-Ե-Ը-Ո-Գ գլխատեցաւ
Պաւղոս առաքեալ ի Հ-Ո-Վ-Ժ-Ք-Ա-Ղ-Ա-Ք-Ի: Հ-Ո-Վ-Ժ-
Ե-Ջ-Ի-Ն-Ե-Ր-Ը-Ն ՆԵՐՈՒ Ի-Ա-Յ-Ե-Ր ա-ր-ե-ն-ը Պ-օ-ղ-ո-ս ա-ր-ե-լ-լ-յ-ն
ժ-լ-ս-ի-լ Հ-Ո-Վ-Ժ-Ք-Ի-Ջ-Ա-: Բ-օ-մ-ա-լ-ը-լ-ա-ր-ը-ն ՆԵՐՕՆ չ-է-
զ-ա-ր-ը վ-ա-գ-թ-ը-ն-տ-ա-՝ Պ-օ-ղ-ո-ս ր-է-ս-ի-ւ-լ-ի-ւ-ն պ-ա-շ-ը Բ-օ-մ-ա-
տ-ա ք-է-ս-ի-լ-տ-ի-: — Բ-ա-զ-ո-ւ-մ բ-ո-ր-ո-տ-ք Է-ի-ն յ-ի-ս-ր-ա-յ-է-լ-ի
առ Ե-ղ-ի-ս-է-ի- մ-ա-ր-է-ս-ր-է-ի-: Ա-յ-ս է որ ասացաւն ի
ձ-ե-ռ-ն մ-ա-ր-է-ս-ր-է-ի- Յ-ո-վ-լ-լ-յ-:

* Քիչ տեղ կը դանուի նախադաս դրուած մարդու ա-
նունը չհամաձայնած: Ել հրաման յԱ-Հ-Ե-Ր-Ի- Ի-Ա-Յ-Ե-Ր-Ը:

Է. Եթէ բացայայտեալ գոյականը նախադաս գրուած է՝ յօդն ինք կ'առնու . իսկ եթէ յետադաս է՝ երկուքն ալ առանց յօդի կը մնան . այսպէս . Արի որ+այն Աբտաշէս . Ա-ա+եալ Պէտրոս . եւայլն: — Առաքեաց Տէր Շնաթան Տարդարէ առ Դաւիթ: Ասաց Եսայի Տարդարէ: Յուղայի ո-ո+ելոյ:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԱՌԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆՔ

Խոսեցանք Ա մասին մէջ թէ ածականն իւր գոյականին հետ ինչպէս պիտի հոլովի: Հիմայ կը մնայ խօսիլ մէկ քանի մասնաւոր գիտելիքներու վրայ:

1. Ածական ամոռանց համաձայնոհմինը:

Ա. Ախատաս ածականը նախդրիւ կը հոլովի , ինչպէս (երես 19) գըցինք : Բայց երբեմն կընայ իւր գոյականին հետ համաձայնիլ , սյսինքն մէկտեղ հոլովիլ :

Խոստավան լիցուք զգաղտնիս սրտից մերոց ծած- ի-դիտին Աստուծոյ: — Փոխեցին զփառս անեղծին Աստուծոյ ի նմանութիւն պատկերի եղծանելի մարդոյ :

Այսպէս եւս՝ մանաւանդ միավանկ ածական- ները . Սրբոյ Հոգ-ոյն . +ազի առն . ի քուն-է +ուղ+է , եւայլն: Նոյնպէս անեղական բառերէ յառաջ եղակի ածականը . Բայտ-երես+ տեսանել: Ընդ այն Քրի- ժուց: Նոյն իսպանօտ: Մեծու աղալանօտ:

Բ. Քետադաս ածականը (տես երես 20.) քիչ տեղ կը գտնուի չհամաձայնած . այսպէս . Մեր- կացաւ զփառս հայրենի: Առաջի կացին դնդին յո-

Դայեւն* : — Իսկ Աբովնելի (թաղաւորական) ածականը գրեթէ միշտ անհամաձայն կը մնայ, եւ կը սուի՛ Տանն աբովնելի, զօրէնս աբովնելի, հրամանաւ աբովնելի :

Գ. Եթէ ածականները շատ են՝ նախդիրն ամենուն վրայ կը կրկնուի :

Ի յիմար եւ յանխրատ խնդրոց ծնանին կուիք : — Ի բարի եւ յազնուական աղջէ ես դու :

Դ. Երբեմն ածականին ու գոյականին մէջ ուրիշ մասն բանի կը մտնէ, եւ այն ատեն կրնայ նախդիրն երկուքին վրայ ալ դրուիլ :

Աբէլ ի հարաշտէն իւրմէ սպանանի յեղբօրէն : Աբէլ ի-ը հարաշտ եղբօրէն իւ ապանուի : Աբէլ քէնարի էօզ գարտաշընտան էօլտիւ : — Ոչինչ արժանի ճահու ի-ը իսպանոց ունէր վաս Պաւղոս :

2. Ածականներու խնդրառութիւն :

Ածականներն իրենց նշանակութեան համեմատ այլեւայլ հոլով խնդիր կ'առնուն . ինչպէս . Արժանի ճահու . տճ . էօլ-մէ մ-ս-թանադէ :

Գրաբարի մէջ ածականներու խնդրառութիւնն աշխարհաբարին հետ նոյն է : Հոս նշանակենք միայն գրաբարի յատուկ եղածը :

Ա. Բնդհանրապէս՝ մէկու մը հետ վարժունէ , չէածնունէ , իւրո՞ցուցընող ածականներն առ նախդիր կ'առնուն . ինչպէս են՝ Գիտէ , +աշը , իւստ , -դիտուուր , անշնորն , ամորդի , եւայլն . եւ կ'ըսուի՛ Միամիտ կալ առ դէարս : Տէրերուն հասարաբէմ ըլ-

* Եան մասնկաւ ածանցեալ ածականներն անհոլով են . միայն քանի մը հատը կը հոլովի , ինչպէս Մ-դինեն , նինոյ : Գարձեալ՝ կը հոլովին տարիք ցուցընողները՝ երիւնան , դնէ , մնէց , երկու տարւան . երեւնան , երեք տարւան . +առանձնան , հորէ-ը-մ-ն :

ԸՆ: — Քաղցր առ ամենեսէն. առ բարերարն տմարդի. Երախտաւորք առ աղքն:

Երբեմն ալ վերջահոլով տրական. Որ չար է երաշ անյն, ուս լիցի բարի:

Բ. Եցթէ ածականին խնդիրն աներեւոյթ է, առ, առ է կամ պարզ էնախդրիւ տրական կ'առնու:

Դժուարին առ իմասլ են բանքն: Երկաթ՝ ցուրտ առ է շօլութել է: — Բարի էր ծառն է իւրական, եւ գեղեցիկ է ուստանել: Տես երես 110, Արագ առ է ըել, ծանր առ է բարիստալ:

Գ. Ի՞ացառական կը դրուի՝ այս բանի մէջ կամ այն ի՞ովէն կամ այս նիստամասը ցուցընելու համար, եւ մանաւանդ աղք եւ որպէսունիւն. — որ աշխարհաբար հասարակօրէն գործիականով կը թարգմանուի, կամ ստացական յօդով:

Ասէ աղօւէսն. ձայն գոյ ի քեզ կարի քաջ, ով ագուաւ, բայց է մոտաց պակաս ես: Չայն սունիւ շար լու, բայց իւլուդ ուսկաս է. (իւլուդ ովէն պակաս ես:) — Ի որոց հասակակիցք: Ի մոտաց թեթեւ. (իւլուդ նենեւ, նենեւութիւն:) Կաղ յառից: Յերիսոյունց յեռոց յաջողակ: Յալոց վիսասեալ. (աճկ. իւսոյիստունիւն:) Հոսովմայեցիք յաղքէ:

Դ. Ի՞այց ասոր տեղ աւելի սովորական է գործիական խնդիր:

Եր Յուսիկ առարկան, մանուկ, ովիստ առոյգ, եւ բարձրհասափառ, եւ գեղալի երեսաց սքանչելի: Հաշմ սորեւ: Զօրաւոր էր գրով: Մի լինիք տղայք մոտ, (կամ ողայտիրու:) Յանդուզն լվուած. լիրք երեստ: Սկիւթիանոս ոմն տաճիկ դուհաւա:

Ե. Կոյնպէս երկու երեք կերպ խնդրառութիւն ունին հետեւեալ ածականները:

Կարօտ է օդնախանունեան, հանճարոյ, եւայլն: — Բազում ուղեւորք եւ յայտնանէ իսկ կարօտ են:

— ԱԵՔ ՆԱ+Տ+ կարօտ եմք եւ ոչ նոքա ԹՅ+ : ՀԱ+
ԵՒ- կարօտ :

Ծարաւի արեւն : — Միմեանց Բանու եւ արեւմբ
ծարաւի են : Ծարաւի եմ +Ե-, կամ -+ +Ե-:

3. Բաղդատական եև Գերադրական ածականներ :

Ա. Բաղդատականներն (եր. 140.) աշխարհաբար ու տաճկ .լեզուաց մեջ բացառական խնդիր կ'առնուն .ինչպէս, Ամենէն ուշուի սուրու ու ունըր+է+
մէ է. (տիւնեատան պէօյիւք տիւր:) Բայց գրաբար՝
+ան նախադրութեամբ հայցական կ'առնուն :

Գլուխն պատուականագոյն է +ան զամենայն մա-
սունս : Գլուխն ամեն մասերէն սուելի ուսուսուիսն է :
Պաշ հէր ազալարտան զիյատէ գըյմէթլի տիր :
— Զի՞նչ գեղեցկագոյն +ան զսիրամուրի :

Բ. Կրականներն ալ +ան նախադրութեամբ
բաղդատականի ոյժ կ'ունենան :

Լուսին +ան զբաղում աշխարհա մեծ է : Լուսինը շոր-
երիներէ մէծ է : Այ չօգ իւլքէլէրտէն պէօյիւք
տիւր : — Էջ սա արդարացեալ +ան զնա :

Գ. Խըբեմն գերագրական կը ձեւանայ գոյ-
ականի մը .քով իւր յոդնակի սեռականն աւելցը-
նելով :

Ամենայն պարծանաց պարծանիք խոնարհութիւն
է : Ամենէն մէծ պարծան+ է իւնարհութիւնը : —
Սնոսիք անոտեց . (բոլը քում բաներ :) Մահուց
մահունս մեռանին . (ըբալը մաներով :)

Նոյնպէս, Հաղուր+ հաղուր-ց . (առ. պէնլընէ
պէն :) Բի-բուց բի-բու երախտիս ցուցի ձեզ . (բի-
բու-ց բունէ+ ըբէ յեզի :)

4. Ածականներու Բաղդատութեան շախութ :

Ա. Խօնչումք սուելի, Շըւմք պուտու կամ յու-
կամ էր+ը հարցումն ու անոր պատասխանը (ու

Բաղդատութեան շափն է,) հասարակօրէն գործիւ-
ական, եւ երբեմն անորոշ հայցական կը դրուի:

Քառասուն՝ միով պակաս . (+---անէն մէջ պակաս:) Մէջ ամու պակաս քան զյիսուն: Աէց ամութիւ-
յառաջ քան զզատիկն: — Ամու երիս պակաս ի
քառասունէ . (+---անէն երիս ուրիշ պակաս:) Զայդ
ամենայն արարի, արդ չէն ես պակաս իցեմ:
Զէն աւելի իցեն քան զմոգու:

Գ Լ Ո Ւ Խ Զ.

ՄԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆՔ

Մասնական անուանց եւ հարցականներուն
իրենց գոյականին հետ համաձայնութիւնն Ա. մասին
մէջ (երես 26—29 եւ 38.) զրեցինք: Հոս կը մնայ
խօսիլ նախ ասոնց Գործածութեան եւ երկրորդ
խնդրառութեան վրայ:

Յ Ո Գ Ո Ւ Ա Ծ Ա.

ՄԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆՑ ԱՅԼԵՒԱՑ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՏԻՆԸ

Ա. Մասնական անուններն իրենց գոյականէն
կամ բայէն թէ յառաջ եւ թէ ետք կրնան դրուիլ-
իսկ հարցականները միշտ նախադաս կը դրուին:

Բ. “Աշանակութեան կողմանէ” ա՞ն եւ ի՞ն
մասնաւոր մարդ կամ իր կը ցուցընեն՝ որոշ կերպով,
եւ հասարակօրէն հաստատական խօսքերու մէջ կը
գործածուին. ինչպէս. Եկն ա՞ն եւ պատմեաց: Ել
ա՞ն ի նոցանէ արտաքս: Այր ա՞ն էր անդ:

Իսկ ու եւ ինչընդհանուր եւ անորոշ նշանակութեամբ կը գործածուին՝ գլխաւորաբար թէական, հարցական եւ բացառական խօսքերու մէջ. ինչպէս. Եթէ ու կամիցի. ո՞ւ ի ձէնջ. իցէ ու աստ. ո՞ւ ու ետես. մէ ու լուիցէ. ո՞ւ ո՞ւ, որպէս ո՞ւ. եւայլն: — Եւ ասոնց տեղ ո՞նչ չի դրուիր:

Նոյնպէս ալ՝ Եթէ իցէ ինչ ո՞ւ ո՞ւ: ո՞ւ ինչ իմէ. ո՞ր ինչ յայնցանէ. Է՞ ինչ այդր. վ՞ե ինչ աստ. ո՞ւ ինչ ունիմք. մէ ինչ ասիցէք. եւայլն: — Եւ ասոնց տեղ ի՞նչ չի դրուիր:

Գ. Եթէ ի՞նչ, ինչ, ո՞նչ, ու առնող գոյականն ուրիշ ածական մ'ալ հետն ունի, այս մասնականները գոյականին եւ ածականին մէջտեղը կը դրուին:

Ժողովել իւիւ-ինչ բոլուս եւ դնել ի վերայ խարուկի. (աճ. զի՞ր լո՞ւ նո՞ւ ետի՞ո ո՞նէ չի՞ւ իւսիւնէ գօյադ:)

Այլ ինչ ո՞ւ ո՞ւ իւոն: Ո՞ւ ո՞ւ ինչ իւովունիւն: Օրո՞ր ինչ իւո՞ւ: Ռո՞ր ինչ բո՞ն: Բո՞ն ինչ նենե՞ւ: — Մեծ իմն անուն փառաց: Այլո՞դ իմն իւո՞ւ լինին: Ի նէ-նոյ իմեքէ առընթերուսցէ առնել ինչ: — Այլ ոմն մէծադուն. առն ուրումն մէծադուն: Զայլ սմանս կապեւը:

Նոյնպէս մէ բառը՝ Գործ մի բոլէ գործեաց դա: Բո՞ն մի համարուսոյ: Ռո՞րո՞ր մի նո՞յ:

Դ. Ի՞նչ, ինչ եւ ու խօսքի սկիզբ չեն դրուիր, ինչպէս բերուած օրինակներէն կը տեսնուի. այլ իրենցմէ յառաջ հարկաւ ուրիշ բառ մ'ըլլալու է:

Ե. Ո՞ինչ, մէ ինչ, եթէ իրենց բայէն կամ գոյականէն ետ մնան՝ նախադաս էւ մ'ալ կ'ուզեն:

Եղեւ նմա չար էւ ո՞ւ ինչ: — Առակ էւ ո՞ւ մի ինչ ասես: — Մի՞ գտցէ զինի իւր էւ մէ ինչ:

Զ. Ի՞նչ եւ ինչ շատ անդամ յետադաս ըլլալով՝ անփոփոխ կը մնան:

Փուռու ի՞ն հաւանեցուցանես զիս. (Փիսկ՝ էստոն-է-է+.) Քնի մը վա կը համողցընէս։ Պիր ճիւղի գանտըրըյօր սուն պէնի։ — Ի նիւնոյ ինչ որ առաջի կայր՝ արար զամենայն, որպէս յերկաթոյն զմանգաղ։ (Փիսկ՝ էստոն-է-է+. է նիւնոյ էմե+է+.) Յորժամ շողն ընդ երդ մտանիցէ՝ հողամաղք ի՞ն* երեւին ի շողն. (շամանդաղնէր մը կը ուսնո՞ին։)

Է. Շատ անգամ ինչ մասնականն իւր գոյականէն կամ բայէն յառաջ կը դրուի. Բայց այն ատեն հարկ է որ ուրիշ բառ մը ինչէն ալ յառաջ դրուած ըլլայ։ (Տես Դ+)

Ունիք ինչ կերակուր աստ. (հոս ու-ուկէլի+ մ'ու-նի՞+.) — Եթէ տաց ինչքեղ իրադ՝ ոչ անսաս ինձ։ Եթէ ունիցին ինչ ընդ ումեք բանս՝ յատեան երթիցեն. (այսինքն՝ կերակուր ինչ, իրադ ինչ, բանս ինչ։)

Ը. Ո՞ն երբեմն իբրեւ զարդ կ'աւելցուի, եւ երբեմն եբե նէ, կերպով մը, իւս մը նշանակելով։

Այնու ի՞ն ածէ զնոսա ի հաւան։ Անով զիրեն+ կը համողցընէ։ — Մտադիւր ի՞ն անսայիք անմտացն։ Եւս ի՞ն մեծամեծս խօսէին։ Զի՞ թշնամի ի՞ն եղէ ձեզ։

Թ. Ի՞ն զարդու համար կ'աւելցուի՝ թէական, հարցական, եւ բացասական խօսքերու մէջ։ (Թէակ.) Եթէ հնար ինչ իցէ ձեղ՝ ընդ ամենայն մարդկան զիսաղաղութիւն կալջիք։ Ենէ կարելէ և ամէն մարդու հետ իտղաղունիւն ունեցէ+։ Էյէր դապիւ իսէ՝ հէր քէս իլէ պարըշտ օլուն։ — Եթէ կարող ինչ ես՝ օգնեա մեղ։

* Ասոնք յոգնակի գոյականի քով՝ ըսած ենք (Եր. 27.) թէ միշտ անփոփոխ են։

** Անեղական գոյականներուն եղակի մասնական կամ թուական ածական կը տրուի. այսպէս. կին իսուր+ գ բարելացւոց։ Երկու աղայցեն է մէ երկան։ Վասն մոյ յանցանաց։ Երկոքին մոյ էրաց յայտարարք են։ Դէս երէ+։

Հրցիկ.) Միթէ դու մեծ ինչ սպ իցես քան զհայրն մեր: Դուն մեր հօրմէն մշտ մէին էս: — Միթէ անիրած ինչ է Աստուած. քաւ լիցի: Միթէ պահապա՞ն ինչ էի ես եղբօրն իմոյ:

Բցակ.) Ոչ եթէ յանձնէ ինչ եկի, այլ նա առաջ քեաց զիս. (ու նե ևս իշխ եկայ:) — Ոչ այժմ ինչ կոչեցի զքեզ: Ոչ՝ եթէ չուտեմք պակասեմք ինչ, եւ ոչ՝ եթէ ուտեմք առաւելումք ինչ: Միթէ ինչ երանի տայցես նոցա: Չեմ ինչ անսալսց:

Ծառ սովորական են՝ եթէ հնար ինչ եր. եթէ մարթ ինչ իցէ: Մարթ ինչ իցէ. Եր ինչ ի դէպ: Ոչ ինչ զանգիտեմ. մի ինչ խիթար. չէ ինչ պիտոյ, կամ՝ ոչ ինչ է պիտոյ ասել զայդ. առանց ինչ խղճելոյ. ոչ ինչ կարի հեռի. եւայլն:

Ժ. Խըրբեմն մի թուականին տեղ եւ մանաւնդ օգոր որեղուանէ, օգոր ժամանակ ու մերյանը նիւցուցընելու համար կը դրուին ուրեմն, ուրեմն՝ ներզոյ. եւ արական նշանակութեամբ, եւ ուստիւր բցու. նշանակութեամբ. — այսինքն՝ այս տեղական անորոշ մակեայները իբրեւ մասնական անուն կը բանին տեղւոյ եւ ժամանակի անուանց վըայ:

Դատաւոր մի եր է տաղաւի ուրեմն. (փխկ' է տաղաւի միաւոյ:) — Ընդ ժաղունի դուռն ուրեմն ի բերդն մտանեին. (ծածուսի դուռն ըը:) — Ի շնուր ուրեմն իւնել: — Ի դեղւով ուրեմն կալ յաղօթս, եւայլն: — Զհորիւրամենիւր ուրեմն եր Աբրահամ, եւ եղեւ հայր ազգաց բազմաց: — Մօր ուրեմն ամօք երեք հարիւրովք յետոյ:

Մինչեւ այստեղ դրուած օրինակներէն կը տեսնուի որ այս մասնական անուններն ու յիշեալ մասնական մակեայներն Անորոշ յօդի տեղ կը դրուին:

Վասնական անուանց գործածութեան մասին
հետեւեալներն ալ միտք առնելու է:

ԺԱ. Անորոշ հայցական չեն դրուիր ո՞ն, ո՞ւ,
ի՞ն, ի՞ն ամենայն, ի-բարանչի-ը, միմենց, ոյս անոն
մասնականներն եւ ո՞ւ, ո՞ւ, զի՞ն հարցականները:

ԺԲ. Ո՞ն շատ անդամ յատուկ անուան մը
վրայ կ'իյնայ: Եւ այն ատեն անունն երբեմն առանց
շնախդրի կը մնայ, եւ ո՞ն կ'առնու զնախդիրը:

Յղեա եւ կոչեա զԱյն զ՞ն, որ կոչի Պետրոս.
նա մուեալ է ու Այնուի ո-մենի խաղախսորդի: —
Ասէին թէ զ՞ն Աբրամանը արդելեալ իցէ դիւաց:
— Դումէո զ՞ն ասեն եկեալ: Դումէո անոն մէիս
ի ըսեն նէ եկեր է*:

ԺԳ. Ի-բարանչի-ը, անյնի-ը եւ մէն մէ ուզզա-
կանները՝ սեռականի եւ տրականի տեղ կը բանին:
Սեռ.) Նստաւ ի-բարանչի-ը ի վերայ նոցա. անոնց
ամեն մէկուն վրայ: — Իւրաքանչիւր ոդւոց զանյնի-ը
մարմին զդեցեալ:

Տրկ.) Ողջոյն տուր սիրելեաց իմոց ի-բարանչի-ը՝ յա-
նուանէ: Այբելիներուս ամեն մէկուն անունովը բա-
րեւ ըրէ: Աէվլիիւլիւլէրիմին հէր պիրինէ իսմի իլէ
սէլամ էյլէ: — Բաժանէ Տէր ի-բարանչի-ը որ-
պէս եւ կամի. (այսինքն՝ ի-բարանչի-ը ո-մէի+):

Այսպէս նաեւ՝ Առն ի-բարանչի-ը. ընդ ի-բա-
րանչի-ը ումեք. յի-բարանչի-ը ումեքէ, եւայլն:

* Անոն դոյականն յատուկ անուան մը հետ մէկունը՝
ածականի պէս կ'ըլլայ ոյր: Այս եւայլն բառերուն: Այր
մի Ա-րիւն անոն: Կին ոմն անոն դումուրէն: Արշաւեցին
ի քաղաք մի ամուր Եփուն անոն: Զըսուն ոմն անոն
էր. (Զըսուն անոն մէկ {որ}:) Եր ոմն թագաւոր Ա-սուն
անոն:

ՅՈՒԽԱԾ Բ.

ՄԱՍՆԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆ ԱՆՈՒԲԱՑ
ՅՕԴԵՌՈՒԹԻՒՆ

Ա. Պնդհանրապէս մասնական եւ հարցական
անուններն առանց յօդի կը գործածուին, այսինքն
*, ՞, ՞ յօդերը չեն առնուր:

Բ. Քոդ առնողներն են՝ ոյլ եւ միա։ Իսկ ա-
մենայն առանձին գիտելիք ունի։

Գ. Ամենայն բառը եթէ գոյական է՝ կը նշա-
նակէ ամէն բան, ամէն մարդ։ Իսկ եթէ ածական է՝
կը նշանակէ մէջ մը ամէն, (հէր, հէփ,) մէջ մ'ալ
բալը, (պիւթիւն։)

1. Ամենայն գոյականը կրնայ յօդ առնուլ,
բայց աւելի վայելուչ է անյօդ գործածել։

Ամենայն ի հողոյ եղեւ, եւ ամենայն ի հող դառ-
նայ։ Տուք ողորմութիւն, եւ ահա ամենայն ձեր
սուրբ է։ (յեր ամէն բանը։) — Ամենայն որ դայ
առ իս։ յամենայնէ որ լսիցէ. եւայլն։

2. Ամենայն ածականը՝ եթէ ամէն նշանակէ՝
անորոշ է, եւ եզակիի մէջ իւր գոյականն ալ միշտ
անյօդ է. իսկ յոգնակիի մէջ՝ երբ որոշեալ է՝ կը բ-
նայ գոյականը յօդ ալ առնուլ։

Ամենայն ոռուն կազմի յումէ կազմի։ Ամեն ոռուն իւ-
նիսուէ որուէ որ իւ վնասէ։ — Մի ուամենայն մարդ
մուծաներ ի տուն քո։ Յամենայն ուեղիս. յամե-
նայն իսուսոց, եւայլն։ Իսկ որոշեալ յօդն. Ամենայն
մարդէին երկրին. ամենայն համեմատիորդուն ձեր.
էրուն ամենայն։* եւայլն։

* Յոգնակիի մէջ յետադաս ամենայնին վերջա հոլովներն
— մենէւին բառով կը ձեւանան. այսպէս, Զօրքն ամենայն,
զզօրսն ամենայն. — զօրացն ամենէւն։

Յ. Ամենայն ածականը՝ երբ բոլոր նշանակէն իւր գոյականն եղակի կը դրուի եւ յօդ կ'առնու։ Քահանայապետքն եւ ամենայն սուեն ինդրէին սուտ վկայութիւն զթիսուսէ։ Քահանայապետքն բոլոր սուեն ըիսուուի դէմ սուա վիայունիւն ու իւ քնուեին։ — Աղաղակեաց ամենայն ժողովներն։ — Զամենայն քիչը աշխատ եղեաք. (բոլոր քիչը աշխատեցան+.)

Այսպէս նաեւ՝ Ամենայն տունդ, (բոլոր պահնը) ամենայն քաղաքն, քաղաքս ամենայն, զամենայն զկարասին, ամենայն կահիւն։

Դ. Մին երբ որ մէ ամ (է նոցանէ) ըսելու տեղ կը գործածուի, շատ անգամ յօդ ալ կ'առնու. այսպէս. Երկու պարտապանը էին. մինն պարտէր հինգհարիւր դահեկան, եւ միւսն յիսուն։ Երիսու պարտիան իսր. մէկը պարտ+ ունէր հինգհարէիւր դահեկան, ու մէկը յիսուն։ Մինդ ի ձենջ սատանայ է։

ԳԼՈՒԽ Է.

ԴԻՍՈՐԾ ՅՕԴ

♦ այերէն լեզուի յօդերուն վրայ երկու գըլխաւոր բան կայ դիտելու. 1. Յօդերուն զօրութիւնը կամ նշանակութիւնը, եւ ըստ այսմ անոնց համաձայնութիւնն ու գործածութիւնը. 2. Երբ եւ ուր յօդ դրուիլն ու չդրուիլը։

ՅՈՒԱԽԵԾ Ա.

ՅՈՒԵՐՈՒ Ն ՇԱՆԱԿՈՒԹՈՒՏՆՆ ՈՒ
ՀԱՄԱՉԱՑՈՒԹՈՒՏՆԸ

1. Հասարակ անուանց յօդառոհթիհն:

Ա. Գիմորոշ և, ո, և յօդերը գերանուանց
արմատներն են, ինչպէս ըսած ենք. (Երես 29:) Այս
յօդերուն զլխաւոր պաշտօնն է՝ գոյականի մը որոշ
եւ անորոշ ըլլալը ցուցընել՝ երեք գելքի հա-
մեմատ: Ասոր համար է որ կը կոչուին Դիմորոշ,
այսինքն գեմք որոշող:

Բ. Գոյական անունը խօսքի մէջ կընայ մէյ մը
Որոշութեալ ըլլալ՝ այս կամ այն ծանօթ բանը ցուցը-
նելով. մէյ մ'ալ ըլլալ Անորոշ՝ առանց ցուցընելու
թէ որն է: Զորօրինակ որոշեալ է՝ Մանուկն ծնաւ.
եւ անորոշ է՝ Մանուկ ծնաւ. նոյնպէս անորոշ է աշ-
խարհաբար՝ իշխանի պէս. եւ որոշեալ է՝ իշխանին պէս:

Գրաբարն յատուկ անորոշ յօդ չունի. այլ կամ
լոկ անունն առանց յօդի կը դրուի իւր բավին քով, եւ
կամ իրբեւ անորոշ յօդ՝ ի՞ն, ի՞ն, ա՞ն, ա՞ն, * ա՞րի՞ն,
ա՞րի՞ն, ա՞րի՞ն կ'աւելցուի՝ մարդ կամ իր կամ տեղ
ցուցընելուն համեմատ. որ յառաջ տեսանք (Երես 189:)

Աշխարհաբար հայերէնի որոշիչ յօդն առ հասարակ
և (կամ շ) գիրն է միակերպ: Բայց

Գ. Գրաբար հայերէնը երեք այլեւայլ յօ-
դերով կը ցուցընէ որոշեալը՝ երեք գերանունական

* Երբեմն եղակի անորոշ անյօդ անունէ մ'ետքը լու-
լեայն կ'իմացուի դ, կամ ա՞ն, կամ ի՞ն, եւայլն:
Այսպէս. Եկն այր ի լեռնէն Եփրեմի. Եմուս մարտէ-
առ Գաւիթ. Եղեւ խնդիր յաւակերտացն Յովհաննու
ընդ Հըկէ. (այսինքն՝ Եկն այր դ, մարգարէ ա՞ն, ընդ մը Հըկէի:)

դէմքերուն համեմատ: — Եթէ այս (դիմորոշ) յօդերը
դէմքերուն համեմատ չըլլան՝ գրաբար սխալ կ'ըլլայ:

1. Ա յօդ կը դրուի որոշուելու բառին վրայ՝
երբ նոյն բառն առաջին դէմքի (խօսողին) հետ յա-
րաբերութիւն ունի, զորօրինակ թէ անոր մօտ է,
կամ թէ անոր ըստածն ու ըստածն է, եւայլն:

2. Դ յօդ կը դրուի՝ երբ որոշուելու բառն
երկրորդ դէմքի (լսողին) հետ նոյն յարաբերու-
թիւններն ունի:

3. Ն յօդ կը դրուի՝ երբ որոշուելու բառն
երկրորդ դէմքի (ոչ առաջնոյն եւ ոչ երկրորդին)
հետ նոյն յարաբերութիւններն ունի:

Դրաձեալ՝ հիմակուան ժամանակին համար
ս եւ ՛ կը դրուի, իսկ անցած եւ գալի ժամանակ կը
նշանակուի և յօդով. այսպէս. Մինչ առ ձեզ եմ
(այժմ). Զօր այժմով ունիս. Որպէս սպաներն երեխ
զեգիպտացին:

Օրինակները տես ասկէ մինչեւ այս Գլխոյս վերջը:

Աւասիկ անորոշն ու որոշեալը (կամ անյօդն ու յօ-
դովը): Եթ ամբոխ յոյժ ի տեղւոջն. եւ ասեն ցՅիսուս,
տեսանեմ զի ամբոխով նեղէ զքեզ. եւ ել ամբոխն ի բաց:
Ուր անորոշ է ամբոխ, (մեծ բազմութիւն մը.) իսկ ամ-
բոխով եւ ամբոխն՝ որոշեալ են. որ աշխարհաբար հաւա-
սարապէս կ'ըսուի՝ Բաղադրիան զքեզ կը նեղէ. —
Բայց ամբոխն ելաւ դուրս:

Դ. Յուցական գերանուանց գոյականին յօդը
պէտք է որ նոյն գերանուանց դէմքին ճշդիւ համա-
ձայնի*. Ի լերինս յայսմէի: — Զինչ է բանդ այդ.
զինչ են վերը այդուին. ուրոյն ինքն զՊրիգորու:
— Յաւուրսն յայնուին. մարդոյն այնոին. եւայլն:

* Եւ ոչ թէ մեր սովորական աշխարհաբարին նման՝ Այ-
սոկին տաս այդ մարդուն:

Բայց նախադաս ցուցականին գոյականը քիչ
անդամ յօդ կ'առնու .^{*} Յայս ժամուս. զայս տեղիս
ի բաց քակեմք :

- Ե. Խակ ստացական դերանուանց գոյականին
յօդը՝ 1. երբեմն կը համաձայնի, 2. երբեմն և կը
դրուի՛ երբ որ ներկայ տեղոյ կամ ժամանակի կա-
պուած չէ. Եւ 3. շատ անդամ բոլորովին կը դեղուի :
1. Հեղութիւնով յեր յայտնի լիցի ամենայն մարդ-
կան: Զեր հեղութիւնն ամեն մորդու յայտնի ըլլոյ:
— Ի ժամանու գերան կայ: Ոչ վասն ու խօ-
սիցո՞ հաւատամք: — Նոր են մեր իրքու:
 2. Յայտնի լիցին փառքն յեր ընդ ամենայն երկիր:
Զեր իշխութը բոլոր աշխարհներ յայտնի ըլլոյ: — Մի՛
բարիքն ու ի հարկէ լինիցին: Զբանն իմ պահեցին:
 3. Խնդրութեած յեր յայտնի լիցին առ Աստուած:
Զեր ինդիքներն Աստուածոյ ուղեւ յայտնի ըլլոն:
— Եղբայր ու եկեալ է:

Բայց յօդն ուրիշ գէմքի հետ կը համա-
ձայնի՝ երբ որ ստացեալը (ունեցուածը) ստացողէն
դուրս կամ հեռու է տեղով կամ ժամանակով:
Տուր ի բաց զորդեակիր իմ: Հանէ ուսուր զանիս (որ
ուսուր է): — Դուստրն ու մեռաւ. (ոչ հոս քու-
քովդ): — Խորտակեցաւ նաևն ու. (նոյնպէս): Իմ
որդին լուսաւոր է. (որ քովս չէ): Զիմ մարդարէ՛
զոկիցեմ. (զքեզ կամ զդա:)

Կը յանձնուի դասատուաց՝ հոս եւ վարը փակագծեալ
համառօտ մեկնութեանց պարզաբանութիւնն ընել՝ ըստ
աւանդեալ կանոնաց:

**Մինչեւ այստեղ աւանդուած կանոններուն
համեմատ կ'ըսուի՝**

* Խնձու նաեւ յետադասի քով անյօդ գոյական՝ բացա-
ռութիւն է. Ի հուն յայսմանէ: Եր. 204, Դ:

ԶՐՀՈՐՍ խոր է. հորը իսրաւնի է (հոս ոտքիս տակ:) Քոյլրդ իմ միայն եթող զիս. + յըս (որ քու քովկ է:) Հայրն քո հատուցե քեզ. (զոր հոս չենք տեսներ:)

{ Զի՞նչ գործեն ի շաբաթուս. (այսօր) շոբան օրով: Ի շաբաթուն հանդարտեցին. (այն օր) շոբան օրը հանդիսոր ըլքն:

{ Զի՞կայք աստ զօրս ցերեկ. (այսօրւան) բուշր շոբեկը: Զօրն ցերեկ յայն ծախեք. (ամէն ատեն) բուշր շոբեկն անով ի՞նոցնե+:
[յոդնեցուն+:

{ Զամենայն գիշերս աշխատ եղեաք. բուշր իւշերս Զդիշերն ամենայն քնով յագեցաւ. բուշր իւշերը իւշու+ իւշու + նացաւ:

{ Տարաժամեալ է օրս. (հիմայ) օրն երիկուն եղած է: Երեկոյացեալ էր ժամն. (այն օրն) երիկուն եղած էր:

Այս դրաբարի յօդերը պարզապէս որոշիչ յօդ են, ինչպէս ըսինք՝ դէմքերու համեմատ. եւ ասոնց աշխարհաբարն առ հասարակ ն (կամ ը) յօդով է: Ուստի պէտք չէ բռնազբօսելով մեկնել ցուցականաւ կամ ստացականաւ, իբր թէ ԶՐՀՈՐՍ այս խոր է. այդ քոյր իմ. յայսմ շաբաթու եւայլն. եւ աշխարհաբար թարգմանել՝ Այս հորը. առ քոյրս. այս շաբաթ օրով. ուր բուլորովին աւելորդ են դերանունները:

Զ. Պարաբար գիմորոշ յօդերն երկրորդական գործածութիւն ու նշանակութիւն ալ ունին. այսինքն, նոյն յօդերն երբեմն նաև են դերանունական իական յօդ, Ցուցական յօդ եւ Ատացական յօդ:

Է. Այս էական, ցուցական եւ ստացական յօդերն՝ երբեմն իրենց դերանունցը հետ, եւ երբեմն առանց դերանունն կը գործածուին դերանունց տեղ. ինչպէս. Եմք ընդ յարկաւս ընդ այսուի, կամ լոկ՝ Եմք ընդ յարկաւս: Այս յարին դան էն+: Պու չաթընըն ալթընտայ ըզ:

Ը. 1. Պահմորոշ յօդ՝ էական գերանուան հետ։
Ես հովիւս մեղայ, ուստա ոչխարքո՞ զի՞ գործեցին։
Տնի. Պէն չօպան՝ խաթա էթտիմ, պունլար՝ գօյ-
ունլար՝ նէ՞ էթտիմ։ Ես լուացի զոտս ձեր՝ տէրս եւ
վարդապետու։ Դուտս ոսկեղէնքո՞ ոչ են աստուածք։

Թ. Խոկ ուր որ էական գերանուն չի գրուիր՝
յօդն զդէմքը կ'որոշէ. ինչպէս.

Ոչ բաւեմք արարածքս զԱրարչէն պատմել։ Մի
մարմին եմք բազումքս։ Մի հեղդասցուք մե-
ղաւորքս դառնալ առ Աստուած։ Երանի տամ
լսողացդ։ Երնեկ իսու բայց յէղի ո՛ւ լսէ։

Այսպէս ալ կոչականները. Լուարուք ինձ
զօրքո՞ ամենեքեան։ Ծնորհակալ եմք, քաջդ Փե-
լիքս։ Աբքայդ Խորայէլի։ Ո՛հեքդ եւ թշուառական։

Ժ. 2. Յուցական յօդ՝ յուցական գերանուան
հետ՝ յայտնի է Ա մասէն. (Եր. 34, տես եւ Եր. 194։)

Յուցական յօդ յուցական գերանուան տեղ։
Ոչ է իմ բանս, այլ Պաւղոսի։ Այս իօսո՞ն ի մա չէ,
այլ Պօռոսի։ — Փրկեսցես զմեղ ի մահուանէս.
(յայսմ մահուանէ։) Պահեսցէ զմեղ ի գիշերիս։

ԺԱ. 3. Ատացական յօդ՝ իւր գերանուանը
հետ։ Բժշկեսցի մանուկս ի՞մ։* Աւասիկ + յդ ցքեղ։

Ատացական յօդ ստացական գերանուան տեղ,
աշխարհաբարի նման։

Յայսմ գիշերի զոգիդ ի քէն ի բաց պահանջի-
ցեն. (կի՞ զոգի +։) Այս իշչե հանիդ և եւնե ունո՞
պահանջն։ Պու կէճէ ճանընը սէնտէն թալէպ է-
տէճէքլէր։ — Կենդանի ես, եւ շունչդ ի քեղ
է։ Ապիտակացեալ են հերքս։ (Ճազերս։) Ծե-
ծէին զզլուխն եղեգամբ. (անո՞ իւս-իւս։)

* Հոս ս ստացական յօդ է, եւ ոչ յուցական՝ վասն զի
մանուկը խօսողէն հեռու տեղ կը գտնուի։ Տես թիւ Ե։

2. Յարաշերական բառերու հետ կապուած յօդա-
ռոհթիհն:

Ա. Գրաբարի մէջ շատ յաճախեալ ոճ է՝ յա-
րաբերական բառէ մը անմիջապէս ետքն եկող բա-
ռին վրայ ։, ։, ։ յօդերը դնել:

Յարաբերական բառերն են՝ որ դերանունն եւ անով
կազմած բառերը, որ ինչ, որ ո՛ւ, որդիսէ, որդիս, որ-
շէ, յորժամ, եւայլն, նոյնագէս՝ ուր, ինչ, նախադաս
չէ, եւայլն, որոնք ուրիշ բառ մը կը յարաբերեն:

Բ. Ասոնցմէ ետքն եկած որեւիցէ մասն բանի՝ կ'առնու
։, ։, ։ յօդերը. թէպէտ հոլովուած ըլլայ կամ խո-
նարհուած, կամ մակրայ, եւայլն, նաեւ իս, ուսու, նու,
եւ նմանները. — Ի բաց առեալ նախդիր, նախադրու-
թիւն, շաղկապ ու միջարկութիւն, եւ դարձեալ ոճ,
ո՛ւ, ին, եւբեն, եւ քանի մը նմանները:

Յօդին այս գործածութիւնն ազատ է. այսինքն եթէ
յօդ չդրուի՝ սխալ չըլլար, մանաւանդ ուր որ յարա-
բերեալ բառը** ներդործութեամբ դրուած է. զորօրի-
նակ՝ Ո՞վ է որ ասէ՛տ ցքեզ. կրնայ ըսուիլ նաեւ՝ Ո՞վ
է որ ասէ ցքեզ: — Որ համբերիցէն ի սպառ, կամ Որ
համբերեսցէ ի սպառ: Բայց յօդը կ'աւելցուի վայել-
չութիւն, ոյժ եւ շատ անդամ բացայացութիւն տա-
լու համար:

Ա յօդ: Ես որ կոչեցայս անմահ՝ ահաւասիկ ի մե-
ռանել երթամ: Ես որ անմահ իուզեցայ՝ ահա
մեռնելու իւբիւամ: Պէն էօլմէզ տէնիլմիշ իբէն՝

* Այս կարգն են նաեւ հարցական բառերը՝ եթէ հարց-
մամբ չեն գործածուած, ինչպէս են՝ ինչ որ, ինչ ինչ-
ու ու. եւայլն: Ոչ գիտեմ չինչ խօսիսք: Ուր երթամն:

** Յորբերեւու բառն այն է՝ զորն որ յարաբերական բառը
յառաջ կը բերէ. ինչպէս Ա մասին մէջ ըսինք, (Երես
38:) Սուս որ խօսինս՝ Գալիլեացիք են. — Հոս յարա-
բերեալ բառն է սուս: Ասդ ուր օտարքս են. — յարա-
բերեալ բառն է սուս:

Ա եւ Տ յօդ դրուած խօսին մէջ՝ յարաբերեալ
բառը սովորաբար ներդործութեամբ կը դրուի:

իշմէ էօլմէյէ կիտէյօր ում: — Զոր ունիմ՝
զայս տաց քեզ: Զի՞նչ է այս լը ասէս յմեզ:
Այս որ եղեւս՝ ոչ էր եղեալ: — Աւելի՞ ինչ նշանս
առնել քան լը սայս առնէ:

Դ յօդ:) Տեսէք զի՞ւ լսէքդ: Տեսէ+ թէ ինչ իւ
լսէ+: Կէօրիւն քի՞նէ իշխտիյօր սունուզ: — Հա-
տոն ինձ լը պարտիստ: Զի՞նչ է այդ լը գործեստ:
Զի՞նչ է այդ զի՞ խորդաստ: — Ո՞ են դոքա որ
անցանենդ: Հաստատուն կաց յայդմ լը ու-
սարդ: Տեսանես զի՞ւ դոքայդ գործեն: — Զոր
այժմդ ունիս՝ չէ քո: Որ չեւդ էք բժշկեալ:

Ե յօդ:) Հանից լը եկուլ՝ ի բերանոյ նորա: Անոր
իլլէւ բէրնէն դիրէ հանէմ: Խուլմտուղունու օնուն
աղջընտան ըգարածաղըմ: — Զոր կամիմն զայն
առնեմ: Ես նոյն եմ որ խօսէին: Դարձայց ի տուն
իմ սաստի ելին: — Ուստի իցէ լը ունիցին: Որ
խնդրէն՝ յայտ առնէ թէ չեւ եւս եղիտ: Ելին
տեսանել զի՞նչ իցէ որ գործեցաւն: Զոր պար-
տէաքն հատուցաք: Արարին որպէս ուսանն: —
Որ առաքեացն զիս. կամ — որ զիսն առաքեաց:
Ուր երթամն, կամ — սոր եսն երթամ: — Զոր
գուն շինեցեր՝ աւերեցին: Մի լուիցուք լը նո-
քայն լուան: Մի՞նչ մանուկն էիր՝ անձամբ անձին
գօտի ածէիր: Որ յագարակին իցէ՝ մի գարձցի
յետս: Որ չեւն էր ծնեալ. որ չեւն էր բնաւիլյու
եկեալ: Որ կարին իսկ չարաբարոյք իցեն. եւայլն:
խառն:) Այս որ էջ՝ նոյն է եւ որ ել: Որ երեւինս
եւ որ ոչն երեւին:

Գ. Այսն կերպով երբեմն բուն հարցական
բառերուն քովն ալ յօդ կը դրուի:
Զի՞րդ կամ հիացեալ: Ի՞նչէս սովոր իեցեր եմ:
Նամորւ շաշմըշ գալմըշ ըմ: — Ընդէ՛ր զրկիցիմն:
Զի՞նչ խօսիստ: Զի՞րդ երկնչիստ ի սատանայէ:
Վասն որոյ եկիրդ: Զի՞ մոլիքդ: Զի՞ լայքդ, ևն:

Յօդի համաձայնութիւնը կամ մերձաւոր բառերուն
հետ դէմքի կապակցութիւնն որ Յօդուածիս մէջ տե-
սանք, իմանալու է նաեւ ամէն ցուցական բառերու վրայ
որ ։ ։ ։ ։ ։ գիմորուներով կազմուած են. զորօրինակ՝
այսպէս, ոյնպէս, ոյնշափ, ոյնպիսի, աւատիկ, ա-
հաւանիկ, այր, այրէն, անտի, եւայլն. ինչպէս օրի-
նակներն ըստ բաւականի ցուցընին :

Յ Օ Դ Ա Խ Ը Ծ Բ.

ՅՕԴԵՐՈՒՆ ՈՒՐ ԵԽ ԵՐԲ ԴՐՈՒՏՎԸ

1. Հասարակ անուանց յօդառութիւն :

Ա. Այն գոյականներն որ այս ինչ կամ այն
ինչ մասնաւորը չեն ցուցըներ, թէեւ որոշեալ ըլլան՝
գրաբար անյօդ (առանց յօդի) կը գործածուին: —
Բայց իրենց հայցականը միշտ չ նախդրիւ է*:

Բուռն է իբրեւ շման՝ ոէր: Մահուան շատ սասարիկ
է ոէր: — Ա-ի-անց կուրացուցանէ: Բազում շա-
րիս ուսոյց դադուրէն-նիւն: Որ սիրէ զերադ՝ սիրէ
դիմուսունիւն: Ոչի մարմին եւ ոսկերս ոչ ունի:
Հոգին մարմին ու սիրուիլ շանէ: — Մարմին ցան-
կայ հակառակ հոգ-ոյ: Ա-ի-շ որսոյ լինի դա-
րանակալ: Զբազումն կորոյս դինի: Իբրեւ ի
ստուերի շրջի մարդ: Զմարդիկ եւ շանառուն կե-
ցուցանէ Տէր: Կի՞ երկնչիցի յառնէ իւրմէ:

* Գրաբար լեզուի մէջ անյօդ բառի մը որոշեալ թէ ան-
որու ըլլալ ճանչնալու կառաջնորդէ հայցականը: Եթէ
տեսնես որ հայցականը չ նախդիր կ'ուզէ, նշան է թէ
անոր ուղղականն որոշեալ է, թէեւ յօդ չ'առնուր:
Այսպէս այս խօսքին մէջ՝ Ա-ի-անց կուրացուցանէ. Ա-
ի-անց որոշեալ է, վասնզի եթէ հայցականի դարձընես՝
չ նախդիր կ'ուզէ. Զն-ի-անց քանզի կուրացուցիւ է՝
ատեան արդարը:

Եթէ մասնաւոր որոշեալ ըլլային՝ յօդով պիտի ը-
սուեր։ Առաջնոյ հարդոյն հնազանդ էին գազանքն։
Մարդիկն երկրին չար էին։ Կին պատրեցաւ եւ յան-
ցեաւ։ Ոչ է բարւոք մարդոյդ միայն լինել։

Բ. Այն ամէն բաներու անուններն՝ որ մէկ
հատիկ են, եւ իրենց անունը զիրենը կ'որոշէ, ա-
ռանց յօդի կը դործածուին։ Այսպէս են՝ Աստուծ-
եւ Տէր, Երիխ, Երիք, աշխարհ, ժող, յահան, հիսուս,
Դժոխ, աստվածայ*, եւ նմանները։

Ոչ որեժան յընթացից գաղարէ, եւ ոչ լուսին
կասէ ի մաշել եւ ի լնուլ, եւ օդի ի շնչելոյ ոչ
գաղարեն։ Պարտ էր ձեզ եւ յաշխարհէ իսկ ելա-
նել։ Աւազ առ եզր ժողու։

Առանձին գէպքերու մէջ հարկ է յօդով ալ
որոշել։ ինչպէս։ Աստուածդ ձեր ոչ փրկէ զձեզ։
Աստուածդյն Դանիէլի։ Տեսցուք՝ քո աստուածն զի՞
արացէ։ (Սուտ աստուածները միշտ յօդով։) Ա-
հաւասիկ երկիրս անզաւակ է։ Կայր Յիսուս յեղը
ծովուն։ եւ աշակերտքն չէին հեռի ի ցամաքէն։

Գ. Աւելի յաճախ՝ անուանց յոգնակին ան-
յօդ կը մնայ։

Զայնը զփորձ ոչ միայն +ըլլապոնեայ+ այլ եւ
հելլանուս+ եւ մոխ+ գիտեն։ Եւ դե-+ հաւասան եւ
սարսեն։ Աստանաներն ալ իը հաստուն ու իը սասանին։

Դ. *Այնպէս ածականներուն՝ որ իբրեւ որո-
շեալ զոյսական անուն զործածուած են՝ հասարակ-
օրէն եղակին յօդով է եւ յոգնակին անյօդ։

Անդամն անզանէ զլսրատ։ Զխրատ անդամն+ ան-
գոսնեն։ — Վայ անօրինին։ Վայ անօրինոց։ —
Խոյս տալ ի շարէն եւ զբարին ընտրել։ Սի
պարծեսցի կորն իբրեւ զուղիզն։

* Գրաբար սուտայ անունը Սադայէլի նշանակութեամբ
եղակի է, իսկ աշխարհաբար սուտածը գրաբար
կըսուի՝ դե-+ կամ ոյ-+։

Բայց երբեմն եզակին աւ անյօդ կը գործածուի :
Մուսա ի ծիծաղել իւրում բարձրացուցանէ զձայն իւր :
— Կոյք զրկի ի ճառագայթից արեգական : — Ցանկութիւնք սպանանեն չէ՞ :

Ե. Արնայ որեւիցէ մասն բանի, կամ նաեւ ամբողջ խօսք մը՝ իբրեւ գոյական անուն յառաջքերութիւն՝ յօդով :

Եղիցի ձեր բան՝ այսն այս, եւ ոչն ոչ : Թէ՛րեւն ի վերայ անյայտ ինչ իրաց կայ : Զի՞նչ իցէ այսունեւեւն : Զի՞նչ իցէ այն քուր միս եւսն :

2. Յատոհկ անոնանց յօդառոսթիռն :

Ա. Մարգու եւ տեղւոյ յատուկ անունները գրեթէ միշտ անյօդ կը բանին, վամողի ինքնին որոշեալ են կամ ծանօթ :

Յունեւէ չէ ի միջի, Ըստոն չէ ի միջի . եւ զբէնիւմն եւս առնուցուք : Ասէ յԱլման Յիսուս : — Եկին է Տուրօն, յԱլովիշտու : առ ափամբ Եթրապայ :

Բայց կը գործածուին նաեւ յօդով, մասնաւանդ երբ առանձին կերպով որոշել կամ մասնաւորել ուզուի . ինչպէս :

Սկսաւ Տերտիւղուն ամբաստան լինել : Եղդադն եւ Մովզագն մարդարէացան ի բանակին : — Ո՞վէ Պաւղոսն կամ ովլ Ապողոսն : Մարկիոնն այս : Մովզէսն այն : Ո՞չ այդ այն Մուշեղն է : Այս Գողգոթայս :

Բ. Երբ յատուկ անուաննք նախադաս Վէրտէր (ածական կամ բացայայտեալ) ունենան՝ իրենք սովորաբար անյօդ կը մնան, եւ վերադիրը կ'առնու զօդը :

Թշնամանես զմեծն Անահիտ եւ զմեծն զարին Առամազդ : — Գետն Երասխ յարուցեալ գայր դարիւ եւ դարիւ յաւուրս իւրոյ պղտորութեանն :

Այսպէս եւս՝ քաջը թէոփիլէ . զսէդն Տրդատ .
ամբարտաւանին Համանայ . Երուանդեանն Տիգրան .
վերինն Սիոն . գետն Եփրատ : Զօրաւարին Մուշեղի :

Գ. Խոկ եթէ վերադիրը յատուկ անուան յե-
տադաս է՝ սովորաբար երկուքն ալ անյօդ կը մնան .
այսպէս . Մանամիհր ոշտունի . Դեւոնդ երանելի .
երասխ գետ . ի Կարին գաւառէ :

Բայց անսօվոր չէ յատուկ անունն ալ յօ-
դով : Աւահանն մամիկոնեան . Մերուժանն վատա-
նշան . Կուաշն աւան . Տափերն կամրջի : — Առան-
ձին կերպով որոշեալը՝ Երուսաղէմն վերին :

Առանձին կերպով որոշելու համար աւել-
ցուած յետադաս ածականները յօդ կ'առնուն .
ինչպէս . Այս Յովհաննէս՝ մեծա եւ անուանիս :
Զակըէս՝ մաքսաւորն եւ մեղաւոր . Պազար մե-
ռեալն . (այն որ մեռեալ էր :)

3. Կապակցեալ կամ՝ զոյգ բառերու յօդառոկթիւն :

Խրարու կապակցեալ զոյգ բառերն են Վէրո-
տրաւ անունները . 1. Ածական եւ զոյական , 2.
Յատկացուցիչ եւ յատկացեալ , 3. Բացայայտիչ
եւ բացայայտեալ : Ասոնց մէջ գլխաւոր անուններն
են Գոյականը , Յատկացեալն ու Բացայայտեալը .
— իսկ ածական , յատկացուցիչ եւ բացայայտիչ՝
գլխաւոր անուան Վէրոտիւններն են :

Յօդը միշտ գլխաւոր գոյականին որոշիչն է՝
եւ ոչ վերադրին . (որն որ աշխարհաբարի մէջ շատ
որոշ կը պահուի . ինչպէս՝ Բարի որդին . Հովիւ Ռո-
բուրու :)

զոյգուն եւ ոծուն :

Ա. Գոյականը՝ եթէ նախադաս ըլլայ իւր ա-
ծականին եւ եթէ յետադաս , յօդն ինքը կ'առնու՝

ըստ կանոնի : (Միայն յօդի տեղափոխութեամբ կամ կրկնութեամբ ածականն ալ կրնայ յօդ առնուլ . որուն վրայ՝ վարը եր . 207 :)

Այսպէս՝ կ'ըսուի 1. Զհոգեւոր պատարագն ,
կամ 2. Զպատարագն հոգեւոր :

1. Մանր նաւքն ի մէջ մեծամեծ նաւացն շողան : Զիա՞րդ ի նոյն ջուրս պիղծ ճճիքն ընդ սուրբ ձկունոն սնանիցին :

2. Հոչակ հարէք ընդ բնաւ՝ վասն իրաց՛ դործելոց :

Այսպէս ալ՝ Մարդկեղէն բնութիւնս . զիսուն պաշտօնն՛ . զուղղորդ ճանապարհն . եօթն առաելքն* : — Աշխարհս ամենայն . բանիցս ասացելոց . իրաց՛ եղելոց . ալեացն կուտակելոց . առաքելոցն երկոտասանից . զօրն եօթներորդ :

Բ. Ատացական ունեցող գոյականներուն ալ նոյն է կանոնը՝ եթէ յօդով գործածուին : Իմ որդին , կամ որդին իմ . — զիմ մարդարէ՛ , կամ զմարդարէ՛ իմ . — զիւր ոչխարսն , կամ զոչխարսն իւր . — միշտ գոյականին վրայ դնելով յօդը :

Բայց սովորաբար՝ յետադաս գոյականն անյօդ չե գործածուիր , մանաւանդ եզակին :

Գ. Ասոր հակառակն է ցուցական ունեցող գոյականներուն կանոնը : Այսինքն՝ յետադաս գոյականը հասարակօրէն անյօդ կը գործածուի . իսկ նախադասը միշտ յօդով . (տես եր . 34 .) եւ կ'ըսուի՝ Այս այլ . եւ Այլս այս : — Միայն քանի մը դէպքի մէջ կ'ըսուի՝

Խնդրեացի վրէժ յաղէ յայդմանէ : Յօրէ յայտմանէ եւ յապա : Յասմիկ , եւայլն : Եւ-

* Թուական ածականներն ալ սյստեղ հասարակ ածականաց կարդը կը դնենք :

բայր քո այս մեռեալ էր եւ եկեաց : — Այսու
միով գործով իւրով արդարացաւ :

Յ-Կ-Ե-Շ-Ե-Լ Ե- Յ-Կ-Ե-Շ-Ե-Լ :

Դ. Եթէ յատկացուցիչ եւ յատկացեալ՝
երկուքն ալ որոշեալ են, յօդն ըստ կանոնի եր-
կուքին վրայ ալ դրուելու է . բայց սովորաբար յատ-
կացուցին վրայ միայն կը դրուի : Այսպէս՝ չորս կեր-
պով կրնայ ըսուիլ .

1. ԶՃԱՌԱՊԱՋՄՆ ԼՈՒՍՈՂՆ .	(բնականն ու
կանոնաւորը .)
2. ԶԸՆԱՊՈՂՆ ՃԱՌԱՊԱՋՄՆ .	
3. ԶՃԱՌԱՊԱՋՄՆ ԼՈՒՍՈՂՆ .	
4. ԶԸՆԱՊՈՂՆ ՃԱՌԱՊԱՋՄՆ .	

1. ԽԵցգետինն ընկենու քար ընդ անջրպետան պա-
տենիցն սոտրէի : ՏՃ. Զ-Ղ-Ն-Ը՝ ըստրիտէանըն ժա-
ժոհւթեւընըն արտաշն նու նուր : (Այս առաջին
կերպ յօդառութիւնն ամենէն քիչ գործածա-
կանն է :)
2. Մարգարեիցն սերմանցն առաքեալք եղեն հըն-
ձողք : ԶԵՎԱՊԱԳԵՍՈՂՆ զպերճաբանն . եւայլն :
3. Եբաց Աստուած զբերան օձին : ԱՐԴ-ԱՐ-Ա-ՆԻ-ԱՆ օրի-
նացն հաստատեացի ի մեզ :
4. ՄԵՂԱԳՆ աիդ լուծանէ զՀՈԳԵՍՈՂՆ զօրս-նիւն : Եկ
եւ տես զբանիցդ հանդաժնաւ :

Ե. ԴԵՐԱՄՈՒԱՆԳ յետագաս սեռականը գրե-
թէ միշտ յօդով է , մանաւանդ յարաբերականնե-
րունը՝ որ իրենք միշտ անյօդ կը մնան . Որոյ գլուխն .
որոց մարմինքն . զորոց ոգիսն . որոյ որսդ :

Նոյա բանն ստի : ԱՆ-Ն-Ը-Ն-Ձ-Ը ս-ս-ս ի-Ե-Ա-Է : —
Նորա ոգին կախեալ կայ զդորա ոդւոյդ : ԶԲ-Ն-Հ
նման իցէ սորա մահս՝ նորայոյն :

Զ. Ա-Ն-Դ հանրապէս յատկացեալն անյօդ կը
գործածուի՝ երբ իւր առջեւն որեւիցէ կերպով
որոշեալ յատկացուցիչ մ'ունի :

Առաքեցայ առ ոչինը իրավունք տանն իս-
րայէլի։ Իսրայէլի ոռնը իրավունք ոչինէրուն
էրիւնեցայ։ — Իշխան աշխարհիս այսորիկ։ Մայր
որդւոցն Զեբեգեայ։ Դաւիթ զգնայր ի վերայ
ոռնէաց ոռն թագաւորին։ Ի դրսնաս ուղարկոց
ձերոց։ — Վերջին երկու օրինակներուս ամէն
բառն որոշեալ է եւ անյօդ մնացած։

Յատկացելոյն յօդառութեան վայելու-
թիւնը միայն վարժութեամբ կը սորվուի։

Բացայայտէն եւ բացայայտելոյն մէջ՝ յօդը

գլխաւոր բառինն է, ինչպէս ըսինք, եւ ոչ վերա-
դրին. իսկ գլխաւոր բառն ան է՝ որուն անուն մը
կու տանք. ինչպէս՝ Ռուսն եղեւին. արտայն Տրդատ.
Նոռնն եկեղեցի։

Է. Եթէ գլխաւոր անունն անորոշ է, այս
ձեւով անորոշ յօդ կ'առնու. Սիմոն ոմն խաղա-
խորդ. քաղաք մի Եփրոն անուն. — կամ բոլորովին
անյօդ՝ Այր մարդարէ. կին մարդ. եւայլն. ինչպէս
յառաջ տեսանք. (Եր. 193.)

Ը. Եթէ գլխաւոր անունն որոշեալ է, կընայ
յօդիւ կամ առանց յօդի գրուիլ։ Այսինքն՝ երբ
գլխաւոր անունը (բացայայտեալը) նախադաս է՝
յօդ կ'առնու. եւ երբ յետադաս է՝ հասարակօրէն
անյօդ կը մնայ։

1. Ամիսն նիսան. } (Երկու ձեւն ալ գործա-
2. Նիսան ամիս. } ծական է։)

1. Գնաց պատանեակն մարդարէ յՈւամաթ*։ Բիւ-
ցին անդունդք դայրն մարդարէ (զՅովիսան։) Գետս

* Կը գտնուի ու եւ ու գրով սկսած անուանց յնախդիր
դրուած փխիկ։

Յորդանան շուրջ զմեօք պատեալ է: Առն թագաւորի, անապատն կադէս, եւայլն:

2. Արեգ ամբ հասեալ է աւասիկ: Ի միաշաբաթոջ ամպաւ: Այն ոք ի կոկորդիզոս քաշնէ սատակեցաւ: Այրարատ քաշն: Հրեաստան Երկիր, եւն:

4. Յօդի Յառաջադասոնթիհն են Ճեղափոխոնթիհն:

Մինչեւ այստեղ աւանդուած կանոններէն եւ շատ օրինակներէն սա ընդհանուր կանոնը տեսնուեցաւ՝ թէ դրաբար լեզուի վայելութիւնը կը պահանջէ որ երկու կամ աւելի յօդառու բառերէն հասարակօրէն առաջին բառին վրայ դրուի յօդը: Ասկէ յառաջ կու գայ Յօդի Յառաջադասունը:

Ա. Պնդուն. անցելով բաղադրեալ դիմաւոր բայերուն յօդը՝ երբ նախընթաց յարաբերական ունին՝ անցելոյն վրայ կը դրուի:

Գիտակ իսկ է այսոցիկ արքայ, ընդ որում համարձակեալը խօսիմ: Ասոնց ուղղակի էս՝ ով թագաւոր, որուն ներ իը համարընդում իօսիլ*: — Որ բարձեալ տանէին զմեռեալն՝ զտեղի առին: Առ զեւրեւ՝ յորոյ վերայ անկեալն գնէր: Այս իցէ՝ առ որ պնդեալս եկեալ եմ:

Բ. Յօդ շառնելու բառ մը՝ ուրիշ (որոշեալ) բառի մը յօդն ինք կ'առնու՝ յառաջ դրուած ըլլալուն համար, ինչպէս. Զհոդեւորն պատարագ. (փիսկ՝ զհոդեւոր պատարագն:): Ամենեցունցն Աստուած: (փիսկ՝ ամենեցունց Աստուածն: Եկեղեցիք անուն.

* Մեծամեծ անձանց հետ խօսուած ատեն շատ անգամ առաջին եւ երկրորդ դէմքի տեղ երրորդ դէմք կը գործածուի. ինչպէս վերի օրինակին մէջ՝ փոխանակ ըսելու դիրուի էս է էս: Այսպէս եւս՝ Ցերկը հեռաստանէ ինն ծառայք քո: (այսինքն էս+ ծառայք+ քո:) Աղախին քո իօսեցու ընդ արքայիք: (աղախին+ քո իօսեցու) ընդ ժեւ ընդ արքայիք:

(փիսկ՝ անունով եկեղեցի:) Քարկոծն լինել. զմիսն ուտել. (փիսկ՝ քարկոծ լինելն . ուտելն զմիս:)

Լոյս իւրով երագրնթացն շաբաթամբ՝ ծագէ ի վերայ ամենայնի յանկարծակի: Լուեալ տասանցն՝ բարկացան ի վերայ երկուցն եղբարց: — Զինչ իցէ ի մեռելցցն յառնել: Չարագործն ի չարն դործելը առնու զանուն չարութեանն: Յոգւոցն հանել. վասն զԱստուածն ինդրելց. վասն յերկնիցն անխանելց. եւայլն: — Աներեւոյթներուն յօդը ինդիրներուն վրայ դրուած է:

5. Յօդի Ահեղադրութիւնն, եռ այլ Գիտելիք:

Ա. Ա երագրաւ անուանց (Եր. 203.) երկուքին վրայ աւ կը գտնուի յօդն Ա-Ե-Լ-Շ-Դ-Ռ-Ե-Մ-Բ-Ի-Մ-Բ կըսկնուած. այսինքն նաեւ ուր աւելորդէր յօդ: Այսպէս.

Հան զարադ մտեալսդ առ քեզ: Առ հնօքն թագաւորօքն. զկեանսն յաւիտենականսն. բանիւքս ասացելովքս. ոդիքն ճգնելոցն. եւայլն. ինչպէս վերը՝ Եր. 205: — Օրն լուսանայր կիւրակէն: Երէցն Մարին. եւայլն:

Յօդի այս աւելագրութիւնը կամ կրկնութիւնը յաձախեալ չէ:

Բ. Յոգնակի հայցականի վրայ և յօդ եկած ատեն՝ երբեմն հայցականի և գրին տեղ ուղղական ձեւով + կը թողուի. եւ կ'ըսուի՝ Զծառայտս քո: (փիսկ՝ զծառայտս.) ի մեղուցեալ+ս. յաշխատեալ+ս. զամենայն արարած+ս:

Գ. Ա եւ + դրով վերջաւորեալ բառերուն վրայ յօդէն յառաջ յ մ'ալ կ'աւելցուի: Զոր սայս առնէ. սորայս մեծ է. զինչ դոքայդ խօսին. այսոյն եւ ոչ. քոյդ. նոցայն. ովսաննայն. Գողգոթայս, եւայլն:

ՑԵՒՑԵԼՈՒՑԸ

Յոհանական մակրայներն որոշեալ յօդերու տեղ:

Ա. Խնչպէս որ մասնական անորոշ մակրայներն
իբրեւ անորոշ յօդ կը գործածուին, (եր. 189.)
նոյնպէս՝ եւ աւելի յաճախ՝ որոշեալ յօդի տեղ կը
բանին ցուցական որոշեալ (տեղական) մակրայները,
դէմքին եւ հոլովին համեմատ։ Այսինքն՝

Ս. Այս. տրկն. այտէ, բցուկն. այտ, ներգոյկն.

Դ. Այտը, " այտէ, " այտը, "

Ն. Անտը, " անտէ, " անտ, "

Տրական միշտ իմանալու է ի կամ առ նախ-
դրիւ, եւ ոչ վերջահոլով։

Տրկ.) Առ նոյ զաղաւնին անդրէն առ իւր ի պատու-
անտը։ Երթ դու առ մեղս անտը, եւ տես զիարդ
գործօն է։ (Փխկ՝ ի տապանն. առ մեղսւն.՝)

Բցու.) Մի յերիսուսնից այտէ մատնելոց է զիս։ Բե-
րէք ի յիշնց այտէ։ — Ի դրայ անտէ ծառն ճա-
նաչի։ Մի զոք արգելուլ յիւրոց անտէ։ Թագէսս
մի յետնասունից անտէ եկն յեղեսիա՝ բժշկել
զԱբգար։ (Փխկ՝ յերկոտասանիցու. ի ձկանցու.՝
ի պտղոյն. յիւրոցն. եւայլն.՝)

Ներգ.) Մեզ յանապատէ այտ ուստի՞ իցէ այնչափ
հաց։ Գրեցի առ ձեզ ի նշնէ այտը։ Զկունք որ
ի գետ այտը են՝ սատակեցին։ — Զկունք որ է
գետ անդ էին՝ սատակեցան։ Ոչ ես իսկ տեսի
զքեզ ի պարտէվ անդ։ (Փխկ՝ յանապատիս. ի
թղթիւ. ի դետու.՝)

Այսպէս նաեւ ցուցական եւ ստացական դե-
րանուանց հետ։ Նոյ էր այր արդար յաղէն անդ իւ-
րում. ի ժամանակի այտ յայսմիկ. ի քարանց այտէ
յայսցանէ. յառնէ այտէ յայդմանէ. յորդւոյ այտէ

իմմէ. ի զաւակի այդը քում: Ի խօսել անդ իմում.
յասել անդ իւրում:

Եթէ մակրայներուն տեղ ։, Դ. և յօդերը դնենք՝
կելք ճիշդ դիմորու յօդի կանոնաւոր գործածութիւնը.
Ի ժամանակիւ յայսմիկ. յառնէդ յայդմանէ:

Այս կանոնիս հակառակ՝ սովորական է Ի վա-
զիւ անդը. (փխկ՝ անդ.) երկրորդ օրը. երեսէ ին-
չեւ, որ կ'ըսուի նաեւ Ի վազիւն:

Այս ցուցական մակրայները գործեալ իբրեւ
ցուցական (ածական) գերանուն կը գործածուին,
ինչպէս վարը (ԳԼ. Ը.) կը տեսնենք. — Թէպէտ
շատ աւելի յաճախ իբրեւ յօդ կը բանին:

ԳԼՈՒԽ Ը.

Դ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ա Ն Ք

1. Հական, Յուցական եւ Ստացական դերանուննեո:

Ա. Երբեմն անուան բայի կամ խնդրոյն վրայ
դէմքին համեմատ գերանուն մ'ալ կ'աւելցուի՝ ոյժ
եւ զարդ տալու համար:

Ի մանենդ յոր ելեր՝ է ոմին մեռյիս: Ամուրդու-
ղը շինելը՝ այդ ձեզ լիցին: Որդուց մարդիան
ատամունք ի-րենց զեն եւ նետք են: Լուսնի շիք
է-ը լոյս առանձինն: Այբս թշնամի Համան՝ ս-
արար զիրսս զայս:

Բ. Գրաբարի մէջ ստացական ածականը
պէտք է իւր գոյականին քով ներգործութեամբ
դնել: (Բաւական չէ ստացական յօդն աշխարհա-
բար ոճով. Աչս տեսաւ. լսեմ յայնդ:)

Տեսին աշք էմ զփրկութիւն + . Ափ + լիցի ի
վերայ բերանոյ + : — Մի միայն զռտա էմ (լուաս-
ցես), այլ եւ զձեռս եւ զզլուխ:

Գ. Առվորական կարգէն դուրս, (որ եր. 34.
տեսանէք,) ցուցականներուն կարճ հոլովածը գոյա-
կանէն ետեւ ալ իր մնայ, մանաւանդ յոգն. ուղղա-
կանի եւ նախդրիւ հօլովոց մէջ: Եւ կըսուի՝ իրքս
այս. զւարիսդ շայտ. եւայլն. — Քիչ տեղ նաեւ
վերջահոլով՝ ի տանս յայսմ. ի տեղւոջն յայնմ:

Եթէ տեսանէք զառնդ շայտը զւարութիւն: Կը
տեսնէ՞ + աս մորդուն ւըրունիւնը: — Արքս այս
խոռվեցուցանեն զքաղաքս մեր: (Փիսկ՝ զառնդ
շայտորին, արքս այսուին:)

Դերանուանց հօլովմանց մանր զարտուղութիւններ
կը գտնուին գրոց մէջ, ինչպէս՝ Այս երանելոյս. յայն
տանն, եւայլն. փիսկ՝ այսր երան. յայնմ տան:

Բայց անեղական անուանց կանոնաւոր է եղակի ա-
ծական տալ՝ երբ եղակի նշանակութեամբ են. ինչպէս:
Այսու կենօք, յայնմ արքունեաց. ընդ այնք վրիժուց.
Էրուկ կամօք, որում իդի բարեաց:

Գ. Ինչպէս տեղական (անորոշ) մասնական
մակրայները մասնական անուանց տեղ իր բանին,
(Երես 189.) նոյնպէս ալ տեղական (որոշեալ)
ցուցական մակրայները ցուցական դերանուանց
տեղ իր դրուին՝ իրենց գոյականին յետագաս,
— թէ եղակի եւ թէ յոդնակի թուոյն մէջ:
Այսինքն՝

Այսը, այտը, անտը. տրական. փիսկ՝ յայս, յայտ.

Ասոք, այտէ, անտէ. բցուկն. փիսկ՝ յայսմանէ, եւն.

Ասոր, այտը, անտ. ներգոյ. փիսկ՝ յայսմին, եւն:

Տրկ.) Եկ մուտ դու ի տուն այսը. (փիս. ի տունս յայս:)

Բցու.) Ակն ունիմ ապրել ի գժուարին հիւանդու-

թենէ ասոք: Փրկեայէ զմեղ յավարչէ ասոք

շարէ: Ի կապանաց ասոքի. ի պատուհասէ այոքի:
Ի լերանց անոքի. (ի լերանցն յայնշանէ:)
Ներդ.) Եւ ոչ՝ թէպէտ եւ ի քաղաքի ասոր ոք
կայցէ կարիցէ տեսանել զտեղին:

2. Յարարերական դերանոնն:

Ա. Յարաբերեկան գերանունն, ինչպէս ըսած
ենք՝ (եր. 37.) յառաջ կը բերէ (կը յարաբերէ) ու-
րիշ անուն մը կամ գերանուն մը. եւ այն յառաջ
բերուածը կ'ըսուի Յարաբերեալ:

Յարաբերեալն ու յարաբերականը՝ երկուքն ալ իրենց
յատուկ բայն ունին. ուստի խօսքը հարկաւ երկու նա-
խադասութիւն է. — մէկը Գլխաւոր, որուն մէջն է յա-
րաբերեալը, եւ միւսն Երկրորդական ու կախում ունե-
ցող, որուն մէջն է յարաբերականը: Ինչպէս այս խօս-
քիս մէջ, Մեծ են լորին՝ որ+ անցին ընդ մեզ. (լորին՝
յարաբերեալ. որ+՝ յարաբերական+) Հոս դլխաւոր նա-
խադասութիւն է՝ Մեծ ին լորին. եւ երկրորդական է՝
Որ+ անցին ընդ մեզ:

Բ. Յարաբերականն ու յարաբերեալը հոլո-
վով իրարու չեն համաձայնիր. այլ իրենց բայէն
կախում ունի հոլովով:

Ո՞վ է աս՝ որ դիմեալ դայ: Ո՞վ է աս՝ որ ելքը իս-
տոյ: — Ո՞վ իցէ նա՝ լորմէ այսպիսի բանս լսեմ:
Այր մէ՝ որո՞մ Յիսուսն ասեն՝ եբաց զաշս իմ:

Գ. Յարաբերականն ու յարաբերեալը թուով
համաձայնելու են. այսպէս:

Կոչեաց զժուայսն՝ որոց տուեալ էր զարծաթմն:
Կանչեց ծառաներն որոնց որ սուսիը որո՞մ էր:

Միայն որ՝ եզակի ձայնիւ ստէպ կը գործա-
ծուի յոգն. ուղղականի եւ նախադրիւ հոլովոց մէջ:
Զարիքս որ լինին՝ ուստի իցեն: Զարիներն որ չ'ըլլան՝
ասոքի են: — Բանիքն լոր խօսեցար. եւն:

ՅԱՐԱԲԵՐԵԼՈՅՆ ՆԵՐՆԵԼ:

Դ. Շ ատ անգամ այն յարաբերեալը կը չեւ
լուի, այսինքն չի դրուիր, ու լուելեայն կամ զօրու-
թեամբ կ'իմացուի. եւ այն ատեն՝ միայն որ՝ կը նշա-
նակէ այն որ, այնուիկէ որ. եւ որո՞ւմ՝ կը նշանակէ
այն որ, այնուիկէ որո՞ւմ, եւայլն:

Ե. Այս զեղմանց մէջ յարաբերելոյն նախ-
դիրն ու նախադրութիւնը որ յարաբերականը կ'առ-
նու: Անոր համար լաւ միտ դնելու է որ արդեօք
յարաբերելոյն են՝ թէ յարաբերականին:

1. Զ. Երբ այն եւ որ՝ երկուքը նոյնահոլով
են, բաւական է որ յարաբերականն իւր բնական հո-
լովովը: Այսպէս:

Երբեւ զի մեծ է որ եգիտ զիմաստութիւն: Քանի
սակաւէք են որ գտանեն զնա: (Փիսկ՝ այն որ եգիտ,
այնուիկէ որ գտանեն:) Երանի որո՞ւմ թողութիւն
եղեւ. (այն որո՞ւմ:) Այլ մի ստամբակ եմ ես,
բառնամ չը ոչ եգի. (չայն չը:) Տուր չը ու-
նիսդ. (Չայտ չը ունիսդ:) Ուռու դատիս զընկերն
զանձն քո դատապարտես. (այնու որո՞ւ դատիս)

Կոչականն ալ ուղղականի կարգն է: Ո՛ որ յաղթե-
ցեր հակառակորդին. (ո՛ որ յաղթեցեր:)

2. Է. Երբ այն ուղղական է եւ որ հոլովեալ
է, որ յարաբերականին հոլովը յարաբերելոյն ուղ-
ղականին տեղն ալ կը բռնէ: Այսպէս:

Տուժեսցի որոյ զհրդեհն հանեալ իցէ, (այն՝ որոյ
հանեալ իցէ:) Ծանիցեն զքեզ՝ յորո՞շ վե-
րայ մեռար դու. (այնուիկէ՝ յորո՞շ վերայ:) —
Եւ չը ունիցին բարձցի ի նմանէ. (Եւ այն եւս
չը ունիցի:) Ունեցածն ալ ի՞սունուի էր մէն: —
Զոր այժմդ ունիս՝ չէ քո: — Բազում բռնաւ-
որը նստան ի գետնի, եւ որո՞ւմ ոչ կայլ ակն՝

թագ եղաւ . (սըսամ ոչ կայր ակն՝ և թագ եղաւ :)* Ըստ հաջր իշխաներ գեղին նստան , էւ Աստացունք մարդը իսկ դրաւ :

3. Ը. Երբ այն հոլովեալ է եւ որ ուղղական , որ յարաբերականը յարաբերելոյն հոլովը կ'առնու :

Ուստի խնդրէ ի քէն՝ տուր . (այնմ որ:) Ուստի մտանեն՝ շտայք թոյլ մտանել . (այնոցի որ մտ:) Գտին ժողովեալ զմետասանսն եւ լըս ընդ նոսայն էին . (լայնուի որ+ընդ նոսա էին:) Չեկաց յոր ինչ էրն . (յայնմ որ ինչ էրն . — Հոս որ ինչ խնդիր բնութեան է :) Կարդային ու որ յամենայն ժամանակի պաշտպան լինէր ազգին իւրեանց . (ու այն որ յամենայն ժամ :)

4. Թ. Երբ այն եւ որ երկուքն ալ հոլովեալ են այլեւայլ հոլովով , որ յարաբերականը — երբեմն յարաբերելոյն հոլովը կ'առնու եւ իւր հոլովն անհետ կ'ըլլայ , — եւ երբեմն իւր հոլովը կը պահէ ու յարաբերելոյն հոլովն անհետ կ'ըլլայ :

Յարաբերելոյն հոլովը .

Վասն որոյ գրեցէքն առ իս . (վասն այնորի ուր գր :) Յիրաւի ընդ որոց յանդգնեցաւն՝ կրէ պատիժա . (ընդ այնց յոր յանդգն :) Մեք երկիր պազանեմք որութեացն . (այնմ լոր դիտ :) Արժանի ըստ որոց գործեացն՝ ինչ առնուցու . (ըստ այնց լոր դոր :) Գոհացիր լորոց առերն . (լայնունէ լոր :) Յարաբերականն իւր հոլովովը .

Արկ զիւրեւ՝ յորոյ վերայ անկեալն գնէր . (լայն՝ յորոյ վերայ :) Առաքեա յոյր ձեռն առաքելոցն ես : Ուստի պէտք էին բժշկութեան՝ բժշկէր . (լայնուի :)

* Թագ երաւ , տես եր . 174. ուր հյց . խնդիր սեռի է ն-է : (Սիալ թարգմանած կ'ըլլանք՝ եթէ ըսենք . Զամանացին էւ-էւ ն-է դրաւ-ից-իւ :)

որոց պէտք էին :) Վնաս ինչ ոչ գտի յառնս յայս-
միկ՝ ուրոց շարախօսէքդ զդմանէ . (յայնցոնէ ու-
րոց շարաս :)

Ժ . Այս զեղչմանց մէջ նաեւ լոելեայն իմա-
ցուած յատկացեալներուն հոլովն ու նախդիրը յա-
ջորդ յարաբերականին կ'անցնի , — որ երբեմն ալ
աննախդիր կը մնայ : Տես եր . 179 :

Որ բամբասէն՝ կորուսանէ զանձն իւր եւ ո՞րոց
լսենն . (փիսկ՝ ոյնոցին որ+ լսենն . այսինքն՝ զան-
ձինս այնոցին որ+) Զպէտսն իմ եւ ո՞րոց ընդ իսն
էին՝ պաշտեցին ձեռքս այս . (եւ զպէտս այնոցին
որ ընդ իսն էին :)

ԺԱ . Երբեմն յարաբերականն անհոլով (ուղ-
ղական) կը պահուի . եւ կըսուի որ կամ որ+ , փիսկ՝
որում , (այնմ որ .) կամ փիսկ որոց . (այնոցիկ որ .)
կամ փիսկ որ , (զայն որ .) եւայլն :

Լքաք նախատանք որ+ նախատէին զմեզ . (փիսկ՝ ո-
րոց նախատէին . այսինքն՝ այնոցին որ+ նախս .) Մեծ
է ողորմութիւն Տեառն՝ որ կարդան առ նա : Զի-
արդ դժուարին է՝ որ զինչսդ ունին՝ մտանել
յարքայութիւն . (որոց կամ այնոցին որ .) Յիշես-
ցուք մեք որ ասացաւն . (որ ասացաւն . — տես
նաեւ վարը՝ եր . 218, 1 :) Դուք ոչ մտանէք , եւ որ
մտանելոցն են՝ արգելուք . (ոյնունին որ մտ .) Որ
կամի փոխ առնուլ ի քէն՝ մի դարձուցաներ զե-
րեսս . (յայնտանէ որ .) Ծագեա զողորմութիւնս քո
ոյ+ ճանաչեն զքեզ . (յորս , յայնունին որ ճան .)

Այսպէս եւս՝ Երանի որ+ սուրբ են սրտիւք :
Երանի . որ ոչ գայթագղեսի : Վայ որ ծիծաղիքդ
այժմ : Վայ որ+ ասեն զւարն բարի . (որոց .)

ԺԲ . Երբեմն դարձուածով մը՝ յարաբերա-
կանն իւր յարաբերեալէն յառաջ կ'անցնի :
Որ մսիթարէն զիսնարհս՝ մսիթարեաց զմեզ

Աստուած . (փիսկ՝ Աստուած որ մխիթարէ զխոն :)
Որ բասիլիսկոսն կոչե առէ ինչ օքէց՝ հայելով միայն
սատակէ զմարդ : Անդ որ ի վեր յերկինս իսպար
լինի՝ ուստի իցէ . (այսինքն՝ Ուստի իցէ իսպարն
որ անդ ի վեր յերկինս լինի :) Ուր է որ ծնաւ
որ+այն Հրեից : Զորոյ ես զգլուխն հատի՝ շՅու-
հաննու, սա է . (այսինքն՝ սա է Յովեաննէս զորոյ
ես զգւ :) Զորոյ զրեաց Մովսէս եւ մարդարէքն
դտաք շՅիսպար : Որ ընդ նմա էին Հրեային :

ԺԳ . Այս նախադաս յարաբերականն երբեմն
իւր յարաբերելոյն հետ հոլովը կը փոխէ . այսինքն՝
յարաբերականը յարաբերելոյն հոլովը կ'առնու եւ
յարաբերեալը յարաբերականին :

Զորոյ վասն կոսնոսի եւ Արամազդայ ուստի նիւն+
իցեն՝ ամաչեմ ասել . (ասել զպատճունիւնոն որ+
վասն կոսն . եւ Արամ . իցեն :) Ապստամբութիւն
ուսուցաննս որոց ի հեթանոսա ամենայն Հրեայ+
են . (ամենայն Հրեից որ+ ի հեթանոսա են :)

ԺԳ . Շատ անգամ յարաբերականին (էա-
կան) բայր զօրութեամբ կ'իմացուի . այսպէս . Որ+
ընդ էս՝ ըսել է Որք ընդ իսն էն, կամ էին, կամ էցեն :
Եկն քահանայապետն եւ որ ընդ նմա . (փիսկ՝ եւ
որք ընդ նմա էին :) Ամենայն արք որ է ուն . (են :)
Փախուստն որ է բանդէ անդէ . հոգի մարդոյն որ է
նմա . հացն որ յերինից էջեալ . ծովին որ յետոյ . (ե-
տեւի ծովը .) ջուրք որ է վերոյ երինից . (երկնքին
վրայի ջրերը :)

Ասոնց հոլովածն այսպէս . Որոց ընդ նուն .
(անօնց հետ եղողներուն .) զորս ուր նմա . (անօր քո-
վինները .) յորոց ընդ էսն . (հետս եղողներէն .) զորոց
է ծովս . (ծովին մեջիններուն վրայ .) — որ ածա-
կանի պէս կը զործածուին՝ ինչպէս տաճկ . եանը-
տածէ, աշողէնէ, էլէր+էլէրոտէն, եւայլն :

Այսպէս նաեւ՝ Եկին որ+ շմբուռներորդ ժա-
ման. (Ժամը տասնումեկիններն եկան։) Որ+ ու ճա-
նապարհաւն՝ նոքա են որք . . . (Ճամբու վրայիններն
անոնք են որ . . .) Որ ընդ իս ամենեքին. (Հետո ըլլող
ամենքին։) Թագաւորն հրամայեաց յափշտակել զա-
մենայն ինչս որ է Քըլսուս հաւատացելոց։

ԺԵ. Յարաբերական գերանուան տեղ եր-
բեմն (տեղւոյ ու ժամանակի համար) ուր, ուսորի,
էբրեւ, յորժամ մակրայ կը գործածուի։

Ի պատերազմի ի մահուանէ մի երկնչիք՝ ուր ես
ոչ մեռայ. (Փիսկ՝ յորում։) Դարձայց ի տուն իմ
ուսորի ելին. (յորմէ ելի։) Ի ժամանակի էբրե-
մեռաւ Աղեքսանդր. (յորում։)

Երբեմն ալ չ շաղկապ կը դրուի՝ Փիսկ որ։
Որպէս հրդեհ չ զի ոճով ուտիցէ զամենայն, սոյն-
պէս եւ զդրացեաց զաղքատայ՝ հարուստք ճա-
րակին զամենայն ինչ։ Ինչու որ իբոքն ամեն բան
իւրիսու իւ աղուտէ, այնու ալ աղուտ դրացինե-
րուն ամեն բանը մեծամեծները իւսուտէն։ — Իբրեւ
ուխք չ զնան։ Որպէս փայլակն չ ելանէ յա-
րեւելից։ Ի ժամանակի դէ հարկաներ Աղեքսանդր
զՊարեհ արքայ Պարսից։ Եւն։

ԺԶ. Որ՝ իբրեւ յարաբերական եւ նաեւ
իբրեւ հարցական՝ գրաբար անյօդ կը գործածուի։
Զաւակ պատուական ո՞ր է մարդոյ. ոյք երկնչին
ի Տեառնէ։ Զաւակ անարդ ո՞ր է մարդոյ. ոյք
անցանեն ըստ պատուիրաննն։ Պահեա զպատուի-
րանս. ասէ ցնա, շը՞ս։ Կայ եւ այլ ճանապարհ.
ո՞ր իցէ այն։ (Եւ ոչ՝ ո՞րն իցէ. շը՞սն։)

Ընդհանրապէս դերանուանց շատ անկանոնութիւն-
ներ կը գտնուին գրոց մէջ, բայց աւելի յաճախ՝ յա-
րաբերականներու մասին։ Գլխաւորներն ասոնք են։

1. Անհոլով եւ աննախդիր ո՞ւ՝ փխկ զբ, քիչ տեղ նաեւ փխկ յորսում. (աշխարհաբարի նման)

Փոքր է այս առ այն ո՞ւ ասելոց եմ: Զամենայն ինչ ո՞ւ առաջի գնիցեն՝ ուղղեցցեն: — Տնկեցաւ յերկրի՝ ո՞ւ վասն Աղամայ նզովք ծնան. (յորսում:)

2. Յարաբերականն անփոփոխ պահելով՝ անկե ետեւ դերանուն մ'աւելցընել՝ հոլովեալ, ինչպէս՝ Ո՛՛ ... Նորս, փոխանակ ո՞ւյ: * (Այս ձեւը տաճկերէնի նման կազմութիւն է:)

Զաւակն այն՝ ո՞ւ Նույս օրհնին ազգք. (ո՞ւյ:)

3. Յարաբերեալը յարաբերականին հոլով առած, իւր բայէն անկախ: Երբեմն աւ յարաբերականը՝ յարաբերէլոյն:

Ամենայն ինչ որ դիւրաւ անկանի ի բուռն՝ ընդ արհամարհանս ունիմք. (փխկ՝ զամենայն ինչ:) Ինչ ո՞ւ դէրսու ներսունի՝ անորդ իւ համարին: — Զայտ զոր ասեսդ՝ ի տրտմութեան դիպի: Յաւելցի ձեզ ո՞ւն լսէքդ. (փխկ՝ ոյտ զոր ասեսդ. ո՞ւ լսէքդ:)

Բայց գործածական է՝ Յօրէ յորմէ, (փխկ՝ յօրէ յորսում կամ յորմէ օրէ, այն օրէն օր:)

Դարձեալ՝ բային քով ոյս, Նո, Նոյն դերանուններ աւելցընելով. ինչպէս. Զվեհ զոր անարդեցին շինողքն՝ Նո եղեւ գլուխ անկեան: Ամենայնի որոյ իցեն թեւք եւ թեփք՝ զայն ուստիցէք: (Այսինքն՝ վեհ զոր. զամենայն օրոյ:)

ԳԼՈՒԽ Թ.

Է Ա Կ Ա Ն Բ Ա Յ Ե Ր

Ա. Խական բայերը սեռականի քով անորոշ ուղղականով մը՝ ունենալ կը ցուցընեն. (Ճիշդ տճկ.)

* Ասոր հետ շփոթելու չէ այն երրայեցի յարաբերականն որ սուրբ Գրոց մէջ շատ յաճախեալ է. այսինքն՝ հոլովեալ յարաբերականէն ետեւ նոյնահոլով դերանուն մ'ալ աւելցընել. ինչպէս. Որոյ որդի Նորս. ո՞ւս ձեռք իւրիանց. ուր աւելցրդ են երկրորդ դերանունները: Տեղիդ յորսում կաս դու ի ո՞ւն՝ երկիր սուրբ է: Փայտ պաղարեր՝ ո՞ւս սերմն իւր ի նմին:

նման:) Բայց անուն բայի՝ այն անորոշ ուղղականնեւ, եւ ոչ թէ ունեցողը՝ որ սեռական կը դրուի: Են իւ անդ եղբարք հինգ: Հու հինգ եղբայր անիմ: Պէսիմ օրատա պէշ գարտաշըմ վար: — Է՞՞ ոք + աստ փեսայ կամ որդիք: Իսկ կինջն զի մել եր. (հաղա ինչին ինչ յանցան + անէր:) Ուր իցեն երկու հանդերձք՝ տացէ զմին այնմ այր ու բուցէ, եւ այր իայցէ կերակուր՝ նոյնպէս արասցէ: Դատաստան իայ իւ ընդ քեզ. (+էպէ հետ բու անիմ:) Ու իոյ մեր աւելի քան զհինգ նկանակ: Զի + մեր թագաւոր: Թագաւոր լունին:

Բ. Աեռականի տեղ երբեմն տրական ալ կը դրուի: Զի՞ է մել, որդեակ. (ի՞նչ անիմ. — անուն բայի՝ զի՞:) Զի՞նչ անուն է մել: Բանգք ինչ էն ինչ ընդ քեզ: Քեզ հետ խօսելի+ անիմ:

Այսպէս եւս՝ կամք էն ինչ. կամ եղեւ ինչ. (ի՞ուղեւ, անշեցի.) Խորհուրդ ի մտի եղեւ նմա. (մուծեցի:)

Գ. Այս պակասաւոր բայով եւ երկու սեռականով՝ հարցական կամ բացասական խօսք կը կազմուի այս մատոք. ի՞նչ (բորժ) անիմ ասոր իամ անոր հետ: Զի՞ իայ մեր եւ + զի եկիր տանջել զմեզ: Ի՞նչ անիմ մեղ հետ, կամ ի՞նչ ի՞ուղեւ մեղե՞՝ որ եկոր զի՞լ բանջելու: (Անուն բայի՝ զի՞:) — Զիայ ինչ + եւ արդարոյն այնորիկ: (Անուն բայի՝ ինչ:)

Դ. Լ, եր, իցէ բայը սեռականով յարակատար եւ գերակատար ժամանակ կը ձեւացընէ: (Եր. 151, 152 եւ 159:)

Քանզի եր յառաջագոյն ուեւեւլ զՏըռփիմաս ի քաղաքին. (յառաջ ուեւեւ էն զՏըռփ: Տես Ե՛) Լուեալ իցէ յեր: Լուծ եւ անշուշու: Իշիթմիշ օլաճագ սընըզ: — Զբարիլոն ի՞մ չիտ տեսեալ. (ուեւեւ լունիմ:) Զեւ իցէ հասու խօսեալ: Մինչ

չեւ մեղուցեալ ինչ ուրսու+ էր նմա.* (բեր և ին
անը ըստ հը ուրսու+)

Ե. Ապյօց կրնայ նոյն սեռականը զեղուիլ,
(չդրուիլ,) 1. երբ գործոյն ընողն յայտնի է կամ
ինք իրմէ կ'իմացուի. Եւ 2. երբ գործոյն ընողը
կ'ուզենք անյայտ թողուլ:

1. Զի՞նչ ունիս զորուչ իշէ առեալ. (իցէ + առեալ:)
Ի՞նչ ունիս որ ուրսու+ նըլսու: Նէ՞ն վար տըր քի
ալմրշ օլմայա օրն: — Եթէ ոչ եաք յամեալ՝
արդ երկիցս իսկ դարձեալ էր այսրէն. (մէր:) Եթէ
ուշաց նըլսոյն+ հէմայ երիս անդամ ու հոս
դորձու+ ի՛նըլսոյն+: — Մինչ չեւ խօսեալ իշէ՝ ու-
սիր. մինչ չեւ քննեալ իշէ՝ մի տար պատասխանի.
(+*) Ուստի զգիրս դիտէ սա, զի ուսեալ բնաւ
վէ+. (սորտու:)

Նոյնպէս ունենալ նշանակութեամբ: Աչք է՞ն
եւ ոչ տեսանէք, ականջք են եւ ոչ լսէք. (այս-
ինքն՝ աչք զո՞ն յեր. ականջք են յեր:

2. Ցովսէփ եղ զՅիսուս ի կռածոյ գերեզմանի, ուր
չէր բնաւ զոք եղեալ. (չէր բնաւ զոք ուրսու+ ե-
ղեալ:) Ուր ամենելին մէկը դրած չին: Եւ հայե-
ցեալ տեսին՝ զի թաւալեցուցեալ էր զվէմն ի
գերեզմանէն: Զնշանան ամենայն տուեալ է քեզ:**

* Կ'ըսուի նաեւ առանց եական բայի՝ Զեւ մեղուցեալ
ինչ ուրսու+ նմա:

Իսկ լինէլ բայով՝ իրբեւ հրամայական ձեւ. իմ արձա-
կեալ լիշէ զքեզ. (-ընկած ըլլու:)

** Նոյն կերպով կը գտնուին քիչ տեղ՝ նաեւ լինի՞մ բայով
բաղադրեալ ժամանակներ:

Զքաղաքն Պաղոմայեցւոց տուեալ լիշէ նոցա պար-
գեւ. (այսինքն՝ մէր տուեալ լիցի նոցա. անոնց դրա-
ըլլուն+:) Ի տասանորդէ զմաքս թողեալ լիշէ ձեզ. (մէր
թողեալ լիցի ձեզ. նորհոծ ըլլուն+:

Կամ աւելի համառօտած՝ առանց եական բայի:
Տուր ինձ հրաման, եւ ասէ թագաւորն. դուիւլ

Զ. Եւ, եր, իցե էական բայն իրմէ ետեւ որ,
ուր, ով, յորժում յարաբերականներով մէկտեղ կը
գործածուի այնպէս՝ ինչպէս աշխարհաբար կ'ըսենք՝
Կոյ մորդ որ ... կամ ուել իոյ որ ... կամ առեն ի ըլ-
լոյ որ ..., եւայլն: — Նոյնը իոյ բայով ալ:

Է ձուկին՝ յորմէ արիւն այնչափ ելանէ՝ որչափ յոչ-
խարէ ոչ ելանէ. (Յուի իոյ որ ...:) — Եր երբեմն
չ էիք կռապարիշտք: Առեն ճը իոր որ իւսուսուլ
եիտ: — Եր երբեք չի բնաւ չէր ամենեւին ինչ:
Որ անարգէն զիս՝ իոյ որ դատի զնա. (իայ մէն որ):
Գոյ որ շարախօս կայ զձէնջ, Մովսէս: Եր որում
անսուն էր Յեսու. (Աէիւ իոր որ): — Տայր պտուղ՝
Եր որ վաթսնաւոր, եւ եր որ երեսնաւոր. (տճկ.
+իմ ալլուլ, +իմ օլուսուլ): Եր ուր կոտորէր եւ
եր ուր գերի տանէր, (տճկ. +իմնի իպուր՝ +իմնի
միւրէր իորի): — Է չի շիշանի եւ է չի բորբոքի.
(Այ ճը իւ մարէ՝ մէյ ճը իւ բունիի):

Է. Պարձեալ շատ հեղ էական բոյն ալ կը
լուէ, եւ կը մնայ միայն կրկնած որ, ուր:

Ժողովեցին զմանանայն՝ որ շատ եւ որ սակաւ.
(որը շոր՝ որը +իւ:) — Բազմեցան ի վերայ դալար
խոտոյ դասք դասք՝ ուր հարիւր եւ ուր յիսուն.
(ուել ճը հարէր՝ ուել ճը յիսուն:)

Ը. Եւ, եր, իցե կը դրուի աներեւութի հետ,
եւ կը յուցընէ ուերտ ե, իւրելք ե, իւրքն ե, եւայլն.
Եւ կամ ինչպէս աշխարհաբար կ'ըսուի՝ երնուլ ի ըլ-
լոյ, իւրելքունի, չի յուսուցուիր, եւայլն: Այսպէս
նաեւ չի, չիոյ, չիոյ:

Քեզ. (տուեալ լիցի իւ:) Ասէ Սարա յԱրբամ. ուսիւն-
քեզ զշագար: (ուսիւնք ըլլում:) Երդունեւ յարեւն Փա-
րաւոնի, ոչ ելանէք աստի: Փորունակ իւնաց գոյ եր-
դունացան ըլլում, որ ունի չիւ ելլէր: — Հրաման ետ
Անահիորոս եւ ասէ. իւսուցուիւլ իւ զքեզ ի գործ քահա-
նայապետութեան:

Զիարդ էցե մինել զայս։ Աս ի՞նչեւ մինելու է։
Պունա նէ՞ մանա վէրմէլի։ — Է եւ այլազգ եւս
իւսնաւ։ Ուրել իւրո ու իւ հասկցուի։ — Զինչ
ինչ սունել եր՝ եւ ես ոչ արարի։

Այսպէս եւս յաճախ կ'ըսուի՝ Անդ է ուստանել
կամ էր կամ էցե ուստանել։ այլ ինչ չիայ ուստանել։
չ+ սունել թէ... եւայլն։

Թօ. Եշ, եր, էցե անդէմ՝ սեռականի քով (ա-
նուն բայի աներեւութով՝) ժործ, պաշտօն, էր+, կամ
մէկ բանի նորոգուի, բնութիւն եւայլն կը ցուցընէ։

Ճշմարդկութեալ է երբեմն սաստել եւ յան-
դիմանել, եւ երբեմն խրատել եւ ողոքել։ 2է
սուղջ մրաց՝ զշարժիչն թողուլ եւ շարժնոցն
պաշտօն տանել. (սուղջ իւլու ժործ չէ։) Ալոց է
տեսանել, եւ ականջոց՝ լոել։

Այսպէս նաեւ՝ Յետին անհրաժեան է. զերին
յիշարժութեան է զայդ ասել։ Ալերջն ասդիճան իւն-
նութեան ժործ է այդ իսուն ըսելը։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ԲԱՑԻ ԵՎԱՆԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ

Ռայերու եղանակաց ու ժամանակաց դորձ-
ածութեան այն մասանցը վրայ միայն կը խօսինք՝
որ գրաբարի յատուկ են եւ աշխարհաբարէ տարբեր։

ՅՈՒԹԻԾԸ

Դ Ի Մ Ա Տ Ո Ր Ե Վ Ա Ն Ա Կ Ն Ե Ր

1. Սահմանական եղանակ:

Ա. Աահմանական անկատարք կատարեալ ժամանակին տեղ յաճախ կը գործ ածուի: Այսպէս մէկ անգամ կատարուած գործոյ համար կ'ըսուի՝ Խօսել սկսանէր եւ սուր: Խօսելու սկսան եւ ըստ: — Իբրեւ որ մի վնէր պարապոյ: Զնա անգէն սպանանէր. եւայլն:

Բ. Աահմանական անկատարն ու գերակատարն իբրեւ ստորադասական եղանակի ժամանակ ալ կը գործածուին՝ այսպէս:

Մարդ չէր որ գործէր զերկիր: Մարդ չէր որ գետինը բանէր: Ատամ եօղ ուտու քի եէրլէրի իշլէյէ իտի: — Լաւ էր թէ չէր իսկ ձնեալ մարդն այն: Լաւ թոյն էր որ ձնած ու չըլլը: — Երանի թէ սորսէի:

Գ. Ապառնին երեքպատիկ գործածութիւն ունի. 1. բուն ապառնւոյ նշանակութեամբ՝ գալիքն ու ըլլալիքը ցուցընելով. 2. իբրեւ հրամայական՝ մանաւանդ Ա եւ Գ դէմքի. եւ 3. ստորադասականին տեղ:*

1. Գ. Բուն ապառնւոյ նշանակութեամբն հաւասար է լց եմ բաղադրեալ ժամանակին:

Արդարըն ծաբեսցին իբրեւ զարեգակն: Եինցին յարեւելից եւ յարեւմոից, եւ բաշնցին ընդ Աբրահամու: Մարդարէ յարուցէ ձեզ Տէր յեղ-

* Այս երեքպատիկ նշանակութիւնը տճկ. լեզուին այլեւայլ յատուկ ժամանակներովը կ'որոշուի. որ են՝ 1. իւօրէնէլիք, 2. իւօրէյք, 3. իւօրէք եւ իւօրէբակք:

բարց ձերոց : Զի՞ հործեսցես յայնժամ : Ընդ ա-
մենայն դատարկ բանի զոր խօսիցին մարդիկ՝ ոռ-
շեն համարս : (Այսինքն՝ հուլոց էն, բաշխոց էն,
հործելոց էցես . եւայլն :)

Որու կերպով ըլլալիք ցուցընողն է բաղադրեալ
ժամանակը՝ հուլոց էր. լնելոց էր. ոռլոց էցես, եւայլն.
որ է իրական կամ պատմական ապառնի : Լուլոց է +
համբաւս պատերազմաց : Հրեայք ի զուր ակնկալու-
թիւն կապեալ կան՝ եթէ դաւիթ հուլոց և շնել զե-
րուսաղէմ : Զի՞նչ էցես ոռլոց : — Իսկ հուլոց էր, լն-
ելոց է + եւայլն անկատար ապառնոյն տեղն ուրիշ
ժամանակ չի գործածուիր. բայց ուրիշ կերպերով կը-
սուի : Հանդերձնուլ է + ելանել . (Ելանելոց է +.) եւ
ներկայ Յո՞ւնիցեն էուլուլ . (ո՞ւր պիտի փախչիս) Ու-
նի՞ ես ցացանել քեզ : Մեզ յանդիմոն լնել իսյ առաջի
բեմին Քրիստոսի :

2. Ե. Ապառնոյն երկրորդ գործածութիւնը
գլխաւորաբար Ա եւ Գ դէմքի հրամայական ձեւա-
ցընելու համար է :

Անցեալ ուեսէց զտեսիլն զայն մեծ . (Երեսամ ուես-
նէմ :) Մէ՛ ուեսէց զմահ որդեւոյ իմոյ . (Հուեսնէմ :)
Մէ՛ լիցու+ սնապարծք : Եկայք ելու+ առ նա:
Ընդ հանձարեղս եղիցի զըսց քո : Լուկանի զայս
մեծատունիք, եւ յամօթ լիցին : Ասսացու+ եւ իջել
հուր յերկնից . (ըսէն+ որ իջնայ :)

Մէ՛ արդելականին քով երկրորդ դէմքը սո-
վորաբար ստորագասական կը դրուի . Մէ՛ երեսացէ+
զհետ : Մէ՛ լնեցի+ կամ՝ մի էցի+ յանձինս ապառ-
տանիք : Մէ՛ իւսուլուցի+ : Մէ՛ ինչ առնիցէս : (Փխկ՝ մի
երեսիցի+, մի եղիցի+, մի իւսուլուցի+, եւայլն :)

* Այստեղ լաւ միտք առնուլ պէսք է ու բացասակա-
նին եւ մ' արդելականին իրարմէ զանազանութիւնը:
Ու ուեսէց, չպիտի տեսնեմ, (իւսուլուցի+) եւ Մէ՛ ու-
եց, չտեսնեմ, (իւսուլուցի+) — Զի՞ ու երեսիցին, վասն-
զի չերթան պիտի . Զի՞ մ' երեսիցին, որպէսզի չերթան :

Յ. Զ. Առորադասական ներկայի տեղ սահմ.
ապառնի յաճախ կը գործածուի, մանաւանդ՝ որ,
ենէ, մինչեւ բառերէն ետեւ. եւ աւելի՝ (որդէն) զի
շաղկապով:

Որ համբերեցէն ի ապառ՝ նա կեցցէ: Կատարուք
ոյդր՝ մինչեւ երեսյա իշտից յաղօթու: — Պա-
տրաստեցէք զօրականս երկերիւր՝ որպէս զի եր-
եսիցէն մինչեւ ի կեսարիա: Եկաք զի սերեցու-
ղտեղիս, եւ զքեղ սպանցու: Զի մի սոցէն. եւն:

Է. Դարձեալ շատ անգամ ապառնի կը
դրուի՝ աշխարհաբար սահմ. ներկային տեղ, մա-
նաւանդ առակաւոր եւ վճռական խօսքի մէջ:

Յորժամ ժամ լինիցի՝ իսկեցից զքեզ: Առէնն որ
էյ՝ իւ իւնչեմ շնել: — Որ յաճախէ զքան իւր՝
որհամարնեցի: Շուր շրացուը իւրհամարնեցի:

Ը. Խոկ էմ բային՝ վասնզի ապառնի չունի՝
անօր տեղ ստորադասականը կը գործածուի:

Այսօր ընդ իս իշես ի դրախտին: Իշեն յե-
տինք որ եղեցին առաջինք, եւ իշեն առաջինք որ
եղեցին յետինք: Ե՞րբ իշէ զի մեռցի:

2. Մտորադասական եղանակ:

Ա. Շատ անգամ սահմ. ներկայի տեղ գրա-
բար ստորադասական կը դրուի, մանաւանդ՝ որ, ո-ր,
ենէ եւայլն բառերէն ետեւ:

Որոյ իսցէ՝ կերիցէ եւ արբյէ, եւ տացէ այնմիկ
որոյ ոշն իսցէ: Ու որ ս-նէ՝ ն-ու ս-ու ս- ի-ն,
եւ շ-նեց-նին այս: — Լաւ է որ քործիցէ ի վո-
զոցի, քան որ սիսցէ եւ հացիւ կարօտ իշէ: Եթէ սակածք իցեն ողք սորելոց իշեն: Ուր սէր
սերտ իշէ՝ շիք նախանձ:

Թոււի ինձ թէ մարդարէ իշես դու: Եթէ անանկ
իշես՝ մի ինչ տաղնապիր:

Գիտնալու է որ ամէն տեղ այս բառերէն, մանու-
անդ որ յարաբերականէն ետեւ չի կրնար ստորադա-
սական դրուիլ, այլ միայն՝ երբ խօսքն ենթադրու-
թեամբ կամ թեութեամբ ըսուած է:

Բ. Ատորդս. կը դրուի դարձեալ՝ երբ բայր կէս
հարցական բառի վրայ ընկած է, (այսինքն՝ հարցա-
կան բառի մ'որ առանց իրական հարցման կը բանի:)

Ոչ գիտեք երբ ժամանակն իշէ: Հարցանէր թէ
զինչ իշէ այն: Հարց թէ ոյր որդի իշէ պատա-
նեակդ:

Գ. Ի՞ացասականէ ետեւ նէ շաղկապ որ գայ՝
փխկ չէ կամ եւ շաղկապի. (տես եր. 130, չոր-
րորդ Ենէ:)

Ոչ ոք արկանէ ձեռն զմաճով եւ հայիցի յետո՝
Ենէ յաջողեալ իշէ արքայութեան Աստուծոյ:
Զորդ մորդ որ յեւ+ը մահին շորիուծ՝ ետեւ նայէ, եւ
Աստուծոյ որ+ոյու-նեանն յորմոր ըլլոյ: — Ոչ ոք
զինուորեալ աստէն՝ ընդ կեանս աշխարհիս պա-
տաղի, Ենէ զօրավարին համոյ լինիշէ: Ոչ ոք է որ
եթող զոտւն կամ զագարակօ վասն Աստուծոյ՝
Ենէ ոչ առաջարկ հարիւրապատիկ: Ոչ ես իրեւ
զիս մարդ՝ Ենէ հասարակ եխեցու+ի դատաստան.
(Ընչէ նման մորդ չէ՝ որ հասարակութիւն դուր
ելլէն+:)

Դ. Ատորադասականը սահմ. ապառնոյ տեղ
ալ կը զործածուի*. բայց ոչ հրամայական նշանա-
կութեամբն որ տեսանքը վերը՝ երես 224, Ե:)

* Ինչպէս վերջին օրինակիդ մէջ Եիւցու+ փխկ Քայշերի:
— Միեւնոյն խօսքին մէջ շատ անգամ երկուքն ալ
հաւասարապէս կը գտնուին: Մ-ունեցուն զձեզ յա-
տեանս, եւ առաջի դատաւորաց ունէցին զձեզ: Ընդ ո՞
շորմայցէս, զո՞ Քովեցուն: — Ուր ստորադասականներն
իրեւ ապառնի են: Այսպէս կրաւորական ապառնոյ
տեղ՝ Մին առաջարկ եւ միւսն բազուցու. (մէկն առ-
նուի պիտի ու միւսը թողուի.) որ կ'ըսուի նաեւ ա-
պառնիով՝ Մին առցի եւ միւսն բազու:

Ե. Վինչեւ այստեղ յիշուած ստորադասաւ-
կանը նախընթաց բառի մը հետ կապուած էր: Իսկ
մինակ մնացած ստորադասական կը գործածուի՝
1. հարցումն, 2. մակաբերութիւն, (անշուշտ սանկ
ու նանկ է.) եւ 3. ուրիշի կարծածն ու բամբը ցու-
ցընելու. (տճկ. Այսէր, ի՞նչ:

1. Հրցու) Եթէ բնակեցէ Աստուած ընդ մարդկան:
Եթէ ողջոյն իցէ մանկանն: Հուրն աստուած իցէ.
Եւ շահագէտ եւ վորոնացէտ. (չէտ ու ահնուք:)
Միթէ եւ մեք կոյրք իցետ:

2. Մկրեր:) Զայն մուշեւլ իցէ նոցա: Ան մուշած
ոկորէ ըլլան: — Արդ հորեւլ իցէ մեռեալն, քան-
զի չորեքօրեայ է: Քանի վարձկանք իցեն ի տան
հօր իմոյ: Իյէն որ բնաւ հրով ոյրեւլ իցեն, եւ
զմոխիրն՝ անձրեւաց ողջովուլ իցէ: (Անշաւը իբ-
իւլ այրածներ ու իւն, որոնց մինիւն այրեւները
իսկոծ ուրած ըլլալ էն:)

3. Եղեր:) Զմեծին աստուածոյ Արտեմեայ զմեհեանն
յոչինչ համարել. նա եւ ուիւլց եւս իցէ մեծու-
թիւն նորա: Ո՛ծաղը եւ կատականք, զի վնասելն
կարէ արեգակն՝ աստուած իցէ. (Ըստեւլ իւրենա-
լուն համար ասդուսած է եղեր:)

Յ Ս Դ Ա Խ Ա Յ Ա Ր Ե Ր

Ա Ն Դ Է Մ Ե Ղ Ա Ն Ա Կ Ն Ե Ր

Բայերուն Անդէմ եղանակներն են Աներեւ-
ոյթ եւ Ընդունելութիւն. որոնք երբեմն իբրեւ բայ
եւ երբեմն իբրեւ անուն դործածուելնուն համար
բայէն զատ մասն բանի համարուած են:

Անդէմ ժամանակները, մանաւանդ աներեւ-
ոյթը, կրնան շատ անգամ դիմաւոր բայի տեղ
դրուիլ, կամ դիմաւոր բայ մ'ասոնց տեղ կրնայ
դրուիլ. ինչպէս վարը պիտի ըսենք:

1. Ամերենոյթ գոյական:

ԱՆԵՐԵ-ԱՅԻ Ն-Ի-ՌԵ-:

Աւասիկ նախդրիւ հոլովերուն օրինակները:
Տրկ.) Կարիճ է հարիւնել եւեթ կաղմ կայ: Տհի.
Ագրեպ հեմեն սօգմաղա հազըր տուրուր: —
Նաւն ի վտանգի կայր է իսորուսիւլ: Ոչ եւս եղեցի
ջրհեղեղ է սարսիւլ զամենայն մարմին: Այրե-
ցին զսկերս թագաւորաց է մոխել. (Էրեցին մո-
խիր ըրին:) — Պատուհանք բացեալք՝ ու է
հայել: Կապեցէք զորոմնդ ի խրձունս ու է յայ-
րել. (Նայելու համար. Էրուելու համար:) — Ըս-
պէք գինի շարբենաւ. (Գինովենալու չափ:)
Գիտաց թէ ու նենդէն նենգէ նմա: Խմացա- որ
ի-ը ըբած նենդունեան դիմաց ան ու իրեն ի ը նենդէ:
Զիոց սանձս ի բերան դնեմք ու անուալյ նոցամեզ:
Ներգոյ.) Ի բառանաւ մարդկան աճեցին չարիքն:
Մի լիցիս յօժար յառնուն ձեռօք, եւ է առն
կարկամ: — Ընդ երնուն նորա ժողովուրդքն
նեղեին զնա: Ընդ իսուն նոցա եւ ընդ ինձել. Ընդ
արեւուն մոռնել. Ընդ բանաւ դրանցն:

Բցու. Խնդրով ու:) Զցայգ եւ զցերեկ գործէաք
ու է չշանըանալյ ձեղ. (Արդէսչի յեղի ժանըունիւն
ուլլուն:) Սատակել զձեր զայր եւ զկին՝ ու է
չհնալյ ումեք ի ձէնջ. (այնպէս որ մարդ չմնայ:)
— Մաշեցի զկոշոս երկրի ու է զթարախս +երելոյ.
(Քերելէն:)

Բ. Երբ ու կամ է կամ ու է գրաւած են
համար, որպէս չի նշանակութեամբ, կրնան նախդիր-
ները բոլորովին զեղչուիլ, որով աներեւոյթ մինակ
կը մնայ. այսպէս:

Ոչ եւս եղեցի ջրհեղեղ՝ սարսիւլ զամենայն
մարմին: Ոչ գոյ մեզ ժամ բանաւ զբերանս մեր.
(Փիսկ՝ ու է բանաւ, կամ բանալոյ:) Տես դ եւ Ե:

Գ. Երբ երկու կամ աւելի նախդրիւ անեւրեւոյթիր իրար յաջորդեն, նախդիրը՝ մանաւանդ է, յ շատ անդամ առաջին աներեւութիւն վրայ միայն կը դրուի: Այսպէս.

Յեւնել նոցա յերսւսաղէմ եւ ի-ուրել զաւուրսն եւ բանալ անդրէն. (փխկ՝ յելանել եւ ի կատարել եւ ի դառնալ:) Ի ու եւ ա-նուլ զըունչն: — Այսպէս նաեւ՝ Յօհնէլը եւ իսուրուն լինել. Քան զէու-հասանելը. զէրնալ-հասանելը, եւայլն:

Բայց աներեւութիւն նախդիրը հարկ է զեղչել՝ երբ աներեւոյթն իրմէ յառաջ նախդրիւ խնդիր մ'ունի: — Յընկենուլ նոցա զհանդերձս եւ զփոշին շանել յօդս. (եւ ի ցանել զփոշին յօդս:) Եւ ի քուն լինել մարդկան եկն թշնամին. (ի լինել մարդկանն ի քուն:) Ի ճանապարհ անհանել նոցա եւ մօտ ի քաղաքն լինել. (յանկանել նոցա ի ճան. եւ ի լինել մօտ ի քաղաքն:)

Դ. *ոլովեալ աներեւութիւն տեղ շատ անդամ անհոլով աներեւոյթ կը գործածուի:

Բայց այն ատեն միշտ դոյական չէ աներեւոյթն, այլ անդէմ բայ է՝ զէ, որդեռ զէ, ոյնու զէ շաղկապով կապուած դիմաւոր բայի տեղ: Զորօրինակ փխկ ըսելու Տայ զօրութիւն գիրս նորդ հանելը, (որ յատկացուցիչ է,) կըսուի նաեւ՝ Տայ զօրութիւն գիրս նորդ հանել. (որ բայ է անդէմ.) Փոխանակ՝ զէ նորդ հանելը:

Ե. Անհոլով աներեւութիւն գործածութիւնը դիսաւրաբար երկուք է: — 1. Ուր որ բնականապէս անհոլով պէտք է մնալ, այսինքն ուղղական կամ անորոշ հայցական. (Արժան է հարկս ու. — ոչ կամիմք մերի անալ.) Եւ 2. այլեւայլ հոլովներու տեղ, եւ մանաւանդ է, ու, ու է նախդրիւ հոլովներուն տեղ:

Իշխանութիւն ունիմ հանել զքեզ ի խաչ: Զուել ի-ու հանելու իշխանունիւն ունիմ. (փխկ՝ հանելը:)

— գլխաւոր բային նպառակը ցուցընելու համար։
Եկին լեւ ի նմանէ։ Յարեաւ ընկեռութ։ այս-
ինքն՝ չի լուցեն, չի ընկերոցի։ — (Նախդրիւ
կ'ըսուի՝ Ի լեւ եկեալ եմ ես։ Կերան եւ արբին,
եւ յարեան ի իտուլ։)

Աթենացիք ոչ յայլ ինչ պարապէին՝ բայց առեւ
կամ լեւ նորագոյնս։ (յասել, ի լսել։) Պատրաստ
իցեք առև պատասխանի։ Առին հրաման չդառ-
նաւ անդրէն։

Կանայք հայս հարկանեն՝ առնեւ կարկանդակս. (տճ.
ովեօքէ + եականը իւսութ եօլուրութւուլուն։) Բերին
ջուր՝ լուսաւ զոտս նոցա։

Աննախդիր (առանց ի նախդրի) կը դործա-
ծուին ասոնքը եւ նմանները. Հանդերձեալ եմք
գնաւ. կազմի գու ի վերայ քո. ոսվոր են հայնոյեւ.
մերձ էին զգուրան իւրուիւլ. եւայլն։

Արդ ժամ իսկ է մեզ ի քնոյ շունչնութ։
Սկիզբն լինի բուռնեւ թեւոցն։ Հերովդէս ի
խնդիր է ապաւնեւ զմանուկութ։ (Փիսկ՝ շունչը,
բուռնեւը, եւն։)

Ուրիշ այլեւայլ վերջահոլովներու տեղ դրուած
անհոլով աներեւոյթները տես այստեղ իւրաքան-
չիւր հոլովոց կարգին մէջ։

Աներեւոյն Աւունեւ։

Զ. Աւուական աներեւութին նախադաս հայ-
ցական խնդիրն երբեմն սեռականի կը դառնայ՝ ան-
երեւութին համաձայնելով։ Այսպէս. Ժամանակ
այսէսց յարանեւը, փիսկ՝ շոյիս յատանելոյ։

Ետուն վարձ՝ նաւաց գործեւը։ Նաւեւ լինեւ առա-
րուն։ — Յորժամ ոտն կծիցէ, ասեն, ճան-
ուրհի գնաւը նշանակ է։

Այսպէս եւս՝ Յետ հաւար մի յաշ առնեւ։

(փիսկ՝ շնուշտը ամ:) Առանց քրեժուց ինդրելոյ: Ժամանակ գործոյ հնյելոյ: (քրեժոյ խնդրու գործի հնձ:)

Եւ երբեմն սեռականի մը քովի ներդոյական աներեւոյթն ալ սեռականի կը դառնայ. այսպէս. Պարագաւոյ լուսնին, փիսկ՝ ի դարձնել լուսնին: Եւ այս կը կոչուի Բարձրական ուստիւն: Զօրոցն ընդ դրունսն իշխելոյ: Կամեր ելանել ի վեր. (փիսկ՝ զօրացն ընդ դրունսն իշխելու) Զօրին՝ Պարձնական յըրակալուն՝ ինչ ուղղական ելու: — Սաստիկ վասն նորին իրաց գործուց: Եւայլն:

Այս բացարձակ սեռականն երբեմն ընդուն. անցելով ալ կը ձեւանայ. (տես եր. 239:)

Բացարձակ սեռականն յունաձեւ ոճ է. եւ միայն քանի մը դրոց մէջ երբեմն կը տեսնուի:

ԱՆԵՐԵ-ԱՅՐ ՏՐ-Ք-Ն:

Ը. Ի՞այերու, նաեւ գոյականներու խնդիր կ'ըլլայ տրական աներեւոյթ՝ վախճան, նորագույն, որոշ ցուցընելով, — աշխարհաբարի նման:

Ո՞ տացէ մեզ միս ու-դելոյ: Եշքդ՝ նորելոյ արքայի են. (ուտելու միս. նստելու էշեր:)

Երբեմն նաեւ մինչեւ նախադրութենէ ետեւ: Խջանեին ջուրքն՝ մինչեւ ի ոպառ նուռադելոյ: Մինչեւ արեւուն մոռնելոյ: Փիսկ՝ մինչեւ ցնուռադել, մինչեւ ի մոռնել:

ԱՆԵՐԵ-ԱՅՐ Հ-Ա-Ջ-Ք-Ն:

Թ. Շատներդործական ու նաեւ չեզոք բայեր աներեւոյթ հայցական խնդիր սեռի կ'առնուն, — սովորաբար անորոշ հայցական:

Կամիմք նշան ինչ դեսնել: Մի խնդրեր լինել դատաւոր: Ոչ զիտեն իօսել հրեկրէն. եւայլն:

Եթէ պէտք ըլլայ՝ որոշեալ հայցական ալ կը դրուի. ինչպէս՝ Վախճանեաց զս-դելն. (ուտելը

լմբնցուց:) Զղջացաւ շահուանանալ: Չառնոյր յանձն չէր լու:

Ժ. Այսպէս անօրոշ հայցական աներեւոյթ կ'առնուն ուցանեմ մասնկան տեղ գրուող բայերը՝ դամ, առնեմ. (Եր. 67:)

Դեմքտրիսս դարտարացն լինել ոչ սակաւ շահ: Ես նմա յայտնի լինել: Երան ինձ ստել: * — Արև այսր ճառնել: Ես արարէց քեզ ժառնել զայդին: Արարէց զձեզ լինել որսորդս:

ԺԱ. Պահմաւոր բայէն յառաջ իւր աներեւոյթն աւելցընելով՝ խօսքը հասարակօրէն նէղէտ է-, այ՛, աղածէն բառերով ըսուած կ'ըլլայ: — Այս աներեւոյթ խնդիրը սօվորաբար անօրոշ հայցական է. քիչ տեղ կայ որոշեալ հայցական:

Ընթանալ ամենեքին ընթանան, բայց մի ոք առնու, զյաղթութեանն: Ունել սունենին իւղեւ յիմարքն այլոչ բաւական: Առնուլառնոնին, բայց լոելեայն: Ասել սունենին, բայց հաւաստեաւ ինչ ոչ գիտէին: Գնալ քնայ, այլ չգիտէ թէ անցանիցէ ընդ քաղաքն: Առանել ստեազ ճառնենին. սունել բարւոք սունել. եւն:

Որոշեալ հայցականաւ. Սատանայ շնչառ հրառելն հրառառէ, բայց տագնապել եւ ստիպել չունի իշխանութիւն:

Առան նախադրութիւնը կը գտնուի քիչ անդամ փոխանակ սեռականի հայցական աներեւոյթ խնդիր առած: յունական ոճով: Առան ի չարեաց գործոց ի բաց լինել եւ Աստուծոյ ծուռայէլ: — Իսկ չ-դ եւ սունա-

* Իսկ այս խնդիրները՝ Տուր ինձ ընդէլ: Տուր դոցա սուրէլ: Ասաց տալ նմա սուրէլ: Սպունդ լցեալ քայցախով այսր ընդէլ նմա: Ետու սուրէլ ձեզ զանասունս եւայըն: Հեն նշանակեր ի հանել: ի բայց այլ դուր ի մէք. սուրէլ սուրէլ: սուրէլ սուրէլ: — դամ բային բնական նշանակութեամբը:

խաղրութեանց ըստ հայերէն կանոնի է հայցական խնդիր. Ըստ աճէլ լուսնին եւ ըստ նորոշվէլ: Ըստ իշխանութեանց իմոց խաղացից: Ըստ հանութեանց լուսեացն նոցա խօսեցաւ: Առ վերաբերյալ. (չգիմանալուն.) Փիսկ՝ ըստ աճէլայ, ըստ իշխանութեայ, առ վերաբերյալ, եւն:

ԱՆԵՐԵ-ՌՅԱ Գ-ՐՃՒ-Ք-ԱՆ:

Պատ ենք (Եր. 158.) թէ ընդուն. անցեալն աշխարհաբար գործիական աներեւութի զօրութիւնն ունի. Զայս սա-շեալ եմուտ ի ներքս: Տեսել զնա՝ զարցմանային. Եւն. որ ըսել է ըսելը, ըսելն երեւ. Դեռնելը, Դեռնելն. (տճկ. Երես, Հերքի-դի:) Եւ պատասխան է հարցմանց՝ Երբ, Է՞ն ընելն կամ ըլուն երեւ: Իսկ

ԺԲ. Գրաբար գործիական աներեւութին բուն նշանակութիւնն ասկէ տարբեր է. Եւ կը պատասխանէ ինչպէս, ի՞նչ ըսելը, ի՞նչ գործունք, ի՞նչ իշխանունք, հարցմանց: * (Տաճկ. Են-րի-յերէտ, Դեյերէտ, Դեմիկը:) Այսպէս.

Ցիսուս եկն առ աշակերտոն գնալը ի վերայ ծովուն: Աշիերդուներուն եկու՝ ծովուն վրայէն ժուլուն: — Ասելըն նոր՝ հնացոյց զառաջինն: Զայս սա-լը եւ զմեղ թշնամանես: Ժորտելը ընդդեմ քո՝ քննեսցէ զքեզ այր բանսարկու:

Այս օրինակիս մեջ կը տեսնուի երկուքին տարբերութիւնը. Կանայքն չժուլու զմարմինն՝ լուս կոծէին. (տճկ. պա-լույսով՝ — ողլոյսով:)

Գործիական աներեւութի տեղ երբեմն ընդուն. անցեալ, նաեւ անհոլով աներեւոյթ ալ կը գործածուի: Այսպէս. Լուսնոտքն ոչ եթէ լուսնոյ ըստեւլ այսպիսիքն, այլ... (այսինքն՝ լուսնոյ ըստեւն:) Եւ ոչ

* Այս է՝ բուն եւ իրական գործիականի նշանակութիւն, որուն տեղ ընդուն. անցեալ չէ Դրութը:

ամաշեք՝ յուրիստիուլ ի վերաց իմ։ — Սիմոն մոդ ապշեցուցաներ զազդն Սամարացւոց՝ ունել զանձնել թէ իցէ մէծ ոմն։ Ընդէր անարգեցեր զբանն Տեառն՝ ունել չար առաջի աշաց նորա։ Յանցեաք ապստամբ լինել ի քէն։ Պաւղոս ալնդագոյնս զշրեայսն յանդիմաներ հրապարակաւ, շուշանել գրովք՝ եթէ Քրիստոն է Յիսուս։

Այսպէս եւս կ'ըսուի՛ եւ միանգամայն իսկ ունել։ կամ եւ համառօտ իսկ ունել։ (փխկ՝ ունել) այսինքն՝ լիւլ-դեռ մէ իսուն, մէն-այ ը-ել։

2. Աներեւոյթ բայ:

Ա. Աներեւոյթն իբրեւ բայ՝ գլխաւորաբար երկու կերպ գործածութիւն ունի. ըստ այսմ երկու կարգ է։ 1. Դիմաւոր բայէ կախում ունեցող. եւ 2. Ծաղկապի հետ կապակցեալ աներեւոյթ։

Դիմաւոր բայէ ինիւն-լ Աներեւոյթ։

Բ. Երբ խօսքին գլխաւոր կամ գիմաւոր բայն երկրորդ բայ մ'ալ կ'ուղել՝ որ ունի զի, այնպէս զի շաղկապով, այն երկրորդին տեղ կրնայ աներեւոյթ դրուիլ առանց շաղկապի. այսպէս։

Աւերեցից զճանապարհունորա՝ ամենեւին մի եւս գնալ ընդ նոսա. (զի մի եւս իսրասոցէ գնալ) Բարձիթողի զնոսա՝ երկաւ զինետ կամաց սրտից իւրեանց (զի երթիցեն) Զանոն+ երեսէ յիւղէ՝ որ իրենց ուշենին երեւեն երկան։ — Ես ասեմ ձեզ՝ ամենեւին մի երդնուուլ։ Մի թէ Աստուած իցեմ ես՝ իւցանել կամ ուղանել։ Առաքեաց զծառայս իւր՝ ունուուլ ի պաղց այգւոյն։

Յազօթո կայէք՝ լուսնել ի փորձութիւն. (որ չմտնէք) Եղիցես կոյր՝ լուսնել զարեւ։ Խնդրէին սուտ վկայութիւն զՅիսուսէ՝ ուղանենել զիս։ Եւ Խաչակի զբունել ի դաշտի։ Կին մերձ առնաւ լուսնի նմանէ։ Եղիցես կոյր՝ լուսնել զարեւ. (իսյը ըլլու ու որեւ լուսնել, կամ՝ որ որեւ լուսնել։)

Գ. Ա-Եմ, պատմեմ, իսրայել եւ նման դիմաւոր բայերէն ետեւ աներեւոյթ կը դրուի՝ (հասարակօրէն տրականով կամ պատմականով մը,) փոխանակ նեով երկրորդ դիմաւոր բայ դնելու։ Նաեւ ուղղականով՝ եթէ չէզոք կամ կրաւորական է բայը, կամ հայցականով՝ եթէ ներգործական է։

Եթէ ներկայ կամ գալի գործ է, աներեւոյթ կը դրուի. իսկ անցած գործ ցուցընելու համար ընդուն անցեալ կը գործածուի ըստ կանոնի։

Աներ.) Զ-Ր-Դ-Յ յիրաւի ասեմք իրեւ պատուհաս։ (ասեմք նէ յիրաւի իրեւ։) Սադուկեցիք հակառակէին՝ Անեւ յարս-նեան կամ յարս-նի-ն. (ասէին նէ չի+ յ-ը։) Կռոնոս յառաջագոյն գուշակեաց Անեւ յաճ-իս-նի-ն անձրեւաց. (նէ Անեւըց է։)

Անց.) Զ-Ա-Պ-Ա-Ն-Ա-Յ-Է ասեմք լւալ թշնամի մարդկան։ (նէ էր, նէ եղէ-թշն։) Զ-Ր-Ը ասէ լւալ ինեայ։ Դուք ըստ ասեն Եկեւլ ի Հայս. (ասեն նէ Դոմէտ ոմն եին։)

Այս մտօք գործածուած անցեալներն երբեմն սեռական անուն բայի կ'ունենան. ինչպէս. Ասի յիեւալ նորս զկեանս մինչեւ ցամն։։ Ի դէպ է կարծել՝ Մ-Հ-Ս-Ի-Ւ-Ք զսա Քրեւլ։ Պատմէ Յովսէպոս՝ սովով եւ որով հարի-ը է- +--ան բի-րս-ց ի-որորեւլ։

Շ-Ա-Հ-Ա-Դ-Ի հետ ի-որ-իցեւլ Աներեւոյն։

Դ. Ուրդէւ զի, Թնւ զի, Թնչիւ* շաղկապներէն ետքն եկած աներեւոյթը դիմաւոր բայի ոյժ ունի։

* Մինչիւ շաղկապը զատ է Քնչիւ նախադրութենէն։ Անրջինը ժ-մ-ն-ա-ի- ս-հ-մ-ն կը ցուցընէ. իսկ առաջինը ըսկ աներեւութով՝ ս-ս-ր-ի-ս-ն-ե-ա-ն չ-է։ Այսպէս՝ Մինչիւ շ- շ-մ-ս-+էլ զ-ո-յ-ն. մինչեւ որ ջուրը ցամքեցաւ. մինչեւ ցամքիլը։ — Մինչիւ շ-մ-ս-+էլ զ-ո-յ-ն. այնչափ որ ջուրը ցամքեցաւ. Կըսուի նաեւ դիմաւոր բայով՝ Մինչիւ զ-ո-յ-ր-տ-էին ուռկանք նոցա։

— Աներեւութի հետ որդես զի՞ կը նշանակէ այնդէս
ու. իսկ մնչեւ կամ մնչ՝ կը նշանակէ այնշնէ ու:

Այսաներեւոյթն անուն բայի տրական կառնու:
Եր հայր Յօրայ՝ Զարեհ, որդես զի՞ լինել նմ
հինգերորդ ՅԱբրահամէ. (այնպէս որ հինգերորդ
կըլլայ:) Մինչ եւ հաց անգամ չժամանել ու-
տել նոց. (չժամանեին նոքա:) Ժողովեցան բա-
զումք՝ մնչեւ ի նաւ հունել նմ: Եղեւ պատա-
նեակն իբրեւ զմեռեալ, մնչեւ բազմաց իսկ ոսել
թէ մեռաւ:

Կայ նաեւ յածնաւոց Աներեւոյթ. այսինքն՝

Ե. Երբեմն աներեւոյթ բայ մը դիմաւոր բայի տեղ
կը դրուի՝ առանց ուրիշ բայէ կամ շաղկապէ մը կա-
խում ունենալու: Այսպէս. Միշտ հպատակ կայցես
յաղօթս, եւ բազում զուարթութեամբ որինուն իւ.
(արթուն կայցես:) Մէշտ ուսիւի հետ եղիք, ու ուսիւ
որդու ուսիւն իւցիք: ու բաց նօթուիել այսուհետեւ
զամենայն չարութիւն. (թօթափեցէք:) Ծառապէ՛ հնա-
ւուտ լինել տերանց. սոյնպէս եւ կանայք՝ հնաւուտ լի-
նել արանց իւրեանց:

Ըստ անգամ արգելական խօսքեր այս կանոնով կը
ձեւանան: Այսպէս. Մէ՛ յայլ ինչ դաշտու: Ուրիշ
բանի դրայ դ' դոքենու: — Եթէ ոք եղայր անուա-
նեալ՝ կռապարիշտ իցէ, ընդ այնպիսումն եւ հաց դ
ուրիշ: (մի ուսիցէք:) Մէ զանձանց եւեթի դիրիւ: այլ
իւրաքանչիւր ոք զընկերին:

Քիշ անգամ եւ աներեւութի վերջաւորութիւնը կը
գտնուի եւ գրուած՝ ընդուն. անցելոյ նման: Այսպէս.
Սովոր են աստ առաջի գերեզմանաց վէմ դորիւ: (փո-
րել:) Դուք աւադիկ կամիք օտար տերանց դուսոյիւ:
Կամեր յդիւ դեսպանս. եւն:

Յ. թաղումնելոսթիս Ներկայ եհ Ապառնի:

Ա. Ի՞այերու ու ընդունելութիւն ներկայէն զատ յաճախ կը գործածուին նաեւ իւ եւ վ. — որոնց պէտք եղած գիտելիքներն աւանդեցինք Ամստին մէջ. Երես 105, 106:

Բ. Ու, իւ, վ՝ Երեքն ալ կը գործածուին առանձին կամ խնդրով. Եւ կը հոլովին եղակի ու յոդնակի:

Գ. Խնդիր սեռի ամէնքն ալ հաւասարապէս սեռական կ'առնուն՝ իբրեւ բայի մասն: Իսկ խնդիր բնութեան՝ իրենց նշանակութեանն համեմատ այլ եւայլ հոլով: — Ասոնց քով հայցական խնդիր՝ ընդհանրապէս հայերէնէ օտար ոճ է:

Աւասիկ օրինակները:

Աստուած իսենցով ողորմութեան է: Մի լիցուք շոնէցով չարեաց. Գոհացով լինիջիք զԱստուածոյ: — Բարեաց արտիչւ է Աստուած եւ ոչ չարաց իրաց: Փառաւոր առնեին պատիչւ այնպիսի իշխանութեան: — Անիջիք առնելի+ բանին եւ ոչ լելի+ միայն: Յուգա եղեւ առաջնորդ առնելիցն Յիսուսի: Եթէ մէծ իցէ գործն քան պատնելի գործոյն: Գործը բորժուլին առելի մէծ է:

Իսկ գերանուն խնդրոյ տեղ ստացական կը դրուի հոլովելի: Օր հնեցէք զանիծիս յեր. բարի արարէք ատելեաց յերոց. (զձեղ անիծողները. զձեղ ատողներուն:) — ուր ստացականներն հայցականի տեղ են:

Դ. Լի ընդունելութեան շատ անգամ եղակի թըւոյն տեղ յոդնակին կը դրուի: Այսպէս. Թուզը որ թէ շարժեսցի՝ անկցի ի բերան սուրելեաց. (կերողին) Թուզը մ'որ ենեւ լորիէ լեռողին բերանը ոլոր' ինոյ: Պիր ինձիր քի՛ գըմըլուանսա եւյէնին, աղզընա տիւշէնէք: — Բարիք ինչ՝ զոր ընկերին կամիցի ոք առնել՝ նախ զիւշէնէն

ուրախ առնեն։ Եթէ ոք զջողեալն թագուցեալն գուշակեսցէ, ինչքն եւ ստացուածքն՝ հուշիւշ-շն լցին (իմաց տուղին ըլլան։)

Ե. Այս էական բայցով իբրեւ դիմազուրկ կը գործածուի, եւ կը նշանակէ՝ պարու է, որժոն է։

Կրնայ այս կերպ դիմազուրկին քով ուղղական կենալ իբրեւ անուն բայի. — եւ եթէ ընդունելութիւնը ներգործական է, կրնայ հայցական դրուիլ՝ իբրեւ խնդիր սեռի։ Իսկ գործոյն տէրը տրական հոլով կը դրուի։

Անուն բ.։) Գինի նոր ի տիկս նորս արհենելլ է։ Նոր գինին նոր արհենու և դաշտու է։ — Մեզ ոչ ինչ դաշտու է երկրորդեւ զպատմութիւնս։

Խնդիր։) Զերեւելն Աստուծոյ ըստ կարողութեան տեսողացն իմանալի է. (Հասկընալու է.) Զնոյն եւ զայլոցն իմանալի է. Զինչ ընտրելի է ինձ՝ զայն ես ոչ զիտեմ։ Յայլ առակ փոփոխելի է մեզ. (—ըէլ սոսի անցնելու են+։) (Խնդիր սեռի են՝ չերեւն, զնոյն, չինչ։ — Խնդ. ընութեան են՝ շալշոն եւ յայլ սոսի+։)

Զ. Ու ընդունելութեան ուղղագրութիւնը կրկին է. այսինքն՝ անհոլով կրնայ գրուիլ օշ կամ ող, իսկ հոլովեալը՝ միայն ող. այսպէս. հնձօղ, սպանողք. հնձաղ, սպանողի, սպանողութիւն։

Ու. Էւ. Այս մեծ կապակցութիւն ու նմանութիւն ունին բայանուանց եւ բայածականաց հետ, (որոնք յաջորդ Գլուխյն մէջ կը տեսնենք.) այնպէս որ շատ անանդամ թէ նշանակութեամբ եւ թէ խնդրառութեամբ կը նոյնանան իրարու հետ։

4. Բնդոհմելութիւն Անցեալ։

Ա. Ծնդուն, անցեալն երեք կերպով կը նկատուի. 1. իբրեւ Ածախն, 2. իբրեւ Բայ, եւ 3. իբրեւ ներգործական Բայ, եւ Ած-խն։

Բ. Յիշեալ երեք կերպ անցեալներուն առաջինն եւ երրորդը հոլովական են. իսկ երկրորդն անփոփոխ է ամենեւին եւ անյօդ։ Այս է ընդհանուր կանոնը։

Գ. Երեքին մէջն ալ անցեալն իւր բայական խնդիրը կրնայ հետն ունենալ՝ այլեւայլ հոլով ըստ բային պահանջելուն։

Ընդունելունիւն անցեալ Աժական։

Դ. Ինգուն. անցեալն իբրեւ ածական՝ եթէ ինք ուղղ. կամ հյց. խնդիր բնութեան է, կրնայ եզակի ալ յոգնակի ալ դրուիլ։

Փայփայէ հայր զորդի զբարւոք ծառայեալն նմա. (որ բարւոքն ծառայեալ էցէ) Հայրը իւ շոյէ իւեւ աղէի ծառայած շատիւն։ — Յիշատակ իջաւորի՝ միոյ աւուր ժնացելոյ. (մէկ օր քալած ճամբորդի. — փիսկ՝ շն օր գնացելոյ) Յորդութիւն ջրոց հասելոց բանութեամբ։ Արեգակն լուսաւորէ զոդս իսպարեալ։ — Ոչ ինչ ընդ վայր ասացեալ է բան իմաստնոյն։

Ե. Զեղոք եւ կրաւորական բայերուն բաղադրեալ ժամանակներուն մէջ անցեալը շատ անդամ եզակի կը մնայ, (ինչպէս պարզ ածականներն ալ.) իսկ ներգործականներունը միշտ եզակի կը մնոյ։ Այսպէս.

Եղիցին գօտիք ձեր պնդեալ ընդ մէջս, եւ ճրագունք՝ լուցեալ։ Որք մեռեալն էին կամ մեռեալն էին. անդը հասեալ էցէն։ Ծերացեալն էին եւ անշեալ զաւուրբք։

Ներգծ. Կացացեալ էին պահապան։

Զ. Անցած կատարուած գործ ցուցընելու համար անուն բային անցելով մէկտեղ Բացարձակ սեռական կը դրուի. — ինչպէս աներեւութիւն վըսյտեսանք. եր. 231։

Զորեց մաց ի միջի հարաբելը: Մէջէն ըստ ուղղի
անշնելին եռեւ: — Հզօր մորոք եղելոյ. ոյժուն
եղելոյ. եւայլին:

ԸՆԴՀԱՆԵԼ-ՌԵ-Ն ԱՆԳԵ-ԱԼ՝ Բ-ԱՅ:

Է. Բ-ԱՅ է անցեալն՝ երբ աշխարհաբար լով
(տճկ. իւսիւ-ոյ, իւնիոյ,) նշանակութեամբ գործածուի.
ինչպէս քանի մը հեղ տեսանք:

Ը. Անցեալն իբրեւ բայ՝ իւր խնդիրները կը
պահէ ըստ սեսին: Անուն բայի հասարակօրէն սե-
ռական կ'առնու, եւ երբեմն ուղղական՝ մանաւանդ
երբ չեղոք եւ կրաւոր. բայ է:

Ներգծ.) Հրեից կուլու զիս՝ կամէին սպանանել:
Կրւո.) Յովսէփ նէնիւ-լ յեղբարյն՝ վաճառի յե-
գիպտոս:

Զեղոք.) Մարտ-ցեալ աշակերտքն՝ զարթուցին զնա:
Եւ դարձեալ անտի արանցն՝ եկին ի Սոդոմ:

Թ. Անցեալն իբրեւ բայ՝ անփոփոխ է. եւ այս
է ընդհանուր քերականական կանոնը. — սակայն
չեղոք՝ եւ աւելի՝ կրաւորական բայերուն քով եր-
բեմն կը գտնուի յոգնակի դրաւած. այսպէս:

Դարձեալ ի Բաբիլոնէ՝ զսեղանն կանգնեցին.
(Փիսկ՝ դարձեալ.) Սուրբն Ներսէս հասատէր զթե-
րահաւատոս՝ զի հաս-տացելու յԱստուած՝ ապրել
կարասցեն: Դեւը ի ձեռն հաւատացելոց մինչեւ
ցայսօր հալունեալ ելանեն:

Այսպէս նաև՝ Նոքա հասելու անդր. հայնոյ-
եալ, օրհնեմք, բայբասեալ, աղաշեմք:

ԸՆԴՀԱՆ ԱՆԳԵ-ԱԼ՝ իբրե-Ներդործ. Բ-ԱՅ Ե- Ա-Հ-Ա-Խ-Ա:

Ժ. Այերէն լեզուի յատկութիւն է՝ որ մի-
եւնոյն անցեալը թէ ածական եւ թէ միանգամայն
ներդործական բայ ըլլայ՝ շատ անդամ հայցական

խնդիր ալ հետն ունենալով։ Այս կերպով կ'ըսուի՝
Մ-ը դու ի-ր-ո-ս-ե-լոյ զհամբերութիւն։ Հ-մբեր-
նի-նը ի-ր-ո-ս-ե-ն մ-ը թ-ի-ն։ Սապրընը գայպ էթմիշ
օլան քիչիյէ։

ԺԱ. Խական կամ օժանդակ բայէ անկախ,
իբրեւ պարզապէս ներգործական՝ անցեալն իւր հյոյ։
խնդրովը մէկտեղ ածական կ'ըլլայ դպյականի մը, կամ
բայի մը խնդիր բնութեան եւ ստորոգելի։ այսպէս։

ՄԵՔ եղիցուք յ-շ-ն-ն-ի-ն սրացեալ։ Պատա-
հեացէ ձեզ այր մի բ-ը յ-ե-ա-լ ս-ք-ո-ր ջ-ը յուս իւր։
(Ճրի սափոր շալկած մէկը) Կարմիր են հանդերձք
քո իբրեւ հնձանահարի՝ լիոյ հնչանէ ի-նիւլոյ։*
Կման է ուռկանի արկելոյ ի ծով եւ յամենայն
ազգաց ժ-ը-լ-ի-լոյ։ (ծով ձգուած եւ ամէն տեսա-
կէն ժողված ուռկանի։)

ՀՅՈՅ. Ետես զնոսա որինեալ ս-ս-ի-ն ի ծով։ Ծ-ը
ս-ս-ի-ն յիւշ ու-ս-ս- շ-ն-ն-ն-։ — Եթէ առեր՝ զի
պարծիս իբրեւ զ-լ-ո-ե-ա-լ։ (չառածի պէս։)

Այսպէս նաեւ՝ Առաքեալքն քան որինեալ։
ամենեքին ս-ս-ե-ա-լ զ-լ-ո-ո-ե-ր-ո-վ։ Օրինակներէս կը
տեսնուի որ անցեալն իւր խնդրովը մէկտեղ ածա-
կան եղած է գոյականին կամ գերանուան։

Այս գործածութեան հետ շփոթելու չե սեռական
անուն բայի ունեցող անցեալն՝ որ բայ է եւ ոչ ա-
ծական։ Ասի յիւ-լ ն-ը- զկեանս։ Նորո գտանի չ-
ն-ս-շ-ի-ն զԱստուած։ (եր. 235.) — Թէպէտ նշանա-
կութեամբ նոյն են երկուքն ալ։

ԺԲ. Վիշ անդամ սեռական անցելոյն հայ-
ցական խնդիրն ալ սեռականի կը դառնայ։ ինչպէս
սեռական աներեւութինը. եր. 230։

* Ուղղականն է՝ հնձանահար ին հնչան ի-նիւ-լ։ Տես եւ ԺԲ։
16

Յիշատակ իջաւորի՝ մես առաջելոյ. (փխկ՝
չէ օք գնացելոյ:) Ալան էր կարմիր են հանդերձք
քո իբրեւ հնձանահարի լես հնյան կոխելոյ.
(փխկ՝ լի հնյան կոխելոյ:) Լեզուն հնյան ինին
մէիս մը շէւուներուն պէս:

ԺԳ. Եցրեմն որ գերանուամբ դիմաւոր բայ
կամ բացառականով կրաւորական անցեալ դրուե-
լու տեղ, անուն բային սեռական եւ բայը ներդոր-
ծական անցեալ կը դրուի՝ — զիսաւոր գոյականին
ածական եղած. (միշտ աշխարհաբարի եւ տաճ-
կերէնի սովորական համառօտեալ ձեւով. Ասու-
ծոյ տուած կերակուրները. մարդուն ըստները,
եւայլն:)

Զարդիան հաստատեալ կտակ ոչ ոք կարէ անար-
գել. (փխկ՝ զկտակ հաստատեալ է մարդիանէ:)
Մարդիկներուն շինած կտակը: — Ուսուցանէք
վարդապետութիւնս շարդիան պատուիրելու:
ԶԱՍՈՒԾՈՅ տուեալ զկերակուրն խոտան համա-
րել: Լուին շԱՍՈՒԾՈՅ որորեալ ոքանչելիսն:
Մերկեաց Աստուած շյեր շինածները խուարն հե-
թանոսութեան: Առ Ասուծոյ սասցեալն վաղ-
վաղակի կատարեցաւ:

Խոկ փսխանակ դերանուն սեռականի՝ ստա-
ցական կը դրուի: ԶԲ ետ ի ձեռս զիւր պատրեւուն
շարչարել: Ինչո՞ւ է՞ր խաբաները յեւ+ դու+ որ
շրւրէ: — ԶՇ ՔՐԵԱԼ ժողովուրդս: եւայլն:

Ասոր նման՝ նաեւ չեզոք եւ կրաւորական անցեալ-
ներ երբեմն բացառականի տեղ սեռական առած կը
գտնուի: Այսպիսի բանից՝ ԴԵՐԵՎԱՆ ՀՊԵՎ կարկատելոց
չեր պարտ ամենեւին բնաւ առնել պատասխանի: Կա-
պեալք իւրաքի եւ կաշկանդեալք երիւյն գլւրոյ: Հա-
րեալք սուեւրէ իմայ էք: Գերեալք որոյ: անկեալք որոյ:
եւայլն. փխկ՝ է որոյ:

ԺԴ. Այս գործածութիւնը չունի ըստ ապառնին. այլ յարաբերականով կ'ըսուի՝ Հացն զբ ես դաշ. զբաժակն զբ ես ըմպելոց էմ. (իմ տալու հացա. խմելու բաժակնա:)

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԲԱՑԱՆՈՒԱՆՔ

Ա. Շատ անուններ աներեւութիւն եւ ընդունելութեան ոյժ ու նշանակութիւն ունենալուն համար Բայանուն կը կոչուին:

Բ. Բայանունները բայի նշանակութեամբ՝ երեք բայական սեռերուն համեմատ խնդիր կ'առնուն: Խոկ իբրեւ անուն՝ կը հոլովին եւ յօդ կ'առնուն:

Գ. Բայանունները կը բաժնուին՝ Գոյական եւ Ածական:

1. Գոյական բայանուն:

Դ. Գոյական բայանուններն աներեւութիւն ոյժ ունին:

Դարձ, (դառնալը.) էջ, (էջուած+.) ել եւ մուտ. ցոյց. տրտունջ. կամ՝ էջք, ելք, մուտք, վայելք. — ընթացք, խաղացք, գնացք, կործանումն, դալուստ, եւայլն:

Ե. Գոյական բայանուններէն ոմանք ներգործական են. եւ սեռական խնդիր կ'առնուն, (ինչպէս նաեւ ընդունելութիւնները.) եւ ոմանք կրաւորական, ու բացառական խնդիր կ'առնուն. Խոկ չոլոքներն իբենց նշանակութեանն համեմատ այլեւայլ հոլով:

Կ. Կազմակերպութիւնները. (քաղաքներ շինելու:) Արար զերկիր
16*

պաղաբեր ի սնոււնդս ծուռյիշ է-ըսց : Լաբան երթեալ էր ի կտուրս իւշանց է-ըսց : Յետ ընդունելութեան գիտութեան ճշմարտութեան . (այսինքն՝ ընդունելոյն զիտութեան :)

Արւր .) Վասն փոխիման Ամբակումայ է հրեշտակն :
(Հրեշտակին ձեռօքը փոխադրուելուն համար :)
Ոտնհարութիւն է նշանաց : Եւայլն : — Հոս
Բայցառականները կրաւորականի խնդիր սեռի են :

Զեղոք .) Փոքր մի հայթայթանք լիցին է ցանցն :
Զիք ինչ որոշումն է միմեանց : Իրարժե ուրբբերութեան չկայ : — Արկին ինձ երկիւղուկո է ուն : Յետ
դարձին է Բաբելոն : Ինձ դարձ լիցի յիշ - շիւրըն :
Բախիւն լեզուի ընդ օդու : Աերացումն յերին :
Մուտք է Հրեաստան : Ոտնկայ է նշանաց : Ընդ
այն զինչ զարմանք իցեն : — Պատմական :
ԶՀ-ունյան հայհոյութիւն մի թողցի մարդկան :

2. Ածական բայանուն :

Ա . Ածական են բայանուններն որ ընդունելութեան ոյժ ունին . եւ կը կոչուին Բայթակն :
Եւ են ասոնք ու նմանները :

Գիտուն, շարժուն, փախստեայ, դործունեայ,
երկիւղած, կոխան, եւայլն :

Նոյնպէս ասոնց բայցասականները՝ Տգետ, անգետ,
անշարժ, անհաս, անքննական, եւայլն :

Բ . Բայածականներն ամէնքը հոլովական են,
եւ բայական խնդիր կ'առնուն :

Գ . Աերգործական (ընդունելութեան) ոյժ
ունեցողները սեռական հոլով խնդիր կ'ուզեն :*

* Ինչպէս ընդունելութեանց շատ ցանցառ է հայցական
խնդրառութիւնը, նոյնպէս բայանուանց իբր զարտու-
ղութեամբ կը գտնուի հայցական հոլով արուած .
Գտիչք շարեաց, զինուղ անարգուք :

Ընդ գիտունս օրինաց խօսիմ։ Օրէն+ քիոցաղներու-
ներ իւ խօսիմ։ — Գործօնեայ արդարութեան։ Աս-
տուած կանխագէտ է հանդերջելոց։

Դ. Կրաւորականներն երբեմն սեռական
կ'առնուն փոխանակ բացառականի, եւ քիչ անգամ
բացառական։

Խաշինք իմ զկոխան որից յերոց ճարակէին։ Ի՞
ոչի՞ներս յեր որին իսկիութեաց ի՞ո՞ւէին։ —
Ամօթալից ննջեցին ընդ վիրաւորս ուսուերոց։
(Տես վերը՝ եր. 242, հարեւլու ուսուերէ) — Աի-
րաւորք Փարաւոնի է որոյ։

Ե. Խոկ խնդիր բնութեան՝ հասարակօրէն
բային պահանջած հոլովը կ'առնուն։

Ածին զարսն չարախօսս շԴանիել։ Մէջուղ բերին
Դանիել կը ոյ լուսառաղները։ — (Կամ սեռական
խնդրով՝ եկեսցեն չարախօսքն ո՞ւ։) Երկիւղած
յԱսութեայ. անխաղաց է ուղղոջին. փախստեայ
է նշնաւայն. դիմակաց նոտութիւնների։ Եղեգն շար-
ժուն է հողմայ. ամենայն զեռուն շարժուն է վե-
րա երիւն։

Զ. Բացասական բայածականները, զորօրի-
նակ՝ ոքէո, անդէս, եւն. տրական կամ բացառա-
կան խնդիր կ'առնուն, — մանաւանդ կրաւորական
նշանակութեամբ։

Աստուած հոգի կենդանի է, անհաս մուց, ան-
խօս լվացաց, անսամվոփ խորհրդոց, արտաքոյ քան
զամենայն ճառս։ Տգէտ է բանին, կամ՝ Աստու-
թոյ արդարութեան։ Արարիչն ամենեցուն անե-
րեւոյթ է ի մարմառութ ուշ. անտես ուշ կամ
յալց. անքննական է ունուղոց. (անքննելի։)

Խոկ չեզոք նշանակութեամբ իրենց բնական
խնդիրը (բնութեան) կը պահեն։

Ոչ եղէ անհաւան երինուոր ուսովանն : Չեմք ինչ
անտեղեակ խորհրդոց նոցա :

Ինդհանրապէս բայածականներու եւ հասա-
րակ ածականներու խնդրառութիւնն (Եր. 183.)
իրարու մեծ կապակցութիւն ունենալուն՝ հոս եւ
հոն աւանդուած կանոններն իրար կը լրացընեն :

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԱՆՓՈՓՈԽ ՄԱՍՈՒԴՆ Ք ԲԱՆԻ

Անփոփոխ մասանց բանի վրայ՝ որ են նախ-
դիր եւ նախադրութիւն, Մակրայ, Շաղկապ եւ
Միջարկութիւն, ըստ բաւականի խօսած ենք Ա
Մասին մէջ. (Եր. 106 — 138.) Այստեղ անոնց
գործածութեան քանի մը կարեւոր գիտելիքը կը
մնայ աւանդել :

1. Նախորդիր եւ Նախադրութիւնն :

Ա. Նախորդիրներն իրենց գոյականին նախա-
դաս վերադիրներէն ալ (որ են՝ ածական, յատկա-
ցուցիչ, մակրայ, եւայլն), յառաջ կը դրուին,
ինչպէս .

Աչք ի բազում ինչ սխալեն՝ ի մոտաց այլուր ուս-
ունելու: Աչք շուր բանի մէջ իւ սիսլի՝ մուին ուրիշ
ուղեր ուրբութէն: — Չեղ շահ աւելի լինիցի՝
յորժամ շվաղուց սասցեւլուն ի մոտի կալեալ պա-
հիցէք: Մեղքն յորովայնին ծառայ լինելոյ մուն.
(ի լինելոյ ծառայ որով!) Վարձս առ՝ զի վեր
քան զամենեսին լինել. զի սկզբանէ լորունինն.
Նախ իջանել զաղաւնոյն:

Նոյնպէս նախադրութիւնները: Յետ անդր
երիւնացն: Վասն բազում անդամ ոտնակապովք եւ
շղթայիք իւղելոյ. եւայլն:

Բ. Ուր որ է նախդրիւ բառի մը վրայ և գնել
պէտք ըլլայ՝ այն երկու նախդիրներուն մէջտեղն ու
կ'աւելցուի . այսպէս :

Մեծատունն զո՞ւ ի դուրսն ընկեցելովն զանց
առներ . (փխկ՝ զընկեցելովն ի դուրս:) Դրանը + վ
դուրսիւծին հոգ լուներ : — Գովէ զո՞ւ ի չարեացն
հեռանալ : Զո՞ւ ի փառացն անկանել շար հա-
մարիմ . (զանկանելն ի փառաց:) Պահեա զո՞ւ
ի քեզ ապաւինեալս :

Գ. Աւ է նախդիրը ձայնաւորով սկսած ան-
երեւութիւ վրայ աւ կը գտնուի դրուած : Առ է
ուտել զկեանս . առ է ըմբերանել զայնոսիկ որք
ասենն . եւայլն : Սակայն աւելի հասարակ է Առ է
յայրել . դիւրին առ է յընդունել . եւ աւելի յաճախ՝
Աւ ուրել . ու ոյրել . ու սուել :

Գ. Աան հասարակ ածականներ նախադրու-
թիւն եղած . ինչպէս . Աղաղակեցին եւ նոքա իւց
նին : Անոն + աւ անոր հետ մէկունդ դուրսին : Այսպէս
են նաեւ հօդ , հուղ , հակուսի , զայ , եւայլն . որ
դարձեալ բայի վրայ իյնալով մակրայ կ'ըլլամ :

2. Մակրայ :

Ա. Շատ անգամ հասարակ ածական մը
բայի որպիսութիւն ցուցընելով մակրայ կ'ըլլայ .
ինչպէս . Եւս լոր կործանեցան : Համարյակ ընդդեմ
հայել : Հրաման տուր արձակել զնա ի կապանաց
մի օր ճիշտ : Այս է երեսուն ամ է զի ... : — Տես
նաեւ երես 128 :

Բ. “Այսպէս մակրայ մը գոյականի վրայ ին-
կած՝ ածական կ'ըլլայ :

Ո՞վ եկն անտի եւ պատմեաց զոնտի իրան : Ո՞վ ե-
իս ունի է այն ուելց բուները դուրսից : — Զեն
ինչ ընդհատի բանտէ՝ ուրի կեանքս : Նոքա զո՞ւ-

Դէն իրացո վակժոյժ լինին . (այստեղաց բաները պինդ կը բռնեն :) Ի մեռանքամ գալստեան իմում հասուցից : Մեծադէս սիրով . — և իւնէ ծառայութիւն . եւայլն : — Յոյժ բառը շատ յաճախ իբրեւ ածական կը գործածուի , մանաւանդ յետադաս : Մտեալ ի ներքս ետես ամբոխ յոյժ եւ լալականս , եւ աւազէ յոյժ : Կը իսոյ յոյժ ի տեղւոջն : Կա բերէ դրանը յոյժ : Արծան յոյժ ետուն զօրականացն : Ո՞ գիտաց շանցանձա իւր յոյժ . (փխկ՝ զբազումն :)

Գ . Երբեմն ու , և եւ մի առաջին բառին վրայ միայն դրուելով՝ յաջորդներուն վրայ ալ կ'իմացուին :

Զ՞ ի մարգարեիցն ու հալծեցին հարքն ձեր եւ աղանին : Ո՞ւ չհալծեցին աւ շեմացին : — Բռնի զուրուք մեք ու իերաւ եւ արբաւ : — Մէ՛ անիւնէր առաջի իմ եւ երկիր դուռներ :

Դ . Ու , մի եւ ընդեր՝ երբեմն իրենց բային յետադաս կը դրուին :

Ասիցէ ոք . երթայք ջեռարուք եւ յագեցարուք , եւ բայցէ ու զպէտս մարմնոյն , զի՞նչ օգուտ իցէ : Օրինացն ու հնազանդի , քանզի եւ իւրէ իսկ ու : (վասնզի չի կրնար ալ :) Եւ ամպէին իսկ ու : Որ ոչն գործիցէ , եւ իւրիցէ մի : Բնաւ եւ իօսեցին մի յեկեցւոջ : Եւ իւրիէ իսկ ընդեր զայլոյ արարածու :

Այսպէս եւս՝ Օքնէ ինչ ու . բըեցաւ իսկ ու . զայն բնաւ եւ յոյտնէլ մի :

Նոյն կարգն են նաեւ ու ինչ , ու ու , մի ու , եւն : Սորա բարբառս իւրիցանէ ու շու : Եղէնմա շար եւ ու ինչ : Մեղս եւ ու ու : Ժողովոցէ եւ մի մի . (եւ ու մէկ հատ ժողվէ :)

Է . Քիչ անգամ կը գտնուին ու , մի մակրայներն աւելորդ դրուած՝ բացասական բայի վրայ :

Այնպիսին հպարտացեալ է եւ ոչինչ ու դիտէ .
(փխկ՝ ոչինչ գիտէ, կամ՝ ինչ ոչ գիտէ:) Եւ
ոչ զմի ու ապրեցուցանեին:

Յ. Շաղկապ:

Ա. Խրբեմն ընդուն . անցելցյն եւ յաջորդ
դիմաւոր բային մէջուեցն եւ շաղկապ կ'աւելցուի:

Ի մանկութենէ կանխեալ ի գիրս մինչեւ ի ծե-
րանալ՝ եւ ի տգիտութեան մեռանին: Տըս-
նէնէ մինչեւ ծերութիւն դրեւել զբաղված՝ վերջ-
ուեւ ուժեւու իւ մւնին: — Զօրս ընտիրս գումա-
րեալ՝ եւ իւրաքանչիւր մի մի կողմն ունեին զլւ-
սորւոց: Թերիակէ չեւ հասուցեալ՝ եւ անգեն
բուժէ. (հաղիւ թէ դրուի՝ անմիջապէս կ'առող-
ջացընէ:) Թուուցեալ՝ մերձեցաւ առ իս:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Ո Տ Դ Ղ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն

Ո-՛՛-՛՛-՛՛-՛՛-ն կը կոչուի՝ իւրաքանչիւր բառ
անսխալ, այսինքն իւր յատուկ գրերովը գրելու
կանոնը:

Ուղղագրութեան մասերն են դարձեալ Կի-
ւ-՛՛-՛՛-՛՛-ն ու Տ-՛՛-՛՛-՛՛-ը:

ՅՈՒԽԱԾ Ա.

Ո Տ Դ Ղ Ա Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ս Կ Զ Բ Ո Ւ Ն Ք

Ա. Առանց ձայնաւոր գրի հայերէն բառ չի
կաղմուիր ամենեւին :

Ասոր համար է որ և (ժխտական մակրայն) եւ և
շ (նախդիրները) յաջորդ բառին կից կը դրուին եւ ոչ զատ:

Բ. * այերէն լեզուն կրկնեալ գիր շունի, ոչ
ձայնաւոր եւ ոչ բաղաձայն:

Միայն կորուսման կամ ածանցման, եւայլն կանոնով,
կրնայ երկու նոյն գիր քովէ քով կցուիլ, զորօրինակ.
Եր' բորդ. չոր' բորդ. քն' նեմ. ցուշ' շես. կաշ' ցուք. ուշ'
զութիւն.* — ան-նման. ան-նախանձ. խրառու. քա-
ղա+. ի մարդարէե, եւայլն:

Գ. 'Ձայնաւոր գրերէն' և, և եւ ո բառի վերջ
չեն մնար, այլ և եւ ո՝ անձայն յիով կը վերջաւո-
րին. այսպէս. Ծառայ. տղայ. երթայ. դշխայ. մար-
դայ: Իսկ — և կը փոխուի եի: (Դնեմ,) դնէ,
(Եմ, Ես,) է:

Կը զարտուղին՝ Սու, սորու, նու, դմու, սորու, եւն,
ահմու. +ու. և. եւ հրամայականները՝ գինու. դողու. կացու,
մատու. դարձու: Եղնապէս օտար անունները. Ասիս. Սա-
մարիս. Ցուդու. կասիս:

Դ. Ե գրով բառ չի սկսիր: — Իրմէ յառաջ
միայն կրնայ և, և, է, և գալ՝ եւ ու, է-, է-, ու-
երկբարբառ կաղմել:

Կը զարտուղին՝ Հոդոյ. տարայ. եւայլն հո-
լովերը:** Քանի մը տեղ կը գրուի ը-՝ միայն ու-
հնչումը խափաննելու համար. այսպէս. Տը-չութիւն,
փիսկ. տու-չութիւն. Դը-նեցի. տու-ընթեան՝ փոխա-
նակ տունթեան:

Ե. * այերէն ուղղագրութեան հակառակ
բաղադրութիւններ են՝ ոէ, ոէ, ոէ, ու, էու, էու, էու,
օյ, եւն. այլ միշտ կը բաղադրուի՝ ոյէ, ոյէ, ու,

* Ասոնց արմատներն են՝ Երեր, Մրեր, Դնիս, Շուշիս, ու-
շիս, ու-զիզ:

** Անվարժ գրողներու սխալ է՝ ի վերջով բառերու հո-
լովման գրութեաննը հետ շփոթել ի- վերջաւորեալնե-
րունը, եւ գրել ան-այ. դ-դ-այ. հ-լ-է. փիսկ ան-ա-այ.
դ-դ-ա-այ. եւայլն. կամ գրել դ-դ-ա-այ. դ-դ-ա-այ. փիսկ
դ-դ-ա-այ, դ-դ-ա-այ, եւայլն:

էն, ովք . այսպէս . Շման . Մենեղան . Արքեղայս .
Սային . Մանային . Սաւաղ . Տրուղա . Մանովէ ,
Եւայլն :

Զ . Պ գրէն ետեւ եթէն հանդիպի՝ կը գրուի
ոն : Բուռն . դառն . խառնին . կոռնավ . Փունավ : Այս
պատճառաւ այր , ուեր՝ կը հոլովին ուն . ուեւառն : Բար-
մատով են նոյնպէս՝ լեռն . դռնան . առներ . բառնամ ,
Եւայլն : Նոյն կանոնն օտար բառերու մէջ ալ կը պա-
հուի . Բառնաբառ . Փառնաւաղ . Սկիւռնոս :

Կը զարտուղին կօրուսման կանոնաւ եղած ամ-
փոփմունքները . զորօրինակ . Գարնայնոյ . վերնա-
տուն . սերնդոց . եւ նմանները :

Է . Վ գիր կրնայ միայն բառի սկիզբն ըլլալ .
իսկ բառի մէջ կամ վերջ՝ իրմէ առաջ միայն « գիր .
կու գայ , եւ ովք երկբարբառ կը կազմէ :

Կը զարտուղին բարդերն ու ածանցները . Զօ-
րավար . անվեհեր . կարեվէր . Եւայլն :

Ը ատ կը գիւրանայ ուղղագրութիւնը՝ բա-
ռերուն քերականական կազմութեանը , ածանց-
մանց եւ ստուգաբանութեան մտադիր ըլլալով :

Յ Ո Դ Ա Խ Ա Ծ Բ .

Տ Ր Ա Հ Ա Տ Թ Ի Ւ Ն .

Տրունիւն , որ բաժանումն ըսել է , կը սոր-
վեցընէ խօսքի մասունքն ու բառերու վանկերն
իրարմէ կանոնաւոր կերպով բաժանել :

Երկու մասն ունի Տրոհութիւնը . 1. Կիտա-
գրութիւն եւ 2. Տողագարձ :

1. Կիտագրութիւն :

Ա . Խօսքի այլեւայլ մասունքն իրարմէ պատ-
շաճօրէն զատելու համար այլեւայլ նշանախեցներ
կը գործածուին , զորոնք ընդհանուր անուամբ կէտ

կը կոչենք, եւ անոնց գործածութիւնը՝ Ախու-
տըն-Ռին:

Բ. Ախտադրութեան նշաններն այս չորսն են.
Բուռն՝ — Սառբակէտ, — Մէջակէտ. — Վէրջակէտ:

Գ. Բառ-Ռ (‘) շատ տեղ կը բանի. բայց ընդ-
հանրապէս՝ ցուցընելու համար թէ բառ մը յաջորդ
բառին չի վերաբերիր. ինչպէս.

Աննման են այլոց կեանք նորա, եւ այլազգի՝
շաւիղք նորա: Եղիցին առաջինք՝ յետինք, եւ
յետինք՝ առաջինք: Գարշելի՝ մեղաւորին առ-
տուածպաշտութիւն:

Երբեմն կը դրուինաեւ երկու իրարու կապա-
կցեալ կարծ խօսքերու մէջ որ քովէ քով են. ինչպէս.

Յոր տուն մտանիցէք՝ անդ ագջիք: Եթէ բարի
առնիցես՝ գիտեա ում առնիցես: Որ մերձենայ
ի ձիթ՝ շաղախեսցի:

Բութէն ետեւ շատ քիչ կանգ կ'առնուի:

Դ. Սառբակէտ (,) կը դրուի երկու կամ աւելի
նախադասութեանց մէջ՝ որ նոյն ձեւով իրար կը
յաջորդեն ամբողջ խօսք կազմելու համար, եւ ուր
քիչ մը կենալ պէտք է առանց երկար շունչ առ-
նելու. ինչպէս.

Ած զնա յերուսաղէմ, եւ կացոյց զնա ի վերայ
աշտարակի տաճարին, եւ ասէ ցնա. Եթէ որդի
ես Աստուծոյ, արկ զքեզ աստի ի վայր:
Զի՞ կաս, զի՞ չգործես, չի՞ք քո ձեռք: Ի պտղոյ
ցորենոյ, գինուոյ եւ ձիթոյ:

Եթէ բառերն՝ եռվ, կամով կապուած են,
ստորակէտի պէտք չունին. ինչպէս վերջին օրինա-
կիդ մէջ՝ Գինուոյ եւ ձիթոյ:

Ստորակէտը բութէն քիչ մ'աւելի հանգիստ
կու տայ ձայնին:

Ե. ԱՒՀ-ՀԵՐՆ (.) որ պարզապես ԿԵՐ աԼ կ'ը-
սուի, այն տեղեր կը դրուի՝ ուր երկու երեք լրա-
ցեալ խօսքեր իրար պիտի ամբողջացընեն, եւ ուր
քիչ մը կանգ առնելու է. այսպէս:

Որդի իմաստուն ուրախ առնէ զհայր. որդի ան-
միտ տրտմութիւն է մօր:

Զ. Վ ԵՐ Հ-ՀԵՐ (.) կը դրուի՝ ԵՐԲ ամբողջ
խօսքը կը լմըննայ, ուր մեծ հանգիստ կամ երկար
շունչ պէտք է առնուլ:

Է. ՌԱՆԻ Ժ ԵՐ (.) կարդացողին ձայնը
վեր կը թողուն. միջակէտ ու վերջակէտ՝ կ'իջեցընեն:

Ը. Ա-Դ-Ա-Ր-Յ-Չ (— Զ-Ի-Ե-Ր-Յ — Փ-Ա-Ք-Ք-Խ (.) :

Թ. Ա-Դ-Ա-Ր-Յ-Չ (.) կը ճատման նշանն որ երկու
կից ձայնաւորներէն մէկը պակսած կը ցուցընէ,
գրաբարի մէջ շատ քիչ դորձածութիւն ունի, այս-
պէս: Ապ' եթէ. նաւանիկ. (փիսկ՝ ապա ենէ. ն-
առանիկ) — որ առանց ապաթարցի աԼ կընան
դրուիլ:

Ժ. Զ-Ի-Ե-Ր-Յ („) կոչման նշանը կը դրուի՝ ու-
րիշի խօսքն յառաջ բերուած տեղ՝ նոյն խօսքին
սկիզբն ու վերջը. այսպէս.

Եթէ գիտէիք դուք զինչ է “ Զողորմութիւն
կամիմ եւ ոչ զզո՞չ, „ ապա ոչ դատապարտէիք
դուք զանապարտան: Ասելով “նոր” հնացոյց դա-
ռաջինն:

ԺԱ. Փ-Ա-Ք-Ք-Խ (.) միջանկեալ խօսքի կամ
բառի մ'երկու կողմը կը դրուի, առանց որոյ խօսքը
դարձեալ ամբողջ կը մնայ:

Յարուցեալ Պետրոսի մէջ եղբարցն, ասէ. (Եւ
էր անդ բազմութիւն անուանց իբրեւ հարիւր եւ
քառանից.) ա՛րք եղբարք, պարտ էր կատարել դրոյն:

Ուրիշ քանի մ'ուղղագրական նշանախեցներ ալ կան
հնարուած, որոնց մեծ մասն այս օրս խափանեալ է:
Գլխաւորներն ասոնք են.

Մ-Ե-Ւ-Ր- ՝ Պ-Ե-Ր- ՝ Ե-Ր-Ե-Ր- :

Մ-Ե-Ւ-Ր- (1) է նախդրին նշանն է՝ (որ յառաջ յա-
ջորդ բառին միշտ կից կը գրուէր,) այսպէս. 'Է-Շ-Ն-Ա-Կ-
-Ւ-Կ-Բ-Ա-Ն-Ա: Այս օրս որ է նախդիրը զատ կը գրուի՝ որո-
վիշ նշանի պէտք չունի:

Պ-Ե-Ր- (2) համառօտութեան նշան է՝ որ բառին
վրան կը գծուի՝ քանի մ'էական գրերը միայն դնելէն
ետեւ. այսպէս. ՏԻՐ, (տէր.) ՌԵՆ, տԵՆ, (տեառն.) ԱՄ,
(ամենայն.) ԱՐ, (նորա.) ԴՐ, (դմա:)

Ե-Ր-Ե-Ր- (3) կամ Զ-Ե-Ր- է, որ նոյնպէս համառօ-
տութեան նշան է, կը գրուի բառի մ'առաջին կէսը
միայն նշանակելէն ետեւ. այսպէս. ՑՈՎՀՇ ՈւկերՇ. (Ցով-
հան Ուկերերան:) — Հիմայ պարզ կէտ մը բաւական
է զոյդ գծի տեղ:

ԺԲ. Խօսքի սկիզբը, յատուկ անուանց եւ
պատույ անուանց առաջին գիրը Գ-Լ-Ե-Ր- կը գրուի,
որ Տ-Ե-Ն-Ք-Ա-Ն-Ի ալ կ'ըսուի:

2. Ջողադարձ:

Ա. Տ-Ե-Ն-Ք-Ա-Ն-Ի անուամբ կ'իմացուի՝ սողին
ծայրը հասած բառին մէկ մասը յաջորդ տողն ան-
ցընելու կանոնը:

Բ. Տ-Ո-Ղ-Ա-Գ-Ա-Ր- նշանն է Ե-Ն-Բ-Ա-Ֆ-Ա-Յ՝ այս՝
ձեւով զորօրինակ՝ Մար-դիկ, վայր-կեան, բե-րան:

Գ. Տ-Ո-Ղ-Ա-Գ-Ա-Ր- ուղղութեան համար գիտ-
նալու է բառերը վանկ առ վանկ բաժանել. զոր-
օրինակ պատերազմակը բառն իւր վանկերուն լու-
ծուելով կը բաժանուի՝ Պ-Ե-Ր-Ե-Ր- Բ-Ե-Ր-:

Դ. Տ-Ո-Ղ-Ա-Գ-Ա-Ր- կանոնները հետեւեալ-
ներն են:

1. Միավանկ բառերը չեն բաժնուիր. ինչ-
պէս՝ Պ-Ե-Ր-, Ե-Ր-Ն, Ե-Ր-Ր-:

2. Նոյնպէս անբաժին են երկբարբառները, վասնզի միայն մէկ վանկ են. զորօրինակ. ծայր. գոյն. սէւն. ան-ցեւլ. չո-նիմ. վայր-կեւն. եր-կոյն. շո-ղաց: Տես եւ Ե:

3. Երկու կից ձայնաւոր՝ որ զատ զատ վանկ կը կազմեն, իրարմէ կը բաժնուին. ինչպէս՝ մէ-սբան. լէ-սզօր: Մարէ-սմ. Ամարէ-ս.* Բելէ-սր. Ուրէ-էլ. տէ-եղերք. առնու-ին. լու-իր:

Կայնաեւ ո-է երկբարբառ անբաժին. տես Ե 1:

4. Եթէ երկու ձայնաւորի մէջ մէկ բաղաձայն գիր կայ՝ յաջորդ վանկին կ'անցնի. զորօրինակ. հո-դի. գա-րի. կա-դա-րե-ցաւ:

5. Եթէ երկու ձայնաւորի մէջ երկու բաղաձայն գիր իյնայ, բաղաձայններն իրարմէ կը զատուին. այսպէս. ար-դար. դար-նալ. բաշ-իել. հան-դիստ:

Բայց եթէ այն երկրորդ բաղաձայնը ն, ը, լ կամ ո-է, նախընթաց բաղաձայնն ալ մէկտեղ վար կ'առանուի. ինչպէս. մա-դեմ, Ե-դըմ. շաղա-իրատ. պա-դրանը. պա-դրուակ. մա-դրուակ. ա-դրաւ. ծա-դրալից. մա-դնիչ. մա-դըմ:

6. Եթէ երկու ձայնաւորի մէջ երեք բաղաձայն ըլլայ, միայն վերջինը յաջորդ ձայնաւորին կ'անցնի. ինչպէս. հան-դիմ. թարդ-ման. Մուրդ-տ:

Իսկ եթէ վերջինն է ը, ո-, լ, ն, առաջին բաղաձայնը մինակ կը մնայ, եւ վերջին երկուքը կը դատուին. այսպէս. եր-իրորդ, բեր-իրիմ. ըն-դրեմ. աս-դրալից. կար-մըսթիւն. քաշ-ցրանալ. բար-յրացն. կան-դնաւոր:

* Զգուշալի է Մ-րէմ, Եդի-եւայլն անուանց ի-հնչում տալ. նոյնպէս Փելիթ+, Նոյնովր, Սիոնք, Սիմոնք, մարդ պան, պատերազմ եւ նմաններուն մէջ ը ձայն լոեցը-նել կամ ըով բաժանել Սիովը. Աքիովը. Փելիքը:

7. Եթե բառ մ'իւր ձայնաւորացը համրանքէն աւելի վանկ ունի. այսինքն՝ ձայնաւոր զրէն զատ զօրութեամբ դրուած ը, տողադարձի մէջ ըգիր կ'աւելցուի: Զորօրինակ. տը-կար, թը-նամի. մը-կըտել, ըն-կըդմել. քըրթ-մընջել. ըզ-գաստ. ըզ-ձեզ. ըս-տրուկ:

Բայց չ չի մտներ՝ ուր որ գլխաւոր բառն անփոփոխ նեալով՝ նախընթաց նախդիր կամ մասնիկ ունի կամ բարդ է. զորօրինակ. ըզ-թշնամին. ան-չիոյշ, ան-որուզ, նորա-հնար. նախա-իմայ. ձեռն-տու. ան-կալութիւն. ունին-դիր. ըմ-բոնել. (եւ ոչ՝ ըզ-թշնամին. ձեռն-տու. ան-պըտուզ, եւն:)

Ե. Տողադարձի մէջ երկբարբառները պարզ ձայնաւոր համարելու է անբաժին: Ուստի՝

1. Ա-, ե-, ի-, ո-, ոյ-, ոյ՝ թէեւ վերջին ծայրը բաղաձայնի նման հնչէ, պէտք չէ քակել. նոյնպէս ո-ա, ո-ի, ո-եայ, ո-ոյ. եւայլն: Այսպէս՝ կը բաժնուի՝ զօրտ-որ, ցաւ-ալից. երեւ-ակ. բով-անդակ. վկայ-ել. հայ-երէն. (եւ ոչ՝ զօրտ-որ. վկա-յել. հա-յերէն.) ա-նուոց. պա-տուի. կը-ոս-եալ. պա-տուեա. պըր-տուեայ:

Նոյնպէս՝ Յե-սուայ. ըս-ոս-եր. պա-ոս-եր. յաւի-ուեան. չարու-նիւն. դար-յեալ. (եւ ոչ՝ ըսուեր. արդ-եօք. չարութիւն. դարյ-եալ:)

Ասոր հակառակ՝ բարդ բառերը կը բաժնուին՝ քարա-յատակ. մրրկա-յոյզ, եւայլն. վասնզի հոն յ դիրն երկբարբառ չի կազմեր:

2. Ո- երկբարբառն ը- գրելով կը բաժնուի՝ ուր որ իրօք ը- հնչում կը լսուի. զորօրինակ՝ Լը-աց. տը-իչ. տը-աւ. տը-եալ. չը-եաց. — երկու երկբարբառներն իրարմէ զատելով:

3. Կ եթէ նախընթաց ձայնաւոր գիր չունի՝ բաղաձայնի կանոնաւ կը բաժնուի. տար-ոյ. բար-ոք. գին-ոյ. լեռ-ոյ. որ-որ-

Զ. Բարդ բառերն իրենց յօդիչ մասանցը կը վերածուի. Եւ կը բաժնուի՝ Ինն-եւտասն ուն-ուտասն. այլ-ուձի. դուր-եւառ. այլ-ազդի. Նոր-ընծայ. Յոյն-արձակ. ընդ-ունայն. հօր-եղբայր. Հեռ-ընկալ. ող-ստամբ. ող-երախտ:^{*}

ՑԵՒԼՈՒԾԵՐ

Վերծանութիւն:

Ա. Ա ԵՐԵՎԱՆ-ՇԻ-Ն՝ կը սորվեցընէ ընդհանուրապէս ուղիղ եւ ըստ օրինի կարգալ՝ ուղղագրութեան եւ տրոհութեան կանոնաց համաձայն. այսինքն՝ 1. բառերն ուղիղ հեգել եւ իրենց յատուկ գրովն արտասանել, եւ 2. կիտադրութեան համեմատ՝ բառերն ու խօսքերն իրարմէ քիչ կամ շատ զատել:

Այսերէն ընթերցման գլխաւոր գժուարութիւնն երեք կէս կամ սուղ ձայնաւոր զրերուն վրայ է, որ են՝ ը. յ. ։ — Ասոնց գիտելիքներն հետեւեալներն են՝ ըստ մեր այժմու հնչման:

Բ. Այս երեքէն՝ ը միայն կրնայ առանձին վանկ կազմել, երբեմն ներգործութեամբ կամ իրօք դրուելով. եւ երբեմն լուելեայն իմացուելով. Բայց՝ եթէ ը դրուած ըլլայ եւ եթէ շըլլայ՝ միշտ սուղ (կարճ) ձայն է եւ անշեշտ:

1. Բառի մը սկիզբն ուր երկու կամ երեք բաղաձայն կից է, առաջնէն ետքը ը կը հնչուի. ինչպէս. (Տղայ.) աըղայ. վըկայ. դընեմ. ծընաւ. զըլանալ. ժըլատ. հըմայք. նըման. գըգուէ. թըմու. չըկամիմ. յըվախճան. — թընամի. կըսկիծ. —

* Յայտնի է՝ ասոր հակառակ՝ որ սխալ կըլլայ եթէ բաժանես Նոր-անլուն. գործ-նիշ. չար-ս-նիշ. ութ-երբեր:

գաղտա-քնաց . կարտ - յմեռն . ան - իշխո . եւ այլն :
Բայց ոչ՝ եթէ վերջինը ու կամ ու է ձայնաւորաւ .
ինչպէս . Դրացի . դրաստ . դուեհիկ . բառնիմ .
ճշ-դրիս . ան - յրեւ :

Նոյնպէս բառին կամ վանկին վերջը . Դառն .
թանձը . ի բանտ - կըն . զքաղսքը . ընդ որը . —
մատըն - տու . ստըն - դիաց . ճակըն - դեղ :

Ար զարտուղին՝ 1. թոյլ գրերն որ նախընթաց
են . Ցանկ . ունդ . յարդ . որս . խոնարհ . մարզպան .
եղջ . թամբ . ամպ . ախտ . ու խտ . տոնմ . 2. Հայցակա-
նով բարդերը . Բանարկու . Եղաբեր . յերամիտ . 3.
մատս , եւ օտար բառեր՝ ստամուտ . դուտս . Կեկրուտս .
եւն . որոնց մէջ ը ձայն չի մտներ . (Եր . 255 , ծան :)

2. Բառի մը սկիզբն որ և , շ. շ գրերէն ետքն
այս ո՛ , բ. ժ. ժ. ժ. ժ. ժ. ժ. Համր գրերէն* մէկն
հանդիպի՝ սուղ ը կը հնչուի . ինչպէս : (Սպաս .)
ըսպաս . ըստոյդ . ըսրանչանք . ըսթափել . ըզբա-
ղեալ . ըզգալի . ըզչարիմ . ըշտեմարան : Խոկ շ նախ-
դիրն ամէն տեղ . ըշցորեան . ըշսոսա . — միայն ը
ձայնով սկսածները՝ (զսպաս .) շըսպաս . եւայլն .
ձայնաւորով սկսած կը համարուին :

Աւրիշ գրերու քով՝ ու , ու , ու . (ըստ Թիւ 1
կանոնին .) սըսալ . զըսոյց . շընորհ . եւայլն :

Գ. Հ գիրն երեք գիտելիք ունի . 1. Երբեմն
բոլորովին անձայն է . 2. Երբեմն կը լսուի . եւ 3.
Երբեմն հոյի նման կը հնչէ :

1. Անձայն է բառերուն վերջն ոյ , ոյ երկ-
բարբառներուն մէջ . Արքայ . ի վերայ . հաճոյ . նոյ .
— Արշակայ . հայեցայ . մարդոյ :

* Բուն բաղաձայն այս համր գրերն են , որ առանց ուրիշ
(ձայնաւոր) գրի օգնականութեան ձայն չեն կրնար հա-
նել : Ասոնց կարգն են նաեւ չ , չ , շ եւ ժ , լ , շ :

2. Անձայն չէ՝ երբ յիշեալ բառերուն վրայ
եկամուտ դիր մը կ'աւելնայ. Արքայք. զվիայս. ծա-
ռայն. տղայասպան. եւայլն: Նոյնպէս քանի մը մի-
ավանկ բառերու վերջը. Հայ. խոյ. այ. վայ: Գար-
ձեալ. այ. այ կից բաղաձայնով մը Շայր. ողջոյն.
գոյն. լոյծ. որդւոյդ. ցաւոյս. — ե. այս վերջիննե-
րուս մէջ « գիրն » ձայն կ'առնու:

3. Բառերու սկիզբը յ զրին հոյի նման բա-
ղաձայնի հնչում կու տանք. Յեսու. յանդուգն.
յ-արքայէ. յապաղեմ. — ան-յոյս. վերնա-յարկ:

Դ. Ե գիրն որ ի բնէ սուղ « ձայնաւոր է,

1. Կախընթաց ինիով՝ միավանի իու կը հնչէ,
— եթէ յաջորդ բաղաձայն մ'ունի, իոր. նիթ.
էութիւն:

Բայց եթէ առջեւը բաղաձայն չունի՝ իւ ձայ-
նի նման կը հնչէ. ինչպէս. Ի՞-. ձայնի-. հաշի-.ք,
հի-.անդ. դի-.աց. — հովի-.ն, (հովի-.ըն.) եւայլն:

2. Ու երկբարբառն իւր ձայնը կը պահէ՝ եթէ
առջեւը ձայնաւոր զիր չունի. Գոսոն. լուսոյ. մե-
ջու: Խոկ եթէ ուրիշ ձայնաւորով ուրիշ երկբար-
բառ կը ձեւացընէ. Վեւի նման ձայն կ'առնու. Ա-
րու-որձան. ի լեզուէ. թթուութիւն, պատռուես:

Այլ զարտուղին անկատարները՝ Առնու-աք,
լընու-իք, հեղու-ին. եւ օտար անունները. Փա-
նու-էլ. Սեփարու-իմ. ալէլու-իա:

Ե. Ա երծանութեան յատուկ նշաններն են՝
Շէլտ՝ — երիոր՝ — Պորոյի (կամ Ոլըրոյի)՝
որոնք բառին այն վանկին եւ այն ձայնաւորին վրայ
կը դրուին՝ ուր ձայնը կը բարձրանայ կամ կ'երկարի:

Զ. Շ էլտ (‘) կը դրուի հոն ուր զարնելով
կ'արտաքերուի. ինչպէս:

ԱՌԵՒ-ի, ԱՌ դու ողորմած զի բարի լինիցի քեզ:

Ո' անմիտք : Մէ՛ երդնուցուս սուտ : Ամենե-ին մի
երդնուլ : Անդ անկաւ չուառականն :

Է . Այերէն բառերուն առ հասարակ վեր-
ջին վանկին է շեշտ առնող :

1. Քիշ բառ ունինք որ սովորութիւն է այլազդ շեշ-
տել . Աղե . բարե . — այսօր, այսպէս, ոչնչափ, այն-
հետայն, վասն այսորիկ, գրեթէ . — ևնաւաւնդ, ա-ա-
սիկ, ահա-անիկ, եւ այլն :

2. Կոչականներուն՝ առաջին վանկը սովորութիւն է
շեշտել . Ակ' մա, ննջե՞ս : Ոչ ծանեար զիս, Փէ՛ լորե՛-
թէ՛ր-հ- - - - - լնդէ՛ր երկմտեցեր :

3. Լոելեայն իմացուած ը ձայնը միշտ անշեշտ է .
այժ(շ)մ . այժ(շ)մ . այ-ը . կարծը . արկ-ը . վասն . վասն զի-
բանուն . ջրհորդ . գուբն . եւ այլն :

4. Անշեշտ են դարձեալ՝ որ, ո+ , ինչ եւ նախադիր-
ներն ու նախադրութիւնները, եւ թէ, ե- , չ- , չ- , զ- , այլ-
իսէ եւ այլն շաղկապները : Այսպէս՝ անշեշտ են այս խօս-
քիս նոտրագիր բառերը . Զի՞ որ շար ինչ է՝ նորա ե-
ամենայն ինչ վեասակար է :

5. Երկու իրարու կապակցեալ բառերուն առաջինը
կը շեշտուի : Բարի՛ եր ծառն . կամ ծառն բ-ը՛ եր . —
ե՛ր ծառն բ-ը՛ : Եւ աչ իսկ ի-ը՛ . — Եւ ի-ը՛ իսկ աչ :
Զ-յն եր-ուն ի ներբառ :

Ը . Պի-բոյէ (°) որ հարցման նշան է՝ կը դրուի
այն բառին վրայ՝ ուր բուն հարցումը կ'իյնայ . ինչ-
պէս . Ո՞-մ կայք, վէ՛ յապազէք : Այդ-է անմիտ
էք . կամ՝ Այդչափ անմէ՞ո էք :

Թ. Երէտը (°) նշանը կը դրուի միջարկու-
թեանց եւ ուրիշ հառաչական ձեւով գործա-
ծուած բառերու վրայ . ինչպէս . Բաբէ . Ո՞-ր է թէ
մեռեալ էաք : Ո՞ւ առնօյր տայր զամենայն ժողով-
ուրդո՛ մարգարէս :

Ց Ա Ւ Ց Ա Կ

ՔԵՐԵԿԸՆԵԿԸՆ ԸՆՈՒԸՆԸ

- Ածական. 13, 139, 182:
Ածանց, Ածանցում. 65, 141:
Անդէմ ժամանակ եւ եղանակ. 42, 227:
Անեղական. 2:
Աներեւոյթ. 40, 228—236:
Անկանոն կամ Զարտուղի հոլովմ. 16, Բայ. 93:
Անկատարժամանակ. 41, 223:
Անհոլով անուն. 143:
Անձներական թռուական. 24:
Անյօդ. 193—200:
Անորոշ բառ. 193:
Անորոշ հայցական. 164:
Անորոշ յօդ. 189:
Անուն. 154:
Անուն բայի. 155, 156:
Անցեալ (ընդունելութ.) 238:
Անցողական բայ. 66:
Անփոփոխ մասունք բանի. 106, 246:
Ապաթարց. 253:
Ապառնի ժամանակ. 41, 223:
Առաջին դէմք. 29:
Առաջին հոլովումն. 4:
Աստիճանք (ածականի.) 140:
Արմատ. 65, 141:
Բաղաձայն գիր. 1:
Բաղդատական եւ Գերադրական ածական. 140, 185:
Բայ. 39, 150:
Բայածական. 244:
Բայանուն գոյական. 243. —
ածական, (բայածական.) 244:
Բայարմատ կամ Բայցական արմատ. 65:
Բաշխական թռուականք. 142:
Բառ. 1:
Բարդ. 141:
Բացայայտեալ .} 153, 180:
Բացայայտիչ .} 206:
Բացառական. 3, 163, 170:
Բացասական կամ Ժխտական կամ Աւրացական. 125, 151, 152:
Բացարձակ թռուական. 21:
Բացարձակ սեռական. 231, 239:
Բութ. 252:
Գերադրական աստիճան. 140, 185:
Գերակատարժամանակ. 41, 151, 219:
Գիր կամ Տառ. 1:
Գլխագիր տառք. 254:
Գոյական անուն. 18, 139, 154:
Գործիական հոլով. 3, 172:
Դասական թռուական. 23:
Գերանուն. 29:
Գերանունական յօդ, տես Գիմորոշ:
Գէմք գերանուանց. 29:
— բայերու. 42:
Գիմազուրկ. 101:
Գիմաւոր եղանակք եւ ժամանակք. 42, 223:
Գիմորոշ յօդ. 29, 149:
Գրական աստիճան. 140:
Ենթամնայ. 254:
Երկար. 260:
Երկրարբառ. 250, 255, 256:
Երկորեակ. 254:
Երկրորդ եւ Երրորդ դէմք. 29:
Զարտուղի, առ. Անկանոն:
Զոյդ գիծ. 254:
Էական բայ. 218:

Էւական դերանուն. 30:
Ընդունելութիւն ներկայ. 105, 237:
— անցեալ. 238:
— ապառնի. 237:
Թիւ, տես Եզակի եւ Յոդ-նակի:
Թուական անուն. 21, 142, 237:
Ժամանակ (բայից). 40:
— Առաջին եւ երկրորդ կարգի. 41: [105:
ժամանակներուն ձեւը.
Ժամանակական մակայ. 120:
Ժխտական. ա. Բացասական:
Լծորդութիւն (բայերու). 42:
Խնդիր. 111, 155, 162:
— Բայցերու խնդիրներուն
վրայ գիտելիք. 173:
— Խնդիր սեռի. 162: Խնդ.
բնութեան. 165:
— Բայանուան. 243, 244: —
Ընդունելութեան. 237: —
Ածականի. 183: — Նա-
խադրութեան. 111:
Խնդրառութիւն. ա. ի Խըն-
դիր:
Խոնարհումն. 42:
— Խառն. 75, 82:
Խօսք. 1, 154:
Կանոնաւոր խոնարհմ. 50—92:
Կանոնաւոր հողով. 4—15:
Կառարեալ ժամանակ. 41,
223:
Կէտ. 252, 253:
Կիստադրութիւն. 251:
Կողական. 3, 138, 146:
Կորուսման եւ Փռփոխման
կանոն. 4, 43:
Կրաւորական բայ. 39, 104:
Կրաւորակերպ (չեզոք). 40:
Կրծառումն. ա. Ապաթարց:
Համաձայնութիւն. 154:
Համբ բաղաձայնիք. 258:
Հայցական հողով. 3, 161,
163, 167:
Հասարակ բայ. 39:
Հարցական անուն. 28, 186:

Հարցական մակայ. 118:
Հաստատական. 125, 151, 152:
Հոլով. 2, 143:
— Երկրորդականք. 3:
Հոլովակերտ (նախդիր). 106:
Հոլովառու (նախադրու-
թիւն). 111:
Հոլովումն. 4, 144: Խառն,
(երկու կերպ). 145:
Հրամայական եղանակ. 40:
Զայնաւոր (զիր). 1, 250:
Զեւ անուանց. 141: — Բայ-
ից. 105:
Մակակէտ. 254:
Մակբայ. 118, 247:
Մակրայակերպով. 127:
Մասնական անուն. 25, 186:
Մասն բանի. 1:
Միադիմի կամ Դիմագուրկ
բայ. 101:
Միջակէտ. 253:
Միջարկութիւն. 137:
Յառաջադասութիւն յօդի.
207:
Յատկացեալ. 1 154, 177:
Յատկացուցիչ. 2, 202:
Յատուկ անուն. 212:
Յարաբերական դերանուն.
37, 212:
Յարաբերեալ. 212:
Յարակատար ժամանակ. 150,
219:
Յաւելուածով բայեր. 102:
Յոդնակի. 150, 219:
Յօդ. 191—210: — Որոշեալ
եւ Անորոշ. 193:
Դիմորոշ կամ Երանու-
նական յօդ. 29, 192:
Յօդառութիւն. 34, 191,
193—210:
Նախադրութիւն. 106, 111,
246:
Նախդիր. 3, 106, 246:
Նախդրիւ հողովեր. 3:
Ներգոյական հողով. 3, 173:
Ներգործական բայ. 39:
Ներգործակերպ (չեզոք). 40:
Ներկայ ժամանակ (բայի). 40:

- Ըաղկապ. 129: Ըաղկապնե.
բու գործածութիւն. 133.
249:
- Եւշտ. 259:
Ոլորակ կամ Պարոյկ. 259:
Որակական մակրայ. 119:
Որոշեալ անուանք. 193:
Ուղղագրութիւն. 249:
Ուղղական հոլով. 249:
Ուրացական, տես Բացասա-
կան:
- Զակերտ. 253:
Զեզոք բայ: — Ներդորձա-
կերպեւ կրաւորակերպ. 40:
Պակասաւոր անուններ. 143:
Պակասաւոր բայեր. 96:
Պատիւ. 254:
Պատմական եւ Պարառական
հոլով. 3:
— Խնդ. բնութեան. 171:
Պարզ բայեր. 102:
Պարզ բառ. 65, 141:
Պարոյկ. 260:
Սահմանական եղանակ
(բայի). 40, 223:
Սեռ. (բայերու). 39:
Սեռական հոլով. 2:
— Սեռականէ - ուղղական
- կամ Ստացական. 144, 148:
Սուղ (ձայնաւոր, վանկ.)
257:
Ստացական դերանուն. 36:
Ստացական յօդ. 196:
Ստորագառական եղանակ.
40, 150, 225:
Ստորոգելի. 165:
Վանկ. 1, 254:
Վերադիր. 203:
Վերծանութիւն. 257:
Վերջակետ. 253:
Վերջահոլով. 3:
Տանգլուխ գիր. 254:
Տեղական մակրայ. 123:
Տեղափոխութիւն յօդի. 207:
Տողադարձ. 254:
Տրական (վերջահոլով). 3:
Տրոհութիւն. 251:
Ցուցական դերանուն. 32:
Ցուցական մակրայ. 123:
Ցուցական յօդ. 196:
Փակագիծ. 253:
Փոփոխական (մասունք - բա-
նի). 106:
Փոփոխման կանոն. 4, 43:
Քանակական մակրայ. 119:
Քերականութիւն. 1:

ՀԱՄԱԾՆՈՑՈՒԹԻՒՆՔ

ածկ.	ածական.	յոզն.	յոզնակի.
աներ,	աներեւոյթ.	յուկ.	յատուկ (անուն).
անկ.	անկատար.	յրկոտ.	յարակատար.
անց.	անցեալ.	ներգծ.	ներգործական.
ապօ.	ապառնի.	զերգյ.	ներգոյական.
բն.	(իմնդիր) բնութեան.	նիսղը.	նախողիր եւ նա- խաղորութիւն.
բցու.	բացառական:	շղկ.	շաղկապ.
գոյ.	գոյական.	ուղ.	ուղղական.
զրծ.	զործիական.	չէզ.	չէզոք.
դեր.	դերանուն.	պիս.	պատասխանի.
եզ.	եզակի.	պտու.	պատումական.
եր.	երես.	պրո.	պարառական.
ընդ.	ընդունելութիւն.	սեռ.	սեռական.
լծ.	լծորդութիւն.	սիմ.	սահմանական.
իմնդ.	իմնդիր.	սոոր.	սոորադասական.
կտր.	կատարեալ.	սոց.	սոսացական.
կրւք.	կրաւորական.	տճ.	տաճկերէն.
նյց.	նայցական.	տրկ.	տրական.
նրմյ.	նրամայական.	փիսկ.	փոխանակ.
նց.	նարցումն.		

—♦♦♦—

ՎՐԻՓԱԿԱՔ

Երևան. Տող.

188 16. Ոմն.

Էմն.

193 4. Հասարակ անուանց յ. Ընդհանուր յ.

